

મે ગુ સી - સી રી ઝ.

બેટી તું સાસરે
કેમ સમાશે?

સો ૦ મ૦ દેશાઈ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૭૦૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ બેટી તું ૨૧૫૧૨ કોને સમારો

વિષય ૫૪૨.૩૪

બેટી તું સાસરે કેમ સમાશે?

એટલે

સાસરે જતી વહુ સાસરિયાંમાં કેમ શોભશે ?

રચનાર,

શો. મ. દેશાઈ.

“ અબળા જાતિએ આ જગમાં જન્મી સદા,
પતિકુળમાં નીતિથી કરવો વાસ જો;
રાય સમુ સુખ હોય જો માત પિતા શ્રુદે,
પણ તે સુખની તલભાર ન ધરવી આશ જો-ટેક.
સવારમાં ઉઠે લઘુ વરતું નામ જો,
મળ્યા સમે સંતોષ ધરી મલકાય જો;
સાથે રહેતાં તે, જો સોણાં સાંભરે,
વર ઉપરતું વધતું જાયજ વહાલ જો !
સાચાં હેત તણા વશીકરણે આમ જો,
વરતું પામે વધતું વધતું વહાલ જો;
એવી વર—ઘેલી વરને હૈયે વસે,
જાણે પુલની હસતી રમતી માળ જો ! ”

(એક ગૂર્જર કવિ.)

નવસારી.

ઈ. સ. ૧૯૧૯.

ક્રિમત રૂ. ૧-૦-૦

આ પુસ્તક ધી જમશેદજી નરસિંહજી પોટીઠ પારસી પ્રેસનેજ કુપટન પ્રિન્ટીંગ વર્કસ નંબર ૧૪૧ લાલબાગ,
પરેલ, મુંબઈમાં મી. મેહરજી બેરંગજી મીઠાઈવાળાએ છાપ્યું છે, અને મી. શેરખજી મંચરજી દેસાઈએ
રેસીન શેડ, નવસારી મધ્યથી પ્રગટ કર્યું છે.

શ્રી.

મહારા વહાલા દીકરા દીનશાની અશો યાદમાં-

મહારા વહાલા દીકરા દીનશા !

તું ઝોગણીસ વર્ષની ભર જીવન ઉમરમાં ચાલી ગયો,
તેથી અમને ધણું ભારે દુઃખ થાય છે, પરંતુ તે પાક
પરવરદેગારના હુકમ આગળ અમે લાચાર છીએ. તે
કરીમે કારસાજ તારા આત્માને શાંતિ બક્ષે એજ
અમારી દુવા છે.

બચપણથીજ તારું મન ધર્મ સંબંધી શિક્ષણો,
આત્મજ્ઞાન, થીઓસોફી, કપીર વાણી, વિગેરે તરફ ધણું-
જ હતું, તેની હવે અમને સમજણ પડે છે કે, મીનોષ
જેહાનમાં તું ઉતાવળે જવાના હશે તેથીજ અગાઉ
અગાઉથી તેં તે માટે તૈયારી કરી રાખી હતી.

આપણા મહાન પેગામ્બર સાહેબ અશો જરાથુસ્ત્ર
સાહેબ, જેમની તસવીર તારાં ચિત્તે ચેતનમાં વ્યાપી
રહેલી હતી, તે સાહેબ મીનોષ જેહાનમાં પણ તારા
રાહબર બની તને જોઇતું વધુ મીનોષ જ્ઞાન આપે, અને
તેનો, આ ખાફી જગતમાં પાછો ઉપયોગ કરવા માટે
તું વધારે આગળ વધીને મીનોષ હાલતે પહોંચી પાછો
તૈયાર થાય એવી મહારી અંતરની દુવા છે.

ખુદ તને તારા મીનોષ રસ્તા તરફ જવા માટે મદદ
કરે, અને તે મીનોષ જેહાનમાં તું જોઇતી આસાએશ,
રોશની, અને શાંતિ મેળવે એવી દુવાઓ સાથે,

તારા પિતા,

બરજેરજ નશરવાનજ મેથુસી.

રોજ ૧૮, માહ ૮, ય. સ. ૧૨૮૮, —બીલીમોરા.

જ-મ.

બીલીમોરા.

રોજ ૨૪, માહ ૧, ય. સ. ૧૨૭૦.

તા. ૬, અક્ટોબર, ઇ. સ. ૧૯૦૦.

મરણ.

મું બ ઇ,

રોજ ૨૨, માહ ૧ ય. સ. ૧૨૯૮.

તા. ૨ અક્ટોબર, ઇ. સ. ૧૯૧૮.

બેહસ્તનશીન
દીનશાહ બરબેરશ મેઘસી.

બે બોલ.

મ્હારી બ્હાલી દીકરી આંલાંમાય બેહરામજી દેશાઈનાં, તા. ૧૦ માર્ચ ૧૯૧૮ પારસી રોજ ૧ લો માહ ૭ મો ય. સ. ૧૨૮૭ ના મુબારક રોજે ભાઈ નસરવાનજી હોરમજી દેશાઈ, ખી. એ. જેડે લગ્ન કર્યાં તે વેળાએ તે મ્હારી બ્હાલી બેટીને સાસરે સિધારતી વેળાએ બોધના બે બોલ “હિંદો આશીક” નામનાં જાણીતાં ચોપાનિયાંમાં હર્ષ બેર મેં પ્રગટ કરાવ્યા હતા, પરંતુ પરમાત્માની ઇચ્છા એવી થઈ, કે બરાબર બેજ મહિનામા, બરાબર લગ્નનાજ દિવસે, બરાબર લગ્નવાળાંજ મકાનમાં, બરાબર આશિર્વાદ દેવાના વખતેજ તે અશો ખસલતના જમાઈ બેહેસ્તનશીન થવાથી હું કદાચ પૂરાં શિક્ષણો મ્હારી પ્યારી દીકરીને આપવાનું અર્થ કરત. પરંતુ માલેકનો હુકમ હશે, એટલે “હિંદો આશીક” ના પ્રગટાવનારાં બહેનજી મીસ બાઈબાઈ લી. પાલમકોટનાં હદપારનાં ઉત્તેજનથી પ્રેરાઈને ૧૫ પત્રો પૂરાં છપાવવાને ઇશ્વર ઇચ્છાથી હું શક્તિમાન થયો.

આ શિક્ષણો ઘણી માતાઓ તથા ઘણા પિતાઓને પસંદ પડ્યાથી, હજી તો તે અધુરાં છપાયાં એટલામાંજ ઉત્તેજનનાં સંખ્યાબંધ પત્રો મળ્યાં, અને તે પ્રગટ કરાવી સાસરે જતી વહુઓને ભેટ આપવા લાયક પુસ્તકના આકારમાં બહાર પાડવાની ખાસ મરજી બીલીમોરાના જાણીતા શેઠ બરજોરજી નસરવાનજી મેગુસીએ રૂ. ૩૦૦ ની મદદ આપવા જણાવી. એઓ સાહેબના ભવિષ્યમાં કોમને સારી આશા આપનારા સપુત ભાઈ દીનશાના બર જવાન વયમાં બેહેસ્તનશીન થયાના બનાવની યાદગીરીમાં અરવી કિંમતે આ પુસ્તક પ્રગટ કરી તેનો બહોળો ફેલાવો કરાવવાની શેઠ બરજોરજીની ખાસ આજ્ઞા હોવાથી જેકે આ પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૧—૦—૦ છતાં આઠ આના કિંમત રાખવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે.

આદ્યબલેસ બાગમાં લગ્ન પ્રસંગે ખર્ચાળ ભેટોમાં તણાવા કરતાં જે આ પુસ્તક પરજીનારી કન્યાઓને ભેટ આપીને સાસરે મોકલવામાં આવશે તો જરૂર બેટીઓનો સંસાર સુખી નિવડી કોમની ઇચ્છા આજી વધારે એવા પારસી—સંસાર નમુનેદાર થઈ પડશે એમ મ્હારું માનવું છે.

આ પુસ્તક તૈયાર કરવાના કામે શેઠ બરજોરજી ન. મેગુસી, તથા મ્હારા પ્રિય ભાઈ એરવદ સાહેબ ફરસતજી બેજનજી રાનજી, એઓએ જે જે મદદ આપી છે તે માટે હું મ્હારો આનંદનો ઉભરો દરશાવ્યા વિના રહી શકતો નથી. તેમજ બહેનજી મીસ બાઈબાઈ લી. પાલમકોટનો પણ હું આભાર માનવાને વિસરી શકું એમ નથી.

“ મહારા દીકરાને ! ”

જેમ મેં બેટીઓને બોધનાં શિક્ષણો લખવા માંડ્યાં, તેમ વળી જાણીતાં માસિક “જ્ઞાન વર્ધક અને માસિક મિત્ર”માં સંસારની શાળામાં લખાવ થતા “મહારા દીકરાને !” બોધ વચનો છપાવવા માંડ્યાં હતાં. અહાં મળી તે પછી ૧૫ શિક્ષણો, બાપનાં બેટાને ફરમાનો રૂપે છપાવ્યાં છે, અને તેનું પછી દળદાર એટલુંજ પુસ્તક છપાવવા માડ્યું છે, અને તે પછી શેઠજી અરજોરજી. ન. મેઘુસીની એવીજ મદદથી એટલીજ કિંમતે થોડા વખતમાં બહાર પડશે. એ પુસ્તક કામાબાગમાં લગ્ન પ્રસંગે પરણતા છોકરાને ભેટ આપવાથી તેનો સંસાર સુખી નિવડવામાં અસુધ્ય સાધન થઈ પડશે. આ રીતે બીજાં બે પુસ્તકો મળી ૪ પુસ્તકો પછી “મેઘુસી સીરીઝ”નાં બહાર પાડવાની હું ઉમેદ રાખું છું; પારનો પાડનાર તો પરવરદેગાર છે.

નવસારી,
સ્ટેશન રોડ,
તા. ૧૪—૮—૧૯.

}

સેવક,
શા. મ. દેશાઈ.

બેટી તું સાસરે કેમ સમારો ?

સાસરે જતી વહુ સાસરિયાંમાં કેવી રીતે શોભશે ?

શિક્ષણ ૧ લું.

"She who ne'er answers till her husband cools,
Or if she rules him never shews she rules,
Charms by accepting by submitting sways,
Yet has her humour when she most obeys."

જહારી વહાલી બેટી !

આજથી તું મારા ઘરનો લાડ છોડીને તારાં સાસરિયાંનો બંધનરૂપી ઉઘર ઓળંગે છે, ત્યાં તારે હવે તારા સસરાજીનેજ પિતા લેખવા, તારાં સાસુજીનેજ માતા માનવી, તારી નણંદ લોભઈઓને વડી જહેનો ગણવી, અને પ્રભુને ઠેકાણે આજથી તારા પ્રાણપતિનેજ પુજવો, જેથી તું સાસરે સમાઈ શકીશ. જો તારે સાસરાંમાં શોભવું હોય તો પહેલાંથીજ તારાં સાસુજી દિવસ હોય ને રાત બોલવા કહે, તો ઝટ કહેજે કે; "ખરૂં છે માયજી ! જૂઓને આકાશ ઉપર તારાઓ પણ દેખાય છે !" જો તારે સાસરિયામાં પ્રિય થઈ પડવું હોય તો નમનતાઈવું ઘરેણું પ્રથમથીજ ગળાંમાં ધાલજે. જો સાસરાંથીજ વિમુખ ના થવું હોય, તો સાસરેનાં સર્વ સંબંધીઓને તારે નમતાં રહેવું.

અગર ખાહી અઝીઝે મરદુમાન ખાશી તવાઝો કુન,

કે જાએ અઘુઆં બાલાયે ચશમ અસ્ત ખમીદનહા.

જો તું સાસર—પ્રિય થવા ઇચ્છતી હોય તો દરેક નણંદ લોભઈ વગેરેને નમતી રહેજે, કેમકે તારી આંખ ઉપરનાં જે ભવાં છે તે હંમેશાં આટલાં બધાં નમેલાં રહે છે તેથીજ આંખ જેવાં અમૂલ્ય નૂરની છેક ઉપર પોતાનો દરજ્જો લોગવે છે. મઠે સાસરાંમાં જો તારે દરજ્જો લોગવવો હોય તો સૌ સાથે મળી બેટીને ચાલજે, કોઈસે તુરશાઈ કરીશ મા. શ્રી કૃષ્ણનાં ખરાં જનક માતાજી

તો દેવકીજી હતાં, ખરા પિતાશ્રી તો વસુદેવજી હતા, અને યશોદા તો ધર્મની માતા હતી, જન્મજી તો ધર્મ-પિતા હતા, પરંતુ જનક માતપિતા કરતાં કરી લીધેલાં માળાપને તેમણે પ્રેમથી આદ્યાં, માટેજ પારકે ઘર કૃષ્ણજી પોષાયા, તેમજ ત્હારે ત્હારાં સાસુ સસરાં સાથે આયદે વર્તવું દીકરી ! કળીરજીએ પોતાના માપનાં ધરને મહિયેર ગણ્યું, ને મુસલમાનીન બુલૈયા જાતનાં નિમા અને નિરૂને ધર રહી સાસરૂં લેખ્યું, જેથી તેમનાથી છુટાં પડતાં જેટલું જનક માતપિતાને નહીં લાગ્યું એટલું મરાયાં માળાપ થઈ બેઠેલાંને વિશેષ લાગ્યું હતું. મ્હારી બહાલી દીકરી ! સાસરાંમાં નણદ લોભાઇને વાંક હશે તોએ દોષ તો ત્હારેજ મળે ઝોળવાશે. શ્રીકર નહીં. હલકું નામ હારીતું, ને વાંકો પગ પડિયાનો. તેનું કંઈ નહીં. તુંજ ત્હારે માથે વાંક બહારી લેજે. ખરી વાત સર્વ જાણતાં થશે તો બીજી વાર વાંક મૂકનારાંજ ત્હારી કદર ખાતાં થઈ જશે. હસીને ધર ભાંજવા કરતાં રડીને ધર રાખવું સાડું. આમ તે ક્યાં સુધી ચાલશે ? આપણા પેગમ્બર સાહેબે ઉશતવહ ગાથામાં બોધ આપ્યો છે કે:—

“યે વા મોઇ યાચો ગએથાચો દઝદે અએનંઘડે, નોઇત અલા મા આશિશ પ્યએથનાઇશ દ્રેસ્થાત; પરત્યએગેત તા અદ્દાઇ જસોઇત દ્રએષંઘડા, તન્વેમ આ યા ઇમ હુજ્યાતોઇશ પાયાત નોઇત દુઝજ્યાતોઇશ કાચીત મઝદા દ્રએષંઘડા.”

હે તમે ! જેઓ મ્હાડું સર્વસ્વ છુટી લેવા માગો છો, તેઓ તમારા ગુસ્સા કીના અને અંતશનો અદેખાઇ ભર્યો અગ્નિ, તમારાં નખળાં કામોને લીધે, મને પોતાને હાનિ કે નુકશાન પહોંચાડી શકશે નહીં. એવાં અદેખાં કીનાખોરોને તેમની કરણીનું પ્રતિક્ષણ તેમના દ્વેષને લીધે તેમનેજ મળશે. તે કર્મક્રમ તેમનાજ તન મનનાં સુખે તેમની પાસેથી ખૂંચવી લેશે. તેમના ઉપર તેમનાં કીધાં કર્તુકોનું પ્રતિક્ષણ પસ્તાવામાં આવ્યા શિવાય રહેશે નહીં. જે બુઝાં માણસો નિર્દોષને નાહકનાં નુકશાનમાં નાખે છે, અથવા હાનિ પહોંચાડવાની ધારણા રાખે છે, તેમને મોટે વહેલે તેમની કરણીનું ક્રમ પાણું ચાખ્યા વગર છૂટકોજ રહેશે નહીં. માટે મ્હારી રાંક બેટી ! સાસરે સિધારતાં તું ડર શેનો ખાય છે ? હું તને જે હથિયારો ને જે ધરેણાં આપું છું તે અસ્ત્ર શસ્ત્રથી સજ થઇને તું સુખે ત્હારે સાસરે સિધાર. કરિ ત્રિવેદીનાં અમૃત વચન સાંભળી લે.

અરે યો પ્રિય તું મ્હારી, વૃથા આ ચોચ છોડી દે;

વિધિ નિર્મીત જે કર્મો, શીરે તું સઘ બહારી લે !

સદા સંસારને કૂડો, સમજ સત સંજને ભેર;

તણને કોષ લોભાદિ, રહે નિત્ય નીતને દોરે !

અરે જડ ભવ શું શોચે, મનુષ્ય મણી હાથ છે તારે;
 લજન લવનાથનું ભાવે, ભવાખિયથી ભલા તારે,
 શુભો ગણના પ્રભાવેથી, તપિત ચિત્ત રોજરે તારું;
 જરા તું જાગી જો દીકરી, જગતમાં સર્વ છે ખાડું.
 નથી સુખ દુઃખ કંઈ તારે, સદા અબધ્ય તું તો છે;
 રટી સિયરામને પ્રેમે, મહા પદ મોક્ષ તું ગ્રેને!

દીકરી! “હું લોભઈ આગળ નીચી તો નહીં પડું!” આમ શું બકે છે?
 “હું નણુંદને નમણું તો નહીં આવું!” આવું આવું શું બોલે છે? દીકરી!
 ગમે એવાં ઘરેણાં ધાલે પણ આવી મહા દુર્ગુણવાળી જોડી તો કદિએ શોભતી
 નથી. જેવી રીતે સાપના મસ્તકે બેકે મણિ હોય છે તોએ લોકો સર્પને પોતાના
 ઘરમાં રહેલો ઘડીભર પણ જોવા ઇચ્છતા નથી, પરંતુ તુર્ન બહાર કાઢે છે, અગર
 છુદ્ધી નાખે છે, તેવીજ રીતે ગમે એવી સાંકળાં બાંગડાં સજેલી પરંતુ વિખ માટે
 એવી વહુને કોઈ પણ સાસરિયું પોતાને ત્યાં રહેલી દેખી શકતું નથી. જે વહુની
 આંખોમાં શરમ, લજા, ને વિવેક જેવાં ઉત્તમ આલુષણો ચળકતાં દેખાતાં
 નથી, તે વહુ પોતાની આંખોમાં ગમે એવાં અંજન કાં નહીં આંજે તોએ તેણીના
 જેઠા અને દીઅરોને તેણી કાળમૂખી જેવીજ દેખાય છે. માટે રે મ્હારી ડાહી
 દીકરી! એમ નહીં કરીએ! નીચાં પડ્યાંથી કાંઈ નીચાં માખાપનાં થઈ જવાતું
 નથી. તું ત્હારો ટેક જાગવજે, પરંતુ નમવા ઘટે ત્યારે નમીને નીચી પડી
 પણ જાણજે. બળિયાં તો મારતાંએ જાય, ને વળી રડવાએ ન દે.

બસાને દરખતી બર મંદ બાશ;

માદર બાશ ગેહ ગાહ ફરજંદ બાશ.

તું કોઈ વાર નણુંદ લોખંડ કે દીઅરો ને જેઠાની માતા થઈ રહેજે, ને
 કોઈવાર તેમના પેટમાં ભરાઈને તેમની દીકરી થઈને રહેજે. શાંત, મહાત્મારૂપે,
 વસંતની પેડેમ તે લોકોનું હિન્નરૂપ થઈ પડી, લયંકર સાસરાં રૂપી ભયાનક
 સંસાર સમુદ્રથી તરતી રહેલી, અને દુઃખતા સમયે સાસરિયાંનો સંકટોના
 સાગરમાંથી તારણ કરનાર વહુ લેખે તું અખંડ રહો! જેમ સૂર્યના કઠોર કિરણોથી
 તપી રહેલી પૃથ્વીને શાન્ત કરવી એ ચંદ્રમાનો સ્વભાવ છે, તેમ સાસરાં અંધી
 સર્વ સગાંનાં સંકટો મટાડનાં એ સદ્ગુણી વહુનો સ્વભાવ છે. માટે તું સાસરે
 જતાં નિમક્રલાલ રહેવાના સપન લે. વીંચીકડ ફેમીડીનો ચાલ છે, કે સાસરે
 સિંધારતી બીને તેઓ એવોજ મુદ્રાલેખ આપે છે કે; “નિમક્રલાલી ખુદથી ઉતરી
 આવેલી છે.” સાસરાં ઘરનાં વડીલો પ્રત્યે જે પુણ્યમુદિ ને સાલસાઈ રાખવાનો
 ધર્મ તેજ જો કોઈ વહુમાં ના હોય, તો તેણીએ પહેરેલા સુંદર સવાગા, હીરાના

હારા, મેતીની માળાઓ, કે સોનાની સાંકળીઓ કશા કમની નથી. તું લગ્ન ને
 મર્યાદા ત્યજી, તો શ્રીમ્મના તડકાંના તાપથી ડુંગર ઉપર જેમ દવ બળે છે તેમ
 ત્હારે બળવાનું થશે. મ્હારી નૂરેચ્ચરમ પુત્રી ! તું જો સાસરિયાંસે વિચુખ થઈ
 તો ચાતુર માસના વરસાદના પાણીની પેઠેમ તું ત્હારી આંખોમાંથી આંસુઓનો
 પ્રવાહ હમેશાં વહેવરાવતી થઈ પડીશ. સતી સીતાના હરણથી જેવી હાય હાય
 ગતિ શમચંદ્રણી થઈ પડી હતી તેવી ગતિ ત્હારાં અમ માળાપની થઈ પડશે. ત્હારી
 ઉપર વિરહનાં દુઃખ, ન કરે ખુદા, જો પડ્યાં તો આ ત્હાડું હસતું રમતું
 ચિયર રડમસ થએલું થઈ પડશે. ત્હારા ઉપર જે સંકટો પડશે તે તું પોતે
 સહન કરવા ઉપરાંત ત્હારાં આ સઘળાં બહાલાંઓને પણ સોસવાં પડશે. માટે તું
 સાસરિયાંમાં સૌ સાથે લેખાઈ જજે, સર્વને એકસરખાં માન આપીને ચાલજે,
 કેઈને જુદાં ગણતી ના. ત્હારાં સૌ એકજ છે, બે નથી. જેમ પ્રભુને એક ભાવથી
 સમજ્યે તેમ સાસરાંને પણ એક ભાવથી સમજી માન આપવું. કહ્યું છે કે :

દ્વેતગૂલ મહો દુઃસ્ત્રં નાન્યત્તસ્પાસ્તિ મેષજમ્ ।

દર્યમત્તન્મૃષા સર્વે એકોહ ચિદ્રં ભોમલઃ ॥

દુઃખરૂપી વ્યાધિનું મૂળ કારણ બે ભાવ રાખવાથીજ છે. એની દવા નિર્મળરૂપી
 જે ચિદ્રૂપ છે, તેજ છે. માટે હે બેટી ! સર્વ સંબંધીઓ વિષે આખાં સાસરાંમાં
 ત્હારે એક સરખી આંખે જોવાની ઘણી જરૂર છે. વિવેકી તું હશે, તો ઝટ
 સમજી જઇશ, કે એકઠે એક ને બીજાં બે છે. એટલે, કે સૌને એક ગણવું
 એજ સુખનું કારણ છે, અને જુદાપણું, બેપણું એજ બગડવાનું કારણ છે. આપણાં
 ઘરનાં તું સાંભળતી હશે, કે જે કાંઈ નહાડું હોય છે, તેને આપણી હોમાય
 ને આપુ બેબેબે કરીને બોલે છે. શિકાર પકડવો હોય ત્યારે સિંહ પણ
 નમે છે, માટે જુદું ઘર માંડવાનો દહાડે વારે જ્યારે પ્રસંગ આવે ત્યારે
 તે પ્રસંગ આવતાં સુધીનો સમોજ તું સંભાળી લેજે. જુડું કરનારાંથી
 જુડું થઈ શકવાનુંજ નથી, માટે તું સુખે ત્હારે સાસરે સિધાર. હાથી તો
 દરબારેજ શોભે. વાઘ, સાપ, અને જુડાં માણસોનું ધાર્યું મન માન્યું
 થતું નથી. માટેજ વગર થાંભલે આ જગત ટકી રહ્યું છે. ત્હારાં સાસુને તું શેઠાણી
 ગણી પોતે ચાકરડી હોય તેમ તેમનો પડયો બોલ ઉપાડી લેજે. પડી થુક પણ
 હાથમાં ઝીલી લેજે, પછી તેઓ તને પોતાની વહુના પ્રેમથી નહીં પણ દાસીના
 જેવી પ્રીતથી મ્હાતાં થઈ જશે. દીકરાજી ! તું ત્હારે સાસરેની ઝીણી જાડી વાતો
 આપણે ત્યાં હરગીજ લઈ આવીશ નહીં. ત્યાંની વાતો ત્યાંજ રહેવા દેજે. સાસરાંનું
 જેટલું સાડું બોલાય તેટલું તું અમારી સમક્ષ બોલજે. સાસરાંનાં સુખોનીજ વાતો
 ક્ષેત્રી આવજે, દુઃખની વાતનો એક હરફ પણ અમારા ઘરમાં મીઠીશ મા. એકજ
 સૌ વચન રાખજે, એકજ સાચી જીભાન ધરાવજે, કાનાસોરી કે પરાઈ ટાળનારૂંથી

સાસરું કે મહિરું તું કહીએ ખરાબ કરીશ ના. જે હોય તે સાથે સાચું કહી દેતાં થોડુંક ખમવું પડશે, તોપણ સત્યજ યોલવાનું રાખજે. પરંતુ કહ્યો થાય એવું સાચું યોલતી વખતે મોઢું ખીડેલું રાખી પિસેસે મોઢેની રહેજે. The thorns make a loud noise in burning, not so wood.

ખુન મી ખુરદ ચું તેગ દરીં દેહર હરકે ઉ;
 યક ર ઓ યક ઝમાં ખુઅદ અઝ પાક ગૌહરી.
 વ આં કસ કે હમચું ચાંને દુ રખતો સદ ઝમાં;
 ખર રહે ખીશ નખ દેહદશ ઝે સરવરી.

આ જુડી જગતમાં તો જે આદમીને તરવારની માફક એકજ મુખડા ને એકજ જુઠાંન હોય તેને લોહીનો ગોટ ગળવો પડે છે, જેમ તલવારને એકજ જુલ યાને ધાર હોવાથી તેને લોહી પીવું પડે છે. તેમજ એકજ સાચાં વચનના પ્રમાણિક માણસને તો લોહીના ગોટ ગળ્યાજ કરવા પડે છે. સાચું યોલતાં વિપત્તિ અને ધર્મ સંકટો આવી પડે છે, પરંતુ જે યેવડાં મોટે દ્રીમખી યોલનારાં હોય છે, જેઓ આમ પણ યોલે ને ઘડીમાં તેમ પણ પળટાઈ જાય, ને યોલેલું ફેરવી તોલે, એવાં જે આદમીને ૧૦૦ જુલ હોય, ને હજાર તરેહનું જુડું સાચું કરનારાં લખાડ હોય, તેમને તો આ ત્હારા યોલ હોળવાના નીજ્યાની માફક ખીજાં આદમીઓને માથે ચઢી યેસવાનું મળે છે. અર્થાત, કાંસકીને ઘણી જુલો ને ઘણાં દાંતો હોય છે, તેથી નિર્દોષ સુંદરીઓને માથે ચઢી યેસે છે. આ દુનિયાં ચાપલુશીખોરાની છે ખરી, પરંતુ જેમ થોડા વારમાં નીજ્યા ને કાંસકીના દાંતો પડી જઈ ખાલી ખોખાં જેવા થઈ પડી ઉઝરડે ઉઝરડે રહ્યો છે, તેમ ત્હારી ઉપર જુડું જુડું જોડી કાઠનારાંઓની જુલો અને દાંતો પણ વખતના વહેવા સાથે ખડી પડશે, એ ખબ યાદ રાખજે. પહેલાં તો તું ખાઈજ જજે, અને ઍડવર્ડસ કુળનો મુદ્રાલેખ યોલજે કે, “ પ્રભુ ! તુંજ મ્હારું બળ છે. ”

બેટી ! સ્ત્રીઓનેજ નહીં પણ સર્વ કોઈને માટે કોઈ પર મુષળ કહેલું છે. અમુલ્ય ભૂષણ જે શીલ સાચવવાને ગુણ, પાક દામન રાખવાને મહા સદગુણ છે તે જો સ્વચ્છ ન રાખ્યો તો પછી ત્હારી બહારની રૂપાળી દેખાતી ચામડી શા કામની ? ત્હારા બહાલા પ્રાણનાથ શિવાયના જે કોઈ પરપુરૂષો સાસુ સસરાને કે ત્હારા ઘણીને મળવા આવે તેમના સમક્ષ લજ્જા, મર્યાદા, શરમ અને વિવેક રાખીને જાણે ત્હારા લાઈ કે પિતાજી મળવા આવ્યા હોય નહીં શું, તેવી રીતેજ તેમની આગળ તું ગંભીર રહેજે, ખીલકુલ હાસ્યવદન કરીશ મા. પતિવ્રતનો જે ત્હારો અવશ્ય ધર્મ આજથી તે સ્વિકાર્યો છે તેના જેવું ઉત્તમ ભૂષણ ખીજું નથી. ત્હારી આંખોમાં લાજ શરમ અને વડીલો પ્રત્યે મલાજો

હશે ત્યાં સુધી ત્હારામાં દુર્ગુણ આવશે નહીં. હું તને ડ્રેસલેટ કે નૅકલેસ અને માર્કવીસની વિંટી જેવાં દેખાદેખીનાં ભરેણાં આપી શકતો નથી, પરંતુ શીલ સાચવવારૂપી સૌંકળી અને પતિવ્રત પાળવારૂપી વચન-વિંટી અપણુ કડું છું. બેટી ચોકીને ચાલજે, પ્રભુ બધુંએ જાણે છે. હાથીને માથે પણ હોકો હોય, માટે માથે છેડા મૂકીને ફરીશ નહીં. સાસરે કેઇ વડીલ ના હોય તો કેઇ એક પણ વડું માણસ ત્હારી મેળેજ ઉભું કરજે. મહેતાજીની માના જેવો મીઠાજ રાખશે તો સાસરે ધકેલા ખાશે. મીઠાજ સૌ સાથે ઠંડા ને જીલ કાળુમાં રાખીને રહેજે. હાડકાં વગરની જીલ હાડકાં લાંબાં છે. સાસુ સસરાનું ઘણું હેત હોય તોપણ પુલી જતી ના; ને વર ઘણાં ઉપમાન આપે તો છકી બકી જઇશ મા. ઉલટી વધારે નમ્ર રહી સૌ સાથે પળોટાઇને રહેજે. “મ્હારી ઉપર તો સાસુજીનું ઘણુંજ હેત છે,” અથવા “મ્હારા ઘણી મને બહુ લાડ લડાવે છે,” વગેરે વચનો ઉંઠણાઇ ઉંચકાઇને નણુંદો ને લોભાઇઓ આગળ બોલ્યા કરીશ નહીં. કવિ મેશ્રીની શિખા છે કે;

થા ન વાડી ગાડીથી રાજીરે, જીવ ફેકટનો ના તું પુલાજી !

અહંકારે અકડાઇ, ઠકરાઇમાં ઠરાઇ, શું મમતામાં મરતી મીઠાજી !

જો પાજી, હાથ બાજી, જાય તેનો વિચાર કર લાજીરે !—જીવ.

મેડી ને માલ, તારાં બાલ ને ગોપાલ, જીવ ઝડપીને કાળ તુને ખાશે !

સૌ થાશે, દૂર જાશે, વાંસે પડશે, તારી પોક ગાજીરે !—જીવ.

ચેતી લેજે સવેળા મુરખડી, સાચાં સુખને માટે !

ખરી ખાંતે, શુણુ ગાંતે, પ્રભૂ હાથે તું તરશે સદાજી !—જીવ.

દીકરી ! ત્હારા પ્રાણનાથનો અતિ સંકેત્ય કરીને ચક્રુનમ પડવા જેવું તો કદીએ કરીશ નહીં. ખરી ઘર સંસારની વાતો મીઠું મરચું ઉમેર્યા વિના તેની આગળ તું કરતી રહેજે. દુઃખ ઘણું પડે તો થોડું કરીને કહીએ. તેનું શરમાઇએ નહીં. દાયણુ આગળ પેટ શું સંતાડવું ? દુઃખ પડે તો મોઢું શું ચિમાડવું. સંકેત્ય પણ અતિ રાખીશ મા. શ્રી કૃષ્ણની ૧૬૧૦૮ ગોપીઓ હતી. તેમાં ચુડા નામે કન્યા ઘણી શરમાળ હોવાથી કૃષ્ણનો પણ સંકેત્ય રાખતી હતી. કૃષ્ણ તેણીને હજી તો પહેલીજ વાર અંગને જેવો સ્પર્શ કર્યો, કે તે બાળકી લજવાઇને સંકેત્ય પાત્રી ગઇ. ઘણો વાર થયા પછી મધ્યાજીએ કહ્યું; “હે અલી ! હે સખી ! કૃષ્ણે હાથ અડકાવ્યાને તો બહુ વાર થઇ ગઇ. બહુ. તુર્ત તો લજવાઇ તો લજવાઇ, પણ હજી લગી આવડો સંકેત્ય શો ? મારી તો ખત્રી થઇ, કે પેલું સંભાલ લાભલ. આડ જેને આપણે લાભલાડી કહીએ છીએ, તેનાં પાંદડાં પણ ત્હારા કરતાં તો બહાં, કે તુરત અડકીએ

ત્યારે મિચાઇ જાય, પણ થોડી વાર પછી તો તે પાંદડાં પાછાં ખિલે, પરંતુ તું તો એ કલાક થવા આવ્યા તોએ લજ્જા છોડતી નથી, માટે હે બેન ! પ્રીતમ જોડે જોવડી શરમ ના રાખીએ. ચકુનમ પડી જાય તો હમિયનાં દુઃખી થઇ પડયે.” જોટલામાં તું પણ સમજી જાશે બેટી.

બેટી ! આજે તું પહેલ વહેલી સાસરે સિધારે છે, માટે તુરતા તુર્ત તને જે કરવું જોઇએ તેટલું કહી દીધું છે, અને પાછી તું કાલે મળવા પિયરમાં આવશે ત્યારે હું ખીજી વાતો કરીશ. હાલ તો જા બેટી, સુખે જા ! મનશની, ગવશની, અને કુનશનીથી વર્તજે, તું દુઃખી નહીં પણ સુખીજ થશે. ઇશ્વર ત્હારી મદદે પહોંચ્યા !

શિક્ષણ ૨ જી.

A woman hath in every state
Most need of circumspection; most of all
When she becomes a wife ! She is a spring—
Must not be doubted; if she is, no oath
That earth can utter will so purge the stream
That men will think it pure.

—J. S. Knowles.

મારી બહાલી બેટી !

તુંને હું નહીં કહું તો કોણ કહે ? તું સાસરે વહુમાય હશે પણ અમારી દીકરીમાંથી પણ કંઈ તું જતી રહી શું ? સાસરે તને સાવધાની અને હડાપણથી વર્તવામાંજ ત્હારી કિંમત છે. મહિરામાં પણ ત્હારાથી ભુલ ચુક થશે, ને સાસરામાં પણ ગેરસમજીતી ઘણી થશે, માટે સાસરે સાસુ વગેરે તને શિખામણ આપે ત્યારે ધીરજથી સૌ સાંભળજે, ને નમંતાઇથી જવાબ વાળજે કે; “ સાસુજી, સાસુજી ! તમે તો મ્હારાં માયજી છે, તમે તો મ્હારાં વડીલ છે, તમારું દિલ તો ઘણું ઉદાર છે ને મન બહુ મોટું છે. તમે શિખામણ દેવાને હક્કદાર છે, ને તે પ્રમાણે ચાલવાની મ્હારી ફરજ છે. તમે તો દેશ, કાલ, અને સ્થિતિના અનુભવથી તે મુજબ ચાલનારાં છે, ને હું તો હજી બાળક છું; ભુલને પાત્ર છું, જેથી ડગલે ને પગલે મ્હારાથી તો કસુર થઇ જાય છે. તમે મને વખતો વખત શિખામણ આપી સુધારવાના માર્ગ દેખાડો છે, તથાપિ વળી આ મ્હારાથી ભુલ થઇ ગઇ છે, તો માયજી ! આ વખતનો મ્હારો અપરાધ માફ કરો, હવે હું વધુ ચોકસાઇ રાખીશ, બનતાં સુધી ખીજીવાર આવી કસુર નહીં કરીશ.” આવાં મિઠાં વચનથી સાસુજીને

પેટે ટાઢક પડ્યા વિના નહીં રહેશે, ને વરણુનું હેત વધતુંજ જશે. જો તુરતની સાસરે સિધારેલી છોડી શિખામણ કે ઠપકો આપનારાં સાસુજી વગેરે સાસરિયાનો શુસ્સો ને કહેર આવી રીતે શાંત પાડે તો તે છોડી ઉપર નણ્ણ લોભઈનું પણ હેત વધે છે. જે છોકરી પોતાના હિતની વાતો અંતઃકરણમાં ધરી રાખે છે તે સ્ત્રી કુળનો ઉદ્ધાર કરે છે, કુળીન લેખાય છે, સાસરામાં સમાઈ જાય છે, ને પિયરને શોભા આપે છે. મિષ્ટ જીખાનથી તું બહુ બહાલી લાગશે. મિઠી બોલીથીજ તું 'સૌનું' દિલ ખેંચી લેશે.

ઝખાન દર દેહાંને ખેરદમંદ ચીરત ?

કાલીદે દરે ગંજે સાહેબે હુનર;

ચું દર મસ્તે બાશદ એ દાનદ કસી ?

કે જાહેર ફરશ અસ્ત યા પીલે વર.

એક ડાહી દીકરીના મોઢાં માંહેલી જીભ તે તેના ઠહાપણના ખજાનાના ખારણાં ઉઘાડવાની ચાવી છે. જ્યારે તે ખજાનાના ફરવાજને તાળું મારેલું હોય, એટલે કે ઝાઝું નહીં બોલવાને લીધે બકબકારો ને ટકટકારો કર્યા કરવાનું બંધ હોય ત્યારે કેઇ પણ શું જાણશે કે તે ખજાનાની ધરાવનારી શ્રીમંત છે કે ઝવેરી છે. મોહલે મોહલે ફેરિયાઓ ઘણા બકબકારો ને ચકચકારો કરે છે, કેમકે તેમની પાસે કાંઈ જથ્થાબંધ માલ હોતો નથી; થોડો માલ હોવાને લીધે તે ધાંધલ કરી મેલે છે, જ્યારે મોટા જથ્થાનો વેપારી તો મુગો ખેસી રહે છે.

દીકરી ! આ સંસાર, આ સાસરું, આ પિયર એ 'સૌ' ત્યારે મારે રણક્ષેત્રો છે. સઘળી બેટીઓને એ લડાઈનાં ધામોમાં એકવાર પણ ઉતર્યા વિના ચાલતું નથી. આ રણભૂમિઓમાં આફતો અને વિપત્તિઓ એ ત્યારાજેમ બળવાન શત્રુ થશે, તેમજ તે ત્યારા સમર્થ મિત્રો પણ થશે. અકળાઈ જઈશ નહીં દીકરી. હિંમતવાન દીકરીઓ આવી આફતો અને સંકટાંમણામાં ફેટેહમંદ ઉતરી આગળ વધે છે તો તેઓ સદ્ગુણી માતા અને સુશીલ સાસુ થઈ જશ મેળવે છે. લડાઈમાં હુશમનની સામા લડ્યા વગરજ શૂરા લોકોનું શૂરાટન જણાતું નથી. યુદ્ધમાં તો બળવાન શત્રુઓ સામે ટકકર સ્ત્રીધ્યાથીજ શરા સિપાઈની શક્તિનું માપ થાય છે. જેમ એક શૂરા સિપાઈને બધી કવાયદ લીધા પછી લડાઈ લડવાની નહીં મળે તો તેનું પાણી અંકાતું નથી, તેમ સાસરાં ઘરમાં શુસ્સા, તોહમત, તરકટ, ગેરઈનશાક, કડવા બોલ, કંકાસ, કુસંપ, વગેરે વગેરે દુઃખનાં દાવાનળમાં અટવાયા શિવાય, દીકરીએ પિયરમાં કેવી તાલીમ લીધી છે, મહિયરમાં કેવી કવાયદ પામી છે, અને તેની સંસારિક શક્તિ કેટલી છે તેની પરિક્ષા થતી નથી. જ્યાં સુધી સાસરિયાં દુઃખો રૂપી શત્રુઓ ત્યારી સામા આવીને ઉભા નથી ત્યાં સુધી ત્યારાં પરાક્રમ, તથા તને સારી તરખત આપવાની અમ માખાપે લીધેલી મહેનત જણાતી નથી. માટે,

સાસરાંની વિપત્તિઓને તો એક ડાહી દીકરીને માટે બહાર આવવાનું ઉત્તમમાં ઉત્તમ સાધન છે. દીકરી ! મ્હારાં ઘરની તાલીમની તું વાહવાહ પોકરાવશે ત્યારેજ હું જાણીશ કે તેં અમારાં ઘરને ને અમારી આપેલી કેળવણીને જશ અપાવ્યો છે. માટે બેટી, ગમે એ થઈ જાય તોએ “ પિસેલે મોઢેની ” બોલાવજે. વરજીની સેવા બજાવતી વખતે અને ખુદાજીની ભક્તિ કરતી વખતે તું મોહું ખુલ્લું રાખજે. રસિયાની આગળ પેટ ખોલીને ખરી વાત કરજે.

રસન બસન પર શ્રમ ન કણુ, શ્રી સગોત્ર બડ ગ્યાન;
ક્યોં ન રટે આયુર ઘટે, કહેં તો બરજે કાન.

દીકરી ! ત્હારી જીભ ત્હારા કળજમાં છતાં, તે ત્હારા તાબામાં છતાં, અને તે ત્હારે વશ છે છતાં, વળી તેણીને બીજી કંઈ કામ કરવાનું નહીં છતાં, પ્રિતમનું ‘પ્યાડ’ નામ જે પરમેશ્વરનાં વ્હાલાં નામ જેવડું મોટું છે તેની સેવા કરવા સાડ ત્હારી જીભ પાસે ત્હારા પતિની સેવા લે. તેનો પડયો બોલ “ જી-જી ” કરતી ઉપાડી લેવાને તેને તું આજ્ઞા કર. ત્હાડું આયુષ ઘટી જાય ને તું વર સાથે બોલે નહીં, કે ભગવત્ ભજન કરે નહીં તો તે ‘મોટું’ છે. આ બંને સેવા કરતાં તને કોણ અટકાવનાર છે ? તને કોઈએ ના કહેશે નહીં. મ્હારી ડાહી દીકરી ! સાસરિયાંઓ વિષે તું મનથીજ ભણું ચિત્તીને ચાલજે. જે તું સાસુ વિષે મનમાં કપટ રાખીશ તો ખચિત્ત માનજે કે સાસુના પેટમાં પણ કુતરાં ભરાશે. મહીડું જોઈને મહાલ્યે, ને સાસડું જોઈને ચાલ્યે. તું નણુંદ લોભાઈની ઈર્ષા મનમાં પણ ધરશે તો તે સઘળાંના મન ને મત એકસરખાં થઈને ત્હારે વીશે તેમનું પણ મન બગડશે. તું મોઢે ગમે એવું તેમને અસેમસે કરશે, પરંતુ હૃદયનો કાદવ તેમનાં જીગર ઉપર છંટાયા વિના રહેશે નહીં. એકવાર ભોજ રાજાની દરબારમાં વરડચી નામના ધર્મ ઉપદેશકે રાજાને કહ્યું; “ હે રાજન ! જે માણસ સામા માણસને વીશે પોતાના મનથી જેવું સાડું કે નરસું વમાસે તેવુંજ સાડું કે નહાડું સામે માણસ પણ તેને ને તેને માટે મનમાં વિચારે છે.” રાજાએ કહ્યું; “ આપણાં સનની વાત બીજી માણસ શી રીતે જાણે ? એની પરિક્ષા કરું ત્યારે ખડું માનું.” બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે ભોજરાજા વરડચીને સાથે લઈને નગર ચર્ચા જેવા નિસર્ચા. રસ્તામાં મહીઆરીઓને આવતી જોઈ રાજા કહેવા લાગ્યો; “ આપણે બેઠ જણ એ મહીઆરીઓ વીશે ખરાં જીગરથી એમ વિચાર્યે કે એમને બહુજ લાભ થયો ! ” પડિતે કહ્યું; “ હે રાજ ! એણીઓના મનમાં પણ આપણે માટે એવુંજ હમણાં આવ્યું એમ સમજજો.” રાજા કહે કે, “ સાબીત કરો.” આ ઉપરથી પેલી મહીઆરીઓ આગળ જઈને કહ્યું કે; “ ભોજરાજા મરી ગયો, ને તમે ક્યાં જાવ છો ? ” આટલું કહેતાં સમેતજ બધી મહીઆરીઓએ પોતાના આંધા ઉપરનાં ફહી દુધ ને માખણનાં માટલાં લોચે નાંખી ઈધી લાંબે સાંઢે ભોજના

શુભો ગાઈ રાવા માડ્યું. એવામાં એક કઠિયારો લાકડાંનો ભારો લઈને આવ્યો. તેને જોઈ રાજાએ પંડીતને કહ્યું; “આવા અપશુકનવાળાને તો ઘાંચીની ઘાણીમાં પિલી નાખવો જોઈએ, એવું મહારા મનમાં આવ્યું છે!” પંડીત કહે; “એના મનમાં પણ આપને માટે એવું અશુભજ આવશે. એટલું કહી કઠિયારો પાસે જઈ પંડિત કહેવા લાગ્યો; “ભોજ મરી ગયો, તમે કયાં ચાલ્યા?” કઠિયારો કહે; “વાહ વાહ! રાજાને બાળવાને તો બહુ લાકડાં જોઈશે, તેથી લાકડાં મોઘાં થશે, અને મને વધારે પૈસાનો લાભ થશે.” આમ બોલીને તે નાચવા કુદવા હરખાવા લાગ્યો. આ બનાવો જોઈ રાજાની ખાત્રી થઈ, કે જેવું આપણે મનથી વમારશે તેવું જ બીજો પણ વમાસે. માટે મહારી શાણી બેઠી! નેકી ને બદી તું હાં ને હાં જોશે. સાસરાંમાં તું જેવી નેક ચાલ ચલાવશે તેવું કળ તને જરૂર મળશે. ઠાહી થઈને નેકીથી રહેજે દીકરી.

હાથીકે દાંતકે ખીસોના બાત બાત કે,
બકરેકી ખાલ સો તો પાની બર પિસાવેગી;
સાબરકી ખાલસે અટક હે સિપાઈ લોક,
ગેડેકી હાલ રાજા રાના મન બાવેગી;
મુઝકી મૃગલાછા સો આદત હે જતી સતી,
સિંહનકી ખાલ શિવ શંકર મન બાવેગી;
નેકી આર બદીદાનો સંગ ચલે મયારામ,
માનસકી ખાલ કછુ કામ નહિ આવેગી.

દીકરી, તું ભાગ પાડતાં શિખજે. સાસરાંમાં સરખા ભાગ પાડીને ખાશે તો ઘણી શોભશે. એટલું જ નહીં, પણ સૌ કરતાં ત્હારો જ ભાગ ન્હાનો પાડી ખાવાથી તો તું વધારે ગમતી થશે. તું જાણે છે કે, બજારમાંથી મને ગમતાં દાડમ હું એકલો લાવીને છરો હતો ત્યારે એકલો ખાતો હતો, બીજાને કકડું કોર પણ આપતો નોતો. ત્હારી માય થતી જ્યારથી ઘરમાં આવી ત્યારથી દાડમના બે ભાગ કરતો; અને તમે જન્મ્યાં ત્યાર પછી દાડમના ચાર ભાગ પાડું છું. ન્હાનો ભાગ હું ખાઉં છું, ને બીજા ૩ ભાગ તને, ત્હારા ભાઈને, અને ત્હારી માતાને આપું છું. આ રીતે દાડમના ત્રણ કડકાનો મહારાં બહાલાંઓ સાડૂ લોગ આપતાં હું શિખ્યો છું. આ પ્રમાણે ત્હારે સાસરે દરેક બાળતમાં બહેંચીને ખાવાનો સદગુણ તું ધ્યાનમાં રાખજે. વખત જતાં ત્હારી દયાનું ક્ષેત્ર વિશાળ બનતું જશે. બહાર મળતાં આખાં કળના સુખ કરતાં સાસરાં ઘરમાં મળતાં અરધાં કળનું સુખ વશેષ આનંદ આપશે. એકલપેટાં સુખ કરતાં વહેંચી વાંટીને ઉદાર દિલથી ભાગના લોગ આપવાથી મળતાં સુખની આરજ મળ છે. આવું ઉદાર દિલ સાસરિયાંની મોહબતમાં છેકથી છેકવેર વધારો જ કરે છે. પરંતુ આ વહેંચણી કરવાની છે તે સાસરાંને લુલ્લવીને લખલુટપણે કરવાની નથી. હાથને ઠાણું હશે તો સાસરાંમાં નહીં સમાશે બેઠી.

અને સસરાજીને પહેલી ને વહેલી અણુગમતી થઇ પડશે. હું બહાર કાંઇ પણ કરતી ના. બખીલાઈ ના કરતી તેમ કંબુશાઈ પણ ના કરતી.

ચું રહેલ બ સુએ ગેર બખશદેલ મખાશ !

ચું તીશે બ સુએ ખીશ પાશદેલ મખાશ !

તાલીમ જે અરેલ ગીર દર કેસમે મખાશ !

ચીઝી બ સુએ ખુદ કશે ચીઝી મી પાથ !

સુથારના રાંદા જેવી સખી દિલની સાસરે થતી ના. એ રાંદા તે લાકડાંને રાંદીને આસપાસ પાડ પડોશમાં સઘળે લાકડાંનો કુચો વેરી નાખે છે. તું પણ રન્દાની માફક સાસરા ઘરને ખાલી ખુવાર કરી નાખીને ચાપલુશીખેરી પાડપડોસણોનાં ઘર ના ભરતી દીકરી; પણ વળી કુહાડીના જેવી છેક મતલબી ને એકલપેટી પણ ના થઇશ બેટા ! જેમ કુહાડી લાકડાંના છોયડાં ફાડીને પોતાની ને પોતાનીજ પાતળી ઉપર ઉડાવે છે તેમ તું પણ છેક આપમતલબી ને એકલપેટી ના થઇશ બેટી. તું કરવતીની માફક જીંદગી ગુબારજે. કરવત જેમ કાંઈવાર આપણી પોતાની તરફ ખેંચાય છે, ને બીજીવાર બીજાની તરફ ખેંચાય છે, તેમ આપવા લેવામાં, ભાગલા પાડી બહેચીને ખાવામાં કરવતના જેવું સમતોલપણું તું રાખજે. સમતોલપણું ના રાખ્યે તો સાસરે રહેવાય નહીં ને પિયરે સમાય નહીં. દાળભાત મળેતો તે ઉપર સમતોલ રહેવું, ને દુધપાક ખાવા મળે તો તે ઉપર સંતોષ રાખવો. સાસરામાં તું મ્હારે ઘર જેવા ખાવાપીવાના લાડ ને અચકા મચકા કરતી'તી, તેવા ખાધાપીધાના ને પહેરવા ઓઢવાના અણુકા મણુકા સાસરે ના કરતી હો ! તને કહી સુકું છું સાફ, જે મળે તે ઉપર શુકરાના કરજે, નહીં તો સાસરે સમાશે નહીં દીકરી.

સાહેબ મેરે મુલકો, લુખી રોટી દે;

ભાજ માંગત મેં ડર, કે લુખી છીન ન લે !

બેટી, તું સાસરેનો સુકો રોટલોજ ઈશ્વર પાસે માગ્યા કરજે, સાસરાનું સદાનું ધાન ભાજ બેસવા કરતાં સુકા લુખા રોટલામાં હજાર ગણો સ્વાદ હોય છે. ઓ પરમેશ્વર ! મને તું લુખો સુકો વાસી કુસી પણ સાસરેનોજ રોટલો આપ એવું હું માશું છું; તે ઉપર મને ભાજ બાજ કાંઈ બેઠતી નથી, શાકભાજ ને દુધપાક માગતાં તો હું એમ બીહું છું કે, રખેને સાસરેની લુખી રોટી પણ જતી રહે ! એમ તું સાસરેની સાદી જીંદગીજ માગજે, વધારે લુમકો ખાવા જતાં સખર હખર ગુમાવી ના બેસતી દીકરી. ધણીનું ધાન ભાંજ બેઠેલી દીકરી તો આખાં પિયરનો સદાનો સંતાપ છે બેટી ! સ્ત્રીકો સાસ, હાથીકો અંકુશ, ઘોડાકો લગામ, બૈલકો નાથ સદા રખિએ; કવિ ગંગ કહે સુનો શાહ અકબર; અજ્ઞ જલકો તરછોડ કહી ના કરિએ. સાસરામાં નખજી પાતજી ખાવાપીવાનું ને પહેરવા ઓઢવાનું

જે મળે તેનાથી ચલાવી લઇએ. દિલ ઉપર એટલી સખ્તી તો સાસરે દીપી નિકળવાને માટે જરૂર સહેવવી. પિયરની કેળવણી ત્યારેજ પ્રકાશી નિકળશે, નહીં તો કહેશે કે; “રાંડને મહિરાંમાં લાડ લડાવીને છાકવી મેળેલી તે સાસરું ભારી થકે છે, ને ટાકું સુકું ખાતાં અચકડાં આવે છે !” શીલસુક બેકનની શિખામણ છે, કે આપણા સદ્ગુણનો પ્રકાશ બહેલા વિપત્તિ વડેજ થાય છે. સૌનેરી અગર રૂપેરી ભરતકામ કાળાં ભ્રમર જેવાં લુગડાં ઉપર જેટલું દીપી નિકળે છે એટલું સૌનેરી રંગના કાપડ ઉપર કાળું ભરતકામ દીપી નિકળતું નથી. મહિરાંમાં શેઠાઇ કરી ગએલી દીકરીને સાસરે જતાં ભો ઘણો લાગે. સાસરે જવા તો સૌને ભાવે, ને ઉંબર ઝોળાંગતાં તો આંસુ આવે. દીકરી, ત્હારા પતિનો પ્રેમ ચાલતે દહાડે ઘણો મજબુત કરવા સાડ ત્હારે તો સાસરાંમાં લોઢાંના ચણા પહેલાં તો ચાવવા પડશેજ, પરંતુ પ્રિયના અખંડ સુખ સાડ ત્હારે લોહીના ગોટ ગળવોજ નોંધશે.

અનલ લખે શશિરતિ હિવ, ચકોર ગિનત ન તાપ;

ભરમ હોઇ બાવભાગ લગૂ, હુધ કયુ મિત્ર મિલાપ.

ચકોર પક્ષી છે તે અગ્નિના અંગારા ખાય છે તેનું કારણ એ છે કે, ચકોરને ચાંદ બહુ બહાલો છે. ચંદ્રમા જેવો બહાલો વલ્લભા ચકોરને મનથી બીજો કોઈ નથી, જેથી તેના અંગ મેલાપ થવાની આશાએ મરવું પણ કબુલ કરીને તે અગ્નિના અંગારા ફાંકે છે, ને તેના આતશના તાપને પણ તે ગણકારતું નથી. તે એમ સમજે છે કે, અગ્નિ ખાઈને હું બળીને ભસ્મ થાઉં, ને તે ભસ્મ બાણીને મહાદેવજી પોતાને કપાળે લગાડશે. એટલે કે ભસ્મ રાખ રૂપ થઇને પણ જો કદાપિ પોતાનો બહાલો પોતાનો ખ્યારો ચંદ્રમા મળે તો સાડ, કેમકે મહાદેવજીના લલાટમાં ચંદ્રમા છે, માટેજ ચકોર આવી ઇચ્છા કરે છે. માટે બેટી, ત્હારા વરજીને પ્રસન્ન કરવા સાડ ત્હારે સાસરાંમાં અંગારા ગળવા પડશે અંગારા ! સાસુના પગને ઠેસ લાગે તોએ વહુએજ પગે લાગવું પડશે, ને વહુના પગને ઠેસ લાગે તોએ વહુએજ પગે લાગવું પડશે. સાસુના હાથમાં ચોટલો આપ્યો તો તેની મરજીમાં રહેવું નોંધશે. આડું બોલે તે પણ હાજી હા કરવું નોંધશે. સામાબોલી સાસરે ન સમાય. અતિશય બોલવામાં કે અતિશય ચુપ રહેવામાં માલ નથી. સાસરે વધારે ટકટક કરનારી “વાચાળ વહુ” કહેવાય છે. માટે વાચાળપણું બહુ ન રાખીશ દીકરા. વખત નોંધને આપણે બોલવું. સામાને રૂચતું હોય એટલુંજ બોલવું. આપણું બોલવું બીજાને પસંદ નહીં હશે ત્યારે સઘળાં મુગાં રહી જશે, માટે મ્હાડું બોલેલું સૌને ગમે છે કે નહીં તેનો બોલવા પહેલાં વિચાર કરજો. બોલ્યું બહાર પડે, ને રાંધ્યું વરે પડે. જીભને વશ રાખીને કામ લેજો. બાણી વાર નહીં બોલ્યામાં નવ ગુણ જણાશે. ત્હારી સલાહની સાસુ કે નણંદ બોલેને જરૂર હશે તો સો વખત તને બોલાવશે, પણ વગર બોલવે વચમાં

પુરાતી ના. સાસરે સમાવાનું કામ કાંઈ સોખું નથી. વાચાળપણથી અડદ ને ગવાર સાથે ભરકાઈ જાય છે. શું બોલવાનું ને શું બોલાઈ જાય, ને દેરાણી જેઠાણીના હાથમાં ચઢવી ઝટ આવી જાય. તું ત્હારી ને ત્હારી વાત સાસરે નહીં કરતી. પિયરની વડાઈ સાસરે કરતીજ ના. મહિયરની ખડાઈ સાસુને ફફડાવી મારે છે. સાસુ સસરા જેઠાં હોય ત્યાં તો પિસેલે મોઢેનીજ રહેજે. ચડચડ બોલવાનું માંડીજ વાળજે. ઘટે ત્યાં બોલવું ને નહીં ઘટે ત્યાં મુગાં રહેવું. છેકજ મુગાં પણ નહીં રહીએ, તેમ છેકજ લવલવ ટવટવ પણ ના કરીએ દીકરી.

માંગનકો ભલો બોલનો, ચોરનકો ભલી ચૂપ;
માલીકો ભલો ખરખો, ધૈ.ભીકો ભલી ધૂપ.

સાસુ સસરા પાસે કાંઈ માંગવું હોય ત્યારે તો બોલવુંજ સાડું, છેક ચૂપકીલી તો ચોરનેજ ભલી હોય. ખેડુતને કે માળીને વરસાદ ઘણો જોઈએ, ને ધોલીને તાપ તડકો ઘણો ભલો છે. દરેક દિવસને છેડો તો છેજ. માટે દરેક મનુષ્યને આસાએશ તો જોઈએજ. તને પણ સારા શેઠાઈ કરવાના દિવસો મળશેજ. સો દહાડા સાસુના તો એક દિવસ વહુનો પણ આવશે. સાસુ પછી વહુનોજ વારો આવે, કાંઈ નણુંદ ભોળાઈનો નહીં આવે. દીકરી ! સાસરેથી ફરીની આવશે ત્યારે વળી થીજી વાતો તને કહીશ. હાલ તો મુજ ગરીબ બાપની આજની શિખામણો ઉપરજ પૂરો અમલ કરીને આવજે.

શિક્ષણ ૩ જી.

Birds in their little nests agree;
And 'tis a shameful sight,
When children of one family
Fall out, and chide, and fight. (Watts.)

મહારી વહાણી દીકરી !

જ્યારે તું પોતેજ જેવી થવા ધારતી હોય તેની થઈ શકતી નથી, ત્યારે સાસરિયાં ત્હારી મરજી માફક ત્હારી સાથે વર્તે એવી આશા તું શા સાડું રાખતી હશે ? ત્હારી મરજી મુજબ સાસરિયાં ચાલે એવી જો ત્હારી ઇચ્છા હોય તો ત્હારે તે લોકોની મરજી મુજબ ચાલવાનું તૈયાર રહેવું જોઈશે. કેટલીક વહુઓને મહેનત કરીને પણ શત્રુ ઉભાં કરવાની દેવ હોય છે. એમ કરવામાં ગાળેલો વખત નકામો ગયો એમજ સમજવું. કારણ કે દુશ્મનો તો આપણી કોશિશ વગરજ આપોઆપ ઘણી વખતે ઉભા થાય છે. દુશ્મન ઉભાં કરવાં એ બીલકુલ

‘વગર મહેનતનું’ કામ છે. મુખીં સાસરિયાં કરતાં તો ડાહ્યાં દુશમનો પરવડશે. કુલ, વિત્ત, વિદ્યા, ખુબસુરતી, શુરાટન, દાન અને તપ એ સાત તો મુખ્યત્વે કરીને નવી વહુને રાદ ચઢાવનારાંજ છે. માટે મ્હારી ડાહી દીકરી ! એટલાંથી છકી બકી જતી ના. સંસારનું ખર્ચું સાધન તથા સાસરાંનું ખર્ચું ભુષણ વહુજ હોય છે. એક ખીબાને ઉપકારી થઇ ઘર સંસાર ચલાવવો એના કરતાં જગતમાં વધારે ઉત્તમ ખીબું કાંઈજ નથી. વહુ એ સાસરું શોભાવે તો શણી જેવી છે, નહીં તો દાસી રૂપ છે. સાસરાં રૂપી રાજ્યમાં ડાહી વહુની સત્તા બરાબર રીતે ચાલે છે. આ રાજ્યનો કાયદો તે પ્રેમ છે. સાસરાં સંસારનો ધર્મ બબલવામાં જેટલું કમીપણું અથવા જેટલું અજ્ઞાનપણું એટલું સુખ ઓછુંજ સમજવું. સુઘડતા અને વખતસર કામ કરવાની ટેવથી નવી વહુ બહુ શોભા આપે છે. સુઘડ નાર જ્યાં જ્યાં વસે, ત્યાં ત્યાં શાંત નિવાસ. નમ્રતા એજ સાસરાંને વશ કરવાનું વશીકરણ છે. તુંડાઇ એજ સાસરાંમાં અગિયાણા પડવાનો ઉપાય છે. દયારામ કહે છે કે;

સહજ કૃપા હરિ દિન લહી, અભિમાની ન પ્રયાસ;

કર્પાંદુ ન નગ રહિ નીર જ્યાં, સો સર આપુ ન ખાસ.

દાદાર અહુરમઝદની મહેરબાની હમેશાં ગરીબ, નમાના, નમ્રતાવાળાં, ન્હાના ને નમંતાઇનું નીચાણ કબુલ રાખનારાંઓ ઉપર વિશેષ હોય છે, અને તે માલેક પાકની કૃપા રાંક લોકોને ભેડે ઘણી મોંઘી મળે છે, તોએ સહેજમાં મળે છે. અભિમાની તુંડ અને અહંકારીને તો મહા મહેનત કરતાં પણ પરવરદેગારની કૃપા મળતી નથી. પર્વત બહુ ઉંચો, તડો ને તડો રહે છે તેના ઉપર પ્રાધો ટન વરસાદનું પાણી પડે છે, પરંતુ એક ટીપું વટીક તેના શિખર ઉપર કરીને રહેતું નથી, પરંતુ જે સરોવર તેનાજ નીચાણમાં નીચે જેઠલાં હોય છે તેમાં તે એની મેળે સર્વે અમૃત જઇને વાસો કરીને રહે છે, કેમકે તેણે નીચાણ કબુલ કર્યું છે. માટેજ ફારસી શાયરે પણ કહ્યું છે કે;

નવાઝેશ બ હર જા ખુવદ દસ્તાગીર;

એ અઝ તીઝ બર નાએ અઝ મદે પીર.

નમ્રતા તો સાસરે જાવ કે મહિરે રહો, પણ હે બેટી ! હરેકે હરેક જગોએ તેજ કામ આવે છે; અને વળી એ નમ્રતા ત્હારા જેવી ઉછળતી આછરા તરફથી હોય તોપણ તેજ, ને એક બુઢાં બખ આદમી તરફથી હોય તોએ તેની તેજ અસર નિપાવે છે.

“ પણ કાકાલ ! ” દીકરી વચમાંથી બોલી ઉઠી; “ તમે તો બાણે મને સાસરે નહીં મોકલતાં નિશાળે મોકલતા હો એવા ધસકા પાડો છો ! તમાજ કલા પ્રમાણે કેમ ચલાય ? ”

હે બેટી ! જવાન છોડીઓને વચમાં પૂરાવાની ઘણી નકારી ટેવ હોય છે. કોઈ વાત કરતું હોય તેની વચમાં વચમાં બોલવાની ટેવ ના રાખતી દીકરા. તા-પસી પુરનારાં લાપસી જમતાં નથી. નવી વહુએ ઘરસંસાર ચલાવતાં શહેરના ટાઉન-કલોકને મળીને ચાલવું, જેથી તે મિનારાનાં ઘડિયાળની માફક વખતસર ને વ્યવસ્થાસર તેણીથી કામકાજ થાય. પરંતુ ત્હારે શહેરના ટાઉન-કલોકને મળીને પણ ચાલવું નહીં, જેથી મિનારાનાં ઘડિયાળની માફક આખું ગામ સાંભળે એવા ઘોંઘાટ ને ઘાંઉ-ઘાંઉ ખરાડા ત્હારાથી પડશે નહીં. બેટી, ત્હારે તો ગોકળ ગાયમાં સમાઈને ચાલવું, જેથી ત્હારામાં હડાપણ આવે અને ગોકળગાયની પેઠેમ તું ત્હારાં પોતાનાં સાસરા ઘરમાંજ પગ ગોપીને રહી શકે, ને બહાર બીજાને ઘરે ઘર ભટકે નહીં. અરે ! રાખ, રાખ, દીકરી ! ગોકળગાયમાંજ સમાઈને પણ ત્હારે વર્તવું નહીં, જેથી તેણીની માફક તું પણ જે કાંઈ માલમતા ધરાવતી હશે તે સર્વે ત્હારી પીઠ ઉપર તું પણ ગોકળગાયની માફક સઘળું લાડીને ફરહર કરે નહીં ! મગર હે બેટી ! તું પડઘામાં સમાઈને ચાલશે તો સાસરે ઝટ સમાઈ જશે. પડઘો પણ કોઈ એક બોલ બોલે તોજ ઉત્તર દે છે, તેમ તું ને પણ કોઈ પુછે પરછે ત્યારેજ જવાબ દેજે દીકરી. અરેરે, વળી ત્હારે પડઘામાં સમાઈને પણ સાસરિયો સંસાર ચલાવવાનો નથી; પડઘાની પેઠે હમેશાં છેલ્લા બોલાયલા બોલનેજ ત્હારે વળગી રહેવાનું નથી. જોઈ વિચારીનેજ બોલજે બેટા. માર્યા માર ભુલાય, પણ બોલ્યા બોલ નહીં ભુલાય, સૌ વખતેજ સાડું.

નીકી ચૈ શ્રીકી લગે, બિન આસરકી ખાત;

જસે બર્ણન બુદ્ધમે, રસ સિંગાર ન સુહાત.

ફીકી ચૈ નીકી લગે, કહિયે સમય બિચારી;

સબકે મન હર્ષિત કરે, જો બિવાહમે ગારી.

વગર અવસરે મિહું મધુર બોલ્યે તે પણ કાળું ઝેર જેવું લાગે છે. લડાઈ લડવામાં અલંકાર ને રસના આડંબર કાંઈ કામ આવતા નથી. ઘાંચી ગોળાંઓમાં વિવાહ વખતે જે વહેવાઈ તરફનાં ઘણી ઘણી બિબિત્સ અને નવી નવી રાંધેલી આળે સાસરાંવાળાંને દે છે તેમ તેમ વહેવાઈવાળાં માને છે, કે સામેવાળાંએ બહુજ માન આપ્યું ! તે વખતે કઠોરમાં કઠોર કડક ગાળ આપે તોએ તે મિઠી મધુર લાગે છે, પરંતુ લગ્ન વિત્યા પછી એક ન્હાની જેવી પણ ગાળ જો વહેવાઈ તરફનાં દે છે તો મોટો કબજો ઉત્પન્ન થાય છે; ને પછી કલુઓ થોડા ને અરસ ઘણી વધી પડી સાસરાં ત્યજવાનો વખત આવે છે. તોપણ, મ્હારી ગાય જેવી દીકરી ! બધું હઠમાં રહીને કરજે. સાસરિયાનાં બહારથી દેખાતાં મધુર વચનો ઉપર લોભાઈ જતી ના. શાકરની છરી વારંવાર ત્હાડું કાળજી બેઠેરી નાખશે, માટે છેક આલી લોળી ઘડ રહીશ નહીં. જે નરણુ લોભાઈ અદેખી પડી હશે

તે કંડવાશયી ત્હારું કાટણું કાઢી નહીં શકશે તો મિઠાસથી મારવાની બાજીઓ રમશે, માટે સૂંઘાળીને ચાલજો દીકરી.

બર તવાઝહાએ દુશમન તકીએ કરદન અવલહીસ્ત;
પાએ જોસે શયલ અઢ પા અફગંદ દીવારરા.

અદેખાં દુશમનોની પેટે ટાઢક પમાડનારી તાજીમ તવાજો ઉપરથી ત્હારે અંબાઇ જવું એ મુખાઇ છે એટી ! જ્યારે કે રેલનાં પાણી પોતાના ટાઢક પમાડનારા હોઠો વડે એક ઘરની દિવાલના પગને ચુંમી લઈને કોટી કરે છે ત્યારેજ તે દિવાલને તે નીચે લાવી મેલે છે. હે દીકરી ! તું સંસારી થઈને ત્હારે સાસરે ગઈ તે અગાઉ તો તું મ્હારે ઘેર બચ્ચું ગણાતી હતી. પહેલાં તો તું પારણે પોલીને લાડ કરતી'તી. પહેલાં તો તું અમારા જોળામાં રમતો રમતી'તી. નહાની નિદોષ હતી ત્યારે ત્હારું આડું અવળું પણ વણાઈ જતું હતું. પાછળથી તને અધાંએજ ચાલતાં હાલતાં સારી કેળવણી આપી છે, અને તેની પરિક્ષા પસાર કરવાનો હાલજ વખત આવ્યો છે, કે ત્હારા સુશિલ સ્વભાવથી તું સાસરિયાંને ત્હારે વશ કરી લે. હવે અમ માબાપની ઘણીખરી જોખમદારી કે જવાબદારી ચોછી થઈ છે. અમારી જવાબદારી હવેથી ત્હારા વરજીને શીર ઘણી છે. અમે માબાપને ધર્મ બજાવીને પરવાર્યાં છિયે. પરણવા પહેલાં એક ઘડી પણ તને અમે વેગળી મુકતાં નો'તાં, એકલી ફરવા નો'તાં દેતાં; હવે તું લાયક ઉમરની થવાથી સાસરાંમાં તો મહિરાંનાં બહાલાંઓ વગર તું નવી સવી એકલીજ કહેવાઈ. હવે સંસારની બુસરી ત્હારે એકલીએ ઉપાડવાની કરી. હાથીનો ભાર તે હાથીજ ઉપાડે, જિલ્લાડીથી કાંઈ ઉપડાય ? ત્હારા વરજીના ઘર સંસારના કામમાં તો તું દાસીજ છે, પણ તેના રાજ્યની તો તું રાણીજ છે. પરંતુ જો તું તુંડ, મિબજ, હનકત, અને 'જે હુકમ' ચલાવનારી નિવડીશ, ત્હારોજ કંકડો ખરો પાડવાની હઠ લેનારી નિવડીશ તો યાદ રાખજે કે પિયર, મહિયર, ને સાસરાંનું તું સત્યાનાશ વાળીશ.

અતિ બલ નારી હોત હૈ, અપને કુલકો નાશ;
દૈરવ પાંડવ બંશકો, કિયો દ્રૌપદી નાશ.
કિયો દ્રૌપદી નાશ, કૈકયી દશરથ મારેએ;
રામ લક્ષ્મણસેં પુત્ર, તેહ બનવાસ સિધારેઓ.
કહે ગિરિધર કવિ રાય, સદા નર રહે દુઃખારી;
સો ઘર સત્યાનાશ, જહાં હૈ અતિબલ નારી.

બહાલી એટી ! ત્હારી શક્તિ સારાને માટે કે નહારાંને માટે અટકાવી શકાય નહિ એવી અનિવાર્ય છે. ઘર એજ દુનિયાનો છોડા છે, ને ઘર એજ સુખનું સ્થાન છે, અથવા એજ ઘર સદાને માટે તબાયેલું કે અધકારમય ધામ છે. ત્હારા ઘણીજીને માટે તું તેની બલી સી એજ હહાપણ, હિંમત, બળ અને ધીરજ છે.

ત્હારા વરજીને જો તું નકારી નિવડી તો તેને માટે તુંજ અસ્તા વ્યસ્તા છે. ધણીને મુઝવણ કે અમુઝવણ ધરવાળી નકારી સ્ત્રીથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. નખળાઈ, અશાંતિ, અને નિરાશી તે નકારી વહુજ છે. જો તું પાધરી, ઘરરાખુ, ને મૂર્યાદશીલ હશે તો ત્હારા ધણીને કોઈ પણ હાલત આશા વગરની જણાશે નહીં. ત્હારા ધણીને બહારની ગમે એવી આખાદી હશે તોએ ત્હારી મુખાઈ, ત્હારું લખહુટપણું અને ત્હારા સંતાપથી તેને કદિએ એન પડવાનું નથી. માટે તું મધુરતા રાખી સારી સખિયોની સોબતમાં રહેશે તો ત્હારાં સાસરાં ઘરને તું “સુખી ઘર” બનાવશે.

સંસાર કદ્દ વક્ષસ્ય દ્રે ફલે અમૃતોપમે ।

સુમાર્ષિતંચ સુસ્વાદુ, સંગતિઃ સુજને જને ॥

સંસાર એ એક કડવું કડવું ઝેર જેવું ઝાડ છે, મગર તેનાં ઉપરનાં માત્ર બેજ ફળ અમૃતની ઉપમા આપવા લાયક છે. એક તો મિઠાં મધુર વચન, અને બીજું તો સારી સખિયોની સંગત. ગમે એવા શાંત સ્વભાવથી પણ ઘરસંસારી ખટપટ, ઘર ટંટો, ગૃહ કલહ, અંતર ભેદ, માંહોમાંહિનાં ઉંચાં મન કે ફાટપુટ તામેશ થઈ શકતાં નથી. પુરૂષ જોકે અખળા કરતાં સખળો કહેવાય, તોપણ તે કાંઈ ઘણેજ કઠણ પથ્થર જેવો હોતો નથી. બહાર બહાદુર એવા જોરાવર પુરુષોને પણ પોતાની કાંવળી અને નાભુક સ્ત્રીને પગે પડતાં મેં દીક્ષા છે.

જે કોઈને તાબે થઈ શકતો નથી તે ઘરવાળીનો તાબેદાર તું જરૂર જોતી હશે. શૂરાટન અને મહાભારત કામ કરવાને પૂરૂષ ઘણો આનંદી જણાશે, પરંતુ સ્ત્રીને રાજી રાખવામાં તેનું હૈયું મોમ જેવું પોચું પડી જાય છે. એટલા માટે ઘરની દુનિયાની અટપટો સમાલવા સાડ તેને ઉત્તમ આચરણ રાખવાની જરૂર પડે છે. જો તું ત્હારા પતિને ઘરની રાહત આપીશ તો તેને દુનિયાઈ ઝગડામાં ઉસ્તવાર રહેવાને નવું જોમ મળશે. ઘર જેવું પાધરું, ઘરનો પ્રધાન જેનો પાધરો, તે જગતનાં ગમે એવાં સંકટોની દરકાર કરતો નથી. પરંતુ ઘરે આવે ને કમજોત ઓરતનાં ખાસડાં ખાવાં પડે, ઘરમાં આવે કે લાગલીજ ટિટિયારી ને ચિચિયારી સાંભળવી પડે, ઘરે આવતાંજ જો તેને ઉદાસી, ઉદાસીનતા, ઉજડ, અંધકાર, દુરાચર, ને મમતનાં બેણ કૌતક વેઠવાં પડે, ઘરમાં પેસતાંજ જો ફરિયાદ ને અસંતોષ અનુભવવાનો મળે, તો ધણીની સર્વ આશા ભ્રષ્ટ થાય છે, અને નિરાશામાં ડુબીને એવો તો નંખાઈ જાય છે, કે તેને પાછળથી તેની સ્ત્રી ગમે એવા દિલાસા દેશે તોએ તે આમજ કહેવાનો કે; “મેં તો માનતા હઉં, મગર મેરા દિલ માનતા નહિં !” આવી નકારી સ્ત્રી વિશે ફીરદુશી શાયરનો આખખો છે કે;

અગર નેક બુદ્ધિ સરંજમે ઝન;

ઝનાનરા મઝન નામ બુદ્ધિ, ન ઝન.

અગર જે સ્ત્રી જાતિનો સરંજમ લલોજ આવતો હોત તો સ્ત્રીને માટે ઝન એટલે “મારવી” એવું નામ ફારસી ભાષામાં નહિ રાખતાં મઝન એટલે “નહી” મારવી” એવુંજ રાખતે કેની? મ્હારી બહાલી બેટી! તું ઝન નામને ખોટું પાડી મઝન નામ મેળવવા માટે ત્હાડું અંતઃકરણ સાચવજે. જે તેં અંતઃકરણ શુભાશુભ તો ત્હારી પાસે જાળવવા જોગ બીજું કશુંએ બાકી રહેશે નહીં. એક પત્નિનો મિઠો મિત્રજ, એક દારાનો સદ્ગુણી સ્વભાવ, એક ભાર્યાનું અનુકુળ આવતું ચારિત્ર, “અરે! મ્હારી વહુનાં સલુક, એજ જે સારાં પાધરાં હોત તો મને આખી દુનિયાનાં દુઃખોના પહાડો કાં નહીં તુટી પડત તોએ હું તેને ગણકારત નહીં!” એવું બોલવાનો કદિએ નહિ મગતો સમો, એજ તને અને ત્હારાંને સુખી કરવાને બસ થશે. એક દુઃખી ભરથારને હાથ કરતો દીકો છે કે; “મ્હાડું ઘર સારી ઘરરાખુ વગર ઘેર સમાન છે. જે ગેહિની પાધરી હોત તો મ્હારા માર્ગમાં તો પુલ પંથરાત, ને મને દુઃખ જેવું ન લાગતાં આનંદ થાત. બુઓ! પેલા પાડોશીઓ, પેલા કલબઝાજાઓ રાત્રે થાકેલા પ્રાકેલા ઘરે આવે છે, ધંધા રોજગારની હેઝગારીમાંથી છુટીને કેવા ખુશાલ દિલથી ઘરે આવે છે! તેમની પ્રિયાઓ, તેમની કાંતાઓ, અરે! તે મ્હારાજ સાથીઓની રમણીઓ, ત્યાં તેમને કેવા મિઠા બોલ બોલીને “આવોજી! જી લડું મ્હારો જીવ ક્યારનો તમારામાં ભરાઈ રહેલો, લલે પધાર્યા મડું!” આમ કહીને કેવો આવકાર આપે છે, ને દિવસની થાક એક શબ્દમાંજ કેવી ઉતારી મેલે છે! ને હુંજ શાએ અભાગ્યો? આહા! એવું સુખ મને ક્યાંથી? તેમના હૃદય ઉપર સૂર્યાસ્તની શીતળતા કેવી છાંંધ રહી છે! તેઓ કેવા સુખી છે, ને તેમની જીંદગીની જાનજો તેઓ કેવા ભુટ્ટી ગયા છે! બુઓ! તે સુશીલ વલ્લભાના નમ્ર ને નરમ પ્રેમભર્યા શબ્દો આખાં ઘર ઉપર કેવી ટાઢક પમાડનારી અસર ફેલાવે છે! માયાળુ માવતરના, ને જીવજન બચાના હિંમત આપનારા શબ્દો, મહિલાની માયા ને ખટલાનો સઘિયારો મ્હારાં બળેલાં જળેલાં જીવને ટાઢક પમાડવાને નથી સરજેલાં. એટલે મ્હારે મનથી તો ધૃતિ ઉપરનાં સર્વ સુખો કાળાં કાળાંજ દેખાય છે. અર્ધાંગનાનું કોમળ હસવું, પશ્ચિયેતના મહેરભર્યા અવાજો, ધણિયા-ણીનો રાહત આપનારો ચહેરો, મ્હારી ઉપર કે મ્હારાં બહાલાંઓ ઉપર સારી અસર કરવાને ક્યાં છે?” અરે મ્હારી બહાલી ડાહી દીકરી! ત્હારા માત્ર સારા સ્વભાવના પાયા ઉપરજ ત્હારા સાસરા સંસારની ઇમારત ઉભેલી છે, એમ સમ-

જીને તું સાસરું શોભાવજે દીકરી. સારી સમજણ, સારો સ્વભાવ, અને ક્ષમા આમોશી કે માશી એજ ત્હારી કુલીનતાની નિશાનીઓ છે.

જ્યાં ગુણવંતી સ્ત્રી કુલવંતી, કુળ મરજદે સંચર નારી;
ત્યાં ગૃહ લક્ષ્મી ધર્મ સમાયે, મણિ મનમાં એ નિશ્ચય ભારી.

દીકરી ! મ્હારી શિખામણેને તું હસી ના કાઢતી. કડવું કડવું કહું છું તે ત્હારાં ભલાંને માટેજ કહું છું.

“પણ કાકાજી !” દીકરી બોલી; “તમે કહો છે તેવા ગુણવાળું માણસ તો ફરેસ્તોજ હોય, માણસમાં એ બધા ગુણો કેમ આવે ?” “વળી વયમાં વયમાં બોલી !” જરા કાન દધને સાંભળ બધું, ને પગાય એટલું પાળજે. તને મ્હારાં કહ્યાંનું દુઃખ લાગતું હશે, પરંતુ દુન્યામાં હમેશાં પ્રિય બોલનારાં તો ઘણાં હોય છે, મગર અપ્રિય ને અણુગમતું બોલનારાં, તથા તે ખુશીથી ગ્રહણ કરનારાં પણ વિરલાંજ હોય છે. હું ત્હારો અંગિ છું માટેજ તને કહું છું, તને ઇન્દ્રે ઉંચાં કુળમાં જન્મ આપ્યો છે, માટે હવે તું પ્રેમના બંધનમાં બંધાય છે ત્યાં પણ ઉંચ પ્રેમ રાખે, માટેજ તને આ બધું કહું છું. હુમીલ્લન વંશવાળાઓ પણ સાસરે જતી દીકરીઓને હમેશાં શિખામણ આપે છે કે; “ઉંચાં કુળમાં જન્મ ઇશ્વર આપે છે, માટે સાસરાંનાં પ્રેમ બંધનમાં તું ઉંચજ રહેજે !”

જેસો બંધન પ્રેમકો, તેસો બંધ ન ઐર;

કાઠહી ભેદે કમલકો, છેદિ ન નિકરે ભૌર.

પ્રેમનાં બંધન જેવું બીજું એકે બંધન નથી. ભરો ગમે એવાં કઠણ લાકડાંને ભેદી શકે છે, પરંતુ પોચી પચક કામળને છેદી ભેદી શકતો નથી. મ્હારા જેવા અગિની પિછાન તને સંપત્તિ ને સુખના વખતે નહીં થાય, પણ વિપત્તિ ને દુઃખના વખતેજ થશે. મને કે તને દુઃખની વખતેજ સગાં સંબંધીની જરૂર પડવાની, સુખના વખતે તો તને કે મને અગિ સંગીઓનો કાંઈ ટોટો પડવાનો નથી. દીકરી ! ત્હાડું ને ત્હારા ધણીનું મન કે મત એક કરવાની કોશિશ કરજે ; જરા પણ મન ઉચાટ ને દિલ ખાટું રાખી વિમુખ ના રહીશ. સંપત્તિમાં કે વિપત્તિમાં જીવગીની સાથે ને સાથે રહી દહાડા કાઢ્યા છતાં, હસ્તમેલાપ વખતે અકેકને કોલ આપ્યા છતાં, જો ત્રાહિત કે પારકાં જેવાં તમે વર વહુ રહ્યાં, એક બીજાનાં અંતઃકરણને ઓળખ્યાં નહીં, લાંબા પરિચય છતાં બંનેનાં દિલ મળ્યાં નહીં, તો એવો સ્વાર્થ સહવાસ શા ફામનો ? ત્હારે તો લીલા માત્રથી લલિત અને મધુર વાક્યો સર્વદા બોલવાં. મેં પ્રથમ કહ્યું તેમ મૃદુ અને શીતળ જળ

ધીમે ધીમે પર્વતને પણ ચીરે છે, તો ગમે એવાં કઠણ કાળજાનાં સાસરિયાનાં હૈયાં ત્હારી મિઠી બુખાનથી નહીં ભેદશે વાડું ? તલ કોઠીના કે ધણીના ? એકવાર જો સાસરાનાં મન તુટશે તો સંધાશે નહીં. તુટ્યાં મન અને વિધ્યાં મોતી ના સંધાય દીકરી. સાસુ સસરા ઉંચે મને હોય ત્યારે તું મિઠા શબ્દોથી સાસુને “ માયલ ! માયલ ! ” કહીને, ને સસરાને “ બાવાલ ! બાવાલ ! ” કહીને અકેક સાથે વહેલાં બાલતાં ચાલતાં કરી દેજે દીકરી. દેશંણી જેઠાણી ત્હારી સાથે ઉંચે મને હોય ત્યારે પણ મધુર વાણીથી “ ખડેનલ, બા સાહેબ ! મ્હારાં હેતવંતાં ને કદરવંતાં ખડેનો ! ” આમ કહી તેમનાં મન મનાવી લેવાની વિદ્યા શિખજે બેટા, હાલ એટલુંજ, બીજું કહું તે પહેલાં સાંભળ !

“ મધુર વચનથી સ્નેહ, નિરંતર સર્વશું વાધે,
મધુર વાણી કોકીલ તણી, મન કેવું જો બાંધે !
મધુર વચનથી મળે આવી, પય માગે પાણી,
મધુર વચનથી રહે, કુલિનના મુખનું પાણી.
વળી મધુર વચનથી થાય વશ, સંધું જાણુજો સજન સહુ,
, જુબાં શીરી મુલક ગીરી ’ એ કહેવત સાચી લહું. ”

શિક્ષણ ૪ થું.

Her heavenly form
Angelic, but more soft and feminine
Her graceful innocence.—Milton.

મ્હારી વહાલી દીકરી !

કદાચ ત્હારા ધણીના સ્વભાવમાં ફેરફાર થયો હોય તો તેને પાછો પ્રેમાળ બનાવવાના તું પ્રયત્ન કરજે. કેમકે ત્હારું નિર્દોષપણું એજ ત્હારી સુહરતા અને ખુબસુરતી છે. ત્હારા ધણી થતા ઉપરની ધંધા ધાપાની જાનણો અને હરીફાઈના જમાનાની અસરોનો ખ્યાલ કરીને તેના ઉપર દયા લાવીને તેનો સ્વભાવ સાચવી લેજે દીકરી. ધંધામાં નફો પ્રાપ્ત કરવાની તેની હાયવાય, દિવસે તેનું રહમસ થવું, અને ઉજાગરાવાળી તેની રાતોનો વિચાર કરજે, કે તે બાપડા પોતાની પ્રિયા, પોતાનાં બચ્ચાં કચ્ચાં, પોતાની આશુ ઇજ્જતની ચાહુ બિંક એ સૌ તે ત્હારા ઘર

સંસારની સલામતી સાફ જ રાખે છે, તેનો પણ તું જરા વિચાર કરજે. પશ્ચિયેત જાના પશ્ચિયેત ભરથારોની સંભાળ, સર્વ ક્રાંતાઓએ પોતાની બળવવાની ફરજ પૈકીની મૂખ્ય છે, કે ઉપર જણાવેલી ભરથારની છુપી ચિંતા, છુપા હાથ સોસારા અને છુપી શ્રીકર કાળજી વીશેના ઉપાયો કરી રાખવા. ધણીનો ખ્યાર કમો થવાનું મૂખ્ય કારણ ધણીની છુપી સંસારિક શ્રીકર ચિંતા ને ગુપ્ત સોસારાજ હોય છે, જે કેમને તે કહેતો નથી. બેટી ! તમે શાએ દુઃખી છો ? દુઃખના વખતેજ મગ-ફરીનો ટેક રાખો ત્યારેજ ખડું, બાકી તો તમારા ધણીના સુખના દહાડામાં ગફરી ને ટેક રાખો તે શા ખપના ? ધણીની નિરાશાઓ વખતે તેને ત્હારા શિવાય સંસારમાં આશાનો આધાર બીજા કોના ઉપર છે ? બેટી ત્હારા ધણીજીની આકૃતનાં વાઢળાં તળે સૂર્યનો પ્રકાશ ઢંકાએલોજ છે, એમ સમજીને તેની મુશીબતોમાં તેને તું હિંમત આપ, પતાવ સતાવ, ને પસવારીને તેને સધિયારો આપ. એમ કીધાથી તેનો અમીરી ખવાસ ત્હારા મીઠા બોલ ઉપર ઉભાર્ય ઉફણાઈને ઉભાઈ અધરાઈ જશે. તમારા સુખી સંસાર ઉપર આવેલું મુશકેલીનું વાઢળ તમારા અંતરના પ્રકાશથી જરૂર વિખરાઈ જશે. મહાન વક્તા બર્ક કહી ગયા છે, કે દુઃખ એ તો પ્રભુએ આપણા માટે નિમી આપેલો જખરદસ્ત ગુરૂ છે. એ ગુરૂ આપણી સામે ને સામે થઈને આપણું બળ વધારી આપે છે.

दुःखावाप्तिं विना कस्य गुणाः संजायते वद ।

छिद्राबंधनके प्राप्य सुमनः सगुणं भवेत् ॥

સંસારમાં દુઃખો ખમ્યા વગરજ ગુણ ક્યાંથી થાય વાડું ? બેટી, છિદ્રને તેમજ બંધનને સહેવ્યાથી સુમન તેજ સગુણ થઈ જાય છે. દીકરી ! દિવાનું મોં જોવું કે ચારાનું ? જ્યારે ત્હારા સ્વામી નસોસ ને નિરાશ દેખાય ત્યારે તું પણ આભરી ગાભરી થઈને તેને આમ પુછીને વધારે હેબતાવતી ના, કે “ બહાલા ! આય હાય ! એ મડું તમારા મુદ્દને શું અસુખ થયું છે ? ” જ્યારે ત્હારા ધણી ભયભિત ને ભયાનક ચહેરે દીઠામાં આવે, બિઘેલા જણાય, ત્યારે તેનાં દુઃખની વાતો અંકે કરાવી તેને સતાવીશ મા; તે પોતેજ જ્યારે નહીં ખમાશે ત્યારે ત્હારીજ આગળ પોતાની ખુશીથી પોતાનો સંતાપ અને વિલાપ ઓકી પડશે. તું તેની તકેદારી રાખજે, પણ મોટું બંધ રાખજે. ત્હારા કહેરાયલા ફફડેલા પ્રાણનાથ નંખાયલે ચહેરે, ઉતરેલ પાણીએ, જ્યારે ગમગીન કે ખમખાર દેખાય ત્યારે તેમને એકલા રહેવા ગમે તો તમે છેડછાડ કરશો મા. તેઓ બોલે તોજ બોલાવજો. તેઓ હસે તોજ હસાવજો. તમારા પ્રાણાધિનાથ દુઃખી જીગરે બળેલાં અંતઃકરણે દયા ઉપજે એવા થઈ ગયા હોય ત્યારે તમે તો આનંદથી હસી ખુશી ભરેલાં સિવવા ગુંઠવા

કે સારો દિલાસાની ચોપડી વાંચવા મંડી જાશે. તેવણુ લેસરાઉ થઈને લેળાવાની તૈયારીમાં હોય ત્યાં સુધી આમજ કરજે દીકરા ! “શર્ટનું” સોનાનું બટન, કે બાંહેનું માણુકનું બટન ખોવાઈજ ગયું કે કેમ ?” એવા સવાલ કરીને તું અંકે કરાવતી ના. એ અંકે કરાવવાની મોકાણથીજ ખ્યારમાં પહેલો ખત્રો પડે છે. તું પોતે સદાચારથી ચાલીશ તો ત્હારા ધણીજ પોતાની મેળે ત્હારા થઈ રહેશે બેટી.

“ચાલે ચોંપ થકી સદાચરણમાં સૌભાગ્યથી શોભતી,
સ્વામિને સુખ આપવા પ્રતિ દિને યત્નો કરે છે અતિ;
સંસારે સુખરૂપ એક નિજનો જે ધર્મ શોધી લહે,
તે નારી જનની શિરોમણી સતીને શ્રેષ્ઠ સર્વે કહે.”

દીકરી, ત્હારા ખાવીંદ અગાઉ તો ત્હારી સાથે અલૈયાં બલૈયાં કરી કરીને વાતો કરતા હતા, ને હમણા આવીને મુઝાં ન્યુસપેપર ને ચોપાનિયાં કાં વાંચતા બેસતા હશે ! એવો જરાએ બડબડાટ કે ફરિયાદ ઉઠાવીશ મા. ન્યુસપેપરો ને ચોપડી ચોપાન્યાં તે વાંચતો હોય તેને સંતાડી મુકવાની વાત જવાજ દેજે, બળકે ભુલકાંઓએ ક્યાં કેયાં કીધાં હોય તો એકઠાં કરીને ઉલટાં તું ત્હારા કાંતની સનમુખ લાવી મૂકજે હો ! ન્યુસપેપર વગર આ જમાનામાં પુરૂષ કેમ ચલાવી શકે, તેનો વિચાર કરજે. આખો દહાડો કરી કરીને ત્હારી ને ત્હારી સાથેજ વાતો તે શી કર્યા કરે વાડું ? વળી સારાં વર્તમાનપત્રો, નઠારા પતિઓ અને વઢકણી વહુઓનાં ભોપાળાં જગ બહાર કરીને વલ્લભની કે વલ્લભાની ભુલચુકો કેવી ઉઘાડી પાડી દુષ્ટ કંથો ને દુષ્ટ કર્કશાઓને ચિમકી ને ચાખખા લગાવે છે, તે તું એ વાંચ ને તેને. એ વાંચવા દે. જ્યારે ત્હારા ધણીજ ગેરહાજર હોય ત્યારે વ્યર્થ ગપાટા સપાટા મારવા કરતાં, અને કાપડીઆઓની દુકાનોમાં ડોક્યાં કર્યા કરતાં, ગુપચુપ બેસીને, કામ નહીં હોય તો વર્તમાનપત્રની બારી વાટે ડોક્યું કરજે, તેમાંથી તને એકકી નજરે આખી સુખી કે દુઃખી દુન્યા દેખાઈ આવશે. સ્થાનિક કે બહારનાં પેપરોથી તને સોહવાઈ જશે. અકસ્માતો અને માર્યાં ગએલાંની ટીપ ઉપર જરા નજર ફેરવી જશે. આટીંકલો માંહેલા બોધ હોય તેટલા પચવજે. જે જે પેરેગ્રાફ સુંદર અને બોધક માલમ પડે, તેના આગળ નિશાંની કરીને ત્હારા બહાલા ધણીજ ચાહ પીવા બેઠા હોય ત્યાં આગળ મુકી જશે. દીકરાજી ! ત્હારા જી ભડું ધણીજ, મડું હાથમાં પેપર લે ત્યારે તમે જે કાઈ વાંચ્યું હોય તે ઉપર ટુંક ટુંક ટીકા ચલાવજો. તેવણુને વાંચવાની કુરસદ ન હશે તો તું જે જે ખબરો આપશે તે સાંભળવાને સાડ તેઓ પેપરને પડતું મુકશે. દીકરી ! પેપર તો આજના વખતમાં ખ્યાર ખેંચવાનું તંત્ર છે. પેપરની વાતો ઉપરથી ત્હારા મોહન તને તરેહવાર

પ્રશ્ન પુછશે; ત્યારે તું તેમનો જીવ બહેલાવીને ખુશ ગોઠતેગોમાં જરૂર પડશે. બહાલાને બહાલમાં લેવાનો આ એક સંચો છે. વળી રમણીએ પેપરો વાંચવાથી મોટો લાભ એ થાય છે કે ટેબલ-ટોક, મેન-મન, અને ટોળ ટપ્પા ચલાવી જ્યાં ઉપાડવાને માટે પેપરની ખખરો પત્તિને ઘણી ઉપયોગી થઈ પડે છે.

દીકરી ! ઘણીજ પ્યારાની સાથે વાતો કરતાં કરતાં “ નહીંજી, એમ કંઈ બનેજ નહીંજી ! ”—“ હું નહીં માનતી ! ” “ નહીંજી, એમજ બનેજી ! ” એવી હઠની વાતો એ બહાલા ઘણીનો મન ઉતારે થવાનું બીજું પગથિયું છે. “ છેલ્લો બોલાયલો બોલ સ્ત્રીઓ પકડી બેસે છે, ” એમ સોને માટે સિદ્ધ થયેલી એજ કહેવાય છે, ને તે ઉપસ્થીજ ભર્તાને ચમક થઈ આવે છે, ટંટા ફેસાદ બગે છે, અને નિવારપટા અપાય છે. માટે

“ સૌથી હળી મળીને હેત રાખીએ જો !
કદી કડવા ન બોલીએ બોલ જો !
હુઃખ પર થેર નવ દાખીએ જો !
જેથી કુટે પોતાનો તોલ જો ! ”

(ક૦ ૬૦ ૩૦)

રાત હોય ને માજનું જેવા તહારે ઘણી દિસ છે એમ બોલાવે તો તેમ બોલવામાં કાંઈ ગયું નહીં. “ સૂર્ય તો પશ્ચિમથી ઉગે છે ! ” તો કહેવું કે, “ આજે નહીં માન્યામાં આવે એવું કાંઈ નથી. બને, તેમ પણ બને ! ઘણા પ્રાંતસુદે એમ કહેતા હશે ! ” આવી આદતથી કુસંપ કે ઉંચાં મોઢાં કદી થશેજ નહીં. ઘણીનો છેલ્લો બોલ માથે ચઢાવ્યાથી, પતિનો પડયો બોલ ઉપાડી લીધાથી, તેનું હેત બહુ વધે છે. ઘણી પુછે કે; “ તને કાંઈ ભેટ બેઠ્યે છે ? ” તો કહેવું કે; “ મને તમારી ભેટ બેત બેઠ્યે નહીં. મને તો તમારું હેત બેઠ્યે ! ” તમે કેવળજ સતી સ્ત્રી લેખેજ પવિત્ર રહીને ભરથારની સામા થશે ના; સામા થશે તો ઘર ભાંગીને ભુકે થશે. તમે કેવળ સતી રહી પરાઈ ભાંગડમાં નામે પણ પુરાશે ના, નહીં તો કાંકણો સ્વામી અમરથો પણ વહેમાશે. કલ્હાડિયસના ગુન્હાની તપાસ ચલાવતી વેળાએ તેના ઉપરનો અપરાધ સાબીત કરવાના કામમાં સીઝરની સ્ત્રી પોમ્પીઆનું માત્ર નામ એક શાક્ષીએ એકવાર લીધું, અને એટલાજ શક ઉપરથી સીઝરે પોતાની બાયડીને તલાક આપ્યા હતા ! તે બોલ્યો કે; “ Caesar's wife must be above suspicion ” અર્થાત; ફ્રેન્ઢારી ગુન્હામાં સીઝરની બાયડીનું તો અમરથું નામ પણ ખરડાવું ન બેઠ્યે.

હુ બેટી મ્હારી ! ત્હારા પ્રિતમને કરકસરથી તું જરૂર વશ રાખજે. ઘર ચલાવે તેને કરકસર બહુ મિડી લાગે છે. ત્હારી કરકસરથી ત્હારું આખું સાસરિયું

અંદરખાનેથી કદાચ બડબડશે પણ ત્હારો ધણી, સસરો, ને સાસુ માંહેથી ખુશ ખુશ થશે ને, બહારથી ધણી તો અમથો અમથો બોલશે કે, “કાંચ ફાંફાં ને વેવળાં મરાવે છે !” દીકરી, કરકસર એ કાંઈ દરિદ્રતા નથી. ધણું સંભાળથી વાપરવું એ કાંઈ મજબીયુસપણું નથી. કસર કોસર એ કાંઈ કંબુસાઈ નથી. મિતવ્યય એ કાંઈ લાંછન નથી. Frugal એટલે કરકસરિયું, ને Miser એટલે કંબુસ એ બેમાં મોટો ફરક છે. હોય ને નહીં વાપરે એ દ્વિગદ્વિ, અને ઓછું હોય ને ધણું વાપરે એ ખચાળ કે ઉદાઉ કહેવાય. એક વહુ, પોતાનો ધણી જે કમાય છે તેમાંથી કેટલું ખચાવવું તે સમજતી ન હોય, તેણી આખી જીંદગી સુધી ફરતી ચઢી કે ફરતી ઘંટી આગળજ પોતાનું નાક રાખી મુકે છે, અને એક કોડીને કામની નહીં એવી વહુ લેખે પીડાઈ પીડાઈને મરી જાય અને બીજાને મારી જાય. લેડી એન બર્કલે પોતાની વહુ કેથેરાઈન હાવર્ડના લખણુટ ખર્ચોને લીધે તેણીથી કંટાળી કંટાળીને એટલુંજ બોલીને મરી ગઈ હતી કે: “પ્રભુના કસમ લઈ કહું છું કે, આ મોજલી છોડી મ્હારા દીકરા હેનરીને ભિખ મંગાવશે !” જે પાછ ધણીની ખચવા પામી તે ત્હારીજ છે, ને જે ત્હારા ધણીની પાછ ખર્ચાઈ તે પણ ત્હારીજ. ધણી તો કહેશે કે;

“ગઝંદે તુ પયદ્દ ગઝંદે મનરત;

દિલે દર્દમંદે તુ બંદે મનરત.”

મ્હારું નુકશાન તે પૂરેપૂરું ત્હારુંજ નુકશાન છે, ને મ્હારું દુઃખ તે પણ પૂરેપૂરું ત્હારુંજ દુઃખ છે. પીરની ગત મુજબર જાણે, ને મુજબરની ગત પીર જાણે. મોટું બજાર લાવનારો, પહોળી રાંધણી રખાવનારો ધણી જીંદું વીસ કરી જાય છે.

Many estates are spent in the getting,
Since women for tea forsook spinning and knitting,
And men for punch forsook hewing and splitting.

જે દીકરી ! ત્હારો વરજી થતો પસાવાળો છે તો ત્હારે પણ, મેળવવાનો તેમજ ખર્ચવાનો વિચાર રાખવો જોઈએ. ઇન્દિસો રૂપેનને માતખર નહીં કરી શક્યા, કેમકે ત્યાં આવક કરતાં જાવક ઘણી થઈ. માટે તમારી જે કાંઈ ખર્ચાળ મૂર્ખાઈઓ હોય તે ત્યજ દેજો હું દીકરી; તેથી તને મુશકેલ વખતની-કે મોંઘવારીની ફરિયાદો વિષે, આકળા કરો વિષે, અને સવાર પડી કે “લાવ-લાવ” ના સંતાપો વિષે ત્હારા પ્રાણપતિને હાયખાય કરવી પડશે નહીં. ત્હારા હાથ ધરતાને ખર્ચના ખાડામાં તું તાણતી થઈશ તો જરૂર તે માથે હાથ દઈને “હાય, માઈ એપ્રીલ મોર્ન ! હાય મ્હારો લખનો દિવસ ! કે જે હાડે મને મૂંઝા

ખનાવવામ આંચો હતો !” એવી હાય મારશે. જેમ ૧ લી એપ્રિલે લોકો કેઇ કેઇને મૂખા ખનાવે છે, તેમ લગ્નની સવારે લોકો વરરાખને મૂખા ખનાવે છે. કહેવત છે કે, What maintains one vice would bring up two children. તું કદાચ ઘડીભર એવું વમાસશે, કે “એક જરા ચાહ કેડીતું” કપ લીધાથી, કેઇ કેઇવાર જરા છુટે હાથે ખરચ કીધાથી, એક જરા સ્વાદિષ્ટ પકવાનો ખાધાથી, કેઇ કેઇવાર એક જરા ઉંચાં કપડાં ખરીદવાથી, એક જરા વાર તહેવારે જીયાકત કે મેજખાંની ઉડાવ્યાથી, જરા સીનેમામાં ગયાથી કે જરા કેઇ કેઇવાર વાર તહેવારે નાટકમાં જવાથી કે આઇશકીમ ખાધાથી કાંઇ ધણીને દેવાળું નિકળવાનું નથી; તેને શું ? જરા મળે નહીં ને મોજ તો કરી લઇએ !” પરંતુ આમ જરા-જરા કર્યાથી, જરા ચાલ જરા ચાલ કર્યાથી, જરા લાગુ પડીને મોટા ખોહ પડે છે. Many a little makes a wickle. દીકરી ત્હારે સાસરના નાના ખર્ચોથીજ તું ચાંકેલી રહેજે. વહાણમાં એક ન્હાતું ગાખડું પડ્યું હોય તેજ આખાં વાહણને ડુબાડે છે એ ખુબ યાદ રાખજે. જે વહુ સ્વાદિષ્ટ, રૂચિકર, મનને લાવતું મિષ્ટ સ્વાદ લઇ લઇને ચાટે છે, તે પોતાનાં સાસરાંને વહેલું લિખ માગતું કરી મેળે છે. મૂખાંચો મેજખાંની તૈયાર કરે છે, ને તેનો સ્વાદ તો ડાહ્યાંચો ચાખે છે.

જીવ્યાં જીવે વશ કરી, તીને વશ ક્રિયા જેહાન;
નહીં તો અવશુન ઉપજે, કહે સત્ સંત સુખન.

એમાં ખેવડો અર્થ છે. જેણે જીમનો સ્વાદ અને ઘણું લવલવ ટવટવ કરવું, એ ખન્નેને તાખે કીધાં, તે સારી પૃથ્વીને વશ કરી શકે છે, અને જીમ માગે તેવું ખસ ખા-ખા કર્યા કીધું, તે જીમનો ગુલામ થાય છે. તેને સંતાપ થયાજ કરવાનો, એવું ડાહ્યા ચતુર લોકનું કહેલું છે. દીકરી ! સવાયામાં હાથી મળતો હોય તે ત્હારે સાસરે આંગણે ખાંધતી રખે. સુંદર ફરનીચર અને આંખે ઉડી વળજે એવાં રમકડાં તથા હાંડી આરસી ખરીદી લાવીને તું તેને Goods કહેતાં, માલમતા કરીને કહે છે, પરંતુ યાદ રાખજે દીકરી, કે તેજ ત્હારી Evils કહેતાં ખડાખાસ્તા કરનારી ખતા છે. તને લાગશે કે આ માલની અસલ કિંમત કરતાં બહુજ ચીપરમાં ઘણોજ સસતો માલ ખરીદી કરવાને હું લાગ્યશાળ. પરંતુ યાદ રાખજે, મ્હારી ડાહી દીકરી, કે તેજ સસતો માલ વગર જરૂર ને વગર ઉપયોગનો તે ખરીદ કર્યો તે એટલો તો મોંઘો પડશે, કે તે લાવી નાખવા માટે પાછળથી તુંજ પોતાને અભાગણી કહેશે. કેમકે જે સસતી કિંમતે તું લાવી હશે તેના કરતાં પણ બહુ ઓછી કિંમતે, પાણીને મૂળે, તને તે વેચી કાઢવાનો નખજો વખત પણ આવશે. સુરતમાં જ્યારે મુસલમીન લાઇઓની મીલકતો

પારસીઓએ સસતી કિંમતે દમ ખાંધીને ખરીદવા માંડી, ત્યારે મુસલમાનોએ નવાખ સાહેબની આગળ બળાપો કીધો કે; “સાલે સખ કૌવે લોક દીનદાર લોગોંકી મીલકત ખરીદ કરતે જાતે હય, દેખો સાખ, કયા ગજબ હુવા !” ત્યારે નવાખે કહ્યું; “દીનદારો ! અલ્લાતાલાકી શુકર શુબરી કરો, કે તુમારી મીલકત ખીક જાતી હય, વો લેનેવાલા કેઇ ખરીદદારભી પર મીલતા હય, વ લેકીન વો કુર્ર લોક્કી મીલકત બેચનેકા જબ ખૂરા વક્ત આવેઝા, તખ ખરીદ કરનેવાલાભી કેઇ નહીં મીલેંગે !” માટે હે બેટી, તને હાજત નથી, જરૂર નથી, તોપણ સસતી છે તેથીજ કેઇ વસ્તુ તું ખરીદ કરશે તો પછી તને ખાસ હાજત ને ખાસ જરૂરની વસ્તુ પણ ખરી હાજતની વખતે વેચી નાખવી પડશે.

કહેવત છે કે, આપવળી દીકરી કહી પીએ નહીં એર. હે દીકરી ! હું તને જે જે શિખામણો દઉં છું તેને, તું આપવળી દીકરી, આપતું કહ્યું ખરૂંજ માનીને વર્તજે. તેમાંજ ઉઠો લેદહરમ સમાયલો છે. માખાપે કહ્યું તે ખુદાએ કહ્યું એમજ સમજવું. પેલી આપવળી ઝાંસી દીકરીની વાત કહું તે સાંભળ. ઝાંસી એ યશ્નલ ગ્રીનના એક ભિખારી આપની બેટી હતી, છતાં તેણી બહુ રૂપાળી હોવાથી તેણીના ઉપર ચાર ચાર ઉમેદવારો આશક પડ્યા હતા, અને તેણીનો હાથ જ્યાં સુધી નહીં મળ્યો ત્યાં સુધી “દુન્યાના ચાર દુઃખચારા” કહેવાતા હતા ! તેઓમાં એક નાઇટ હતો, એક શ્રીમંતનો દીકરો હતો, એક તો લંડનનો શાહ સોદાગર હતો, અને એક રોમફર્ડના વિસીવાળાનો છોકરો હતો. સર્વ ઉમેદવારોને ઝાંસી બેટી કહે કહે ને એમજ કહે કે; “યશ્નલ ગ્રીનના આંધળા ભિક્ષુક, મ્હારા માનવંત પિતાજીની ખુશી મંજુરી લાવો તો હું પાણિઅહણ કરૂં !” આ માંગણી થતાં ત્રણ ઉમરાવ બેટાઓનું તો પાણીજ ઉતરી જતું. તેઓ ફગાઇ ફુગાઇને નિરાશ રહેતા. પરંતુ એક ઉમેદવાર જે નાઇટ હતો, તેને પોતાના ખ્યારની આગળ આ માંગણી નાનમ લગાડનારી વટીક જણાઈ નહીં. તે આંધળા ભિખારી આગળ જ્યારે પરવાનગી લેવા ગયો, ત્યારે સર્પની અજાયબી વચ્ચે તેણે પોતાની દીકરીની રીતમાં ૪૫૦૦૦ રૂપીઆ જેટલી રકમ કાઢી આપી, અને લગ્ન વખતે પહેરવાને માટે રૂ. ૧૫૦૦ નો તો ગાઉન અપાવ્યો ! જ્યારે લગ્નનું ખાણું થયું ત્યારે એ આંધળા ભિક્ષુકે સલામતી લેવાડતાં જાહેર કીધું કે; “હું તો સર સાઇ-મૉન ડી મૉટફર્ટને બેટો અને વારસ થાઉં છું ! ઇવશેમની લડાઇમાં સઘળા બરનોનો નાશ કરવામાં આવ્યો અને મૉટફર્ટ પણ મરાયો, અને મને પોતાને પણ મુએલા સિપાહ તરીકે લેખી રણસંગ્રામમાં છોડી દેવામાં આવ્યો. એક ઈરનની છોડીએ મને ઓળખી કાઢ્યો, સંભાળથી મ્હારી સારવાર કીધી, અને તેણી મ્હારી જોડે પરણી. અમારાં તે લગ્નનું ફળ, તે આ મ્હારી ંહાલી ખુબ-

સુરત સુંદરી બેસી છે ! હું હેનરી ડી માટર્ટ છું, પરંતુ રાજા હેનરીના બસુસોના પંખમાંથી છટકી જવા સાડ મેં આંધળા ભિખારીનો વેળ લીધો હતો, મગર ઉમદા ઝાડનું ઉમદા ફળ પોતાનો મિઠાશ બતાવ્યા વિના રહેતું નથી. આ મહારી આપવળી ડાહી દીકરી જેને હાથ બાય છે તેને ત્યાં પોતાનો મિઠાશ જરૂર ચખાડશે !”

હે મારી આપવળી ડાહી દીકરી ! તું પણ જે ઘરે ગઈ છે ત્યાં તારો ઉમરાવી મિઠાશ ચખાડશે. તારા બુદ્ધિ અનુભવી આપનીજ શિખામણ પ્રમાણે સાસરું શોભાવશે. ફીરદોશી શાયરની નસિયત યાદ રાખજે કે,

હરાં કસ કે વડ રૂઝ બાયદ બ પીશ;

ખેરદમંદી ઉરા બુવદ નીઝ બીશ.

તારા કરતાં ઉમરમાં એક દિવસ પણ વડું હોય તે તારા કરતાં વધારે અનુભવી ને ડાહ્યું છે, એમ સમજી તેની શિખામણ માની તેને માન આપવું. બ દીકરી પાછી સાસરે, પાછી આવીશ ત્યારે બીજું કહીશ.

શિક્ષણ પ મું.

“ We judge ourselves by the deeds which we dream we are capable of doing, but the world judges us only by the deeds we have already done. ”

મહારી વહાલી દીકરી !

સાસરાંમાં હાંસી મશકેરી ઘણી કરવી એ કળ્યાનું મૂળ છે, મારે તું સાસરિયાંમાં ઠૂઠા મશકેરી ને હાંસી કે મનઠક બીલકુલ કરીશ મા. રમુજનો રંગરસ સાસુ નણુંદ લુટે તો લુટવા દેજે, પરંતુ તારાથી હાસ્યકીડા થઈ શકશે નહીં; જરાકમાં સૌને ચટકો લાગી જશે. જ્યારે સાસરાંમાં પરસ્પર હાસ્ય વિનોદ ચાલતો હોય ત્યારે તેમનાં પરિહાસને લીધે તું મુગી મુગી આનંદનો ઉલ્લાસ લેજે, પરંતુ વિનોદમાં તું જો કાંઈ હસવાનું કરવા ગઈ, તો ખરૂંજ માની લઈને પોતાના કપટી દિલમાં દાઘ પકડીને તેઓ દાવ લેવાને ચૂકશે નહીં. હસમુખો સ્વભાવ સારો પણ હસમુખી હાંસી માઠી. રોગનું મૂળ ખાંસી, ને કળ્યાનું મૂળ હાંસી. જેનું આપણે સાડું કર્યું, જેના ઉપર આપણે વિશ્વાસ રાખ્યો, જેની સાથે આપણે મિત્રબુદ્ધિએ ચાલ્યાં તેનાથી જો આપણી ચેષ્ટા થાય, તેનાથી જો આપણો અપકાર કે અપમાન થાય, તો તે સહેવાતો નથી. તેની ક્ષમા થતી નથી. તેના ચાળા પાડવાથી અને તેના અપકારથી આપણને જે

દુઃખ થાય છે, તેના સંતોષ પણ સામાવાળાંની તેવીજ ચેષ્ટા કરવાથી થતો નથી. આ ઠકા તે Dirth in the mirth જેવી થઈ પડે છે. નિમકહરામ વહુ કે નાફરમાન પુત્રી ઘરડાં વડાંની ઠકા ઉડાવે છે, ત્યારે તે એક લાકડાંના થાંભલામાં પેસાડેલા લોઢાંના ખીલાના જેવી લાગે છે. એ ખીલા ઉપર પહેલો અને ખીલો ઘા માર્યા પછી તુર્તજ ને તેને પાછો કાઢી લેવો હોય તો થોડી મહેનતે પાછો નિકળી શકે, પરંતુ એકવાર માથેમાથ સળડ બેસાડ્યા પછી પાછો કાઢવો હોય, તો સાણસીની પકડમાં લેતાંએ નિકળતો નથી, અને તે લાકડું ભાગ્યા શિવાય પાછો નિકળે નહીં. તેમજ નવી વહુ સાસરે આવતી વખતે શરમાળ છેડો વાળીને આવ્યા પછી ઉપકારનો બદલો જ્યારે અપકારમાં વાળી ડોસાં ડોસીની મજાક ઉડાવે છે, ત્યારે અંતરમાં દુઃખનો જે છેક ઉંડો ઘા પેસી જાય છે, તે કદિએ નિકળતો નથી.

પોપટ બોલવા શિખે ત્યારે બંદીબાનેજ પડે. ઘણી લવલવ ટવટવ કરીને જેની તેની મશકેરી ને ઠકા ઉડાવ્યાથી સૌને કહેર ચઢે છે. કહેવત છે કે, A jest driven too far brings home hate. મહારી શાણી બેટી ! દુઃખી સગાં બહાલાંનું દુઃખ ટાળવા જેટલું ત્હારાથી નહીં બની શકતું હોય તો ખેર, પરંતુ ઘરડાં બોખાંની મજાક કરીને દુઃખ ના દેતી. ઠકા કરીને દુઃખીને દુઃખ મા દદશ. પડ્યા ઉપર પાટું નહીં મારીશ તો તે પણ ગનીમત છે. અંગ્રેજ લોકના ઘરની જેટલી કિંમત છે એટલી આખાં રાજ્યની કિંમત નથી. તેઓ પોતાના ઘરને ‘અંગ્રેજનો કિલ્લો’ કહે છે. આગલા વખતમાં ત્યાં એવો ધારો હતો, કે અંગ્રેજ માટી બચર જે ઘરમાં રહેતાં હોય તે ઘરમાં ગમે એવા જોરાવરથી પણ પેસીને તેમની આપ્ત લેઈ શકાતી નોતી; ભાં સૂધી કે પોતાનાં બારણાં આગળથી પસાર થતા ગમે એવા કડપ બિહુકની પણ મજાક તેમનાથી કરી શકાતી નોતી. જેથી તેમની આપ્ત પણ સ્વચ્છ રહેતી. એક અંગ્રેજ બચ્ચો પોતાના ઘરમાં ભરાઈને બારણાં બંધ કરીને અંદર બેસી રહે, તો કોઈ પણ બેલીફની તાકાત નહીં હતી, કે તેના બારણાં ભાંજીને અંદર દાખલ થાય; કિંવા તેની માલ મિલકત તો શું, પણ તેની આપ્ત પણ લેઈ શકાતી નોતી. માટે હે દીકરી ! ત્હારે પણ સાસરા ઘરમાં ઘોડો ફેરવવો નહીં. ખેરાં માટીડા-માંથી મર્યાદા જતી રહેતી હોવાથીજ ચિચકળીઓ આળા એપ્ટા કરવા શિખી છે.

સદા હૃદય મન રાખવું, સાગર સમ ગંભીર;
આવી મળશે બહુ નહીં, સહેજે સમજે વીર.

કોઈના પ્રેમના પાત્ર આપણે થઈએ તેના કરતાં કોઈને પણ આપણી પ્રીતિના પાત્ર બનાવવાં. ખીજાંને ચ્હાવું એજ વધારે સાડું છે. ભય કરતાં પ્રીતિ ઘણું

ખબલી શકે છે. પ્રેમમાં અગાધ શક્તિ રહેલી છે. સાસરિયાં જેટલાં પ્રેમથી વશ થાય છે એટલાં જ્યથી વશ થતાં નથી. ખુદાતાલા પણ ખંગીથી, પ્રેમથી, પ્યારથી, ને લક્ષિતથી પ્રસન્ન થાય છે; હઠ યોગ વગેરે કડક ઉપાયોથી તે જેટલો વશ થતો નથી એટલો પ્રેમથી વશ થાય છે. પ્રેમથી સાસરૂંજ નહીં પણ જગત જીતાય છે. આપણાં અંગીઓનો પ્રકાશ તારાની રોશનીના જેવો છે. તારાની રોશની જેમ અધારમાં માલમ પડી આવે છે તેમ, તારા વરજીની કે તારાં નવાં સગાં થએલાંઓની રોશની દુઃખના અધકાર વખતેજ કામ લાગવાની છે. જે સગાં સંબંધીને તે પજવીને છેડ્યાં હશે તે સ્વાર્થ થકીજ તારાં થઇને રહ્યાં હશે, પરંતુ આપત્તિ કાળે તેઓ અગગાં રહી જશે. માત્ર પ્રેમ અને દિલસોઝી થીજ તેમનું હેત તારા પ્રત્યે રહેશે. ખરાં અંગી થયાં હશે તેજ તારા પડતા વખતમાં આગળ આવી ઉભાં રહેશે. સ્વાર્થ વગરની પ્રીતિજ હમેશાં ટકે છે. Love without end has no end. સોનું ગમે એવું કિંમતી છે, પણ તોલાય છે ત્યારે તો નહાની સરખી ચણાટીથીજ. માટે તું હઠ અને ગરમ મિબજ ત્યજીને નહાનાં મોટાં સૌ સાથે ગંભીરતાથી વર્તજે, ઠાઠાઠીઠી કરવામાં માલ નથી. તું નહીં ભુલે તારે માથેનો ઘા, ને તે નહીં ભુલે તેની છાતીનો દાહ. તકનું અપ-દ્રરત ! ઓ ગરમ મીબજનાં બહેલ, તું નાખુદ થજે !

બહેતેકે બહે બને દે, મત પકડાવો ઠોર;

સમજયા સમજે નહીં, દે ધકકા દો ઓર.

જે કોઇ હઠીલું થઇને ગમે એટલું સમજવવા છતાં આડે રસ્તે છેડછાડ કર્યાજ કરે, તેનો મીબજ ફેરવવાની તજવીજ કરવી ફાકટ છે. જેમ જેમ એવાં હઠીલાંને સમજવ સમજવ કર્યા કરીએ તેમ તેમ તે વધારે આડાં ફાટીને ચિડવશે, માટે તેને તેવા ખોટા માર્ગે જાય તો જવા દેવા. વનમાં પણ પશુનું માંસ ભક્ષ કરનારા સિંહો ભુખ્યા થયા છતાં કદિએ ઘાસ ખાતા નથી. તેમજ કુળવાન સ્ત્રી ગમે એવી સ્થિતિમાં આવે તોએ તે પોતાની ટેક છોડતી નથી. માટે પીછે પેજ પણ રાખે ટેક. દીકરી તે ઉત્તમ જન્મ મેળવીને, રૂપાળું અંગ ધારણ કરીને, પોતાનું ભલું ભુંડું બચ્ચુંજ નહીં, તો તુંજ તારો નાશ કરનારી બનશે. દરેક માણસ કાંઇ ડહાપણનો દરિયો હોતું નથી. Every man hath a fool in his sleeve. છતાં તારે ઉપે હાથે ઓવારણાં કાં લેવાં? તે કંથે ઉભી નદીએ પુલ દીકો છે વાડું? જે કુળવાન છે તે પણ ખબલી પેઠે પારકાના દોષ કહે તેવાં સમર્થ છે; મબક ઉડાવવાનું પણ તેનામાં બળ છે, છતાં તે ગંભીર રહે છે. કાગડ જેવી મજબુત ચાંચવાળો છતાં પણ પોપટ શું હાડકાં ફાડવા બેસશે? નહીંજ. તેમ બીજી ચિચકલી ચેત્રનો ઠઠા મશકેરી ઉડાવતી હોય તો તારે પણ શું તેમાં

ભાગ લેવોજ નોંધ્યો? નહીંજ. ગાયો નાક વડે જીએ છે, પંડિતો શાસ્ત્રોથી જીએ છે, રાજાઓ ચારથી દેખે છે, ને લોક તો પોતાની આંખેજ દેખે છે. તું ગંભીર ને કુળવાન છે કે, કેમ, તે લોક તો વહેલાં દેખે છે. શુવર વાડમાં જઈ પડે જો ગુલામ; ઘટી શું જશે તેહનો નેક તાબ ? સંપથી રહેવું હોય તો સાસરે ચેળા ના નોંધ્યો. સંપથી રહેવું હોય તો સાસરાંમાં વેર ના વધાર્યો. સંપ ત્યાં જંપ ને વેર ત્યાં ઝેર. સાસરાંમાં હસ્યાનું ખસ્યું વહેલું થઈ પડે, ને પછી કજીઓ જાગે તો કુટુંબની પાયમાલી થાય. કજીઓ ઘરમાં યમરાજને તેડી લાવે છે, એ ખુબ યાદ રાખજો દીકરી. ફાટેલાંમાં સૌ કોઈ પગ ઘાલે છે, ને કજીઓ થયો ત્યાં જીવાન મોત આવીને પોતાનો પગ ઘાલે છે. પછી તમે ઇશ્વર પાસે માંગશો શું, ને ઇશ્વર આપશે શું ને શું. એલેકઝાંડરની આગળ પારમેનિયાએ ઇનામ મળવા માગણી કરી ત્યારે એલેકઝાંડરે કહ્યું હતું કે, “ પારમેનિયાએ શું મેળવ્યું તેનો હું વિચાર કરતો નથી, પરંતુ એલેકઝાંડરે શું આપ્યું તેનો એલેકઝાંડર તો વિચાર કરે છે ! ” દીકરી ! તમે શું મળવું નોંધ્યો તેનો વિચાર કરો છો, પરંતુ તમને શું આપવું નોંધ્યો તેનોજ ખુદાતાલા તો વિચાર કરે છે. તમે ઇનામ, ખજાશ, ગેળી મદદ, અને ઇશ્વરની મહેરબાની માગો છો કે;

એ ભુદા કરમ ખાનેઅમ બા અયાલ;

એ હર ચીઝ આબાદ દારી ઓ માલ.

હે ખુદા ! ત્હારી મહેરબાની ભરેલી દયા, ને ત્હારી ગેળી ખજાશથી હવે અમારાં કુટુંબ કળીલાને તથા માલ મિલકતને તું સર્વદા આબાદ રાખ ! એવી રીતે ઇશ્વરની મહેરબાનીની માગણી કરતી હશે ત્યારે તમ કજીઓને શું સજા કરવી, તમને કેમ જેર કરવાં, તેનાજ વિચારમાં તે સાહેબ તો હશે. માટે કજીઓ કરતી ના દીકરી. કવિ ખુલાખીરામ કહે છે કે;

સજો સર્વથી સંપ, ભાંડું ભાવથી સહુ ગણી;

જીવમાં ઇચ્છો જંપ, કાળું મુખ કંકાસતું.

કરે જેહ જન કલેશ, લેશ નહિ સુખ તે લહે;

હરકત સહે હમેશ, કાળું મુખ કંકાસતું.

કજીઆના કરનાર, કાં નર કે કાં નાર કો;

પામે કદી ન પાર, કાળું મુખ કંકાસતું.

કંકાસે કરી કાપ, સુકાઇ જાય સમુગગી;

સ્થિરતા વળી ન થાય, કાળું મુખ કંકાસતું.

દીકરી ! એમ કરતાં હસ્યાનું ખસ્યું થઈ જાય તોપણ સાસરાંના ઉંબરમાંથી પગ બહાર કાઢીશ નહીં. દહાડે વારે સૌ સમાધાન થઈ જશે, પણ પગ ગોપેલો

રાખવો. વખત બધું વિસરાવશે. આગલા વખતમાં છુટા છેડાના લખતમાં એક એવી કલમ નાખવાનો રિવાજ પડ્યો હતો, કે “ છેડા છુટકાનું આ લખત થવા પછી પાંચ મિનિટ સુધી ધણી ધણિયાણી સાથે રહે, તો એ લખત રદ થશે ! ” અથાત, આગલા વખતમાં જો છેડા છુટાનું લખત થઈ ગયા પછી ધણીધણિયાણી માત્ર પાંચજ મિનિટ સાથે રહેતાં, તો તે લખત રદખાતલ ગણાતું હતું; જેથી આવી કલમ નાખવામાં આવતી હતી. એટલે વખત બધા અંતર, ને સર્વનાં ઉંચાં મનને ભુલાવી દે છે. વખત ભારેમાં ભારે શત્રુવટને સમાવી દબાવી દે છે, માટે ઉતાવળી પડતી ના. ઈંગ્લંડના રાજા હેનરી બીજાની બાયડી એન્ડ્રીનારના કારભારીએ તેણીની પાક દામાન વિષે નિંદા ફેલાવી, અને પુરવાર કરવાની ચેલેન્જ પણ કરી હતી, પણ રાણીએ ગુસ્સે થઈને મહેલમાંથી પગલું બહાર કાઢ્યું નહીં, અને અંતે તેણીનું સત સાચવવા સાડ ફરેસ્તાએ આવીને એક બાળકના રૂપમાં તેણીનું નિર્દોષપણું પુરવાર કરી કારભારીનું મોઢું કળું કર્યું હતું. આવાં તરકત વખતે પોતાના ધણીની આગળ ખરો ખુલાસો કરી દેવો દીકરી !

“ જે દુઃખ દુઃખી-મન ચોરી રાખે, સન્મિત્રની પાસ કદી ન ભાખે,
થાશે વ્યથાનો ઉલટો વધારો, ધારો સદા સૌ જનરનેડી સારો.”

પોતાનાં અંગીની આગળ દુઃખ કેવું છુપાવવું દીકરી ! જેની સાથે આપણું મન મળ્યું હોય તેની આગળ તો દુઃખ રડી દેવું, નહીં તો ઉલટો વધારે અકળાટ થાય દીકરી. મનકી મનમાં રાખ્યાથી આંતરડાં ઉકળી આવે ને પેટમાં ચુંકાયા કરે. સુખ દુઃખના ઉભરા આપણાં અંગીની આગળ તો ખાલીજ કર્યે દીકરી. તેમ કરવાથી ભરાઈ આવેલી છાતી ખુલ્લી ને મોકળી થઈ જાય. ભરાઈ આવેલો ડીખો ઝટ ખાલી કર્યે, જેથી શુંચવાઈ ગભરાઈ ગએલું મગજ ખુલ્લું ને નિર્મળ થઈ જાય. સંગી અંગી આગળ ડરી જઈને, દિલમાં દાઢ ધરીને, કપટ ભાવથી મનકી મનમાં ધરીને દુઃખો છુપાવવાથી અંતઃકરણ ઘણું અકળાય છે. ત્હારી દેરાણી જેઠાણી થઈને, ત્હારાં સાસુ સસરાં ત્હારાં અંગી કહેવડાવીને ત્હારાં શત્રુ થશે, કાનાશોરી કરશે; ને ત્હારી ઉપર જીકાં જીકાં બેડી કાઢશે તો દુન્યાની નજરમાં તેઓજ હલકાં પડશે. બીજાં લોકો તેમનાથી ચેતીને ચાલશે, ને તેઓ પોતાની કરણી પ્રમાણેજ ફળ લોગવશે. બ્રેમન્ટના કાઉન્ટ સીઝરોઈએ પોતાની બાયડીની પાક દામાન ઉપર શંકા લઈ જઈને આર્ડેનેસના જંગલમાં કાઢી મેલી, કે ત્યાં તે સખડી સખડીને મરી જાય. પરંતુ “રાખવું ખુદાનું” છે તો મ્હારાં પતિવૃતની પુરવારી સાડ પ્રભુ મને બચાવશે ! ” આ વચન જેવાં તેણીએ કાઢ્યાં, કે તૂર્ત તેણીએ એક બેટાનો જન્મ આપ્યો. વળી તે બાલી, કે

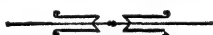
“હસ્યાતું ખસ્યું થઇ તો ગયું ! પણ આ જંગલમાં હવે તેજ પ્રભુ એક જીવને બદલે બે જીવનું રક્ષણ પણ કરશે !” આ તેણીનાં દ્રઢ યકીન પ્રમાણે કહે છે, કે એક સફેદ કમુતરે પેલાં બાળકને પોતાનાંજ બચ્ચાં લેખે ઉધાર્યું ! વખત જતાં સીંઝકાઈડેની શુદ્ધ ઠેકાણે આવી, તેણે પોતાની ભુલ જોઈ, કાન બંધેરણી માટે ખાત્રી કરી, લોળપણમાં હસવાતું કરવા જતાં સી ઉપરથી થયેલા મન ઉતારા માટે તે યસ્તાયો, અને જંગલમાં ડુંડી, બાયડી છોકરાંને શોધી લાવી, માપી ચાહીને પાછે પોતાનો ઘર સંસાર ચલાવ્યો.

અગર મહે દર્વીશ કુન્દાવરી ; નઝીબદ ન ઝીબંદએ મેહતરી.

જેમ કેઈ ગરીબ સંસારીને પણ કંકાસ કરવો ને કજીઓ જગાડવો ઘટિત નથી, તેજ પ્રમાણે જે વડાં માણસો હોય તેમણે પણ કજીઆ કંકાસ ઘરમાં ઘાલવા જોઈતા નથી.

રવાંત ખેરદ બાદો દસ્તુર શર્મ ; સુખન શુક્તનત ચર્મો આવાઝ નર્મ.

બેટી ! આજે સાસરે પાછી જવાને ઘણું મોડું થયું છે, વહેત્રી બા ; ઠહાપણ ત્હારો આત્મા થજો, અને સાસરિયામાં વિવેક ને મલાજો ત્હારો સલાહકાર થજો ! તું ઠક્કા મશકેરી કરનારી લેખે નહીં લેખાતાં, મિઠી જીબાનથી બોલનારી બનજો, ને કંકાસ કુસંપને ઓવારી નાખનારી થજો ! આમીન !

શિક્ષણ ૬ ડું.

“ When a young woman behaves to her parents in a manner particularly tender and respectful, I mean from principle as well as nature, there is nothing good and gentle that may not be expected from her in whatever condition she is placed.”

Fordyce.

મહારી ડાહી દીકરી !

સાસરાં ઘરમાં તું ખરેખર સમાવા ધમ્મિતી હોય, તો દીકું કામ તું પોતેજ ઉપાડી લેજો. કામ બહાલું છે, નામ બહાલું નથી. કેઈને ભરોસે નહીં રહેતાં, જે કામ જણાયું તે એકલું ત્હાડુંજ છે એમ સમજીને તે ઉપાડી લેજો. ઘરકામ અધુરું રહેશે, તો બધાં સાસુને કહીને વહુનેજ સંભળાવશે. દીકરી ! ત્હારા મનમાં એવું પણ આવશે, કે વાસણ તો નણુંદ માજશે, ગુછનાછ તો

દેશણી કરશે, ને કચરો પુ'ને તો જેઠાણી કાઢશે. પરંતુ જે બધાનું કામ તે કાઢનું કામ હોતું નથી. હું તને એનોએક દાખલો આપું છું. ભોજ રાજાએ એક તહેવારને દહાડે પોતાની દરબારના પંડિતોને હુકમ કીધો, કે સામેના કુવા આગળની એવારી ખાલી છે, તેમાં દરેક પંડિતે એકેક ઘડો દુધનો ભરીને રાતની વખતે એવારીમાં નાખી જવું, કે એવારી સવારે દુધથી ભરાઈ રહેશે. પંડિતો માંહેલા મુખી પંડિત વરૂ-ચીએ વમાસ્થું, કે પાંચસે પંડિતો પડેલા છે, તેમના પાંચસે ઘડા દુધના આવશે તેમાં હું એક પાણીનો ઘડો લાવીને રેડીશ તો તે દુધમાં દુધ થઈ જશે, કેણુ નેવા આવવાનું છે! પરંતુ બધાજ પંડિતો ચતુર હતા, એટલે બધાનાંજ દિલમાં એવોજ વિચાર આવ્યો, કે આપણો એક ઘડો પાણીનો બધાં દુધમાં માલમ પડવાનો નથી. આ રીતે બધા પાનસે પંડિતોએ પાણીનોજ ઘડો એવારીમાં રેડ્યો. સવારના પહોરમાં રાજાએ એવારી બેઠો તો તેમાં દુધનો તો એક છાંટો પશુ નહીં જણાયો, બધુંજ પાણી ભરેલું દીઠું. દરબારમાં આ વાતનો ખુલાસો માગ્યો ત્યારે બધા પંડિતો બોલી ઉઠ્યા; “મહારાજ! હજારો વિદ્વાનોની બુદ્ધિ તો એકની એકજ.” તેમ હે દીકરી! તું ત્હારું કામ શુદ્ધ બુદ્ધિથી બજાવતી રહેજે. કામ કરવામાં જરાએ આગસ કરતી ના. સાસરા ઘરમાં તો કાછડો મારીને કામ કરે તેજ વહુ ંહાલી લાગે. આગસુ વહુ બેવડાં દુઃખ કરે છે. આગસુ પડી રહેનારી વહુ સાસરામાં અવર આવે છે. કહ્યું છે કે,-

सुखं दुःखान्तमालस्यं दुःखं दास्यं सुखोदयं ।
भूतिस्त्वेवं श्रिया सार्द्धं दक्षे वसति नालसे ॥

દુઃખને અંતે સુખ ઉપસ્થિત થાય છે. આગસ એજ દુઃખનું મુખ્ય કારણ છે. કામ કરવામાં ઉમંગ ને દક્ષતા રાખવાથીજ સુખની ઉત્પત્તિ થાય છે. સારા શુકન અને લક્ષ્મી, કામ કરનારાં માણસનેજ મદદ કરે છે, આગસુ પડી રહેનારને ત્યાં અવર આવે છે.

મ્હારી બ્હાલી દીકરી! પટિયાં પાડવામાં ને ચહેરો ખુબસુરત બનાવવામાં કુદ્રતની સામે થઈ શોભન શાભનમાં ત્હારો વખત ગુમાવતી ના. સાસુને સાસરાં વાસરાંની પ્રીતર, ત્યારે વહુને પટિયાં પાડવાની પ્રીતર! દીકરી! જે તને ખુદાએ બહુ આંખ્યો આપી છે તો ત્હારે શિથિલ થઈને છેક લેવાઈ જવાની જરૂર નથી. જે કાળી આંખો સરજી છે તો ટગર ટગર ત્હારે ટગમગ ભેયા કરવાની જરૂર નથી. જે ત્હારા પગો કાંવળા ને નાબુકડા સરજ્યા છે તો ત્હારે ટુંકા પેટીકોટ પહેરવાનું કાંઈ કારણ નથી. જે તને એ વીશે મનમાં સનસન થયા કરતું હોય, તો લાંબા પેટીકોટ પહેરવાથી પણ કાંઈ નુકશાન થવાનું નથી. દીકરી! જે ત્હારા

દાંત સારા સરખાયા છે, તો તે દાડમની કળિ જેવા સુંદર દાંતો ધીબને દેખાડવા સાડ ત્હારે ઘડી ઘડી હસ્યા કરવાની જરૂર નથી. જે બાઈ જરા જરામાં દાંત કઠવા કરે છે, તેની ટચાકી પોતાના દાંતો દેખાડવા કરવાની હોય છે. પણ દીકરી, જે પ્રભુએ ત્હારા દાંત ખરાબ કાંચા સરખ્યા હોય, તો જ્યારે તને હસવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે શરમાઈને ઓછું હસતી ના. જે ત્હારો અવાજ બેશૂરો હોય, હલક મિઠો ના હોય, તો ત્હારા નરમ પિગળેલા અવાજે બોલવામાં લજ્જાતી ના. આખી નગરીમાં ત્હારોજ અવાજ શૂરીલો ને સુંદર લાગતો હોય તો તું મોટે સાદે વારંવાર બોલતી પણ ના. અંગ્રેજ લોકોમાં કહેતી છે, કે “તમે સારો ડાન્સ કરી બાણતાં હો, તો કોઈ કોઈ વારેજ ડન્સ કરજો; ને જે ડન્સ કરતાં આવડતું ના હોય તો ધીબનેજ ખાતર તમારે કાંઈ નાચવાની જરૂર નથી.” મ્હારી દીકરી! જે તું સુંદર હલકે ગાઈ બાણતી હોય અથવા સાડ વળડી બાણતી હોય, તો સાસરિયાં આગળ ભારખોજ કરવા થકી, ભાર ચપામણી કરવા સાડ, અમથાં બુઠાં ખાંના કઠતી ના. તું ટેક ભરેલી સભ્યતા રાખજે, મગર તને સાંભળવા મ્હાતાંઓ જ્યારે ઇચ્છા કરે ત્યારે આનાકાની કીધા વિના ત્હારો આ ઉત્તમ હુન્નર જરૂર ખતાવજે; કેમકે સાસરિયાંનાં સઘળાં રાજી રહે એમ કરવાની નવી વહુને હોંસ હોય છે. ત્હારી ખુબસુરતી બાળવવા સાડ તેમજ સુંદર હલક સાચવી રાખવા સાડ તું સકાળે ઉઠવાતું જરૂર રાખજે. મોઢે વેર બિછાને પડી રહેનારી વહુ અવદશા લાવનારી લેખાય છે. સર્વ સાસરિયાંનો પ્રેમ અને ચાહ્યા માયા ખેંચવા સાડ તું જેમ બને તેમ નમેલી ને નમાની રહેજે દીકરી. મ્હારી ડાહી દીકરી! તું ત્હારી આ નવી પરણેલી જીંદગી સુખમાં ગાળવા થકી તું ધીબનેજ સુખ આપવાની બનતી કોશીશ કરજે. કોઈ સાથે તાણીને બોલીશ નહીં, તેમ ગાળાગાળી બીલકુલ કરીશ નહીં. કપીરજીનો કોલ છે, કે

ગારીહીસે ઉપજે, કલેશ કષ્ટ ઐર મીચ ;
હારી ચલે સો સાંધવા, મરે મરે સો નીચ.

ગાળબેલ દીધાથી કુસંપ ને કળઆ કંકાશ બળે છે, જેથી સર્વ કોઈને સંતાપ થાય છે. તું જે નણુંદ લોબધથી હારીને બેસશે, ને ગાળાગાળી નહીં કરશે તો તું ઘણી શાણી ને ડાહી લેખાશે, અને ત્હારા ઉપર સંકટનું વાદળ આવતું અટકી જશે. બોલેલો બોલ, મારેલો તીર, ગએલો વખત, અને શુભાવેલી તઠ કેમે કરતાં ફરી ફરીને પાછાં આવતાં નથી. રીતભાત, વિવેક, અને સભ્યતા એ કાંઈ નાખી દેવાના નિરૂપયોગી શુભો નથી, એ તો ખાંદાંન કુટુંબ અને યુન્યાદીનું ફળ છે. જ્યુગા નામની એક અસીલ બાઈએ ઇ. સ. ૧૧૧૧ માં

એક એવો ચાલ પાડ્યો હતો, કે ઇંગ્લંડના કોઈપણ ભાગમાંથી કોઈપણ ઇસમ ઇસેક્ષ પરગણામાં આવેલા દન્માઉ ગામે જાય, અને ત્યાંના દેવળના દરવાજા આગળ મુકેલા બે પથરાઓને બહુજ નમ્રતાથી નમીને શુંટણમાંડિયે પડીને “ડુક્કરના આથેલાં માંસ જેવું પોતે છે” એવો દાવો કરીને તે માણસ જો સોગંદ ઉપર ત્યાં એટલુંજ કહી શકે કે; “છેલ્લા ૧૨ મહિના ન ૧ દિવસ સુધી ઘર ખટલાના વહેવારમાં એક દહાડો પણ મને કોઈની સાથે પણ વઢવાઢ કે ખોલાચાલી થઈ નથી;” “હું નહીંજ પરણી હોત તો સાફ થાત !” એવું મને કોઈપણ વખત ખોલવાનો કે વમાસવાનો વખત આન્યોજ નથી ! તો તેનો આખો સંસાર સુખરૂપ પસાર થવાનોજ. ઇ. સ. ૧૨૪૪ માં રોબર્ટ ડી ફ્રીટઝવૉલ્ટર આવો એકરાર કરીને સુખી સંસાર ભોગવવાને ભાગ્યશાળી થઈ ગયાનો તેણે એકરાર કીધો હતો. દયારામ કવિનું કહેલું છે, કે:—

દે પર શોભ અભ સોભસો, દેત ન લેત સુખાંનિ ;
જ્યાં સો તિય સુખ લહતુ હે, જો પ્રિતમ સુખદાંનિ.

જેમ એક સ્ત્રી પોતાના ઘણીને સુખની આપનારી છે છતાં સુખ તો પોતે પણ ભોગવે છે, અને તેણીએ પણ પ્રિતમને રસદાન કર્યા વિના પોતાનો રસ પોતે થઈને ભોગવાતો નથી, તેમ જે કોઈ બીજાને શોભા કિંવા અશોભા, સુખ કે દુઃખ આપે છે, તે ખરેખર તો આપતાં નથી પણ પોતેજ લે છે; શા માટે, કે શોભા અશોભાની એ તો રીતજ છે, કે બીજાને આપ્યા વિના કેમે કરતાંએ એકલી પોતાને મળતીજ નથી.

મ્હારી બહાલી બેટી ! નજીવી વાતોથી નસોસ થઈને નિરાશાથી નંખાઈ જતી ના કરોળિયો જો પોતાનું જાણું બનાવતાં ૨૦-૨૦ વાર નિષ્કુળ જશે, તો ૨૧ મી વારે પાછો અજમાવશેજ. એક ચીજ કરવીજ છે એમ જો તું દ્રઢ મન કરશે તો તે ચીજ તું જરૂર પાર પાડશે. સાસરામાં તું સંધાનું કામ કરશે, ને ત્હાડું કોઈ નહીં કરશે તો તેથી બળાપો ઝુરાપો કરીશ મા. હજમ સારા ગામનું મુંડે, પણ હજમનું કોઈ ના મુંડે. સાસરે તો ભય ને ધાસ્તી વારંવાર આવી પડે, પણ તું પહેલાંથીજ ગભરાઈ જતી ના. સૂર્ય આલ્યો જાય તો તારાઓ તરફ નજર દોડાવજે. જો ભૂમિ અંધારી જણાય તો આકાશ તરફ જોજે. ખુદાનાં વચનો ઉપર વિશ્વાસ રાખેથી મોટાં માણસ શું, કે નાના બાળક શું, ખુશાલ રહ્યા વિના રહેતાં નથી. જે લલી ચીજ મેળવવા પાછળ તું ઝંઝુમી રહી હોય તે તરફ આખે આખું લક્ષ આપજે; નહીં શું મેળવાય ? ને નહીં શું પુરૂં થાય ? પરપોટો કુટી જાય તે

તરફ સંતોષ પકડીશ નહીં. જે તું જાળવી શકીશ તેજ તું રાખી શકીશ. જે તું જાળવી નહીં શકે તે રાખી શકીશ નહીં. દીકરી, ત્હારા ઉતાવળ્યા સ્વભાવ સાથે મજબુત લડત ચલાવજે. પિયરમાં જેમ તને ઘડી ઘડી ગુસ્સો થઈ આવતો હતો, તેમ સાસરે પણ થઈ આવશે, પરંતુ તેની સામે હવે બળતવારીથી થજે. શ્રીરઘુશી શાયરનો કોલ છે કે,

દિલો મજ્જરા દૂર દાર અઝ શીતાબ,
ખેરદ બા શીતાબ અંદર આયદ બ ખાબ.

આકળા ગુસ્સાભર્યા સ્વભાવથી તું ત્હારાં હૃદયને તેમજ મસ્તકને દુરની દુર રાખજે. આંકળા સ્વભાવથી આપણી બુદ્ધિ પણ જતી રહે છે. ચરસ, ચકુનમ, અને છંદનો ઉત્પાત ત્હારી આખી જીંદગીના સઘળા દિવસોને સંતાપ કરાવતા રહેશે. તને જે દુઃખ થાય તે દુઃખ ઉપર કીનો લેવાનું મન તું હરગીઝ કરતી ના. શત્રુ વગરનું જીવન સુસ્ત છે, માટે સાસરાંમાં કોઈ શત્રુ થાય તો તેની સાથે વધારે મમતાથી વર્તજે; પછી તેજ અમસી મેળે કચવાઈને પણ ત્હાડું સહિયાડું શોધશે. કટ્ટો દુશ્મન તુર્તા તુર્ત મિત્ર થતો નથી, માટે ફરી ફરી કોશીશ કરજે દીકરી. કોઈ નિંદા ત્હારી કરે, તો ખામુશી અખતયાર કરજે. પારકાંના ટોણાં ટપલાં ને મહેણાં, કડક શબ્દો, ખરા ખોટા ઠપકા, અને ઉપજાવી કાઢેલી ગીબત ને નિંદાથી આપણને ઘણી રીસ ચઢે છે, પરંતુ યાદ રાખજે ખેટી, કે પરાયાં મહેણાં ટોણાંથી જેટલી ત્હારી ખરાબી થશે નહીં, એટલી વિશેષ ખરાબી ત્હારા સામા ગુસ્સા ને સામાં ટોણાં મહેણાંથી તનેજ પહોંચશે. પરંતુ જેઓ નિંદા કરે તેને “હા બોલતાં !” એમ કરીને ગણગોવાર રહેશે, તો સામું તે નિંદકોનેજ દુઃખ પહોંચશે. તું જો પાછી તેમની બદગોષ કરી વેર વાળવા જશે તો તે શત્રુઓની તુંજ ચઢતી કરી આપી તેમનું ચઢી વાગવાનું કરશે. તેમની બદગોષમાંથી પણ કાંઈ સારો સાર અહણુ કરી લઈ જુઠાંણાંને ખંખેરી દેજે.

“Far better thus yourself alone
To suffer, than with friends bemoan
The trouble that is all your own:

Live it down !”

ફલાણી આમ બોલી, અમુકે મ્હાશ ઉપર જુહું બેડી કાઢ્યું, તરકટ ઉભું કીધું, વગેરે વગેરે મ્હારે ત્યાં આવીને કોઈની પણ રાવરાણી કરીશ નહીં બા. ત્હારાં બહાલાંઓને ઘડી ઘડી આ જાતનો સંતાપ કરાવીશ નહીં ખેટા. ત્હારી

સુશકેલી બનતાં સુધી તુંજ લોગવી હેતાં શિખજે. કોઇ સાસરામાં જરા જેટલી ભલાઈ કરે તો તે ભલાઈની પૂઠે બીજી વધારે જોરાવર ભલાઈનો હડસેલો મારજે, છતાં સુધી, કે તું ત્હાડું ધાર્યું પાર પાડે. ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય, એ ઘસાઈ પિસાઈ ગએલી ન્હાની કહેવત ઉપર વિચાર કરવાને ઘણો વખત ફાજલ પાડજે. આજી મમતા માયાથી સખત પત્થર પણ પિગજે. તું જે કાંઈ કાર્ય કરે તે ઉમંગથીજ કરજે, નહીં તો તે કરતીજ ના. જે છોડીને નિશાળમાં સોટી માર્યાજ કરવામાં આવે તે પોતાનો પાઠ કદિએ સારો કરતી નથી. એક માણસને કામ કરવાની તેની મરજી વિરૂધ્ધ ફરજ પાડવાથી તે અડધું ફડધુંજ કરે છે. જરૂર તે આરસીનો કાચ પણ ભાંગશે. કામ સાડું થાય છે કે કેમ તેની તેને જરાએ પરવા રહેતી નથી. જેણી પોતાનો પેતીકોટ હોંસે હોંસે ઉતારે છે, તે પેટીકોટની બોંચ ફાડતી નથી. જેણી કામ કરતાં ગાયનો ગાતી બચે છે તેણી પોતાનું કામ આપું કરે છે. તું ગમે એવું સાડું ઠીકઠાક કામ કરીશ તોએ સાસુજીને તો મનપસંદ લાગવાનું નથી, પણ ચિંતા નહીં, તેવણું અંતઃકરણ તો બધું બરાબર સમજે છે. જ્યારે વાંસ ઉપર કે દોરડાં ઉપર નટુણી તરેહવાર જીવ જોખમના ખેલો કરે છે, ત્યારે હેડળ ઉલેલા ઢાલક વનજનારને પુછે છે કે; “કયું નાયકજી! કયસી અચ્છી ભઈ!” ત્યારે ઢાલક ઠોકીને નાયક તો ઉલટો કહે છે કે; “ન બદું—ન બદું!” યાને કે; “હજી બરાબર નહીં, મ્હારે મન પસંદ નહીં, મને સંતોષ મળતો નથી!” તેમજ તું સાસરામાં ઘણી ઘણી પટકાઈ ને ઝીંખાઈ જશે, પરંતુ કોઇ સારા શયુન તો નહીંજ ખોલશે, પણ ઉલટી કાંઈ ખામીજ કાઢશે. તેની ચિંતા નહીં દીકરી. આવલની હાંદલીમાં નિમક સમાય, પણ નિમકની હાંદલીમાં આવલ નહીં સમાય.

“હરાં કસ કે અઝ કાર દીદેહસ્ત રંજ;
એ બાયદ બ અંદાજેએ રંજ ગંજ.”

તેં જે કાંઈ કામ કરવા પાછળ મહેનત મશાગત ને રંજ ખેંચી હશ, તેનો બદલો તે ત્હારી જેહમતના બદલામાં મળ્યા વગર રહેનાર નથી, એમ સત કરીને જાણજે. એક ગંદું પક્ષી પોતાનો આખો માળો ગંદીલો કરી મેળે છે. એક નાશકારક કૃત્ય એક વ્યક્તિને કે એક આખા ટોળાને નાશકારક થઈ પડે છે. એક નઠારી વહુ હોય તો એક આખા કુટુંબને નઠાડું બનાવી દે છે. ડાર્નલેનું માત નિપજવનારી નેતા લેખે રેક્રુત્સ લોકોની રાણી મેરીને ધારવામાં આવી હતી. જે ઉપરથી જોન નૉક્સે મેરીને મહેલું મારીને હિંમતથી કહ્યું હતું કે; “હે ગંદીલાં પક્ષી! તેં ત્હારે હાથેજ ત્હારો માળો બગાડ્યો છે!” દીકરી! તું

ત્હારો માળો કહેતાં સાસર્યાંને ગંદીલું કરીશ મા. સારાં સજ્જન લેખે તું
 બુન્યાદનું ફરજંદ કહેવાઈશ તો ત્હારું મૂળ પારસમણિ જેવડું અંકારો. તું સુધડ
 ને સદાચરણી રહીશ તો આખાં સાસારિયાંનાં સદ્વર્તણું કરી શકીશ. પારસમણિને
 સ્પર્શ થતાંમાંજ જેમ કથીર હોય તે પણ કંચન બની જાય છે, તેમ ત્હારા જેવી
 સુજનના સદ્ગુણી સમાગમથી ને સારા સહવાસથી સાસરાંમાં વેરભાવ, કીના
 કપટ, ને કળ્યા કંકાશ હશે તેને પણ તું સંપમાં ફેરવી શકીશ. ત્હારી કિંમત
 કેમ અજ્ઞાન ઝવેરી ઓછી આંકશે તો તેથી કાંઈ ત્હારી કિંમત ઘટી જવાની
 નથી; બલકે તે ખોટા ઝવેરીઓનુંજ તોલ થઈ જશે. કેમ દેરાણી જેઠાણી કે
 નણદ લોભાઈ ત્હારી બદગોઈ કરીને ત્હારી કિંમત ઉતારી પાડવાનાં ફાંફાં મારશે
 તો તેઓ પોતાનીજ જાત જાણાવશે. કેમ નહીં જાણશે તો ખુદા તો જાણશે;
 એવો સંતોષ લેજે દીકરી. ચાપલુશીખોરાં બોલનારાંઓથી કદાચ સાસુ સસરા
 ઠગાશે, પણ ખુદાયજી કાંઈ ઠગાય એવા નથી. રૂંદને યશ્તમાં પણ કહ્યું છે કે; “અધ-
 ઓયો અહિ અધઓયો—અતુશ અધઓયો વીરપો—વીધ્વાઓ” = હે ખુદા ! તું તો
 કેમથી ઠગાય નહીં એવો, ભુલથાપ ખાઈ જાય નહીં એવો અકકલવાળો, કોઈનાથી
 ભુલાવો નહીં ખાય એવો, અને સઘળું સમજનારો સર્વજ્ઞ છે. મુસલમીન લાઈઓ
 પણ નિમાજમાં એવું કહે છે કે; “વ-માં-તઓફીફી-ઇલા બીલ્લા-વલા-નશતઇનું
 ઇલા-ઇઆહો !” = મને તોફીફનો બક્ષનારો એકલો પાક પરવરદેગાર છે, અને સર્વ
 મ્હારાં કાર્યમાં તેના શિવાય કોઈ મ્હારો બીજો મદદગાર નથી. મ્હારી બહાલી
 દીકરી ! મ્હારી આ શિખામણો ત્હારી પરણેલી નવી જીંદગીમાં તને કામ લાગે
 અને તું સુખી થાય, તો ત્હારા ખુદા બાપને કેટલો સંતોષ થશે તે હું તને શું
 કહું ! દીકરાજી, જા, પાછી સાસરે જા, બધું કહેલું એક કાને સાંભળી બીજે કાનેથી
 કાઢી ન નાખીશ. સુખી રહે ખેટી. ફરીની ત્હારાં બહાલાંઓને મળવા આવીશ
 ત્યારે વળી નવી નવી વાતો તને કહીશ.

શિક્ષણ ૭ મું.

“ A being breathing thoughtful breath,
 A traveller between life and death,
 The reason firm, temperate will,
 Endurance, fore-sight, strength and skill;
 A perfect woman, nobly planned
 To warn, to comfort and command;
 And yet a spirit still, and bright
 With something of an angel light.”

મ્હારી બહાલી ખેટી !

એક ઉત્તમ ધરધણિયાણી નિવડવાને માટે તને શી શી વાતની જરૂર છે,
 તે મહાનકવિ વર્ડસ્વર્થે તને ઉપલી માત્ર આઠ લીટિમાં સમજાવી દીધું છે તે ઉપર

હર હમેશ મનન કરતી રહેજે. તું ત્હારા ચહેરાનું ચિત્ર સુંદર ચિતારવાને બદલે તારાં ચારિત્ર, તારી કેરંકટરનું ચિત્ર સુંદર કરવાને મહેનત લેજે. રસોડામાં તું કામ કરતી હશે, ને ધુમાડાથી નરી કાળી કાળજી થઈ જતી હશે, ત્યારે તારી નણુંદ સેંથા પાતળી કરીને શોભન શાભનમાં કલાકો કાઢતી હશે, તેા તેના તું બળાપો કે દ્રેષ કરીશ નહીં. અચ્છી સુરત કયા કરે હમ; અચ્છી ખસલત ચાહિયે. નણુંદ પોતાનો ચહેરો ચિતારતી હોય ત્યારે તું તાડું ચરિત્ર કિંવા ચારિત્ર ચિતારવામાં આનંદ માનજે. કંશ ઉજળો હતો પરંતુ તેનું ચારિત્ર કાળું હોવાથી તે હિણાયો, ને કૃષ્ણ શ્યામ રંગનો હતો પરંતુ તેનું ચારિત્ર ખુદાઈ હોવાથી તે પુખ્તયો. એકવાર એક રાજાને પોતાના દિવાનખાનાની દિવાલો ઉપર સુંદર ચિત્રો ચિતરાવવાનો શોખ થયો. દેશેદેશના મહાન ચિતારાઓને બોલાવવામાં આવ્યા, જેમાંથી સર્વોત્તમ જે ચિત્રકારને પસંદ કરવામાં આવ્યા. તે બેઉની પરિક્ષા કરવા સાડુ દિવાનખાનાની સામસામેની એકેક દિવાલ ચિત્ર કાઢવાને સાડુ સોંપવામાં આવી. એકબીજાની કારીગીરિ તેઓ જોઈ ન શકે એ ઇરાદાથી તેમની વચમાં પડદા મુકાવવામાં આવ્યા હતા. હિંદી ચિતારાએ મહાભારતના બનાવોના સુંદર દેખાવો ઉત્તમ પિંછી અને ઉમદા રંગોથી આલેખવા માંડ્યા. યુનાની ચિતારો તેા જુદુંજ કામ કર્યો જતો હતો. એક મહિનો પૂરો થયો એટલે રાજા મોટા મોટા પરિક્ષકો અને માનકરી મંડળ સાથે ચિત્રોની પરિક્ષા લેવા આવ્યો. હિંદી ચિતારાએ પોતાની દિવાલ આગળનો પડદો ઉંચક્યો, એટલે બૂચે શૂં ! કાંઈજ મના રાખી નોતી. અતિ સુંદર મહાભારતનાં ચિત્રો જોઈ સર્વ કેઈ તાબુબ થઈ આશ્ચર્યના ઉદગારો કાઢવા લાગ્યા; અને એક તરફી ન્યાય કરીને બોલ્યા કે; “આહા ! એનાથી સુંદર ખુબસુરતી યુનાની ચિતારાની હોઈ શકેજ નહીં ! માટે બસ લાખ રૂપેયાનું ઇનામ ને લાખ રૂપેયા મહેનત તથા કારીગીરિના એનેજ આપી દો !” પરંતુ રાજાએ જે આંખે જોઈ પરિક્ષા કરવા કહેતાં સર્વ મંડળી યુનાની ચિત્રકાર પાસે ગઈ. તેણે પોતાનો પડદો ઉપાડ્યો. પડદો જેવો ઉપાડ્યો, કે આખી મંડળી દાંતમાં આંગળાં પકડી ઠરીજ રહી. બેઠી ! યુનાની ચિતારાએ એવાં તે શું ચિત્ર સુંદર ચિતર્યા હશે, કે દરેક જણ બસ “આહા ! આહા !” કરીને આક્રીન કરવા લાગ્યાં ? હિંદી ચિત્રકારે ચિત્રોમાંજ ચિત્રો યુનાની ચિતારાની ભિંત ઉપર જણાયાં; પરંતુ ફરક માત્ર એટલોજ હતો, કે હિંદી ચિતારાનાં ચિત્રો જરાક ખડખડાં હતાં ને ચકચકિત નોતાં; તેમાં ઝળકાત બીલકુલ નોતો. મગર યુનાની ચિતારાનાં તેજ ચિત્રો સાફ, ચકચકિત, લીસાં, ને ઝળકતા પ્રકાશવાળાં હતાં, તેના ઉપર હાથ મૂકે તો લપસી પડે, એક કીડી પણ તેના ઉપર ઠરીને બેસી શકે નહીં એવાં હતાં. પરંતુ મુખ્ય અભયથી તેા એ હતી, કે યુનાનીનાં એ ચિત્રો બાણે દિવાલની

છેક છેક અંદર, દિવાલનાં માંહેલાં છગરમાં ચિતારેલાં હોય અને ત્રણ ચાર વાર જેટલાં ભિંતના ભિત્તરમાં ચિત્રેલાં હોય નહીં શું, એવાં કાંઈ અજબ કારીગીરિવાળાં દેખાતાં હતાં. દીકરી ! તું પુછશે કે એ શે'નો ચમત્કાર હતો ? તો કહું છું કે, હિંદી ચિતારાએ તો દિવાલનાં બહારના, ઉપરનાજ ભાગને ટાપટીપ કરી સુંદર રંગી હતી, પરંતુ યુનાની ચિત્રકારે તો એક મહિનો સુધી પોતાની દિવાલને બસ ઘસ્યાજ કરીને આપના નેવી પારદર્શક કરવામાંજ આખો વખત કાઢ્યો હતો ! તેણે તો એક પણ જાતનો રંગ પોતાની ભિંત ઉપર બીજકુલ લગાડ્યોજ નોતો ; જેથી પડદો ઉંચકતાંની સાથેજ સામેની દિવાલનાં ચિત્રો આબેહુબ અંદર દેખાતાં હતાં, પણ તે છેક દિવાલનાં ઉંડાણમાં અને વળી પ્રકાશિત દેખાતાં હતાં.

મ્હારી બહાલી બેટી ! હિંદી ચિતારો તે ત્હારી નણુંદ સમજજે, જેણી પોતાના ગાલો ઉપર પાઉડરો છાંતીને, સારકેશિયન સે'થા પાડીને, ફેશનની ફિસિયારીથી રંગના લેપડા કરીને, લાંબી બાંહે ને ટુંકી બાંહે-કરી કરીને ગમે એવી ખુબસુરત દેખાવાનાં કાંકાં ભારે, અને પહેલી નજરે તેણી સાને સુંદર લાગે, પરંતુ રસોડાના પડદામાં છુપાયલી તું, જેણે પોતાનું અંતઃકરણ સાફ ઘસી ઘસીને છેક ઉંડાણમાં ત્હારાં ચારિત્રનું ચિત્ર સફા રાખેલું છે, તેની ખરી ખુબી ન્યારે લોકોને પાછળથી માલુમ પડશે ત્યારે સૌ કોઈ ત્હારાંજ વખાણ કરશે, ને ત્હારી અંતઃકરણની માંહેલી ખુબી ખુબસુરતીનીજ સ્તુતિ કરશે. જો હાંડીમે' હોગા, સો રકાબીમે' આવેગા. મનુષ્ય માત્રે સમજવા યોગ્ય આ વાત તું સમજ લે, કે આ પૃથિવ પર સદગુણ એજ માત્ર સુખ છે. સદાચરણથી ચલિયાતું સુખ છેજ નહીં. રત્ન જડિત હોય મોજડી, શીશ ન બાંધે નેટ ; અમુલ્ય ધૂરી હોય કનકની, કોઈ ન ભારે પેટ. દીકરી મ્હારા ઘરમાં તું ઠોકરાઈ ઠોકરાઈને એવી સજાત ને સુંદર ચરિત્રવાળી થઈ છે, કે સાસરામાં પણ ગમે એવી ત્હારા ઉપર હાડમારી પડશે તોએ તું ત્હારો સદાચાર ચુકવાની નથી એ મ્હારી ખાત્રી છે, કાંકે તું ખાનદાની બચ્ચું છે. છોને' પછી સાસરામાં ભલી વિપત્તિઓ પડશે તોએ તું કુળિન ખવાસ છોડનાર નથી.

घृष्टं घृष्टं पुनरपि पुनश्चंदनं चारु गंधम्
 छिन्नं छिन्नं पुनरपि पुनः स्वादुचैवसुदंढम् ।
 दग्धं दग्धं पुनरपि पुनः कांचनं कांतवर्णम्
 न प्राणानि प्रकृतिं विवृतिर्जायते ह्युत्तमानाम् ॥

સુખડને વારંવાર ઘસવા છતાં તે તો સુગંધીજ રહે છે. શેરડીને છેલ્યા કરે કે પિસ્યા કરે પરંતુ તેનો મિઠાસ હરદમ સ્વાદિષ્ટજ રહેવાનો. સોનાને

ભટ્ટીમાં ભુંજ ભુંજને બાળી કાં ન નાખે, પરંતુ તેમ તેમ તેનો ઉબથજ વધ્યા કરવાનો. તેજ માફક સદાચરણી ખાનદાની માણસ ઉપર ગમે એવી ભારે આફતો જેમ જેમ આવી પડવાની, તેમ તેમ તેનો તો પ્રાણ જતાં મુઘી ઉત્તમ ખવાસ હલકી પંક્તિ ઉપર ઉતરી પડવાનોજ નહીં. ખુબસુરતી બહારની પુંજતી નથી દીકરી, ભિત્તરની ખુબસુરતીનાંજ વખાણ થાય. જડા ખડખડા પગવાળી કદરૂપી સ્ત્રી ખરથે, જેણી શાર્લામેનની માવતર અને ચાર્લસ મારટનની દોઢત્રિની દીકરી થતી હતી, તેણીના થાંભલા જેવા જડા કડપા પગો હોવા છતાં તેજ પગો ઉપર મોટા મોટા મહાન નરો પોતાના માથાં મૂકીને પગે લાગીને તેણીને માન આપતા, પુજતા, ને પડયો બોલ ઉપાડી લેતા હતા. કાંકે તેણી સત્યવાદી, સદાચરણી, અને સતી સ્ત્રી હતી. તું જાણ, એ દીકરી! રંગબેરંગી પુલો કરતાં સાદાં માદાં પુલોની સુગંધ વિશેષ હોય છે. દુન્યાનાં પુખ્તો પૈકી મોટો ભાગ સુંદર દેખાય છે, પરંતુ તેમાં સુગંધ હોતી નથી. યુરોપ દેશમાં પુલોની જાત ૪૨૦૦ ગણાઈ છે, પરંતુ માત્ર ૪૫૦ પુલોમાંજ સુવાસ તો હોય છે. તેમાં પણ એકસો પુલોની તો કોઈને ગંધ પણ ગમે નહીં એવાં વાસ ભારતાં હોય છે, અને તેજ પુલો બહારથી વધારે સુંદર લાગે છે. તેજ પ્રમાણ યુરોપની મઠમરીઓને એક લેખકે લાગુ પાડી, ટીપટાપ કરેલી ખેતાલીસસો ફેશન દેવીઓમાં ભાગ્યે સાડી ચારસો ખરેખરી સદાચરણી જણાવી છે, ને સો જણી તો છેક માથે છેડે મૂકીને દુર્ગંધ ફેલાવનારીજ હોય.

“ધંધર બલ હય સતીયનકા, ધંધર શક્તી તપો બલકી,
તરાશ્રમે હય દો ચીઝ, ધંધર ભારી ધંધર હલકી.
સમાલો જલ ન ચુલ્લુમે, ચે નિંદા હય કમંડલકી;
કરો વો કામ અખ જાચે, ન જિસમે આખરૂ જલકી.
દખા લો કોધકો દિલસે, નિકલો શાપકી ઇચ્છા;
ને કહના થા કહા હમને, અખ આગે આપકી ઇચ્છા.”

આ ઉપરથી હે દીકરી! હું એટલુંજ કહું છું કે તારી આંખો આંજવા કરતાં દિલને આંજ્યા કરજે. કસ્તુરી કે અત્તરોનાં સુગંધમય પાણીથી અંગોળવા કરતાં તું સદાચરણના અંગોળથી અંગોળાજે. જીવને આનંદ આપે એવો પતંગ બિછાવી તે ઉપર પોઢવાને તું મરણ પથારી સમજી રાંધણીમાં કામ કરવાથી લાગેલી થાકમાં તું જો પરશાળમાં પડેલા બાજટ ઉપર જરા આળોટી ઉઠશે તો તારા આનંદનો પાર રહેશે નહીં. આરસીમાં ચહેરો કાઢ્યા કરીને, દર્પણમાં જરા હસી જોઈને કે દાંત કાઢીને, કે ગંભીર મૂખડો કરીને, “હું કેવી લાગું છું!” એવાં

ઘેલાં ચેડાં કાઢીને મનમાં ખોટી મગફરી રાખી હલકી હજમડી બનીને તું ફેશનની ગુલામડી નહીં થઈશ બા. અમ પુરૂષો તો એવાં વેહજાં કરનારી છોડીઓનાં કૌતકો જોઈ હરથે ને મનમાં મુઝાઈએ છિયે દીકરી. તું સ્વાદિષ્ટ પકવાનોની લોગીણી બનીને પુષ્ટ થાય તેના કરતાં સાસુ સસરા ને ધણીની સેવા ચાકરીમાં લોટપોટ થઈ જાય તે જોવામાં અમને ખડુ આનંદ થશે. “ મરૂં મારી કે’ણ સરની વહુમાય ! ” એટલાજ શબ્દો સાસુના મોંમાંથી નિકળશે તો તારાં શરીરમાં બેવડું લોહી આવશે. “ તારા જેવી લાગ્યશાળી ને ઘરરાખુ વહુ મેળવવાને હું નસીબદાર થયો ! ” એટલા શબ્દોને જો તારા સસરાજી ઉચ્ચારશે તો તને શેર લોહી આવશે. “ દીકરી લીધી ને લીધી પણ લાયક માખાપની શાણ સલુકની દીકરી ખુદાની મહેરબાનીથી લીધી ! ” એટલું તારા પતિનું વેણ તારી જન્મારાની થાક ઉતારવાને બસ થશે. માટે બધા સંગારને અંગાર સમજીને, બીજી ચીચકલી ચેતરનોની દહાડાની દશ ક્ષણોને દુઃખોનાં આસનો સમજીને તું તારો અમુલ્ય વખત શરીરની ટાપટીપમાં ગુમાવવા કરતાં સદગુણો સંપાદન કરવામાં ગુબરજો ખેટા ! તારા જીવને સંતોષ આપવાથી તારૂં જેટલું કલ્યાણ નહીં થશે તેના કરતાં તારા ખાવીંદને સંતોષ આપવાથી તારૂં વિશેષ લાલું થશે દીકરી. કહું છે કવિએ, કે

સન્તુષ્ટો માર્ગ્યાયા મર્ત્તા મર્ત્તા માર્ગ્યા તથૈવચ ।

યરિમેનૈવ કુલે નિત્યં કલ્યાણં તત્ર વૈ ધ્રુવં ॥

જે ખાંદાંનમાં ખાવીંદ પોતાની મોહોરદારથી અને મોહોરદાર પોતાના ખાવીંદથી હમેશાં સંતોષ પામે છે, તે ખાંદાંનમાં જરૂરજ કલ્યાણ થાય છે, ને કુટુંબ કબીલો સુખી રહે છે. માટે હે ખેટી ! આપણે ઘેર તું હતી ત્યારે અમે તારાં માખાપ હતાં, ને કેળવણી એ તારો પરમેશ્વર હતો; પણ આજે તું સાસરે સિધાવે છે ને નવી જીંદગીમાં દાખલ થઈ સાસરા ઘરમાં તું નવો જન્મ લે છે તો ત્યાં હવેથી તારાં સાસુ સસરાંજ માય બાપ, હમે નહીં. ત્યાં તારા પાત એજ પરમેશ્વર; માટે હવેથી તું તેમનીજ થઈને અખઈ રહેજે. તેમનાજ પેટમાં આથંદે ભરાઈને સુખે રહેજે, હવે તારી માવતરની ગોદમાંથી તું છુટીને સાસુની કાંટમાં સુતી. સાસરે તાબેદારી, સાસરે પાક દામન, અને સાસરે સાદી વહુ વહેલી શોભે છે. ઈત્તર, ટચાક, ને ફેશનેબલ એક્ષી મેક્ષી વહુ ઝટ દઈને સાસરે સમાઈ શકતી નથી. હઈથ્યા પ્રશ્તામ હૃત વસ્ત્રા ફેરપોતેમેમ=એટલે સત્યનાં રૂડાં કાર્યો કરનારીની જે ઇચ્છા છે તેજ બીજી બધી ઇચ્છાઓમાં સર્વથી ઊંચ છે. રૂપાળી, સુંદર, કે ખુશનુમા થવાને સારૂં સ્વામીનેજ સ્ત્રીએ સાધવો જોઈએ. કેમકે વખત જતાં સ્વામી અને પત્નિ એકજ વિચાર આચારના, એકજ રીતભાતના

સદ્ગુણવાળાં, એકજ મીઠાનનાં, ને એકજ સ્વભાવનાં આપો આપ થઈ જાય છે. મહારા જાણવામાં ને એક ઠેકાણે વાંચવામાં પણ આવ્યું છે કે, જીનીવા શહેરની 'ટ્રોટોઆફિક ઓસોસિએશને એવું' શોધી કાઢ્યું છે, કે પતિ ને પત્નિ અખલાસથી સાથે વસે છે તો તેમનો ચહેરો, તેમની ખુબસુરતી, અને તેમનું રૂપ પણ એકાકાર થઈ જાય છે ! ૭૮ વૃદ્ધ પુરૂષો અને તેમની બાયડીઓના ટ્રોટોઆફ ઉતારતાં ૫૪ બેડાંની મૂખમૂદ્રા અને મળતા ચહેરા આબેહુબ દેખાતા હતા, અને જાણે તે મા-જન્યાં ભાઈ બહેન હોય નહીં શું, એવું જણાતું હતું ! જે બાકીનાં ૨૪ દંપતિઓની સુદ્રામાં મળતાપણું નહીં જણાયું, તે વિષે છાતી ઠોકીને કહેવામાં આવ્યું, કે એ ધણી ધણિયાણીઓ વચ્ચે અંખલાસ અને પ્રેમ હોવો નહીં જોઈએ. અને પાછળથી એ વાતની સચ્ચાઈ પૂરવાર થઈ હતી. એટલા વાસ્તે હે દીકરો ! સાસરે પ્રેમ, કામ, તાબેદારી, નમ્રતા, શિયળ, નીતિ ધર્મ એ સર્વ તને ગોરો ગોરી કરશે. તું ચિખાવલી ને ચાચલાપણું કરનારી ઇત્તર વહુ ના નિવડીશ બેટી. તને હુંકામાં કહું છું

“બ્યારી પુત્રી સાંભળ મહારી, હેત-શિખામણ સારીજ;
શાસ્ત્ર ધર્મના પંથ વિચારી, પ્રેમ થકી પરવારીજ;
પર ઘર કામ વિના નવ જઈએ, ભાવે ભક્તિ કરિયેંજ;
સેવા સાસુ સસરા કેરી, પતિવ્રતા પરવરિયેંજ;
દયા ધર્મનાં કામો દેખી, દિલમાં જ્ઞાન દિખાવીજ;
નાથ નિપૂણની આજ્ઞા નીચે, નમ્રભાવ નિભાવીજ;
સગાં સર્વ મર્યાદા સાથે, વાત વિચારી કરિયેંજ;
દુષ્ટ નારની સંગત દેખી, દુર જનથી દુર રૂરિયેંજ.”

ઠાહી દીકરો છેલ્લી લીટિ ઉપર તું ખાસ લક્ષ આપજે. “લોધલી લેડી” કહેવાતી એક બદસુરત અને વિકાળ કાળરૂપ કરૂંપી સ્ત્રીને વિષે ઇતિહાસે શાખ પૂરી છે, કે ણીક લાગે એવો તેણીનો દેખાવ હોવાથી તેણીને કોઈ પરણવા તૈયારજ થતું નોંતું. પરંતુ તેણી સદાચરણી સ્ત્રી છે એટલુંજ જાણીને સર ગૌવૈન તેણીને પરણ્યો. કુદ્રતની કાંઈ અજબ કરામત જણાઈ, કે પરણવા પછી તેણીની કરૂંપતા ધીમે ધીમે જતી રહી, અને થોડાજ વખતમાં તેણી એટલી તો રૂપાળી તે ખુબસુરત ખુશનોઆ સુંદરા જણાઈ, કે સા કોઈ “ખુબસુરતીનો નમુનો” તરીકે તેણીને માન ઇજતથી પુજવા લાગ્યાં હતાં, કાંકે તેણી અંતઃકરણે તો નેકઝાદ ને પાકઝાદ હતીજ, પણ વળી સોનું ને સુગંધ બેઉ એક થયાં ત્યારે તેણી દિપક પેઠે દીપી કાં ન નિકળે ? મહારી બહાલી બેટી ! આપણી હુબતન

અશ્તમાં કહ્યું છે તેમ, ત્હારાં પિયર ઘરમાં જે સદાચરણુ જોયાં છે, તે ત્હારાં સાસરા ઘરમાં પણ જણાવવાં જોઈએ, ને ત્યાં પણ એજ શિક્ષણુ ત્હારે ધીમે ધીમે સર્વને સમજાવવું જોઈએ.

યથા આત ઉતા ના વા નામરી વા વએદા હમથીમ, અથા હત વોદ્
તત એએઆદ્, વેરેઝયોત્તયા, ઇત અક્ષાઇ ક્તયા વાતોયોત્ત ઇત અએઇખ્યો
યોઇ ઇત અથા વેરેઝયાન, યથા ઇત અસ્તી.

દંપતી પૈકી કોઈ પણ સ્ત્રી કે પુરૂષ સદાચરણુ અને સદ્ગુણની દાનાઈની વાતો જાણતું હોય, તેમણે તે જાતનાં હાજતમંદ જહેન બાધ્યો કે ભાધ્યોને સમજાવવી જોઈએ. દરેક સ્ત્રી પુરૂષે સદાચાર રાખી સદ્ગુણોને અમલમાં મૂકવાજ જોઈએ, અને જે જહેન બાધ્યો તેવાં પવિત્ર ને નેક નૈયતનાં થવાની ઇચ્છા રાખતાં હોય તેમણે તે પ્રમાણે ચાલવાને શિખાડયાથી સર્વ સંસાર મુખી થાય છે. સાસરે તો લોકો જરામાં ટુંપી નાખે ને જરામાં મરી મરી જાય. દીકરી! મહિરામાં ચલાવેલી ચાલ વીશે કે સાસરે ચલાવવામાં આવતી વર્તણુક વિષે તો મોહલ્લાના લોકો જેવું દીકું હશે તેવુંજ જાણશે. આચાર્ય બેવડી બેવડી વાતો કરે છે, વ્યાસ ને વેશિયા તો ચોગણી વાતો કરે છે, ભાટ ચારણો તો ખાર ગણી વધારીને વાત કરે છે, માત્ર બીજાં લોકો તો જેવું જૂએ ને જેવું હોય તેવુંજ જાણે. દીકરી! તું જેમ વિચારે તે પ્રમાણે ચાલવાને કોઈ પણ મનુષ્યને હક્ક નથી, શિવાય કે તું ખરેખરજ અંતઃકરણપુર્વક નેક અને રૂડાં કામો કરતી હોય. કહો કાંઈ ને કરો કાંઈ, તે આ ચગોર જમાનામાં ચાલતું નથી. દીકરી તું ત્હારી જીભ વડે જે નેકાનો ગાંઠ બાંધી ચુકી છે, તે ત્હારા દાંત વડે છોડી શકાશે નહીં. લગ્નના ગાંઠથી બંધાતી વેળાએ તું જે જે બંધારણુના ગાંઠથી બંધાઈ છે, તે ગાંઠ તોડી નાંખવાને ત્હારી બીજી ત્રીજી ચુક્તિ પ્રચુક્તિ કામ આવવાની નથી. સાસરાંવાળાંએ ત્હારો શ્યામ ચહેરો કે રૂપાળો ચહેરો જે હતો તે જોઈને તો પરણાવી છે, હવે તો તેમણે ત્હારી નેક ખસ્લત જોવાની રહી છે. દીકરી, ઘણી ખુબસુરત થવા સાડ કૃત્રિમ ઉપચારો કરીને કે ફેશનના પોશાકો પહેરીને તું શું કરવાની છે? એકવાર સ્વામીને ગમી તે ગમી, બીજાંને દેખાડવા સાડ ત્હારી સુંદરતાની શી જરૂર રહી? ઘણી સુંદરતા ને બેહદ ખુબસુરતી ધરાવવાથીજ માર્ગરેટ મર્ફોલ્સનનાં માત્ર ન્હાનાં બાળકનું વટીક ખુન કરવામાં આવ્યું હતું. તેણીની ઘણીજ ખુબસુરતીને લીધેજ તેણીનું હરણુ થયું હતું. અને તેણીના રૂપાળા સુંદર દેખાવની મોહકાણુમાંજ તેણીનું મસ્તક છુંદી નાખવામાં પણ આવ્યું હતું! બેટી ટુંકમાં કહું તો વર બૈયરે એકમેકની

બહારની ટીપટાપ કે ભપકા સપકા ઉપર પોતાની પ્રીતની ઇમારત બાંધવાથી વિભેદનું ને વિયોગ વહેલાં થાય છે, માટે પરસ્પરના નિવારપટા ઝટકાવવા સાડું

તથા નિત્યં ચેત્તયાતાં જીપુંસો વ્રુકૃત ક્રિયો ।

યથા નામિ ચરેતાં તૌ વિયુત્કા વિતર તરમ્ ॥

વર અને ઐયરે એવી તજવીજ કરવી કે તેઓને એક બીજાંથી વિયોગ ન થવા પામે. મ્હારી ડાહી દીકરી ! ત્હારે સેવા ધર્મને સર્વથી શ્રેષ્ઠ ગણવાની ખાસ કરીને સાસરિયાંમાં જરૂર પડશે. ત્હારી જીવગી એકલી ત્હારે સાડું સરજાયલી નથી. સાસરે સિધાવી એટલે બીજાંની સેવા માટે ત્હારું જીવન અર્પણ થઈ ચુક્યું. જે વહુઓ સાસરિયાંનાં દિલ તથા મનને નીતિ ધર્મથી સદાયચરણને રસ્તે લાવવાની કોશીશ કરતી નથી, તેમનું જીવનું વ્યર્થ થાય છે. સાસરાંમાં જે કાંઈ પણ સુખ હોય તો સંત સાધુની પેઠે બીજાંને સુખ આપી સેવા કરવામાંજ તે સુખ સમાયાં છે. જે વહુમાં સેવાનો ગુણ છે તેમાં એક ઉમદા શક્તિ છે, અને તે શક્તિ નીતિ ધર્મની છે. આ ઉચ્ચ શક્તિ સિવાય કોઈ પણ વહુ સાસરિયાંમાં વધુ વાર ટકી શકતી નથી. કુબીરજી કહે છે તેમ સેવામાંજ ભલાઈ છે.

“તરવર કદી ન ફળ ભખે, નદી ન સંચરે નીર;

પરમારથકે કરને, સંત્યો ધસે શરીર.”

જાડ બાપડું કાંઈ પોતાનાં પકવેલાં ફળો પોતેજ ખાતું નથી. નદી બિચારી પોતાનું અમૃત જળ પોતાને પીવાને સાડું કાંઈ ભેગું કરી રાખતી નથી. એ બન્નેવ તો પોતાનું જે કાંઈ હોય છે તે બીજાંની સેવામાં અર્પણ કરતાં હોવાથી બન્નેવને લોકો પુજે છે. સાધુ પુરૂષો બીજાંનાં કલ્યાણ ઇચ્છીને સેવા સાડું શરીર ધસી ધસીને પોતાને કષ્ટ આપે છે. પરંતુ એ સઘળાંનો “પારકાનું ભલું” કરવાનો સેવા ધર્મ ” હોવાથી તેઓ લોકોનો પ્રેમ ને પુજા મેળવે છે, તેજ માફક હે પુત્રી ! તને ગેરલાભ થતો હોય ને બીજાંને લાભ થતો હોય તો ભલે, એ દેવતાઈ સ્વભાવ ચાલુ રાખજે. પોતાને લાભ કીધા પછી પારકાનું કલ્યાણ કરવું એ તો મનુષ્ય સ્વભાવ છે, તે પણ ચાલુ રાખશે તો ઠીકજ છે ; પરંતુ બીજાંનું અકલ્યાણ કરી પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છવાનો જનવરી સ્વભાવ નહીં રાખીશ દીકરી. વળી તને પોતાને પણ ગેરલાભ કરીને બીજાંનો ગેરલાભ સાધવાનો શેતાનના જેવો સ્વભાવ તો તને ડૂબાડ્યા વિના રહેશેજ નહીં. આ મનુષ્ય લોકમાં તો, ડૂબડન કવિરાજ કહે છે તેમ, તને આસ-પાસ દ્રષ્ટિ કરતાં જણાશે કે, મનુષ્યોનો બહુજ થોડો ભાગ પોતાનું કલ્યાણ

અકલ્યાણ સમજી શકે છે, અને કદાચિત સમજે છે તો કલ્યાણકારી ધર્મ ખજાવી શકતો નથી. બેટી સેવા ધર્મ ઉપાંત મર્યાદા, લાજ, શરમ, વિવેક, અને મલાજે રાખવામાં આખાં સાસરિયાંમાં તું પહેલે નંબરે રહેવાની કોશિશ કરજે. સાસુ સસરાના અંકુશમાં રહેતાં શરમાતી રખે. ગમે એવી તું શિખેલી ડાહી દીકરી છે, પણ મર્યાદા વગર તું કોડીને કામની નહીં થશે. જેમ સૌ રૂપીઆની હાંદવી, ને મીઠાં વગરની ખાંડી, તેમ ગમે એવી રૂપાળી પણ મર્જાદા વગર તું નકામી થઈ પડીશ.

“ગજેંદ્ર વશ અંકુશ તણે, નારી છે વશ શર્મ;

અર્જુન છે મરજાદ વશ, રાજા છે વશ ધર્મ.”

નિલંબ, અમર્યાદ, નિરંકુશ ને છટેલ વહુને વિજેગતું મહા દુઃખ વહેતું વળગે છે બેટી. સર્વ મણિ માત્રનો શિરોમણિ જે ચિંતામણિ છે, જેના સમાન કોઈપણ ચઢતું રત્ન છેજ નહીં. તેમજ એક સ્ત્રીને સર્વ દુઃખો કરતાં ધણીના વિરહરૂપ અગ્નિનું તો નહીં ખમાય એવું દુઃસહ દુઃખજ મોટું છે. સઘળાં દુઃખોથી તેજ દુઃખ ચઢતું છે, ને સર્વ કષ્ટોનું ઘર પણ તેજ છે. માટે લગ્નને લઈને પતિની ગેરહાજરીમાં તારે કોઈપણ પર પુરૂષનો વિચાર ન લાવતાં મર્યાદા રાખીને તેનાથી દુર ને દુરજ રહેજે. જા દીકરી, આજે સાસરે જવાને ઘણું મોટું થઈ ગયું છે, ને મ્હારે તો હજી ઘણું ઘણું કહેવું છે, તે વળી બીજીવાર મળવા આવશે ત્યારે વાત કરીશ દીકરી.

શિક્ષણ ૮ મું.

“There is bliss beyond all that the minstrel has told
When two that are link'd in that heavenly tie,
With heart never changing, and brow never cold,
Love on through all ills, and love on till they die !”

T. Moore.

મ્હારી વહાલી બેટી !

તું તારા ધણી સાથે નેકાના ગાંઠથી એવી રીતે બંધાય છે, કે તમે બેઠ મળીને એકરૂપ થઈ ચુક્યાં છો; માટે ત્હારે સત્સંગ પકડવો અવશ્યનો છે. તું જેવી સોખત રાખીશ એવું ત્હારું વર્તન થશે. જે સહિમિતિમાં તું ભેળાય તેણીઓ વિષે તું સારી ચાલ ચલણની ખાત્રી કરે તોજ ભેળાજે. નકારી ને દુષ્ટ ચાલની છોડીઓ

સાથે ત્હારો સંબંધ હોવો ન જોઈએ. સિંહણ અને હાથણ લેળાં રમેજ કેમ ? ઉંદર ને બિલાડીને દોસ્તી હોયજ ક્યાંથી ? બકરી હોય તે વાઘણની સોડે ઉંઘેજ કેમ ? સાંપ ને ગરૂડ સાથે લોજન કરતાં કેણે દીઠાં છે ? ઘી અને અગ્નિ એક ઘડી પણ સાથે હસ્યાં નથી. કોયલ અને કાગડાનો જોગ ક્યાંથી મળે ? પાડ પાડાશને સારાં સમજી ત્યાં જઈ જઈને ખેસવાથી સાસરાંમાં વસવસો પેદા થાય છે. તું તો તે પાડોશીઓને હમણા હમણા ઓળખે છે, પરંતુ સાસરિયાંએ તો સારો ભવ તેમની રાહરીતિ અનુભવેલી હોવાથી જરા પણ કચાશ થયા વિના રહ્યા ના હોય. એટલે તું તો જીઆઈજીમાયની આગળ જઈ નિર્દોષ ગુસગુસ કરતી હશે, તોએ સાસરિયાંનાં પેટમાં તો કુતરાં ભરાતાં હશે. માટે બહારના દેખાવ ઉપરથી કોઈ ઠેકાણુને એકદમ ભડું માનીશ નહીં. એમ્મોઈસે નામતું ફ્રાન્સતું સુંદર સ્વર્ગ લેખાતું મથક રૂપાળું લાગે છે ખરૂં, પરંતુ ત્યાંજ અનીતિનાં સર્વ પ્રકારનાં કામો થાય છે. દીકરી ત્હારે તલવારની ધાર ઉપર રહેવાનું છે. નીતિના માર્ગ ઉપરથી લગાર પણ નહીં ખિસાય એવું ત્હારૂં વર્તન રાખવાનું છે. વળી સામાના વર્તનની કસોટિ કરવાના પ્રસંગે બહુ કંઠણ નહીં થતાં છુટછાટથી ત્હારે કામ લેવાનું છે. એટલા વાસ્તે સાસરાંના પહેલા દહાડાઓમાં તો જાણે તને જીભ હોયજ નહીં તેમ જોણું બોલવાનું રાખવાનું છે. ફીરદુશીની નશિયત છે કે;

ઝે દાનેશ ચુ જને તુરા માઇએ નીસ્ત;

મેહ અઝ ખામુશી હીય પીરાઇએ નીસ્ત.

દીકરી ! આવું આવું મુશકેલ વર્તન ચલાવવાને ત્હારામાં ડહાપણનો ભંડાર ભરેલો ન હોય ત્યારે તું એટલુંજ કરજે, કે ખામુશી પકડી બનતાં સુધી અખોલી રહેજે. સાસરે સિધારતી દીકરીનો શ્રેષ્ઠ સંગાર ચુપકીદીજ છે. ક્રીથ ખાંદાંનની છોડીઓ સાસરે આવીને એજ વ્રત લે છે કે; “હું બન્ને વાત કરું છું. બોલું પણ છું ને મોઢું બંધ પણ રાખી જાણું છું.” A place for everything, and everything in its place. A season for everything and everything in season. લાયક જગાએ લાયક કરવું, ને વખત જોઈને વાત કરવી, એ મુદ્રા ત્હારાં મગજમાં ઠસાવજે. સ્ત્રીએ તો બાળ્યાવસ્થામાં પિતાના, જુવાનીમાં પોતાના ધણીના, અને ઘરપણે પોતાનાં સાસરિયાંના વશમાં રહી તાળે રહેવું; કદિએ સ્વતંત્ર રહેવું નહીં. ધણી, પિતાજી, અને પુત્રથી ઉપલા ત્રણે કાળમાં કદીએ જુદાં રહેવાની ઇચ્છા પણ કરવી નહીં. દીકરી ! તું જુદી એલાહિદી રહે તો પિતાના કુળને અને પતિના ખાંદાંનને તું નિંદાવ્યા વિના રહેશે નહીં. ગમે એવાં વિશ્વાસુ માણસો તને સાચવતાં હશે તોએ તું સ્ત્રી થઈ એટલે અરક્ષિતજ છે. જે સ્ત્રી પોતેજ પોતાનું રક્ષણ કરે છે તેજ સુરક્ષિત છે એમ જાણવું. કાળિદાસે એક ઠેકાણે કહ્યું છે કે;

ધારેલી સિદ્ધિ મેળવવાનો દ્રઢ નિશ્ચય, નીચે જતું પાણી, અને ભેળનવંતી નાર એ ત્રણેવની પ્રતિ રોકવાને કોઈજ સમર્થ નથી. માટે મુકતાનંદે એક ગરબી બેઠી છે તે તું રાજ ગાયા કરજે.

“સતિ સેવે છે પતિને એવી રીતે રે,
ધરે ઉરમાં હરીને અતિ પ્રીતે રે !
દેહ પોતાનો ને પારકો છે જેહ રે,
સતિ નર્ક સમાન ગણે તેહ રે !
ભજે કમળા પતિને કરી પ્રીત રે,
બાણી અતિશે ઉત્તમ રસ રીત રે;
સતિ સેવે છે પતિને ગ્રહી લાજ રે,
તે તો કૃષ્ણને રીઝાડવાને કાજ રે !
પતિ પરણી લાવે જો અન્ય નાર રે,
સતિ ન કરે શોક લગાર રે;
સામુ રાજ રહે થાય તેની દાસી રે,
ભજે અંતરે અખંડ અવિનાશી રે !
એવી ઉત્તમ સતી જે જગ માંહી રે,
અતિ દુર્લભ ખોળી ન જડે ક્યાંઈ રે;
મુકતાનંદ કહે પતિવ્રતા સોય રે,
પાપ દ્રષ્ટિયે ન દેખી શકે કોય રે !”

નહારી સોખત રાખશે તો અવશુણી ઇચ્છા થશે ને ત્હારી અછલ કર્મી થશે. ત્હારામાં ભલું ભુંડું પિછાનવાની શક્તિ નહીં કહેવાશે. વિષય વાસનામાં રથાથી જેમ દાડડિયો શરીરે ને મગજે નખખો પડી જાય છે, તેમ તું નખખી થઈ જઈશ. દુષ્ટ બુદ્ધિ રાખેથી ત્હારી ઉંચી જાતની શક્તિઓ નાશ થશે. આમ થયાથી તું વઢકણી ને વહેમી બનીશ. તું જો નહારી કંપની ને નખખી સોખત રાખીશ તો જનાવર જેવી રીતલાત ઉપર ઉતરી પડીશ. તું એકલી એકલી પોતાનું સાસરું શોભાવ્યા કરીશ ત્યારે નિંદામાં તો આવશે, પરંતુ લોહીનો ગોટ ગળીને સંધું સહન કરજે.

Grow not dishearten 'tis the lot
Of all women, whether good or not
Live it down.

કહેવાથી તો પશુઓ પણ સમજે છે. હુકમ કીધાથી તો ઘોડા કે હાથી પણ વશમાં રહે છે. પરંતુ માત્ર ઇસારાથી મહારા મનના ભાવ તું સમજી જશે

તોજ ત્હારી બુદ્ધિતું ફળ કહેવાશે. બેટી! તું સહિયાઈ' બાંધે તે અગાઉ ત્હારી સહી સાથે બાર શેર લૂણ ખાવા જેટલો વખત લેજે. સહી પસંદ કરે તે ધીમી પડીને ધીરે ધીરે પસંદ કરજે. નહિં મામા કરતાં કાના મામા સારી એમ સમ-જીને ઉતાવળે સંગત કરીશ નહીં. અક્કલ વગરની ને આપ સ્વાર્થી નીમકહરામ ટોળીવાળીઓ અતિશય દુઃખ દેનારી થઈ પડે છે. તેમના ઇતરાટ ને ટચાકીમાં તું તણાઈ મરશે; માટે એવી તેવીઓને દુરથીજ નમસ્કાર કરજે.

“કાકાજી!” બેટી બોલી: “તમે તો ૧૯ મી સદીના અસલી વિચારના છે, ને અમે તો વીસમી સદીમાં પેદા પડ્યાં છીએ. બેવની’; પાસેનાં આઈમાયની છોકરીઓને હારમોનિયમ શિખવવા બુદ્ધો માસ્ટર આવે છે; અંગ્રેજી શિખવવા વળી બુદ્ધોજ શિક્ષક આવે છે; ને તમે તો મને એવું કંઈ શિખવતા નથી. આઈમાય કરતાં તો આપણે લોક મોટાલોક કહેવાઈએ, ને તમે ગરીબ ગરીબ કહીને અમને સાદાં માદાં ફેરવો છો તે હમે કેથે પોષાતાં નથી. તમે તે દહાડે અપઈમાયને પણ અમથી રડાવી!” અરેરે! દીકરી! અપઈમાયની વાત કહું તે સાંભળ. આપણે ગામ બહાર રહેતાં હોવાથી જ્યારે હમકારાને દહાડે હું આતશ-બહેરામ બાઉ’, ત્યારે અપઈમાય નિશાળે જતાં મ્હારી સાથે આવતી; કેમકે ગામમાં જવાનો રસ્તો ન્હાની આપુને લયાનક લાગતો. પણ વારંવાર એવું બનતું, કે કાંગાવાડ જેવો વસ્તીનો મોહલ્લો જેવો આવવા લાગતો, કે આપુમાય મ્હારાથી ઘણી પાછળ પાછળ ચાલે. વારંવાર કહું કે; “અપઈ ચાલની! અપઈ ચાલની!” ત્યારે તે કહેતી, કે “કાકાજી, તમે ચાલ્યા કરો, હવે તો હું ધીમે ધીમે નિશાળે જઈશ!” વારંવાર આમ થતું બેઈને એક દહાડે આમ પાછળ પડી જવાનું કારણ પુછતાં અપઈ શરમાઈને બોલી; “બેવની કાકાજી! તમે લાલ ઇબ્ર, ને લાચા જેવી ચુરની ડગલી, ને ચાંચના બેડા પહેરીને મ્હારી સાથે ચાલોચ તેથી સ્કુલમાં મ્હારી સહીઓ મ્હારી મશકેરી કરેચ; કે ‘ત્હારા કાકાજી એવા કેવા એલ્યા ગપાટ જેવા! એવા અસલી ગમાર જેવા કાકાજીની તું દીકરી કે?’ એમ મ્હારી સહીઓ મને લજવાવેચ તેથી તમારી સાથે વસ્તીમાં ચાલતાં મને લાજ આવેચ ને મને તમારાથી ઘણી શરમ લાગેચ!” દીકરી! આ તને ખરો બનેલો બનાવ આજની ચીચકળીઓના ઇતરાટ વીશે કહી દઉં છું. પછી એવું એક દિવસે બન્યું, કે પપેટીને માટે અપઈમાયની પુઈજીઓએ હેત કરીને નવી ફેશનનો કિંમતી કટ બ્રાઉઝ પહેરાવ્યો હતો. આતશબહેરામથી પાછાં ફરતાં આપણી અપઈમાય મ્હારી જોડે આપણે ઘેર આવવા નિકળી. કાંગાવાડમાં તો તેણી મ્હારેથી અળગી અળગી ચાલી, પણ કહારવાડ છેડીને ઉજડ રસ્તો આવ્યો, કે લાગલી

તે મ્હારી પાંખડી પકડવા આવી ! આ દાવ આવેલો જોઇને મેં તેણીને તુચ્છકારીને હડકાટી કાઢી કહ્યું :- “ તું મ્હારી સાથે ના ચાલતી ! મને ખરાબ લાગશે. મને લાજ લાગશે. કેમકે હવે આપણા જડજ સાહેબનો ખંગલો આવ્યો. જડજ સાહેબ તને મ્હારી સાથે ચાલતી જોઇ, તને મ્હારી દીકરી સમજીને વિચાર ખાંધશે, કે દેસાઈ આવા જુના વિચારના ખાનદાની થઇને, ફેશનની ફિસિયારીઓને લાપણામાં વખોડનારા થઇને, પોતાનીજ દીકરીને આવો કષ્ટતરાંના જેવો બાળદાં લોકો પહેરે તેવો પોશાક કાં પહેરાવતા હશે ! માટે હવે મને ત્હારી સાથે ચાલતાં નીચું જોવું પડે; દુર જા ! મ્હારી પાંખડી ખખરદાર પકડીશ નહીં ! ” ખપખમાય આખે રસ્તે રડતી રડતી ખિતી ખિતી ચાલી, ને પેલો નવો શિવાડેલો કટ બ્રાઉન કબટવાસ થયો તે આજ લગણુ તેણી તે પહેરતી નથી. દીકરી !

“ પેસરે તુહ બા બદાં બેનીશસ્ત;

ખાનદાને નખુઅતશ ગુમ શુદ.

સગે અસહાબે કેહેક રૂઝી અંદ;

પઅે નીકાં ગીરફતો મરદુમ શુદ. ”

નખી જુહનો બેટો નઠારી સંગતમાં જઈ બેઠાથી તે નઠારાં લોકોનીજ શહ રસમ શિખ્યો, જેથી તેના બાપદાદાઓનું પેગંબરી ખાંદાંન નષ્ટ થયું. અને અશહાબે કેહેક એટલે પર્વતની શુક્રઓમાં રહેતા સાધુસંતો, જેઓ ઈશ્વરનું સ્મરણ કરી રહ્યા હતા, તેમના એક કુતરા વીશે કેહતી ચાલે છે, કે તે કુતરો ઘણાક દિવસો સૂધી તે ફકીર કુકરાઓની સોબતમાં રહ્યા, તો એક ભલાં મનુષ્ય જેવો બની ગયો હતો ! માટે દીકરી, તું ફેશનની ફિસિયારીવાળાંઓનું જોઇને મ્હારી પાસે એવાં નાશકારક કૌતકો ના કરાવતી. તમે સ્ત્રી જાતિનો સ્વભાવજ સદા ધરેણાં ને કપડાં ચપડાંના પ્રેમમાં હોય છે. બેઅકલી છોડીઓ ધરેણાંમાં અને વસ્ત્રવાગાના અલંકારો માટે એટલી બધી દિવાની બની જાય છે, કે તે મેળવવા થકીજ પોતાના ધણી, સાસુ સસરા, કે માયબાપ સાથે કંકાસ કરવામાં ઉદ્વિગ્ન બની જાય છે. પોતાની સહિમિત્તિઓની ટોળીમાં સર્વથી સુંદર ધરેણાં ને અલંકારનાં આભુષણો પહેરનારી ગણાવવામાં માન ને મોટાઈ સમજે છે. પોતે સઉ કરતાં વધારે સંપતિવાળાંની દીકરી છે એવી વ્યર્થ અભિલાષામાં તણાઇને માટીડાને પસે પેસે ખુવાર કરતાં પણ તેણીને દયા આવતી નથી; ને છેવટે કરજદાર ધણી અપધાત કરીને મરે છે ત્યારે તેવી બેઅકલી બાઈઓ સદાની દુઃખમાં પડે છે. હા; ધરેણાં કે વસ્ત્રવાગા થોડા ધણા હોય તો ઠીક, પણ પોતાના પતિની શહ જોવા કરતાં

કાપડિયા ને ઝવેરીઓની રાહ ભેટી બેઠેલી સ્ત્રી પોતાના સંસારનું નખખોદ વાળ્યા વગર રહેતી નથી. અશીશવંદ યશ્તમાં કેવી સ્ત્રીની ઇચ્છા કરી છે તે સાંભળ.

“અએષામ્ વન્તાઓંઘહો ખાત મઇન્યાઓંઘહો ગાતુશ પઘતિ આઓંઘહેન્તિ,
યોઇ સોર બરેજિશ-હવન્તો મેરેઝ્યુમ્નાઓ અંકુ-પએસેમ્નાઓ.

ક્રા-ગઓષાવર સિરિપમ્ન યથ્ર-કરન મિનુચ ઝરન્યો-પએસ.

કધનો અવિ આજસાત્ ન્માનો-પઘતિથ, કધ પાઘતિ પઘતિષામ્.

ક્રયા પઘતિ તન્વિ, યોઇ હયહિ, અવિશ વંઘઉહિ !

ઉશત બા યિમ્ હયહિ, ઉતમાંમ્ ઉપંઘ્હયહિ, વોઉઝ-સરેધ અમવઘતિ !”

હે અરશીશંઘ માતા ! જ્યાં જ્યાં ત્હારાં પનોતાં પગલાં જેમને ત્યાં જાય છે ત્યાં ત્યાં તેમની ખ્યારી બહાલીઓ સુંદર તકિયા સાથનાં બિછાના ઉપર પોતાના ખ્યારા ખાવીંદની રાહ ભેટી બેઠી છે. નાહી ધોઇને સુશેખિત થએલી, હાથની પહોંચીથી સાદી શંગરાયલી, ચાર ખુણ્યાંવાળી ઝુળતી ઝળકતી કાનની બાળી સાથની, સદ્ગુણની સોનેરી કંઠમાળ પહેરેલી, કાગને ડોળે બસ પોતાના પતિનીજ રાહ ભેટી; કે મ્હારો બહાલો સ્વામી ક્યારે આવશે ! ક્યારે મ્હારો પ્રિય કાંત પોતાની મરજીનું સુખ મ્હારા થકી ભેશે ! બેટી ! આવે સારે માર્ગે ચાલતાં ખોટી લાલચો આવીને સુખો આપવાને તને બહુ બહુ લલચાવશે, પરંતુ ત્હારા જેવી શાણ્ણી છોડીએ કાહી ને શૂરવીર રહી તે ચળકતી ચાઇચાઇઓની સમભવટથી લલચાવું નહીં. થોડા વખતનાં સુખો સાડૂ લાંબો કાળ પહોંચે એવાં દુઃખો માગીશ મા. પરંતુ લાંબો વખતનાં સુખો સાડૂ તાત્કાલિક દુઃખો વેડવાં પડે તો બેલાયક વેઠી લેજે. તેમ કરતાં લોકો ત્હારી બદગોઇ કરે તો તેની પરવા કરીશ મા. સાદાઇમાંજ સમાઇ છે સચ્ચાઇ.

“Should envious tongues some malice frame,

To soil and tarnish your good name,

—Live it down !”

ત્હારે લોકની તરફ ભેવાનું નથી. ઝાડોમાં વસનારી વનદેવીઓ ને પરીઓ ઝાડ જીવે ત્યાં સુધીજ જીવે છે, ને ઝાડ મરે કે તેની સાથેજ પોતાનો વૈભવ તજી દે છે, તેમ ત્હારે ત્હારા પતિ સાથેજ પ્રીતિ રાખવી. ગરીબ ગણુવાની શરમ તો માણુસોને પરતંત્ર બનાવી દે છે. ગરીબ ગણુવાની લજ્જાને લઇને ઘણી સ્ત્રીઓ પોતાની ગરીબીને, ઉપર ટપકે ટાપટીપ કરીને, ઢાંક પિછોડા કરવાની

હુંલડાઈ કરે છે; અને એવું મિથ્યાભિમાન રાખવા જતાં કલ્પિત જરૂરિયાતોના, ખોટા ખરચોના, અને અભિમાનના ગર્વની ગુરરાખીમાં માંદગી અને દુઃખદર્દનાં લોગ થઈ પડે છે. ગરીબ હોવાની શરમ છુપાવવા, ને જાડી કમ્મરને પાતળી દેખાડવાના વહેજમાં તેઓ તંદોરસ્તીથી ખુવાર થાય છે. The more a woman's waist is shaped like an hour-glass, the sooner will the sands of life turn out. સુંદર પોશાક એ કાંઈ લાયકાત નથી. સુંદર ઘરેણું એ કાંઈ સદ્વર્તન નથી. જેઓને તેનો અભખરો હોય તેઓજ તેમની વખાણ કરશે, પણ ઠાઠાં લોકો તો તેના ગુણનીજ ગણત્રિ કરશે. સર કુરીટોફર હુટનનો માત્ર ડાન્સ સુંદર લાગવાથીજ તે રાણી એલીઝાબેઠની મહેરબાની મેળવવા પામ્યો હતો. કાંઈ આવડ નોતી તે છતાં એકજ લપકાને લીધે તેને ચાન્સેલર વટીક બનાવવામાં આવ્યો હતો ! એટલુંજ નહીં; પણ નાઇટ ઓફ ધી ગાર્ટરનું મહાન પદ તેની નાચવાની સુંદરતાને માટે આપવામાં આવ્યું હતું ! પરંતુ લોકો તેને કેમ ઓળખતાં ? “ નાચનાર ચાન્સેલર ” તરીકે ઓળખીને તેની મજાક કરતાં હતાં. દીકરી ! ઉત્તમ હીરાઓ ગોલ્ડકાંડાની ખાણમાં પાક્યા છે ને પાકે છે, પરંતુ જે કાંઈ તે પહેરે છે તેને એક પણ કમનસીબી આવ્યા વગર રહી નથી. નીબેલ-અનનું સોનું ઘણું ઉત્તમ ગણાય છે, પરંતુ જે ઘણી પાસે એ સોનું આવ્યું છે તેમના ઉપર કમનસીબી ઉતર્યા વિના રહી નથી. દુધ બેઠે અમૃત કહેવાય છે તોપણ પાંચ મણુ દુધ હોય તોએ ખરાં અમૃતનાં એક ટીપાં બરોખર પણ ના થઈ શકે. તેમજ ખોટી ચલક ભલક ઘણી હોય તોપણ તે સારી નહીં, અને ખરી સાચી સુંદરતા થોડી હોય તોપણ તેજ સારી. થોડી સુંદરતાની આગળ કૃત્રિમ ધારણ કરેલી અલંકારિક સુંદરતા તુચ્છ છે. માટે તું સદાચરણી, સતી, ને પતિવ્રતા રહે તેજ હું તો કોહીનૂર કે કોકિયાનના હિરાઓના હાર કરતાં શ્રેષ્ઠ સમજીશ. તું દુષ્ટ ભાર્યા નિવડે તો મ્હારૂં મોત સમજીશ. વહેમી ને વશીકરણ શોધનારી તું ના થઈશ ખેટી.

જલોદરસમાયુક્તા : શ્વિત્રિણ : પલિતાસ્તથા ।

અપૂમાંષ : કૃતા : ભીમર્જઢન્ધ : બધિરાસ્તથા ॥

વહેમી વશીકરણ કરનારી નકારી દુષ્ટ વહુઓ પોતાના પતિઓને જલોદરી, કોઢિયા, ઘરઠા, નયુસક, જડ, આંધળા ને બહેરા કરી મૂકે છે. પોતાના ખાવીંદને દુઃખી દર્દી કરવાનું બીજું કાંઈ કામણુ દુમણુ નથી; બીજું કાંઈ વશીકરણ નથી. ખરાબ સ્ત્રીની ખરાબ ચાલ એજ તેને ખુવાર ને પાયમાલ કરવાનું વશીકરણ છે; ઘણી સ્ત્રીઓ પોતાના ખાવીંદને કેવી રીતે વશ કરવો તે સમજતી નથી. પોતાના સ્વામીને વશ કરવા સાડુ ઘણી ઓરતો ચિઠ્ઠી દોરા, મંત્રજંત્ર, અને ધૂતમ ધાતમ

કરી બ્રાહ્મણ કે જોશી સેવકા અને ધૂતારા ઠગ લોકોના પંખમાં સપડાઈ જઈ વહેમોની જાળમાં ફસે છે, અને ખોટા માર્ગે પૈસા ઉઠાવી દે છે. પોતાની, પોતાના ધણીની, અને ખાનદાનની ફજેતી કરાવી ઈજ્જત ગુમાવી આપ્તને ઝાંખ લગાડે છે, અને તેમ કરીને પોતાનાં પતિવ્રતાપણા માટે લોકોની નજરમાં ધિક્કાર ઉત્પન્ન કરે છે. એવી ડાકણ જેવી દિકરી તું ના નિવડીશ બેટા. આવા વહેમોનું પરિણામ ત્હારાં દુઃખોમાંજ આવશે. આવું આવું કીધાથી માટીનું મન ચડેલ થઈ તેની તાંદુરસ્તી ખગડે છે. તેના શરીર ઉપર અસર થાય છે. તે થોડા વખતમાં ગાંઠો થેલો પણ થઈ જાય છે. તેની પ્રીતિ પણ પોતાની ધણિયાણી ઉપરથી ઉતરી જાય છે. આવી દુષ્ટાઓથી ઘણા ઘણા સંસાર સિદ્ધ થઈ પડે છે. માટે

“ બહાલો વશ વર્તાવવા જો ઇચ્છા મન માંય;

પતિ કહે પ્રેમે કરો, કરી આધીન નીજ કાય.”

દીકરી! મન અને પારો એ બન્ને મહા ચપળ છે. ઘણીએક જડી ભુટ્ટી અને વનસ્પતિઓ વડે પારોને બાંધે છે, પણ બંધાતો નથી. તેમજ મનને પણ ઘણીએ જતન કર્યે, ઘણીએ તજવીજો લગાવ્યે તોએ મન રોકાતું નથી. મગર પારામાં સહેજ ગંધક મહીને મેળવ્યા પછી પારો જેમ ચળવા પામતો નથી, તેમજ પ્રેમમાં મન પણ મેળવ્યા પછી તે મન પણ સ્થિર થઈ જાય છે. હે પ્રેમ! સર્વ વસ્તુમાં તુંજ ઘણો મોઘો છે. હે પ્રેમ! તું ઘણો મોઘો હોવાથીજ ઘણો ઉત્તમ દિસે છે. હે પ્રેમ! વિપત્તિઓમાં પણ ત્હારોજ દિલાસો મધુર હોય છે. હે પ્રેમ! સંપત્તિ ને સુખના વખતમાં ત્હારીજ સલાહ ઘણી આવકારદાયક છે. હે પ્રેમ! પારામાં ગંધક તેમ ત્હારામાં મનનો મેલાપ ને મનનું મિશ્રણ થાય તો સાસરે શોભતી વહુને આખા જન્મારાનું સુખ થાય.

મનરસ ગંધક મિલ્યેં, ચપલ અચલતા પાય;

ઔર જતન બહુ ભુટ્ટિ તેં, જ્યેં કબુ ગહો ન જાય

(દયારામ.)

શિવણ કામમાં ઘણીજ નામાંકિત થએલી દરજણુ ઝોરાચનીએ પોતાની હરીફ શિવણ કામ કરનારી દરજણુને વશીકરણ કરી મૂઠ મરાવવા જતાં હરીફને તો કાંઈ થયું નહિ, પણ ઝોરાચની વહેસી થઈ વહેમે વહેમે વાહિયાત બનીને ફાંસો ખાઈ છેવટે પોતાનો પ્રાણ તેણીનેજ ખોવો પડયો હતો. કહે છે, કે ઢારોને ગાંડપણ તેમનાં શિંગડાંમાંથી લાગે છે. તેમજ સ્ત્રીને માથે શિંગડાં લઈ ફરવાથી તામસી સ્વભાવ ઉત્પન્ન થાય છે, તે પછી ધૂતમ ધાતમના વહેમો પેદા થઈ તેને

પણ ગાંડપણ લાગુ પડે છે. ત્રેણીઝોડના કુલો મધમાખોને બહુજ પ્રીય છે, પરંતુ તે કુલોનું જે મધ બને છે તે જો કોઈ માણસના ખાધામાં આવે તો તે ગાંડો વહેસી થઈ જાય છે. એટલા માટે ધૂતારાઓ વશીકરણ માગવા આવતી સ્ત્રીઓને તે મધ આપે છે, ને તે બેચકલી બાઈઓ પોતાના પતિને વશ કરવા સાડ તે મધ ખાણમાં ખવાડે છે, ને પછી સદાબંધી ધણીનું સુખ ખોઈ બેસે છે. તોફાની નામની સ્ત્રીએ એવાં વશીકરણ બનાવ્યાથી ૬૦૦ ધણીઓના પ્રાણ ગયા હતા ! ફોરીન્થમાં એક બાઈ નામે લેઈસ અતિ રૂપાળી ને અતિ ખુબસુરત સુંદરા હતી; જ્યારે તેણીથી બહુ ખુબસુરત સ્ત્રી તેનીજ નામરાસી લાઇસ કરીને હતી. તેણી ઉપરની અદેખાઈને લીધે વશીકરણ અજમાવવા સાડ તેણી ધૂતારાઓમાં પૈસે પૈસે ખુવાર થઈ ગઈ. છેવટે એક ખાવટા ધૂતારાએ એક વશીકરણ સુઝાડ્યું, ને તે એ હતું કે, લેઈસે લાઇસને થોડા પથરા મારવા પથરા મારતાં મારતાં લાઇસ બાપડી મરી ગઈ, ને લેઈસને નહારો અંત આવ્યો. મ્હારી શાણી દીકરી ! આદ્યણુ સેવડા ને જોશી ધૂતારાને ત્હારાં સાસરાનો ઉંખર પણ ઓળંગવા દઈશ ના. એ વહેમ વશીકરણ ખોટાં છે.

“ઢોંગી ધૂતારવા ખાવટા બેગટા,
ચુકિતથી અલણ નારી ફસાવે;
ઢોંગ ઝાઝા કરી બહેમ હુદયે ભરી,
દ્રવ્ય હરવા અલણ પાસ ફાવે.”

દરેક ચોરત સુંદર કે ખુબસુરત હોવાને બંધાએલી નથી. મગર પતિવ્રતા, શિલ સાચવનારી અને નીતિવાન થવાને દરેક સ્ત્રી બંધાએલી છે. મ્હારી બ્હાલી બેટી ! તું રૂપાળી કે શિખેલી વહુ કહેવાય તેના કરતાં પણ તું પતિવ્રતા કહેવાશે તો હું ઘણો મગ્ન રહીશ. ત્હારા ધણીજી ઉપર ત્હારો અખંડિત ભાવ રહેવો જોઈએ. પતિવ્રત એજ ત્હારો ઉત્તમ અલંકાર છે. તરેહવાર કલ્પિત નાવેલો વાંચવા કરતાં સંસારમાં સમાય એવાં પુસ્તકો વાંચવામાંજ કુરસદનો વખત ગાળજે. તે ઉપરથી ત્હારાં રચેલાં માનસિક સુખપ્રદ ચિત્રના વિચારોમાંજ તું મગ્ન રહેજે. એક દિવસે ભોજ રાજ બેઠેલા હતા દરબારમાં; ત્યાં તેણે કેટલીક કાચી ને કેટલીક પાકી વટિકા પડેલી દીઠી. કેટલીક કાચી ને કેટલીક પાકી વટિકા હોવાનું કારણ પડિતોને પુછ્યું. પડિતો કહે; “જે સ્ત્રી જાનનવંતી અને આશાવાળી છે, જેણી અનંગ રંગ ગ્રંથ ને કામશાસ્ત્ર વાંચનારી છે, જેથી તેણી ચુલા પાસે ઠરીને બેઠી નથી, અને વારંવાર એવા વિષય ઉશકેરનારા ગ્રંથો વાંચવાની તલબથી, તથા વારંવાર બારણે નિકળી માર્ગે જતા આવતા છેલ છબીલાઓને જોયા

કરવા જ્યા કરતી હોવાથી તેણીને હાથે આ વડીઓમાંની કેઈ કાચી રહી ગઈ છે, ને કેઈ બરાબર પાકી રંધાઈ છે ! ” મારે, બેટી તું દિલ ઉશકેરનારાં ને હવસી વેલો વાંચીશ નહીં. તેથી તું ત્હારી જાતને નકામી ખરાબ કરીશ. “ The girl whose ideal heroine is found in cheap novels should never marry,” એવું શિક્ષણ અમે નિશાળિયા હતા ત્યારે અમારા શિક્ષાગુરૂએ અમને શિખવ્યું હતું. બેટી ! પુરસદ મળે ત્યારે પતિનો સાસરો વાસરો કરવામાંજ ત્હારો વખત ગાળજે. ત્હાડું જેટલું દિલ ને જેટલું હેત ત્હારાં અમ માતપિતા પ્રત્યે હાલ છે તે સઘળું હેત ને સઘળી માયા પયરમાંથી વિણી વિંછીને ત્હારે સાસરેજ હવે લઈ જા; કેમકે હાથ પકડીને તે ત્હારા પ્રિયતમને ઘંટીની પેઠે એકજ ફેરો ફેરવ્યો ત્યાં એક ક્ષણમાંજ, એક પળમાંજ માઆપ વગેરેના સ્નેહ તથા પ્રેમને પણ તે દળી નાંખ્યા છે. મ્હારી જ્ઞાતી બેટી ! આ સઘળું સાચવવા સાડ મેં તને પહેલેથીજ કહ્યું તેમ ત્હારી સંગત સારી રાખજે. નકારી સહી મિત્તિઓનું સહિયારું માંડીશ નહિ. સત્સંગ રાખજે દીકરા. કવિ કહે છે;

“પોપટ પેખ્યો પંડિત ઘેર,
વિનય વચન બોલે બહુ પેર;
રામ કૃષ્ણ કે ઉર ઉમંગ,
સંગ પ્રમાણે પામે રંગ.
પોપટ પાખ્યો જે ચંડાળ,
સહેજે શિખ્યો દેવા ગાળ;
દેખી એવું ન થાશે દંગ,
સંગ પ્રમાણે પામે રંગ.
ખેડેલો લે પરાણી ભાળ,
બીજો બોલે ભુંડી ગાળ;
એક માતના બેઉ વિહંગ,
સંગ પ્રમાણે પામે રંગ.”

“ Yes ! a world of comfort
Lies in that one word—*Wife* ! After a bickering day
To come with jaded spirit home at night,
And find the cheerful fire, the sweet repast,
At which in dress of happy cheeks and eyes,
Love sits, and smiling, lightens all the board.”

—Knowles.

મારી બહાલી બેટી !

સાસરે શોભવા માટેના વિશેષ ગુણોમાં એટલું યાદ રાખજે, કે સાસરાની નબળી પાતળી હાલત ઉપર ત્હારે શુકાના કરવા બેઠશે. અડધી છોડીને આખી ખાવાની લાલચ બીજી ગમ વણાઈ જાય, પરંતુ કપાળે તલ ચોંટયો તે ચોંટયો, સાસરે તેમ ન થાય. બીજું એ તો મુખ્ય છે કે, સાસરે સમાવામાં પુવડપણું તજવું બેઠવું. દાળ રાટી જે મળે તે ગનીમત, પણ ખાધાપીધામાં, પહેરવા ઓઢવામાં, બાલવા ચાલવામાં, ટુંકમાં દરેક વહેવારમાં તું કુવડ રહીશ મા. સફાઈ, સુઘડાઈ, અને સ્વચ્છતાનો નિયમ એવો છે, કે તે બહારનો ગુણ હોવા છતાં સુઘડતા દેખીને લોકો આપણા માંહેલા ગુણો ઉપર પણ આંધળાં યદીનથી ઈતખાર રાખે છે. પુવડપણું તે શું ? પુવડપણુના ઘણા પ્રકાર છે. નજીશ સ્થાન, નજીશ વાપર, નિષેધ ગણાયેલાં કામો, રાત્ર રચીલાં સંબંધે ગંડીલાપણું, વાસણ કુસણ સંબંધે નજીશાટ, ખાધાપીધાનો અકળાટ, માથે છેડો મૂકીને ભટકવું, લગ્ન વગર દરેક વહેવાર રાખવો, એ સઘળાંને કુવડપણું ગણેલું છે. ધણીની કે સાસુ સાસરાની સ્થિતિ મહિરાં કે પિયર કરતાં નબળી પાતળી દેખીને લછકાટ કરી અચકો મચકો કરવો એ પણ પુવડપણુંજ છે. શિયળનો ભંગ થાય એવાં આચરણ કરનારી વહુ પોતાને પુવડ કહેવાડે છે. જરા જરામાં ક્રોધ કરી રિસાઈ જાય, પરવારતી બેટી કે કુચલી ગામની, ને નિંદા કામેકામની કરનારી પણ પુવડ છે. બેશી શેવડા, ધુતમ ધાતમ, માનતા સુનતા, દોરા ચિટ્ટી ને માદળિયાં, સિન્દૂર લીળું ને ઝાંઝરિયાં, એ બધા ધંધા કરનારી કુવડ કહેવાય. માટે રે દીકરી, ત્હારે સારાં માણસનો સત્સંગ સાધવો હોય તો તું પુવડ ના રહેતી. ગંદીલી, નસુગ, નસંબંધી, અંબલગામણી અને અસુઘડ નહિ રહેતાં સતી જેવી પવિત્ર રહેબો.

“ નાર સતી જો મદકી, એ દુનિયામેં હોય;

બિન સંપત વાસો સુખી, દુઝે ન જગમેં કાય. ”

ઠાડ પીવો, દુષ્ટ જનની સાથે સંબંધ રાખવો, પતિનો ત્રિરહ કરવો, ભટકવું, અકાલે સયનમાં કે પારકાના ઘરમાં વાસો કરવો, કુટણી સાથે સહિયાડું માંડવું, વશીકરણ કરવાને ધુતમ ધાતમ કરવું, અને માથે છેડા મુકીને લગ્નગાદીન રહેવું એ નવ દોષ જો કોઈ પણ સ્ત્રીમાં હોય તો તે પુવડ કહેવાય, સતી ના કહેવાય. શેખ સાહેબ કહી ગયા છે કે;

“ હરગીઝ ઉરા બ દુસ્તી મ પસંદ;

કે રવદ જાએ નાપસંદીદેહ.

તેશનેરા દેલ ન ખાહદ આખે જલાલ;

નીમ ખુરદેહ દેહાને ગંદીદેહ.”

જે કોઈ નઠારી નજીશ જગોએ જાય તેને તું ત્હારી સહી મિતિ કદિએ કરતી ના. ગંધાતાં મોઢાંતું ડુંચેલું ને અડધું વધેલું પાણી ભલેને અમૃત સરખું હોય, તોએ એક સુગાંત્રી ને સુધડ, તરસી ખ્યાસી સ્ત્રીના દિલને સુગ લગાડયા વિના નહીં રહે. “દીકરી ! જરા જરામાં તું ખડખડ હસી શેતું પડે છે ! જરા જરામાં દાંત કાઢયા કરનારી છોડી પણ પુવડ ગણાય છે.” “ખાવાજી ! હસું આવે તે કેમ રોકાય ? ખાવાજી, તમે સફાઈ સુધડાઈ ને સ્વચ્છતા રખાવો છો, પણ એ તો શ્રીમંત લોકને ઘરનાં કામ. તે લોકોને ન કામ ન કાજ, તે દહાડામાં દસ વાર ફરનીચર હુંછયા કરે, નોકર ચાકર પાસે સતર વખત ઝાડઝાડ કરાવે ને કચરા વળાવે, એ તો પરવારતાં ને દોલતમંદોનાં કામ; મહુને સવારથી સાંજ રાંધણી-માંથીજ ઉંચી ડોક કરવાની મળે નહીં તો એ બધાં કૌતકો ક્યાં કરતી બેસું ? વળી તમે મને અમીર ઉમરાવને ત્યાંજ બાણે પરણાવી હોય એવી વાતો કરો છો ખાવાજી, પણ મહારા વરજી ૬૦ કમાય ને સસરાજી ૭૦ કમાય તેમાં ઘેરબાર ચલાવે, કે ફરનીચર વસાવે ? મહારે સાસરે તો આપણે ત્યાંના ફરનીચરનો ૧૬ મો ભાગ પણ ફરનીચર નથી, તો વળી અસલી પાંચ પંદર ખુરશી, ને ૫-૭ કબટ, ને ૮-૧૦ પલંગ, ને ૫૦-૬૦ છળી, વગેરે વગેરે તેને વાંઝ્યું રાજ ને રાજ તે શું તુંછનાછ કર્યે ! સાસરાંભી ધચ મોટાં સાહુકારનાં અપાવ્યાં હોય તેવી મોટી મોટી વાતો ના કરો ખાવા !”

અરેરે ! આજની દુકતીઓને તો બસ લક્ષાપતિ સાસરાંજ જોઈએ છે ! આટલાં બધાં ફરનીચર તો કાંઈ નાકમાં નથી ! હે બેટી ! તું ત્હારાં સાસરાંની જે હાલત છે તે ઉપર સંતોષ નહીં પકડીશ તો તું પતિવ્રતા નહીં કહેવાઈશ. તું નખળાં પાતળાં સાસરાં ઉપર સખુરી રાખી નહીં રહીશ તો તું લોભે ઘેરાઈને પેલી ધરખરીની માફક વાંદરી થવા પામીશ ને દુઃખી થઈશ. જે સ્થિતિમાં આપણે સુકાયાં હોઈએ તે સ્થિતિને ગનીમત ગણી જીવન ચલાવવું જોઈએ. ધૂધોગિયા કઠિયારા ને ધરખરી કઠિયારણની વાત કહું તે પ્રથમ સાંભળ. એ માટી બેચરને પેટે

સુમતી નામનો દીકરો હતો. બન્ને વરવહુ જંગલમાંથી લાકડાં લાવીને વેચતાં, ને સુમતિ ન્હાનો હોવાથી ઘેર ચારીને થોડા પૈસા લાવતો. ત્રણેવનો ગુમરો સારો ચાલતો, ત્રણે તંદરોસ્ત ને સુખી રહેતાં, કોઈ દહાડો માથું સરખાવે દુઃખતું નોતું. જે મળે તે ઉપર શુકરગુજરી કરીને આનંદથી સંસાર ચલાવતાં હતાં. ઇંદ્રને આ સુખી જોડાંની અદેખાઈ લાગ્યાથી પોતાના એક દુતને મોકલી તેમને ટાપે ચઢાવ્યાં. દુત છે તે વૈતાળ વેશે આવી પેલા ધંધોળિયાને કહેવા લાગ્યો:—

“હે અનાથ ! ત્હારી મ્હને બહુ દયા આવે છે, કે હાડકાં ચાલશે ત્યાં સૂધીજ તું કઠિયારાનો ધંધો કરશે, પણ વૃદ્ધ થઈશ ત્યારે શું કરીશ ? માટે માંગ માંગ એક વરદાન માંગ, હું તને નિહાલ કરીશ !” ધંધોળિયો કહે; “મ્હારી પ્યારી ધરખરીના માગ્યા વિના પહેલાં હું નહીં માગીશ. ઉંડાં જંગલમાં તે ગઈ છે. માટે પહેલાં તે વર માંગે ને પછી હું માંગીશ !” વૈતાળ તે જંગલમાં જઈ ધરખરીને મળી કહેવા લાગ્યો; “ત્હારા પતિ ત્હારા ઉપર બહુ પ્રેમ રાખતા હોવાથી હું તેને માગ્યું સુખ આપવા ગયો તો પહેલાં તું માગે ત્યાર પછી પોતે માગવા કહે છે, માટે બોલ બોલ તું શું થવા માગે છે ?” ધરખરી કહે; “ત્રીવિક્રમ રાજાની રાણી મ્હને બનાવી દે !” આ કહેતાંની સાથેજ વૈતાળે પોતાના યોગ બેગ મંત્ર વડે તુરંતજ તેણીને ત્રીવિક્રમની ધર્માવતિ રાણી બનાવી દીધી ! પછી ધંધોળિયાને આવીને આ વાત કહી. “માંગ માંગ, હવે તું શું માગે છે ?” ધંધોળિયો કપાળ કુટીને ફફડી ચટકીને બોલ્યો:—“મ્હારાં લગ્ન પ્રસંગે બામણાએ તેણીને કહ્યું હતું કે; સ્ત્રીએ છાયાની પેઠે સ્વામી સાથે વર્તવું. હિત કર્મમાં એની સખી થઈને રહેવું. આજ્ઞા પાળવામાં એની દાસી થઈને રહેવું. ત્હારો સ્વામી જો તને કડવાં વચન કહે અને કોધની નજરે જુએ તોએ તું ખુશાલ ચહેરે રહીશ તો તું ધર્મભાગિની કહેવાઈશ. પતિવ્રતા સ્ત્રીએ તો સ્વામી સામે કૂર નજરથી જોવુંજ નહિ, ને નહારા શખ્દો સંભળાવવાજ નહિ. મનમાં પણ તેવું નબળું મ્હાલું નહિ. ત્હારે મોટે સાદે બોલવું નહિ. કઠણ પણ બોલવું નહિ. પતિને અપ્રિય બોલવું કે કરવું નહિ. કેઈની સાથે પણ વિવાદ તકરાર કરવી નહિ. અમસ્થો બકવાદ પણ કરવો નહિ. ઘણો ખર્ચ કરવાની ટેવ ન રાખતાં પ્રભુ જે સ્થિતિમાં રાખે તે સ્થિતિમાં સંતોષથી રહેવું. ધર્મ તથા અર્થનો વિરોધ કરવો નહિ. પતિધર્મ પાળી પતિ ધર્મ બળવવો.” આવું બામણતું વચન, તેનો એ દુષ્ટાએ કેવળ લંગ કર્યો. મને ત્યજીને પારકાની સ્ત્રી થવાનો લોભ કર્યો ! હે ! હે ! ત્યારે તો હે વૈતાળ ! હું એ વર માગું છું, કે એણીને વાંદરી બનાવી દે !” આ વરદાન માંગતાની સાથેજ રાણી બનેલી કઠિયારણ તુર્ત વાંદરી બનીને ઝાડેઝાડે મે છાપરે છાપરે કુદવા લાગી. પાછો વૈતાળ કઠિયારાના ઝુપડાંમાં દાખલ થયો, એટલે ગાય ઘેર ચરાવીને સુમતિ આવી લાગ્યો. વૈતાળે કહ્યું:—“બેટા ! તમ લોકની

ગરીબ સ્થિતિ ફેરવી નાંખવા ઇંદ્રે મ્હને મોકલ્યો છે, માટે વર માંગ !” સુમતિએ પુછ્યું, “ મ્હારી માતા ક્યાં ગઈ ? ” વૈતાળે કહ્યું:—“ તેણીએ રાણી બનવાનું વરદાન માંગ્યું ને મેં તેની ઉમેદ પાર પાડી. ત્હારા પિતાએ તેણીને વાંદરી કરી મેળવા જણાવ્યું તેથી મેં વાંદરી બનાવી દીધી, માટે હવે તું શું માંગે છે ? ” સુમતિ કહે; “ છું તો કઠિયારનો દીકરો. પણ પાદરે ઠોર ચરાવવા બંડે છું ત્યારે ત્યાં એક ખામણો આવી અમ ગોવાળિયાએને રોજ રોજ એવો પાઠ સમજાવે છે કે;

ઘોઢા શરીરં સંસ્કાર સમાજોત્સવ દર્શનં ।

દ્વાસ્યં પરગૃહેયાનં ત્યજેત્તાપિત મેર્તૃકા ॥

ધણી પરદેશ જાય ત્યારે પણ ધણિયાણીએ પારકે ઘેર જવું ના જોઈએ. કોઈ પણ મેળાવડા કે ઉત્સવની સીજલસમાં જવું ના જોઈએ. રમતો રમવી ના જોઈએ. હસવાનું કે ઠાઠાઠીઠી કરવું ના જોઈએ. શરીર સંસ્કાર તો કરવોજ નહિ જોઈએ. ત્યારે ધણી જો ઘરમાંજ હોય તો તેની રજા મંજૂરી સિવાય પત્નિથી પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ધર્મ શાસ્ત્રના નિયમોને ઉલંગીને ખુદાર જવાયજ નહિ; છતાં મ્હારી માએ આવું નકાફાં કામ કર્યું કેમ ? અરેરે ! આ મ્હારી માવડી ઝુપડી છોડીને, ઝુપડીનાં સુખો ત્યજીને, એકદમ મહેલનાં સુખો ભોગવવાને લલચાઈ, પતિ કે પુત્રની પણ કદર ના ખાધી, અને ઉલમાંથી ચૂલમાં પડી વાંદરી થઈને ઝાડે ઝાડ પેલી કુદે છે, એ મ્હારાથી કેમ દેખી શકાશે ? અમારી પ્રથમની હાલત શું ખોટી હતી ! માટે હે વૈતાળ, હું એટલુંજ વરદાન માશું છું, કે અમે સર્વ પ્રથમ જેવાં હતાં તેવાંજ કર ! ” આ વરદાન પ્રમાણે તે ત્રણે મા દીકરાં જેવાં પ્રથમ હતાં તેવાં થઈ ગયાં.

મ્હારી શાણી છોડી ! સાસરું ગમે એવું હોય તેનેજ હવે ત્હારે આ જન્મનું ઘર સમજવું. મહિરું ને પિયર એ તો પરણેલી છોડીને માટે માત્ર મુસાફરખાનું છે, ત્યાં તો હવે થોડો વાર ધર્મશાળા લેખે ઉતારો લેવાંનો છે. માટે જે સ્થિતિ સરજાયેલી છે તેનેજ ખસ પડજે. બધાં કદાચ સુખો મળશે તો તેની પણ બવેદાનીની ખાત્રી શી ? રાજ ઐરિક બીજાની લાડકી બેટી, “નારવેની કુમારિકા”ના નામે પ્રખ્યાત માર્ગરેટ, જેણીને ઐલેકઝાંડર ૩ બના મરણથી ન ધારેલું સ્કોટલેન્ડની રાણી થઈ બેસવાનું નસીબ સંજોગે આવ્યું, ને સુખમાં સુખ વળી અધુરાંમાં પુરું ઇંગ્લેન્ડના રાજ ઍડવર્ડ ૧ લાના પુત્ર ઍડવર્ડ જોડે વેશવાળ થયું. અને મનગમતાં બધાં અરમાન પૂરાં પડ્યાં. ગમતી ગાદી મળી, ગમતો વર મળ્યો, અદરાયા પછી ધામ ધુમથી તેણી લગ્ન કરવાને હોંશભર ઉપડી, પરંતુ હર્ષભેર એકદમ અચાનક રસ્તા-માંજ મરણ પામી હતી ! જો કે દેવમણિ જેવા શુકનવંતા ઘોડા તેણીની બાડીને જોડેલા હતા, ઘોડાની નાળ મહેલના દરવાજાને મારેલી, બધા શુકન કરેલા, પરંતુ

હોનારતે તેણીને નહિ છોડી. દીકરા ! તું એવા ધુતમ ધાતમ્યા વહેમોને ખિલકુલ માનીશ નહિ. કુવડ હોય તેજ આવાં કૌતકો કરે. ધુતમ ધાતમ કે નજર લાગવાનાં અડછાં પઠછાંથી ડરીને, તેમજ જમરામને ઉંબરની બહાર ને બહાર રાખવાના હેતુથી ઘોડાની નિકળી પડેલી નાળ ઘણાં સુધરેલાં-વહેમીઓ પોતાની આરશાકે ચોંટાડે છે, કેટલાંક તો ઉંબર ઉપર એવી નાળ ઠોકાવે છે, પરંતુ હોનારતે કોઇને પણ છોડ્યાં નથી. આંખોના જણાવ્યા પ્રમાણે સુધરેલાં લન્ડનમાં ઘણે ઘરે એવાં ંહેળાં ને કૌતકો ચાલ્યાં હતાં, પણ તેમનાજ ઘરોમાં માથાંને ઠોંસા મારવાના વ્યાધિ, અને કડક મોત નિપજતાં દીકામાં આવ્યાં હતાં. લૉડ નેલ્સને પોતાની બટલશીપ “વીકટરી” ઉપર ઘોડાની નાળ જડાવ્યાથી તે જીત મેળવવા પાર્યો, એવું સિધ્ધાંત પકડીને શિખેલાં કેળવાયલાં લોકો પણ તેમ કર્યું, પરંતુ તેજ વહાણ ઉપર તે લોહીલુહાણ થયો, તે ભારે આક્રમમાં આવ્યો, ને છેવટે મરણ પાર્યો, તેના કારણે જોડે પેલી નાળના અપશુકન તો તેમણે જોડયાજ નથી ! ધુતમ ધાતમ ઉપરથી ઘણી છોડીઓ એવી તો કુવડ બની જાય છે, કે આઠ દહાડે પણ અંગોળ કરી શકાતું નથી. માથામાં જુ-જુ-ને નીખના પોરા બંધાય તોએ, પસીનાથી શરીર વાસ મારે તોએ, તેણીથી અંગોળ થતું નથી, ને છેવટે ઘણી વહેમી સ્ત્રીઓ આજંદી પણ બની જાય છે. તેમ થવાથી પુરૂષ પણ નહારે રસ્તે ઉતરી પડે છે. એવાં સ્ત્રી પુરૂષની મણીથી, અને તેમના બગડી ગયેલા ગર્ભાશયથી ગર્ભ ઉછરતોજ નથી. પાતળાં પાણીથી તો આડપાનજ ઉછરે, શૂરવીર વીરાઓ પેદા કરવાને તે શિયલ સાચવવાની ઘણી જરૂર છે. કાંવળાં, દર્દી, કોહી સડી રહેલાં તાવદાંન બચ્યાં પેદા થવામાં તે બાળકોનો, કે નસીબનો દોષ નથી, વ્યભિચારી માખાપનોજ દોષ છે. નહારાં દુઃખદર્દો દુરાચારી ને દુષ્ટ વ્યભિચારી આચરણવાળાંનેજ થાય છે. કાર્ય તો મનુષ્ય કરે છે, ને તેના ભોગ ઇશ્વર ભોગવાવે છે. કવિ કહે છે કે:-

“દસ્તે સુન્નતાં દીગર કુળ ખીનદ;
યું બ સોરગીન દર ઉક્તદ તોરંજ !
તેશનેરા દેલ કુળ ખેખાહદ આખ;
કુએ ખોગૂઅસ્તે બર દેહાંને શેકંજ.

જે તોરંજ છાણમાં જઈ પડયું તે કદિ પણ પાછું પાદશાહના હાથ કયાંથી દેખવાનું ! આગર અથવા વાળાના મોઢાંના માણસના ડુંચેલા કુળનું પાણી અમૃત સરખું દીસ્તું હોય તોએ ખ્યાસા કે તરસા જીવડાને પણ પીવા નહિ ગમે. માટે હે બેટી ! નહિ સરખાં ટુંકા વખતનાં સુખ માટે કાયમનું દુઃખ કોઈએ પણ ખેંચી લેવું નહિ. આવાં કુવડ આચરણથી મનુષ્યો પોતાની જાંઘળી ટુંકી કરે છે, અને તેઓ પોતાનેજ હાથે કરીને મોત પણ ંહેળું આણે છે. નીતિ ને ધર્મ તણ ખેસ-

બાથી, સુધડતા નહિ રાખવાથી, સ્વચ્છતા નહિ જાળવ્યાથી, પુવડ રહી વંત્રી કે ઠાકણ જેવી બિહામણી ને ંહેત્રી થઈ પડવાથી થતાં મહા દુઃખો ને મહા મૃત્યુ. માનવીઓ પોતે થઈનેજ નિપજાવે છે. બહુ ટોણાં, ને વશીકરણના ભમાંડાવાળાં પાપી આચરણ કરનારાંનું પ્રથમ તો સૌ સુખમય ને સાડું સાડુંજ દિસે, મગર પાછળથી તેનું સ્વરૂપ દુઃખમાંજ ફેરવાય દીકરી. ત્હારા ઘણીજ મેળવવામાં તું તેની ભલી જીંદગીની બક્ષેશ માંગજે, ધુતમ ધાતમનાં વશીકરણ કરી તેને વશ કરવા નહીં ઇચ્છિશ બા. રામ યસ્તમાં ગમતો પતિ મળવા તું જ્યારે ત્યારે દાદારની દયા માગે છે તે અર્થ સહિત સાંભળ.

“આઅત્ હીમ્ જઇધ્યેન અવત્ આયત્તેમ્ દઝદિ-મે, વયુશ્ ચો ઉપરે-કૈયો, યત્ ન્માનો—પછતીમ વિન્દામ, ચ્વાનો સ્ત્રએસ્તો—કેહ્પ, ચો નો હુખેરેતામ્ બરાત્, યવત ગય જવાવ; ક્રઝઇન્તીમ્ય હો વેરેઝયાત્, દંધરો દન્તો હિજુખધો.”—કુંવારી કન્યાઓએ શાહી રામશનીવાળા રામ ઇઝદથી એવી મુરાદ માગી હતી કે; એ જોરાવર વાએ ઇઝદ! મ્હારી એટલીજ ઇચ્છા તું પાર પાડ, કે અમ યુવાન યુવતિઓ સૌથી સોહામણા, રૂપાળાં શરીરવાળા પતિ પ્રાપ્ત કર્યે! વળી જ્યાં સૂધી જીંદગીભર અમે બન્ને કાન્ત અને કાન્તા જીવતાં રહે ત્યાં સુધી તં અમારો ખાવીંદ અમારી સાથે સારી ચાલ ચલાવે. વળી અમારો તે બ્હાલો સ્વામી અમોને બખ્તા-વર અને નસીબદાર ફરજંદો આપે એવું તું કર! તે અમારો પતિ ડહાપણવાળો, નમ્રતાવાળો, અને સ્પષ્ટ વડતા હોય એવું તું બક્ષ! દીકરી આ બધું ક્યારે પ્રાપ્ત થાય, કે જ્યારે પરણ્યા પછી સ્ત્રી સતી રહે ને પતિવ્રત પાળે. અને ત્હારે જો પતિવ્રતા ને સતી થવું હોય, તો તું કોઇપણ જગ્યાએ એકલી જઇશ મા. વચ્ચ પહેર્યા શિવાય અંગોળ કરીશ મા. ત્હારા ઘણીજનો જે દુષ્ટ સ્ત્રીઓ દ્વેષ કરતી હોય તેમની જોડે ઠદિ વાત પણ કરીશ નહિ. પહેરવા બોઢવામાં, હાલવા ચાલવામાં જો તું અયોગ્યપણું રાખીશ તો તું હલકી ગણાઇશ. રસ્તે ચાલતાં હસવું નહિ, દાંત કાઢીને ચાલવું નહીં, કોઇની ચેષ્ટા મશકેરી કરવી નહીં, રાહમાં ચાલતાં આડું અવળું શકા આવે એવું નેણ કરીને બાઠી આંખે ગમે ત્યાં નિહાળવું નહીં. ઘડી ઘડી વસ્ત્ર ખેંચ્યા કરવાં, કોઇ મ્હારો ભપકો ભૂએ છે કે નહીં તેની હલકાઈ રાખવી, પોતાની ખૂબી ખૂબસુરતીને પારકા પુરૂષો નિહાળે છે કે કેમ, તે વિષે જીવને તલપાપડ કરવી એ સૌ સાસરિયાંમાં વગોણું કરાવવામાં મૂખ્ય છે.

“આગળ હિંડે પાછળ દેખે, જમણા હાથનું કંકણ પસારે;

હાથ પસારી પીઠ દેખાડે, અકુલીન તે શું ઢોલ વગાડે?”

દીકરી! સદગુણી થા. “મ્હને કોઇ પાંચ ખાસડાં મારો પણ મ્હને દુરગુણી મા કહો!” વાહ દીકરી, ત્હારે મોઢે આ વચન સાંભળી હું આનંદ પામ્યો. સદ-

ગુણી અંતઃકરણ ઉપર તો બધીએ દિશાથી ધુબારા ને વેણ બાણના પ્રહાર થયાજ કરે, પરંતુ અંતરમાં તેનાથી દુઃખ લાગતું નથી. સ્વચ્છ ને નિર્મળ હૃદય તને સર્વદા શાન્તીજ શાન્તી આપશે. જેતું હૃદય કુવડ નથી તેને ધૈર્ય ને હિંમત હોય, જેથી તેનો તો મરતાં સૂધી પણ ઇશ્વર નિભાવ કરે છે. સદ્ગુણી થવા કાળે ત્હારે બહારલતી થવું નહીં. બારે બાર ને ઘરે ઘર ભટકયા કરવું નહીં.

“ જાણું બહાર નહીં કરે, પર નરો સાથે ન વાતો કરે;
લજ્જા ચિત્ત વિષે ધરે, ન જનમાં ઉંચે સ્વરે ઉચરે;
સેવા પ્રેમભરે કરે પ્રિય તણી, તેના શ્રમેને હરે;
કાંઈ ગુપ્ત ન આચરે, ગુરુને શિક્ષા કરી આપ રે !”

દીકરી દાંત ના કાઢ. આ બધું કહું છું તે અતિશયોક્તિ તને લાગતી હશે, પરંતુ જ્યારે ધરમાતુ કુટુંબની દીકરીઓ પર કૌમના પ્રિયતમો સાથે ખ્યારમાં પડે છે; જીવદીનો સાથે પરણે છે; હલકા કીશ્તાંડિઓ સાથના સંબંધથી માબાપને દુઃખી કરે છે, વગેરે-વગેરે, ત્યારેજ આવાં શિક્ષણોની કદર કરે છે. માટે હે દીકરી! દાંત ના કાઢ. નકારી સંગતની છોડીઓ ભોળી વહુઓને સાથે ફરવા લઈ જાય છે, ને પોતે અજાણી રહી બીજાઓની મશકેરીઓ તેણી પાસે કરાવે છે, અને લાજ મર્યાદા છુટાય ત્યારે તેમનીજ તાળી પાડે છે. ચોકીને ચાલજે. આપડી બધાં કહે પણ આપડી કોઈ નહીં કરાવે. માંડવો બાંધતી વેળાએ સૌ કોઈ આવીને તાપસી પૂરે પણ છોડતી વેળાએ એક પણ ઉભું ના રહે. અસ્ત્રા બંધાવવાવાળાં બધાં, ને છોડવવાવાળું કોઈ નહીં. માટે કોઈ ચીચકલી-ચેતરણો ચઢાવી આપીને તને કોઈની કઠ્ઠા નિંદા કરવા કહે તો તબકડો કરી તિરસ્કારી કાઢજે.

Jocular slanders often prove serious injuries.

કેમ્બ્રીજ યુનિવર્સિટીને ગણિતનો પ્રોફેસર સૅંડરસન આંખે માઝુર એટલે અપંગ હતો. રસ્તે ચાલતાં કોઈ લેડીએ તેની મશકરી કરી ખા-ખા કરીને હસી દીધું. આ ઉપરથી મોટે સાદે પોતાના સોબતીઓને તેણે કહ્યું; “આ બાઈ બાજ’દી હશે, ને એના દાંત મોતીના દાણા જેવા દાડમના દાણાની માફક કળિબંધ હોવા જોઈએ!” બધાએ પુછ્યું કે તમે કેમ જાણ્યું, વાત તો ખરી છે? ત્યારે સૅંડરસન કહે:—“રસ્તે ચાલતાં જે નારી હસે તેને સદાચરણવાળી નહીં જાણવી. વળી દાંત કાઢીને વારંવાર હસે તેણી પોતાના સુંદર દાંત દેખાડવા માગે છે એમ જાણવું.” કવિ મીલ્ટન આંખે અપંગ હતો. કોઈ ઇતર ટચાક અથાણાંએ તેની મશકેરી કરી. તે એટલુંજ બોલ્યો; “સારાં ઘરાંણાની છોડીઓ મ્હને માન આપે છે!” અર્થશાસ્ત્રનો ઉસ્તાદ પ્રો. ફ્રાંસેટ આંધળો હતો. માર્ગમાં રસ્તે ઠાઠા-ઠીઠી કરે જતી સ્ત્રીઓને

સાંભળી બોલ્યો:- “કુટુંબમાં કલ્યા કરાવનારી એક હશે. બીજી છતાં ધણીએ ધણી વગરની થઈ પડી હશે. ત્રીજી પોતાના ઘોડાને બેવડા નિવડી હશે!” હતું પણ તેમજ. બધીઓ અકેક કરતાં સરસ દુર્ગુણવાળી હતીઓ. માટે હે બહાલી !

“સાચો જે સહુગાર છે શિયળનો તેને ચહેા સૌ તમે;
નિત્ય કલેશ વિના કહો સરળ વાક્યો જે સૌને ગમે.
પોતાના પતિમાં મતિ નિશ દીને રાખો ખરા પ્રેમથી;
એથી ઉત્તમ અન્ય ધર્મ અબળા માનો નહીં કેા નથી.”

આવા પ્રકારની પત્નિ થવા સાડ, દીકરી ત્હારે ત્હારા પતિને દરેક રીતે સહાય થવાની કોશીશ કરવી. સવાર પડતાં પાછલી ચાર ઘડી રાત્રિ રહે ત્યારે જાગીને ધર્મ તથા અર્થનું ચિંતન કરવું. પછી ઉઠીને આચમન કરવું; પછી શૌચ સ્નાન વિગેરેથી પરવારીને હાથ બેડીને તથા વાણીને નિયમમાં રાખીને બાંદગી તથા લકિત કરી વરજના કામે વળગી જવું. જેમ લેખક ટૉમસ હાર્ડીની બાયડી, તથા સ્ટીવનસન અને મેક્સ એરેલની બાયડીઓ પોતાના લેખક પતિઓનાં લખાણો કરવામાં, ગ્રંથોના મુદ્રે તપાસવામાં, ઉતારા અને ભાષાંતરે કરવામાં, વિજળી વેગે મદદ કરવાથી એણીઓના માટીડા મગ્ન મગ્ન થઈને પ્રિયાઓ ઉપર જન કુરબાન કરીને મલકાતા હતા, તેજ પ્રમાણે તું ત્હારા સ્વામીની સેવા ઉઠાવીને તેને ખુશ કરવાનો હુન્નર જરૂર અજમાવજે બેટી. વર ને બૈયર એમનાં માત્ર શરીરો જુદાં છે, મગર જીગરથી તેઓ એકજ, એક રૂપજ થવાં બેઠાં. પતિથી પત્નિ શોભે, ને પત્નિથી પતિ શોભે. A husband is one person with his wife. એ સુત્ર લક્ષમાં રાખશે તો તું સાસરા ઘરમાં હજીયો નહિ. આ બધું પાર પાડવા માટે તને સત્સંગની અવશ્ય જરૂર જણીશે. સાસરેના સંકટો રૂપી પુષ્પોને કુમળાવી નાખવાને સત્સંગના હીમની તને જરૂર જણીશે. સાસરું પ્રથમ તો અધકાર જેવું અજાણું જણીશે; ત્યાં તને સારી સહીમિત્તિ રૂપી દીપકની જરૂર જણીશે. સાસરિયા સંસારના અનીતિરૂપ વાંદળાં જે કદાપી ચઢી આવશે તો સારી સંગતનો વાયુ તને સહાય કરશે. એમ કરતાં પણ નાલેશી કે નિંદા થાય, માનભંગ થઈ ત્હારું લાઈબલ થાય તો ગણુગોવાર રહેજે. સાસુ નહિં બોલતી. જવાબ કરવા ઉભી ના રહેતી. ખામુશી પકડજે.

“Rail not in answer, but be calm;

For silence yields a rapid balm;

Live it down !”

વીલ્સન ફ્રેમીલીની લેડીઓ હરદમ, એવે સમયે કહેશે કે; “સઘળી ચીજોની ઉંચે આકાશ ઉપરથી ઉમેદ રાખો.” ગુસ્સો લાગે એવું જા સૌ બોલે, તું લોહીનો

ગોટ ગળી જવાની ટેવ રાખજે દીકરી. ઑગસ્ટસ શહેનશાહ એક દહાડે ઘણાજ શુસ્સામાં આવી ગયો, ને શું કરવું એ તેને નહીં સુઝ પડયાથી સંતાપિત થઈ પડ્યો ત્યારે એથેનોડોરસે તેને કહ્યું કે; “સાહેબ ! તમે ચિડવાવેલા એટલા બધા ચિડાયા છો, કે નવનું તેર વેતરી દેશે, માટે હાલ તુરત આખી બારાખડી બોલી જાવો સાહેબ ! નિંદાખોર જાનવરને ૧૦૦ જાલ અને એકજ ઝેરી ડંશ હોય છે. જાલ વડે ઘણીજ શરમભરેલી, ઘણીજ નાપાક, અને ઘણીજ જુડી વાતોનાં બોહતાનો તે જાનવર બોલે છે, અને પોતાનાં મોંમાં રાખેલી ઝેરની કોથળીમાં તે જાલો ઘાલીને પાછળથી ડંખ મારે છે. આટલી બધી ઝેરી જાલો એક માણસને જીવવા કેમ દે ! તમારા ત્રિવિધ તાપ રૂપી અગ્નિને ખુઝાવી દેવાને ખામોશીના ઠંડા વરસાદની જરૂર છે.” આ સલાહથી

The sacred line he did but once repeat,
And laid the storm, and cooled the raging heat.

દીકરી ! સોનાની પરિક્ષા ને કસોટી ૪ ક્રિયાઓથી થાય છે. ઘસાવાથી, છેદાવાથી; તાપમાં તપાયાથી; અને ટીપાયાથી. તેજ રીતે સાસરે જતી વહુની કસોટી કે પરિક્ષા ૪ ક્રિયાઓથી થાય. ત્યાગ કરવાથી; શિયલ સાચવ્યાથી; સદ્ગુણથી; અને સદાચરણથી. આ ૪ પરિક્ષા પસાર કરવાથી તું સાસરે બરાબર સમાશે. કુંવડતાનો ત્યાગ કરવાથી સૌ કોઈ તને ચ્હાશે. ગંધાતાં લુગડાં, ગંધાતો પરસેવો, જંઠરા બાલ, ઓપડ જેવું મોહું, કચરા ભરેલું ઘર, ધુળ ખાધેલું રાત્ર રચીલું, જાજર જેવું રસોડું, સુવાવડીના જેવા ખાટલા, વગેરે પુવડ રીતભાત ત્યજીને તું ખીજ નસીયતો સાંભળવા આવીશ તો હું તને નવા નવા બોધ દઈશ. તું હાલ તો સાસરે સિધાર બેટી.

શિક્ષણ ૧૦ થું.

—:૦:—

“ Were I to advise any friend of mine as to his choice of a wife,
I know not whether my very first counsel would not be—“Look out for
one distinguished by her attention and sweetness to her parents.”

Fordyce.

મહારી વહાલી બેટી !

સાસરે સિધારતાં રીત લઈ જવા કરતાં પ્રિત લઈ જવી જોઈએ. સાસરે ભેટ કરતાં હેત વધારે શોભે. સાસરે પ્રિતડી બોતાં રહીએ, ગરીબી જોવાની

નથી. જે સાસરામાં વહુને માન ને આદર મળે છે તે સાસરામાં દેવતાઓ ધન દોલત જેવા ઇચ્છતા નથી. જે સાસરામાં વહુઓનું અપમાન થાય, વહુઓ અપ્રિય થાય, ને વહુઓને અનાદર કરી હડધૂત કરી હડકાટીને હડસેલો મારવામાં આવતો હોય તે સાસરામાં ધન દોલત પડી હોય તે સર્વ લક્ષ્મીજી લેતાં બંધ છે. પૂર્વ તરફના દેશોમાં લગ્નને ભેદ કે હેતુ ધણી અભણ પ્રજા સમજતી ન હોવાથી લગ્નના વહેવારને જનવરો જેવા વહેવારનોજ અર્થ સમજે છે. સાઇબીરિયામાં લગ્ન કરનારી વહુ વરરાજના પગમાંથી નોકા કાઢી લઇને માથે ચઢાવી ધણીની ગમે એવી પાતળી સ્થિતિમાં તેની તાબેદારી ઉઠાવવાની કબુલાત આપે છે, જ્યારે સુમાત્રાના ટાપુમાં તો સ્ત્રીઓ-પરણુવા થકી વેચાતી લેવામાં આવે છે, અને જ્યારે તેમને જણાય, કે આ વસ્તુ ખરીદવામાં આપણે ઠગાયા, તો પાછી તે સ્ત્રીને બીજા કોઇ ધણીને વેચી દેવામાં આવે છે ! જાતિ ગુણ અને કુદ્રતી સ્વભાવથી જે ધણી થાય છે, કે જે સ્ત્રી વહુ થાય છે, તે માટી કે ખેયર તો ભાગ્યમાં હોય છે તોજ મળે છે. આ જાતની સ્વાભાવિક મિત્રતા ને કુદ્રતી નોકાણુ આક્રમણ કે ગરીબાઇના ગમે એવા દુષ્ટર પ્રસંગે પણ છુટવા પામતાં નથી. માટે હે બેટી !

“ગરીબપણું ન જોવું, બાંધવી પ્રીત જ્યારે;
 ગુણ અવગુણ શોધો પામશે સુખ ત્યારે.
 પરગણુ સહ પ્રીતિ કોઢિ ભાળો ન બીતિ;
 પ્રથમ કરી પરીક્ષા તે પછી બાંધો પ્રીતિ.”

સાસરે જતી વહુએ પોતાનો સ્વાર્થ ન જોતાં પોતાના ધણીનો સ્વાર્થ જેથી સચવાતો હોય તેજ કરવું. રોમાન્યાની આગલી રાણી વિષે, તેમજ શહેનશાહબાનુ બેરોક્કીન વિષે તે ‘સાંભળ્યું’ તો હશે, કે એ બન્ને રાજમાતાઓ વાંઝણી હતી, પરંતુ પોતાને પેટે ગાદીવારસ દિકરો નહિં જન્મે તો રાજ્યની ખરાબી થાય, તેના ઉડા વિચારથી પોતાના ધણી રાજ્યોને છેડા છુટા કરવાની વટીક પરવાનગી આપી હતી. પરંતુ જ્યારે આવી પરમાર્થી પત્નિઓનો અગાધ પ્રેમ તેમના પતિઓએ દીઠો, ત્યારે છેડા છુટકાની વાતને શિકકારી કાઢી, પરંતુ તેણીઓની હઠને લઇને બીજી રાણીઓ સાથે તેઓએ ન છુટકે લગ્ન કર્યાં હતાં. બેટી ! એક વાર જેની સાથે ગાંઠ બંધાઇ તેનો નિવારપટો કે તેનો સંબંધ એજ સ્ત્રીને તો આ દુન્યાનું દોજખ કે બેહેસ્ત છે. અત્યંત વિરહથી દશનનો જોગ મળે, ને વળી પાછું વહેવારમાં ચિત્ત બંધ ત્યારે બાણે ખ્યારા પધાર્યા હોયની તેવું થયા કરે છે. લુવાસની સાણુશીને પાણીમાં બાળતાંજ તે તાઢી પડી બંધ, ને આતશમાં

હોમતાંજ તે પાછી ગરમ તાતી થઇ જાય. જેમ એ બન્નેનો સંબંધ આંખનાં પળકારામાં થાય છે, તેવોજ સંબંધ બહાલા સ્વામીના સંયોગ વિયોગનો હોય છે.

‘ She who ne’er answers till a husband cools,
Or if she rules him, never shows she rules,
Charms by accepting, by submitting sways. ”

બહાલી બેટી ! તારા વરજીનો ગુસ્સો નરમ પડે નહિં ત્યાં સૂધી જો તું સામે જવાબ નહિં આપીશ; અથવા તારા ધણીજી ઉપર તારી હકુમત ને સત્તા ચલાવી શકવા જેટલે દરજ્જે તું કાળુ રાખતી થઈ હોય તો તે વિષે છલકાઇને પોતાની સરકરાઝી જણાવીશ નહિં, તો તું તારા બહાલાને તારો ને તારોજ કરી શકીશ. તારી જાતને તારા ધણીને અર્પણ કર્યા છતાં તુંજ તેની ધણી થઇ પડીશ. આવી ધણિયાણી જો તું થવા પામીશ તો તારા ધીરા વીરા ક્ષમાશીલ સ્વભાવથી તું આખાં સાસરિયાંમાં પ્રિય થઇ પડીશ; અને ખરી પતિવ્રતા લેખાઇશ. સારો સ્વભાવ એજ સાસરે જતી વહુનો સજ્જગાર છે. હસ્તો આનંદી સ્વભાવ રાખવામાં કિંમત આપવી પડતી નથી. હસમૂખો સ્વભાવ સહેલથી તું પ્રાપ્ત કરી શકીશ. કુંજરો સ્વભાવ રાખવાથી, તખકડો કરવાનો ખરો રાખવાથી સાસરાને તું સંતાપીશ. સાસુ માંડી, વહુ કરાંજી, ને ખરો તો જેટલો ને તેટલો, એ વરને પરવડશે નહિં. સાસરાંની ઉત્તમ મોજ તે ખરો ખ્યાર છે. સાસરેની શ્રીમંતાઇ તે સજુરી ને સંતોષ છે. સાસરિયાંની માલ મિલકત તે સંપ ને શરીર શુદ્ધતા છે. ત્યાં તું સુખે ઉઘીશ તેના જેવી જગતની ખીજ શાંતિ નથી. ત્યાં તું સારી સંગત મેળવીશ તેના જેવો વિશ્રામ એકે નથી. ત્યાં નીતિ અને ધર્મને વળગી રહેવાથી તને તમામ સુખ હાંસલ થશે.

यस्तु नित्यं कृतप्रतिर्वर्म्ममेवाभि पश्यते ।

અચંકમાનઃ (કલ્યાણિ) સોડમુત્રાનન્ત્યમ શ્રુતે ॥

જે સારા સ્વભાવવાળું માણસ સર્વદા એક ચિત્તે ધર્મ નીતિની સેવા કરે છે, તેને ખીજ દુન્યામાં પણ બેહદ સુખ મળશેજ. તે કોણ ? પોતાના ધણીતું શુભ કલ્યાણ કરવામાં અને તેના હિતમાં જે વહુ તત્પર રહેનારી છે, ઉત્તમ આચરણ રાખી ઇદ્રિયોને બેણી જીતનારી છે, તેવી સ્ત્રી આ દુન્યામાં કીર્તિ મેળવીને પેલી જેહાંમાં અતુપમ સુખ મેળવશે. જે સ્ત્રીએ મનને જીત્યું છે તેનું મન તેનું સુલામ થઇને કદાપિ ન રહે, તોએ ભાઈબંધ થઇને તો રહેશેજ. વશ કરેલું મન ત્હાડું મિત્ર થઇને રહેશે દીકરી. છુટું મેળેલું મન ત્હાડું દુશ્મન થઇને રહેશે બેટી. “ બનીને ટચાક જે ચાલે, લાજ મરજાને ટાળે; નહિં એ નાર કેળવાઇ, બની તે ખસાખીની ખાઇ. ” માટે હે બેટી ! તું ટચાક થઇ મરજા વગરની નહિં બનીશ. શુભવાળું

કે અવશ્યવાળું ગમે એવું કોઈ કામ કરવા પહેલાં તેના પરિણામનો તું વિચાર કરજે; કેમકે અતિ સાહસ કરવાની ઉલટમાં જે કામ તું ઉતાવળે કરીશ તેના પરિણામનો પસ્તાવો મરણ સૂધી તારાં હૃદયને બાળી બાળીને ખાક રાખ કરનારા કાંટાની માફક ખૂંચ્યા કરશે. સાસરાનું સુખ કેળીને, સ્વામીનો પ્રેમ બેઠને ગર્વ ના કરતી, છેવટે તો સાસરેની રિદ્ધી સિદ્ધી પણ છાંડીને મોટા ઇશ્વર સસરાજીને ત્યાં જવાનું છે, માટે તારા ઘણી અને તારા ઇશ્વરમાંજ મનને પરોવેલું રાખજે.

“મનન કરો કંસારિ છબ, મન ન કરો સંસાર;
હરિ નગરિસોં છરવે, હરિ વારિધિ સગ સાર.”

હે બેટી! સ્વામી અને પરમેશ્વરના સ્વરૂપનુંજ તું મનન ને ચિંતન કરતી રહેજે, સાસરે તું સંસારનુંજ એકલું મન કર્યા કરતી ના. સંસાર ને સાસરું સૌ અંતે તો તુચ્છ છે. જો, મૃગ તૃષ્ણાનું પાણી, જેને ઝાંઝવાનું જળ કહે છે, તેનું પાણી જેવું ખીલકુલ છેજ નહિ, એ તો જૂઠું અમસ્થું દેખાય છે તેવાજ, હે બેટી! આ તારો સંસાર છે, પરંતુ તે તુચ્છ સંસારમાં પણ જેને તારો માલેક માન્યો છે તે અને મોટો માલેક પ્રભુ એજ તારાં સુખનો સમુદ્ર તો છે. માટે તારા ઘણીનો પ્રેમ ઓછો થયો એટલે તને જીવવા પણ ગમશે નહિ. ઇલાલ્યન છોડી મીઝાન પોતાના બહાલા ક્વિલેમ મેઇસ્ટર ઉપર જીવ પ્રાણ કાઢી નાખતી હતી, પરંતુ તેના પ્રેમીએ તેણીના પ્રત્યે સામે પ્રેમ ન બતાવ્યાના એકલાંજ કારણસર તેણી એકદમ ગાંડી થઇ ગઇ. એટલુંજ નહિ પણ તુર્ત તેણીએ પ્રાણ પણ ખોયો હતો! માટે બહાલી દીકરી, વરજી તારા ઉપર બહુ બહાલ બતાવે ત્યારેજ ઘણી ચાંકીને ચાલજે, પુલાઇ જતી ના, ને હલકાં લોકોમાં બેસીને હલકાઇ કરતી ના. ફીરદુશી સાહેબની નશિયત છે કે;

ન ગદાનદત રામેશે રૂઝ મસ્ત;

ન બાશદત બા મર્દમે બદ નીશસ્ત.

આ જમાનાનો પૈલવ તને તકોબરીમાં મસ્ત બનાવી નહિ મેલે તેની તું સંભાળ રાખજે દિકરી; અને તેટલા માટે હલકત લોકોની સંગતમાં ના બેસતી દિકરી. તારામાં કેટલું બંડાળ છે તેનો વિચાર કરીને સાસરામાં કામ લેજે. તારામાં શું કમી છે તેની શોધ કરીને સાસરિયાં સાથે વર્તજે. પહેલાંથીજ સાસુ થઇ, એટલે તો તેણી જીલમગારજ હોય, એવું માની બેસવા કરતાં શુભ ભાવનાથી, તેણી વિશે સાડું મત બાંધીનેજ સાસરેનો ઉંબર ઓળંગજે. તેણી સાથના સંબંધનો વિચાર કરજે, તેમજ જણુદો તો અદેખીજ હોય એવો પહેલાંથીજ ખોટો ખ્યાલ નહિ બાંધશે, ત્યારેજ તારાં સાસરિયાં સંસારની ફરજ તને બરાબર જણાશે. તારી દેરાની જોડાણીઓ તો દ્વેષિજ હશે, એવો ખૂરો ખ્યાલ લાવ્યા વગર તું તારા સરજ

માર્ગે ચાલ્યા કરજે; આંધળી થઇને અને કાચા કનની થઇને સાસરિયાંની નિંદા પણ સાંભળ્યે નહિં, ને ઘણીની બહુ બહાલી છે એવી અતિશયોક્તિ કે સ્તુતિ પણ થવા કદશ નહિં. જેનામાં જીવાનીનો જીવસો ને તોર હોય, જે હવસી હોય, જેને પૈસાની ઘણી ગરમી ચઢી હોય, જેણે કોઇ જાતનું વ્યસન કર્યું હોય, જે કંઈ નિરાશ થઇને જીવ પર આભર્યો હોય, જે કોઇ છાકટો થયો હોય, જેને કોષ ચઢ્યો હોય, જે તમામ રીતે ઘેરાઇ ગયો હોય, જેને બહાણનાં બહાણનું અભિમાન આવ્યું હોય, એ સઘળાં છતી આંખે આંધળાં ગણાય છે. હસ્તી ઘેર ભાંજે, ને રડતી ઘેર માંડે, એ કહેવત બરાબર સમજી લેજે. “ખાવાજી!” દિકરી કહે; “લખનો ગાંઠ જો આટલો બધો શું ચવાડા ભરેલો હોય ત્યારે તો ભણું છે કે, કુંવારાં રહેવું બેહતર! સાસરે જતાં તમારા કદા પ્રમાણે બંધનોમાં જીકડાવા સિકડાવાનું હોય, પાંજરામાં પુરેલા પોપટ જેવી જો વહુઓની સ્થિતિ હોય તો લગ્ન કીધા વગર શું જીવ તુટી પડતો? ” અરે દિકરી! કુદ્રતી ગોઠવણ જે ભેદાણવાળી છે તેને એકપણામાં તું કેમ ફેરવવા ચ્હાશે? ધર્મમાં ને નીતિના કાયદામાં પણ જોડું સહી ગણેલું છે. વંદીદાદમાં પણ મગવની કહેતાં છડી જીંદગીને ધિક્કારી છે. અમરશીશ્વંધ યશ્તમાં ફરમાવ્યું છે કે;

“શ્રિત્યામ્ ગેરેન્નમ્ ગેરેન્નમેત અવિશ્ વંધ્વહિ યા બેરેન્નમિતિ, ઇમત્ મે સ્તાવિશ્તેમ્ પ્યઓઘનેમ્ મપ્ય વેરેન્નિન્તિ સાસ્ત, યત્ કઇન્યો ઉબવાધયેધન્તિ દરેવેમ્ અદ્રવો નિભમયેધન્તિ. કુથ હીશ્ અજેમ કેરેનવાનિ? અસ્મનેમ્ અવિ ક્ષુસાનિ? આમ અવિ નિઉર્વિસ્થાનિ.” એટલે; નીચે જણાવેલું સર્વથી નીચ ને નહાડું કુલ્ય જે માનવીઓ તથા જે રાજ્યકર્તાઓ કરે છે તે એ છે, કે તેઓ કુંવારી કન્યાઓને પરણાવતા નથી; અને લાંબો કાળ સૂધી કુમારિકાઓને પતિ વિનાની રાખી મેળીને તેમને સાસરિયાં સંસારના વૈભવથી રફૂખાતલ કરી નાખી શોગિળ બનાવે છે. તેમને માટે ફરેસ્તી અમરશીશ્વંધ ત્રણ પોકાર મારીને કહે છે કે: “તેમને ખાતર હું શું કરું ને ક્યાં જઈ? શું આકાશ ઉપર ઉડીને નાશી જઈ? શું પૃથ્વીમાં કે પાતાળમાં પેસી જઈ? શું કરું?” બેટી! ચીના લોકો તો વેપારની વસ્તુ વેચવામાં જેટલી બીન કાળજી વાપરે છે, તેના કરતાં વિશેષ બેદરકારી પોતાની ખ્યારી પુત્રીઓને પરણાવવામાં વાપરે છે. એવાં લખને હું નાપસંદ કરું છું. વળી એક અજ્ઞાન પ્રજામાં તો સાસરે જમાઈના હાથમાં એક ચાખખો આપે છે, અને તે ચાખખાથી પોતાની વહુને પેલો જમાઈ ઇન્છામાં આવે એટલા ચાખખા ચોઢી કાઢે છે! અને તેમ છતાં તે છોડીને તો કદાચ માતપિતાએ ગોઠવી આપેલો વર પસંદ પણ નહિં હોય! બેટી! આપણામાં તો છેક આવું અંટડું નથી છતાં, સાસરાં દુઃખી નિવડવાનું કારણ, સાસરિયાં પ્રત્યે દેખાદેખીના બહેમ, શંકા ને સુબેહુને આભારી છે.

સર્વથી પહેલાં તે। તું ત્હારી વડી નણુંદને અને પછી ન્હાની નણુંદને રાજી રાખીશ, તેમના તરફ કપટ કે દેષભાવ રાખવા કરતાં તેમનો દોષ જણાય તોએ મોટું મન રાખીને તેમને દરજુબર કરીશ, તો સાસરું દુઃખી નહિં નિવડે. તે પછી તું સાસુને રાજી રાખવાને સાડ તેમની ભુલ થઈ હોય તે પણ ત્હારીજ ભુલ થઈ હોય તેમ ત્હારે શીર લેજે, તે વિષે વેર લેવાને તકપીશ નહિં, બલકે સાસુ-જીની ઉલટી વખાણ કરતી રહેજે. સાસુજી ગાળ દે તો આશિર્વાદ સમાન લેખજે. ગાળે કાંઈ શુભકાં ઉડતાં નથી. ગુલેસ્તાનમાં નશિયત છે કે:—

યકીરા ઝેસ્તખુશ દાદ ફુશનામ ;
તાહમુલ કહેં શુફત અએ નીક ફરખમ ;
બદતર જાનમ કે ખાહી શુફત આની,
કે દાનમ અએખે મન ચું મન ન દાની.

એક જણને એક નહારા શખ્સે ગાળ દીધી. પેલા ડાહ્યા પુરૂષે તે ગાળ સાંખી જઈને કહ્યું: “ઓ ભલા ભાઈ ! તું મ્હને કહેશે કે હું આવો તેવો નહારો નહારો, ને નખળો માણસ છું, પરંતુ હું ત્હારી તે સઘળી ગાળો ખુશી સાથે સહન કરીશ: કેમકે મ્હારી એંખ ને મ્હારા દોષ જેટલા હું જાણું છું એટલા તું જાણતો નથી. સખબ તું જેટલી પણ મ્હારી એંખ કાઢશે તેટલી હું તો ઓછી ને ઓછીજ સમજું છું.” માટે સસરાતું સુખ જોવું હોય તો સાસુના કડવા શખ્સનો સહન કરજે. મ્હારી બહાલી, રમા ક્ષમાથી શોભતી, કદી બને નહીં ફૂર; અવળાનું સવળું કરી, તું દીપાવે નિજ નૂર. ત્યાર બાદ તું ન્હાની દેરાણીઓ ને મોટી જેઠાણીઓને સંતોષી તેમને જહેન જહેન કહેજે. તેમની ખામી કે દોષ જોવાની તક નહીં મળે એટલા સાડ ત્હારી નવરાસનાં પ્રસંગે તું ત્હારીજ રેહણી કરણી સુધારીને ત્હારાંજ કામ ઉપર લક્ષ આપજે. અને આટલું કરવા છતાં પણ

परषाण्यपिचोक्ता या द्रष्टा दुष्टे न चक्षुषा ।

सुप्रसन्न मुखी मर्तुर्या नारी सा पतिव्रता ॥

ત્હારા ધણીજી સંતોષ ન પામતાં ત્હારા પ્રતિ કઠોર વચન બોલે, અગર ગુસ્સાની નજરે જુએ, તોપણ તેમના પ્રત્યે તું સારી તરેહથી આનંદી મોટું રાખી રહેશે તો તું ખરી પતિવ્રતા કહેવાઈશ. ત્યાર બાદ તું સસરાજીને સમાજજે. સસરાજી ઘરડા હોવાથી કદાપિ ઓછાં અંગવાળા, અપંગ, વધતાં અંગવાળા, ખોડિયલ, વિધ્યાહીન, નિંદિત, બદસુરત, ગરીબ અને અશક્ત હોય તો તેમનો તિરસ્કાર નહીં કરતાં તેમની સૌથી પહેલાં સેવા ચાકરી કરીને તેમનો પકથો બોલ ઉપાડી લેજે. ગરીબ સસરાજી જાણીને તેમનો તિરસ્કાર કરવાની નાલાયક રીતભાત ત્યજી દેજે. તું જો ત્હારાં

ધિયરના પૈસા ઉપર કુદતી હશે, તો તેવણ પોતાના સદ્ગુણો ઉપર મુસ્તાક હશે. તું સદ્ગુણી અતઃકરણને ત્હારા આત્માની આરતી માફક લેખીને ત્હારાં કરતુકોને પડછાએ તું વારંવાર તેમાં ભેતી રહેજે. ત્હારો ભતિસ્વભાવ કાણુમાં રાખી જરા જરામાં “તાબ કલમ” કરીશ મા. કુરાનના ફરમાન પ્રમાણે મહોમેદન માન્યતા મુજબ ફરેસ્તાઓનો એક વર્ગ છે, કે જેને મોઆકેબન” કહે છે. તેમાંના બે ફરેસ્તા મૈનકીર ને નકીર મુખ્ય છે. આ બેઉ ફરેસ્તા આદમી જન્મે ત્યારથી તે ઘોરમાં મુએ ત્યાં સુધી તેની ઉપર તકેદારી રાખે છે. સાંજને છેડે તે બન્ને ફરેસ્તાઓ દરેક આદમીનાં કરતુકોની નોંધ સહિત આકાશ ઉપર ઉડી બાય છે. આદમીનાં દરેક ભલાં કામોની નોંધ તેઓ જમા બાબુએ દસ ગણી કરીને નોંધે છે, પરંતુ ભુંડાં કૃત્યો માલમ પડે છે, આખા દહાડામાં પાપો કીધેલાં જણાય છે, ત્યારે તેઓ બીજા સાત કલાક સુધી થોભી જઈને બુએ છે કે; “ભેઈએ! એટલા વખતમાં તે આદમી પોતાના પાપોથી પાછાં ફરીને પસ્તાવો કરીને પાપોથી દૂર રહે છે કે કેમ?” પરંતુ ભુંડી દુષ્ટ સ્ત્રીઓ મોટે ભાગે ભતિસ્વભાવ છોડતી નથી એવું તેઓના અનુભવમાં આવે છે. જયોર્જ સેલ્વીને એકવાર બળાપો કીધો હતો, કે સ્ત્રીઓ ચીઠ્ઠીપત્રિ કરતાં બીલકુલ અચકાતી નથી, ને જરૂર તેણીઓ “તાબે કલમ” કરીને સૌથી નહારો છબરડો કરે છે. એક પરણેલી સ્ત્રીએ સેલ્વીન સાથે સરત નાખીને જણાવ્યું, કે હું કદિ પણ ચીઠ્ઠીપત્રિમાં “તાબે કલમ” નહીંજ કરીશ. એકવાર તેણીએ મક્કમપણે સેલ્વીન ઉપર ચીઠ્ઠી લખી. પરંતુ નીચે સ્વભાવિક રીતે લખાઈજ ગયું કે; “તા. ક.-હવે કોણુ છત્યું? હું કે તમે?” કરતુરી, અંદન, કુંકુમ, કપુર, એ સર્વમાં લેખીને પણ લસનને રાખ્યે તોપણ પ્રકૃતિના ગુણને લીધે અને ભતિ દોષને લીધે લસન પોતાની દુર્ગંધ તજનાર નથી. સુગંધ પોતાનો સુવાસ નહીં તજે, ને દુર્ગંધ પોતાનો દુર્વાસ નહીં છોડે. ગાળ તો અંધારે ખાવાથી પણ ગળ્યેજ લાગે, ને લીમડો પ્રકાશમાં ખાવ તોયે કડવોજ. બે સ્ત્રી કન્યાબેાર સ્વભાવની હશે તો ગમે તેમ કરીને પણ પોતાનો વઢકણુ સ્વભાવ સાસરામાં બતાવ્યા વગર રહેતી નથી. તેણી ગમે તેમ કરીને પતિને પણ છેડછાડ કર્યા શિવાય રહેતી નથી. સ્વામી અબોલો રહી સાંખીને મુગો રહે તોપણ તેણી કહેશે કે; “મસુકલા બોલતા કયું નહિરે! મસુકલા બોલતા કયું નહિરે! તેરે હાથમે ખરછી ભાલા, મારતા કયું નહિરે! મસુકલા મારતા કયું નહિરે!” વગેરે વગેરે છેડતી શોધે છે. બેટી! આવાં છકેલપણા ને છટેલ છુટાપણાને હું ધિત્કારનારો છું. હૃદયલી કહે તેમ, જે માત્ર એકજ છુટાપણું હું પસંદ કરું છું તે સત્યનું એકાદું કાર્ય કરવાનું છુટાપણું છે. દુષ્ટ કૃત્ય કરવાનું છુટાપણું બે કેલ મ્હારી પાસેથી લઈ લેવા માગે તેને તો હું સસ્તામાં સસ્તી કિંમતે

આપી દેવાને તૈયાર છું ! દીકરી ! નહાડું છુટાપણું નહારા સંગનું પરિણામ છે. માટે છટેલ છુટાપણાથી ઉપજતાં દુઃખ અને વિપત્તિરૂપી ઝાડનો નાશ કરવા સાડ સત્સંગના કુહાડાનીજ જરૂર છે. જેમ સમુદ્રમાં અનેક નદીઓ આવીને મળે છે તેમ સત્સંગમાં સારા સદ્ગુણોવાળી નદીઓ આવીને એકઠી થાય છે. નહારી સંગતથી નહારો હવસ પેદા થઈ કામવશ થવાય છે.

“ બિત્યામ્ ગેરેભામ્ ગરેઝએત અષિશ વંધઉહિ યા યેરેઝધતિ, હ્ય અવ-
ઘ્હાધ જહિકયાધ, યા અઓમ પુથ્રેમ્ યરધતિ, અન્ય દ્વાધ અર્ષાનાધ વરૂતેમ્,
પધથે ઉપ-અરધતિ. કુથ હીશ્ અએમ કેરેનવાનિ ? અસ્મનેમ અવિ રૂપુસાનિ ? ઝામ્
અવિ નિઉર્વિસ્યાનિ ? ” (અરશીશ્વંધ યંશત.)

યાનેકે; જે નાપાક સ્ત્રી પર પુરૂષની તોખમનું પારકા પુરૂષના બુન્દનું બચ્ચું
લાવે છે, અને તેવું બચ્ચું લાવીને પોતાના લોળા સ્વામીને ગળે યોળવે છે, તેમને
માટે બપ્પે વખત પોકાર મારીને બુલંદ દરજ્જાની અરશીશ્વંધ ફરેસ્તી કહે છે
કે; “અરેરે ! આવી દુષ્ટ વલ્લભાને હું શું કહું ? શું હું આકાશ ઉપર ઉડી જઉં ?
શું હું પાતાળમાં સંતાઈ બેસું ? હું શું કહું ! ” હે મ્હારી બહાલી બેટી ! એટલા
માટેજ કહું છું, કે આપણે ઘરની ગ્રહસ્થાઈનો પમરાટ તું નહારી સંગતમાં કદિએ
પણ દુષિટ કરીશ મા. હે ચંદન વૃક્ષ જેવી બેટી ! બહુએ વૃક્ષો વનમાં તો પડેલાં
છે, જેમની સુગંધ તો માત્ર તેમનાં બહાર દેખાતાં પુલોમાંજ રહેલી છે, પરંતુ
ચંદન વૃક્ષની પેઠેમ ત્હારાં તો દરેકે દરેક અંગમાં સુગંધ રૂપી ગુણો ભરેલા છે,
તો તે ત્હારી સુગંધ નર્કના દ્વારે વ્યર્થ કરીશ મા. પરધનનું હરણ, પર પુરૂષનું
શરણ, અને બહેન બંધુનું મરણ એ ત્રણ દોષથી મોટા ભયો ઉત્પન્ન થાય છે.
માટે કષ્ટનાં કાર્ય, વગર ઉપાયે પણ સિદ્ધ થતાં હોય તોએ તેમાં ત્હાડું મન
લલચાવતી ના. જંગલમાં કે એકાંતમાં મૂકેલું પારકું ધન જોવામાં આવે તોપણ તે
લેવાની વેતરણ જેઓ મનથી પણ કરે તે ગુન્હાજ છે, તેને “ માન્સિક ચોરી ”
કહે છે. જંગલમાં કે એકાંતમાં પારકો પુરૂષ મળે તેના તરફ માત્ર બદ નજર
કરવી એ પણ અપરાધ છે, જેને “ માન્સિક વ્યભિચાર ” કહેવામાં આવે છે. જે
બેટી પર પુરૂષને પિતા સમાન, પર દ્રવ્યને પથરા સમાન, અને સર્વ પ્રાણીને પોતાના
સમાન ગણે છે તેની સેવા ફરેસ્તાઓ કરે છે; તેને સ્વર્ગેજ લઈ જાય છે.

“ ખેરદ બાયદો ફરશે નામો નેઝાદ;

બદીન ચાર ગીરદ સેપ્હેર અઝ તુ યાદ. ”

બહાલી દિકરી ! જે ચાર વસ્તુઓ સાડ આકાશ ઉપર ઉંચે પણ તને સૌ
બહુ કરીને કહેશે તે એટલીજ છે, કે તું ડાહી ડહાપણવાળી હો ! ત્હાડું આત્મિક

અળ પ્રકાશિત હો ! ત્હારી નામના ધાવ ! અને તું જીવી યુન્યાદબદ્ધી હો ! પરધન ને પરપુરુષનો ખ્યાલ તને નકમાંજ નાખશે. મેંરી ક્રીથ જેણી રાજા ૧ લા ચાલ્સની કારકિર્દમાં થઈ ગઈ, તેણી ખીસાકાત્રુ ને પ્રખ્યાત ચોત્તી હતી. મરદ કરતાં પણ તેણી જખરી ચોર હતી. ભલા ભલાને તેણી લુટતી હતી. એકવાર તો જેનરલ ફ્રેન્કફોર્ડને પણ લુટ્યો હતો, જેથી તેણીને ન્યુગેટની જેલમાં પણ નાખવામાં આવી હતી. ત્યાંથી પણ પોતાના બાજદારપણાના સાધન વડે છટકવા પામી હતી. હડહડતી બદમાસી કરવામાં તે ફાવી જતી હતી; તેણીને કેઇનો પણ ડર નોતો. માથે બચ્છ છેડો મૂકીનેજ ફરતી હતી. પણ આખરે જળદરના રોગથી, તેણીએ જોટલાં વર્ષ બલમી ચલાવી તેટલાંજ વર્ષ પીડાકારી લોગવી હેરાન થઈ થઈને ૭૫ વર્ષની વયે, હબરો ભતનાં દુઃખ દઈ વેડીને, મરણ પામી હતી. તેણીએ પોતાનું કર્મ સુધાર્યું નહિં તેથી અબળાબલિ છતાં, પાછળે દહાડે બહુ દુઃખ દેખીને મુઠ છતાં, કેઇએ પણ તેણીની કદર આપી નથી. કીનાખોર હોવાથી સર્વ કેઇ તેના ઉપરજ કીનો લેવાને રૂઠ્યાં ઉઠ્યાં હતાં. યાદ રાખજે ખેટી, મનની અશક્તિમાંજ કીનાએ જડ થાલેલી હોય. જેઓ બેબુન્યાદ, દુષ્ટ, નીચાં, અને બાયલાં હિચકારાં હોય છે, તેમનામાંજ પારકાની ઐબ કાઢવાની અને લાયકાતવાળાં ઉપર કીનો લેવાની કટેવ હોય છે. પેલી મેંરી ક્રીથના જેવીજ કીનાખોર ખાલ ફ્રેન્કફોર્ડ નામની પ્રખ્યાત છોડીની પણ દુર્દશા થવાનું કારણ પાપાચરણ હતું. તેણી રાજા ૨ ના ચાલ્સના વખત ઉપર થઈ ગઈ. પરંતુ પોતાના પાપાચરણથી તે પાછી ફરીને સુધારા ઉપર ઝટ આવી ગઈ હતી. આદસ ખેલીમાં જન્મેલી આ છોડી અતિ સુંદર પરી સ્વરૂપ હતી. ૧૨ વર્ષ વેર દરબારીઓમાં લક્ષ્મી થઈને ફરી હતી. પાંચ પાંચ વાર પરણી, પણ તેનો કામ સમાયો નહિં. બાર બાર વર્ષ વેર અથંગ ચોર લેખે પ્રખ્યાત થઈ, આઠ આઠ વર્ષ વેર વરજન્યામાં દેશનિકાલ થઈ રહી, પરંતુ છેલ્લા દહાડામાં એવી તો સુધરી ગઈ, એટલી તો પ્રમાણિક ને પવિત્ર જીવંતી ગુજરવા લાગી, દરરોજ દર કલાકે પોતાના પાપો માટે બર બર રડીને પસ્તાવો કરવા લાગી, શ્રીમંત થવા પામી તોએ ગરીબોમાં ધર્માદાય કરી દીધું, બેગણ બનીને દરેકે દરેક ચીજ પાપનાં પ્રાયશ્ચિતમાં અર્પણ કરી પવિત્ર બેગ વડે મરણ પામી. માટે હે ખેટી ! આ સ્વાર્થી સંસારમાં તું કદિ પણ મોહ માયામાં પડીને પાપનું પોટલું ખાંધીશ મા. કદિએ તું કેઇની ઐબ કાઢવામાં કે કીનો ને વેર લેવાના પાપમાં પડીશ મા.

“ તુ અયેબે કસાન હીચ ગુન્હે મબૂઈ;

કે અયેબ આવરદ બર તુ બર અયેબ શુઈ. ”

તું બીજાઓનાં છિદ્ર મઠી કેઇની પણ ઐબ શોધીશ નહિં; કેમકે નિંદા, ગીબત, વગેરેને લીધે નિંદાખોરો ત્હારી પોતાનીજ ઐબ ઉઘાડવા મંડી જશે. ત્હારી

ગીજત ને નિંદા થશે ત્યારે ત્હારો બચાવ કરવાને કોઈ નિકળશે નહિ. એવાને સ્વાર્થ હશે ત્યાં સુધી બધાં ત્હારી ઉપરથી મરી મરી જશે, પણ ત્હારી ઉપર આવી પડશે ત્યારે બધાં સગાં સંબંધી દુર થઈ જશે.

“ સગાં સહોદર ચહાય સહુ, ચૈતનનો વહેવાર;
પછી ન રાખે પા ઘડી, સ્વારથિયો સંસાર.
બીજાં તું ભુકું ચહી, પડે કાર્ય સહુ પાર;
એવું અંતરમાં ચહે, સ્વારથિયો સંસાર.
મૃદંગને ખાવા મળે, મિષ્ટ સુવાળો સાર;
તો ગાયન મધુર કરે, સ્વારથિયો સંસાર.
ધ્યાન સમીપ ટુકડો ધરે, લાટે લલીત પ્રકાર;
પશુ પક્ષી કાં મનુષ્યમાં, સ્વારથિયો સંસાર. ”

(ખુલાખી.)

શિક્ષણ ૧૧ મું.

“ When a young woman behaves to her parents in a manner particularly tender and respectful, I mean from principle as well as nature, there is nothing good and gentle that may not be expected from her in whatever condition she is placed. ”—

Fordyce.

ત્હારી વહાલી ખેટી !

જેમ તું ત્હારાં માબાપ પ્રત્યે માયાવાળી, દિલસોઝ ને દિલોબ્ધન રહી છે, તેજ પ્રમાણે ત્હારાં નવાં માબાપ જે સાસુ સસરા, તેમના પ્રત્યે દિલબરી અને દિલાવરી રાખજે. જેવી તું ત્હારાં ભાઈ જહેનો પ્રત્યે હેતાવળી, પ્રેમાવળી, ને ટેકાવળી રહી છે તેવી તું ત્હારાં નવે જન્મનાં ભાઈ જહેનો જે નણુંદ ભોભઈ, દેરાંણી જેઠાંણી અને દિયરો તથા જેઠો તેમની સાથે રહેજે. જેમ તું ત્હારા ખુદા તરફ ભક્તિભાવ બતાવી આપણા ઘરમાં ધર્મ—દિવાની જેવી ચુસ્ત માઝદયરની જરથેસ્તી રહી છે, તેવીજ ધર્મ નિષ્ઠાવાળી તું સાસરે પણ રહેજે, અને ત્હારા ઘણી ઉપર બન-ફેશાન રહેજે. પરંતુ ત્હારો ખાનદાની ટેક (Self respect) કદિ પણ છોડીશ મા. નમ્રતા સાથેનો ટેક રાખેથી તું સાસરે સમાઈ શકીશ. મોહબતભર્યો ટેક રાખેથી તું સાસરે ઘણી શોભીશ. અંદાજભર્યો ટેક રાખેથી તું સગાં સંબંધીઓમાં માન

ખામીશ. ટેક ખાધાપીધાનો, ટેક વાતચિત્તનો, ટેક હસવા બેસવાનો, ટેક પહેરવા બોલવાનો, અને ટેક રેહણીકરણીનો રાખજે. કોહેલી છે, દાદાબળી છે, મીબળ છે, નસ'બ'ધી છે, પાણી સ્વભાવની છે, તરકડી છે, મોટાઇખોરી છે, એવું બોલાય એ કાંઈ ખરો ટેક નહીં. ટેકમાં રહેવું, એટલે સાનું માન ઉત્પન્ન થાય એવું વર્તન રાખવું, પાછળથી કોઈ આંગળી દેખાડેએવી લેહલેહ થઈ કોઈ પણ સંગતમાં, કોઈ કોઈ પણ કંપનીમાં, કોઈ પણ સમુહ કે મેળાવડામાં ત્હારી મબક મશ્કરી થઈ પડે એવું રમકડું ત્હારે થવું નહીં. ખાધાપીધામાં અકળાયેલી ના થતી, નહીં તો ટેક રહેશે નહીં.

“ જો ન બરછી તરછી ડરે, મરે સુ કરછી માર;
દેખો બડ બડ સિસમસે, કૌરો કિય બસ અહાર.”

જો કોઈ બરછી કે વાંકી તરવારના મારથી પણ ડરે નહીં, તેવો બહાદુર પણ કંઈના મારથી મૂવેલો સરખો થઈ બચે છે. એટલે કે, કંઈનો માર જો ભોજન, તેનાથી માણસ મારેલું મારેલું ફરે છે. તેનો ટેક રહેતો નથી. જુવો કે, ભિખ્મપિતામહ જેવા મહાન યોદ્ધા, તેવાને પણ કૌરવનું અન્ન ખાધાને લીધે એટલું તો નીચું જોવું પડ્યું હતું, કે ભરી સલામાં દુષ્ટ દ્રૌપદીનાં વસ્ત્રો ખેંચવા માડ્યાં, તે વેળાએ મહા ધર્મિષ્ઠ, અને મહા જોરાવર એવો ભિમ ત્યાં બેઠેલો હતો છતાં, તથા પોતાનો ધર્મ દુખ્યો છતાં, અન્નનો મારેલો કાંઈજ બોલી શક્યો નહીં; તો જોકે તે એકલો બધાને પુરો પડે એવો બળવાન હતો. માટે દીકરી ! બનતાં સુધી કોઈના ઉપકારમાં ના જઈશ. વળી વારંવાર કોઈને ત્યાં જઈ જઈને બેસવાનું રાખતી ના. ઘડી ઘડી સગાં સ્નેહિતાં કે સહી મિત્તિમાં મળવા લેટવા જવું એ પણ ટેક ખોવાનું ખ્યાનું છે. મળવા લેટવા જવામાં પણ બાત મેંઘી બેચે બેટી. જામી શાયર એક ફકીરની વાત કહે છે કે;

બ દરવીશ ગોક્ત આં તવાંગર ચેરા—

બ પીશમ પસ અઝ દયરહા આમદી ?

બે ગોક્તા; “ ચેરાં ન આમદી પીશે મા ? ”

બસી ખુશતર અસ્ત અઝ “ ચેરા આમદી ? ”

એક શ્રીમંત સાહુકારે એક ફકીરને પુછ્યું કે, “ ત્હારે ત્યાં તને હું લાંબે વખતે આવેલો જોઉં છું તેનું શું કારણ ? તું આવવે મોંઘા કેમ થયો વાડ ? ” ફકીરે ઉત્તર દીધો; “ તું શા સાડ વળી આવ્યો છે ? ” એ સવાલ કરતાં, “ તું શા માટે આવ્યા નથી કરતો ? ” એ શબ્દો મ્હને ઘણા મધુર લાગે છે. દીકરી ! કોઈને ઘેરે ઘડી ઘડી જવું એ સાસરાની અદા લતમાં ગુન્હો ગણાય છે, અને

કોઈના ઘરમાં નકારી નજર કરવી એ દાદારની દરઘામાં અપરાધ ઠરે છે. માટે કેથે જવા આવવામાં ટેક અને વિવેક પકડી રાખજો. વળી કેથે જવું પડે તો “અમારે ઘર તો આવું તેવું, ને તમારે ઘર તો જેવું તેવું” એવી હલકાઈ ને ઇતરાટ ખીલકુલ કરતી ના દીકરી. એ કાંઈ ટેક નહીં કહેવાય. યાદ રાખજો કે તું આપ ઘર બેઠી, ને પર ઘર વહુ છે, તેમજ તું પર ઘર બેઠી ને આપ ઘર (સાસર) વહુ છે દીકરી. એક ન્હાની કુમારિકા પોતાની માતૃશ્રોને વ્હાલથી પુછતી રહેતી, કે “માતાજી! આપ મ્હને કેવોક ધણી અપાવશો?” ત્યારે માવતર સર્વદા કહેતી કે; “પુત્રી તું જેવી થઈશ તેવોજ તને સ્વામી પણ મળશે!” માટે દીકરી! તું જેવો વિવેક રાખીશ એવો ત્હારો આદરભાવ થશે. કેથે મળવા જઇને ટિચકું ચઢાવી જરા જરામાં સુગાંત્રિ બતાવવાના ઢોંગ કરવા સાડ નાકમાં રૂમાલ ખોસીશ, તો ખીલ વાર તેઓ ત્હારાં મોઢાંમાં થુંકવાનું પણ બાકી નહીં રાખશે. શાયર કહે છે કે;

“હરકે ગરદન બ દાઆવી અફરાજદ;
દુશમન અઝ હર તર્ફ બદુ તાઝદ.
સાઆદી કે ઉક્તાદે અરત આઝદ;
કસ ન આપદ બ જંગે ઉક્તાદે.”

જે કોઈ તુંડાઈ તેહંકરાઈથી પોતાની ગરદન ઉંચી ને તડી રાખવાનો દાવો કરે છે, તે દરેક ગમ દુશમનોથીજ ઘેરાએલું થઈ પડે છે. સાદી શાયર જે નીચી સુંડી ખોસીને કમીનો નિહંકારી થઈ નઅતથી રહ્યો છે તેની સામે તો કોઈ પણ લડવા કે ટોણા મારવા નિકળતું નથી. તત્વવેત્તા પ્લેટોને ભેટવા સાડ શ્રીલસુફ ડાયોજિનીસ એકવાર તેને ઘરે ગયો. પ્લેટો ઘરમાં પાછલે ખંડ બેઠેલો હતો. દિવાનખાનામાં રંગીન સુંદર ફરસ જમીન ઉપર પાંચરેલો હતો. ડાયોજિનીસને પ્લેટોની મોટાઈ પસંદ ન પડવાથી તિરસ્કાર કરીને બળજબ ઉપર પગ અફાગીને બખાળ્યો કે; “પ્લેટોની મોટાઈને હું આ રીતે મ્હારા પગ તળે રગડોળું છું!” પ્લેટોએ ટહુકો કર્યો કે; “ખરી વાત! પોતાને વિશેષ તુંડ ને અભિમાની પૂરવાર કરી આખ્યા વગર તમારાથી ગાલીચા ઉપર ચાલી શકાયું નથી મિત્ર!” એકનું અભિમાન તે ખીબની નઅતા છે. દૈલત ને સોના રૂપાં પ્રાપ્ત થતાં અહંકારી સ્ત્રી કહેશે, “સોના રૂપાં પ્રાપ્ત કરો, અને તેનાં આભુષણો પહેરો.” ન્યારે ડાહી શાણી સ્ત્રી કહેશે કે; “સોનું મેળવીને તેનો સોના જેવોજ સાચો ઉપયોગ કરો.” કારણ કે; દુઃખમાં આવી પડેલી ખેડેનોના છુટકારો કરવાની આપણી ફરજ છે. એક ભુગારી કહેવાનો કે; “સોનું રૂપું પેદા કરો, ને પછી તેને શુભાવી દો.” ત્યારે ઉદાર દિલનું આદમી કહેવાનું કે; “પૈસો પેદા કરો, ને અનાથ

લાઈખ'ધો સાથે વહેંચી વાંટીને ખાઓ; કેમકે બુધ્યાંઓને લોભન, નાગાને વસ્ત્ર, ને મુએલાંને કફન આપવાની આપણી ફરજ છે. " મૂર્ખ છોડી કહેશે કે; " શેર સોનું મેળવે ને ઉતાવળે તેનો અંત આણો!" હે બેટી આવી ભુંડી વહુ એક ભલાં સાસરાંમાં આવી હોય તો તેનો ભલો પતિ તેણીને અવર પગલેની સમજ, આ પૃથિવ ઉપર જીવતો છતાં તે દોજખમાં પડેલો છે. આવી ભુંડી વહુની સંગતથી તો ખુદાજ પનાહમાં રાખે. બેટી! તારા વરજીને એવું બોલવાનો પ્રસંગ નહીં આપીશ, કે " હે દાદાર આપ! આ ઓરતનાં દોજખથી તું મ્હને મોકળો રાખજે!" એક કંબુશ મખખીચુશ વહુની કહેવત છે કે, " હે પ્રભુ, મ્હને સોનું રૂપું આપ, કે હું કેથીમાં ભરી મૂકું!" વળી એક ઉડાઉ વહુની કહેવત છે કે; " હે પ્રભુ! મ્હને સોનું આપ, કે હું મોજમજમાં સઘળું ઉડાવી શકું!" બેટી! સાસરેનાં ધનની તો જીવની માફક જાળવણી કર્યે. નાટકો જોવામાં કે સીનેમા ને સરકસોમાં વારંવાર જઈને ધનનો ધુમાડો કરવા કરતાં તારાં સાસરાંનો સાસરો વાસરો કરવાનાં રોકાણમાં જ રહમ તું રોકાયેલી ભલી. આહુનો વેપારી કરોડપતિ લિખ્તન પોતાની આખી જીંદગીમાં એક પણ વાર નાટક જોવા ગએલો નહીં, તો જોકે તેને નાટક જોવાનો શોખ તો થતો, પરંતુ પોતાના કામ ધંધામાંથી નાટક ફાટક જોવા જવાનો તેને વખતજ મળતો નોતો. બેટી, તું સોનું મેળવવાનો દલાલીનો લોભ પણ શખીશ મા, કેમકે એક દલાલ તો એવીજ પ્રાર્થના કરે છે કે; " હે ભગવાન! મ્હને સોનું રૂપું આલો, હું બીજાંઓને ધીરધાર કરીને વ્યાજ કુટી ખાઉં!" નહીં બેટી, તું આ દુન્યાંની ખરીદી કરવા સાડ સોનુંજ મેળવજે.

લક્ષ્મી કહે મેં નિત્ય નવી, કેની ન પૂરી આશ;
કીતને સિંહાસન ચઢ ગયે, કીતને ગયે નિરાશ.

બેટી, તું " ગૅતી " ખરીદ કરવા સાડજ સોનાની માગણી કરજે. આ માયાવી જગત્ને ખરીદ કરવી, એવુંજ નામ ગૅતી ખરીદ. અર્થાત, પૃથિવ ઉપરજ સવાખનાં ભલાં રૂડાં કામો ખરીદ કરવા સાડ સોના રૂપાં માગ્યે; જેથી મુવા બાદ રૂવાને પેલી દુન્યામાં સુખ અને શાન્તિ મળશે. તારી જહેનપણીઓ તો આજે એટલુંજ સમજે છે, કે સાસરા સંસારમાં ગમે એવાં ચેડાં કાઢી પાપોનાં પીપો ભરીને પાછળથી ગૅતી ખરીદ કરાવવી! એટલે નવ દહાડા સૂધી જેમ ગુજરેલાંની ક્રિયા કરાવ્યે તેમ જીવતાં જીવત કે મુવા પછી ગૅતી ખરીદ કરાવ્યાથી પાપો કપાઈ જાય! તું એવાં સોના ઉપર ભરોસે ના રહેતી. એવાં સોના ઉપર તો કાટ ચઢે. તું કોઈની નિંદા ન કર, સૌ પર ઉપકાર કર, ને ભાડુતી થોડાની પેઠેમ કાછડો મારીને ખસ સાસરેનું કામ કર. પૃથિવ પર સર્વ વસ્તુને કાટ ચઢે, પરંતુ ભાડુતી થોડાની નાજ ઉપર, પરમાર્થી માણસના સોના ઉપર, અને નિંદક જીભલડી ઉપર

કાટ ચઢતો નથી. ત્યારે હવે ત્હારી જીભને સમાળવા વિષે હું તને બે બોલ કહું. તેનો સાસરામાં અવશ્ય ઉપયોગ કરતી રહેજે, ને જીભ ચલાવતી વખતે તે આડી ફાટે ત્યારે તું યાદ કરજે જાટ, કે “મ્હારા બાવાજીએ મ્હને શું કહું હતું !” સુઠર બેટીઓ પોતાની જીભને કાનુમાં રાખીને તેની લગામ હાથમાંથી છોડી દે છે, ત્યારે તે બેટીઓ બદશીકલની, બદસુસ્ત, અને કડ્ડપી માલમ પડે છે. પારકાંઓના સંસાર વહેવાર કે ઘર ખટલાની જીભી જાડી વાતો કરવાથી તું પરહેજ રહેજે.

“સખુન ચુને દુર્યો ખીકાર મદં;

દિલે હુશિયારાં કુનદ પૂર એ દદં.”

બે મોઠે બોલનારી સ્ત્રી અને ધંધાધાપા વગરનો માટીટો, ડાહ્યાં માણસોના દિલ રંજીત કરે છે. બેટી, ત્હારાં કે કોઈનાં મહિરાં કે પિયરને, સાસરાં કે પાઠ-પઠાશીનાં માયબાપને તું ભુંડું બોલીશ મા. કોઈને પણ આપ ના દઈશ પણ આશિર્વાદ આપજે. કોઈને જખાનથી ધિક્કારીશ મા, પણ પ્રેમના વચન બોલજે. Love is sunshine, hate is shadow. એક શાયરની સલાહ છે, કે પરમેશ્વરે જી કાન, બે આંખ, બે પગ, અને બે હાથ તથા બે શીકરં આપ્યાં છે, પરંતુ જીભ તો એકજ આપી છે, માટે બે વાર સાંભળવું, બે વાર નજરે જોવું, બધું બે વાર કરવું, પરંતુ બોલવું એકજ વાર; કાંકે જીભ એકજ આપી છે. બધાં કહે છે કે; પુરૂષ કરતાં સ્ત્રીનો અવાજ જીભો ને તીભો હોય છે, પરંતુ યૂરોપના ડોક્ટરોએ તો એવી શોધ કરી છે, કે ઉડવાનાં એરોપ્લેનો (ખલુનો) માં બેઠેલી સ્ત્રીનો સાદ બે માઈલની ઉંચાઈથી નીચે સંભળાઈ શકે છે. માટે ત્હારા વરજી સાથે એકાંતમાં પણ વાતચિત્ત કરે તે સૌનું સાડું બોલનારીજ સારીજ કરજે, “દિવાલને પણ કાન હોય છે, ને જૂતની વાત પણ માનવી સાંભળે છે,” એવી કહેતી છે. વાત કહું તે સાંભળ.

ધારાનગરીમાં એક વહેવારિયાનો પુત્ર હતો. તે પુત્ર ભુમિમાં દ્રવ્ય ઝ્યાં ઝ્યાં દાટેલું છે તે પણ પાસા નાખીને પારખતો હોવાથી, રાજપુત્ર સાથે તેને ઘણી દોસ્તી હતી. એક જંગલમાં બન્ને મિત્રો દ્રવ્ય દટાયેલું શોધવા ગયા. એક ચડ્ડ એવો તો મસ મોટો મળી આવ્યો, કે કોટિ ધન દોલતના હીરા માણક તેમાં ભરેલાં હતાં. રસ્તે આવતાં વહેવારિયો પુત્ર સુતો ને ઉઘી ગયો. રાજપુત્રની ઘાનત બગડવાથી પેલા મિત્રની શિખા (ચોટલી) પકડીને કાંકલો દાખી દઈ તેનો પ્રાણ લીધો. એ પ્રસંગે મરતાં મરતાં મિત્રે પેલા ખૂની રાજપુત્ર મિત્રને કહું; “માત્ર એટલું કરજે દોસ્ત, કે મ્હારી માતાને કહેજે કે, ત્હારા દીકરાએ સંદેશો કહાંચ્યો છે કે; આપ્રશિખ !” રાજપુત્ર બધું ધન લઈને ધારાનગરીમાં આવ્યો, અને

ચિત્રની માતાને કહ્યું કે:—“ધન જડ્યું તે અમે લાવતાંતા એવામાં રસ્તે ચોર
 છુટારા મળ્યાથી ત્હારા પુત્રે ઉંચકેલું બધું ધન હુટી લઇને ત્હારા પુત્રને મારી
 નાખ્યો.” માતા કહે; “પુત્રની એ બહાને કલ્પ આવી. જમડો હુટારૂના વેશમાં
 આવ્યો હશે. ઠીક. પ્રભુનું ધાર્યું થાય. લાઈ, પ્રભુ કરે તે માથા પર. તું દિલગીર
 ના થઈશ. જે બન્યું તે ન બન્યું થનાર નથી, પણ દીકરે કાંઈ સંદેશો કહાવ્યો
 હોય તે કહે!” રાજપુત્રે કહ્યું; “હા, તેણે આપ્રશિખ એમ કહ્યું છે.”
 આપ્રશિખનો અર્થ માતાને કંઈ સમજાયો નહિ. તેણીએ જમને ભોજ રાજની
 દરબારમાં તે શબ્દનો અર્થ કરવા અરજ કરી. ભોજ તેનો અર્થ કરવા બેઠા.
 પડિતોને કહ્યું; પણ કોઈથી અર્થ ઉકેલાયો નહીં. ભોજે કહ્યું; “તમે પડિતો
 શા ખપના? રાજમાંથી નેમણુકો ખાવ છે, ખીચડો ખાવ છે, ને શાસાર્થ
 કેમ ન કરો? છ માસમાં અર્થ ન કરો તો બધાઓને ઘાંચીની
 ઘાણીએ પીલી નાખાવીશ!” છ માસ વિતી ગયા પણ જ્યારે કોઈથી અર્થ ના
 થયો, એટલે માત્ર એક દિવસ બાકી રહેલો હતો. એટલામાં મુખ્ય પડિત વરડચી
 મરણના બચને લીધે સતોરાત સ્મશાનમાં ગયો ને એક વડના પોલાણમાં સંતાઈ
 બેઠો. મોડી રાતે વડમાં વસનારા મોટા ભૂતોએ ન્હાના ભૂતોને કહ્યું કે; “સવારે
 ભોજરાજ ઘણા પડિતોને મારી નાખશે તેથી આપણે ખોરાક ઠીક ચાલશે!”
 ન્હાના ભૂતોએ તેનું કારણ પુછતાં મોટા ભૂતો કહે; “રાજ આપ્રશિખનો અર્થ
 માગશે તે કોઈથી કહેવાશે નહીં, ભૂતોજ તેનો ભેદ સમજે.” ન્હાના ભૂતોએ
 અથ બાણવા માગ્યો ત્યારે વૃદ્ધ ભૂત કહે; “વર જૈયર એકલાં સુઇને વાતો કરે તે
 પણ ખુણે ખંટોળે ભરાઇને નણુદો ને સાસુડી સાંભળવાને ભિંતે કાન દે, માટે
 દીકરાઓ! આપણી શુપ્ત વાતનો ભેદ મોટેથી ન બોલાય. કેઈ પણ કેથે મેરે
 કેરે ભરાયેલોજ હશે!” વરડચીનાં ગાત્ર લીલાં થયાં, કે મ્હને પારખ્યો ખરો!
 જીવાન ભૂતોના આગ્રહથી આગળ પાછળ બેઇને વૃદ્ધભૂત ધીમેથી બોલ્યો:—
 આપ્રશિખ શબ્દમાં આ છે તેનો અર્થ આણેજ ત્હારા છેકરાને, પ્ર એટલે પ્રસુપ્ત
 સુતો હતો ત્યાં શિ એટલે શિખા (ચોટલી) પકડીને પગવડે દાખીને, ખ એટલે
 ખડગથી માથું કાપી નાખીને મારી નાખ્યો છે! એવો એનો અર્થ છે.” વરડચી
 તો સવારના પહોરમાં ડાઠમાઠ કરીને બડાઈ મારતો ભોજની દરબારમાં આવ્યો, ને
 બોલ્યો છાતિ ઠોકીને કે; “કોઈથી અર્થ ન થયો હોય તો હું કહું!” આમ
 બોલી બધો ભેદ રાજપુત્રનો ઉઘાડો પાડી દીધો. રાજએ વરડચીને મોટું ધનામ
 આપી રાજપુત્રને સજ્જ કરી, સઘળું દ્રવ્ય પેલા બહેવારિયાની માતાને અપાવી
 દીધું. સ્મશાનમાં જ્યારે ધારેલાં મઠાંનો ભક્ષ મળ્યો નહીં ત્યારે ભૂતોમાં જે
 વૃદ્ધ હતો તે બોલ્યો:—“દિવસે તપાસ કર્યા વગર કાંઈએ બોલવું નહીં. રાત્રિએ

તો એકાંતમાં પણ શુભ વાત કરવી નહીં; કેમકે વડમાં જેમ વરડચી ભરાઈને આપણી બધી વાત સમજતો હતો, તેમજ મહાધુર્ત લોકો ચિન્માધ સંતાઈને આપણી વાતો સાંભળે છે ! ” પ્રીરદુશી શાયરનો બોધ છે કે;

અગર ચંદ નર્મસ્ત આવજે તુ;

કુશાદેહ કુનદ રૂઝ હમ રાજે તુ.

તું ગમે એટલી નરમ સાદે ધીમેથી બોલશે તોપણ વખત જતાં ત્હારો એક ખુલ્લોજ પડી જવાનો છે. વળી રસ્તે ચાલતાં આડું અવળું બેચા નહીં કરવું. ત્હારી શુભ વાતો બીજાને કહ્યા કરતી ના. રસ્તે જતાં ઉભાં ઉભાં રથા ના કરતી. કોઈ પણ સ્ત્રી કે પુરૂષના મક્કર ને ફેલ તુંજ બાણીને રહેજે, ઉઘાડું પાડતી ના. રસ્તામાં ચાલતાં હસતી ના. નકારાં કાર્યમાં કોઈની પણ સહાયે જઈશ મા. વખતે વખતે વચ્ચે લુગડાંને ત્હારું અંગ દેખાય તેમ હલાવ્યા ના કરતી. ગરીબને ધિક્કારીશ નહીં. કોઈની હાનિ કરવા ખોટા ગપાટા સપાટા હાંકતી ના. ચેષ્ટા ને મશ્કરી કરવાથી દૂરજ રહેજે. ત્હારું ભંડોળ બતાવવા સાડ પાંકાં પુકતી ના. જે ચીજ સ્ત્રીને બાણુવા કે બેવામાં શોભા નથી એવી બાબતોથી દૂરજ નાસજે. કાંકે

“ મહાસાગરતું મીન, ટળવળતું જળ વિના;

તેમ કરી તદલીન, ચાલી છે તું સાસરે.

સારી ચાલી ચાલ, કીર્તિ કોટ ચણાવજે;

હરખ તણે હેવાલ, બે તું કામ જણાવજે.”

મહા પુરૂષો ચાર ઉપાય વડે પોતાનો સંસાર સરળ બનાવે છે. સામ, દામ, દંડ, અને ભેદ. ઉત્તમ માણસોને સામથી, શુરા બળવાનને ભેદથી, નીચ માણસોને દામ દઈને, અને સરખી પડિતના સમાન માણસને દંડરૂપ પરાક્રમથી સાધે છે. આ સંસારમાં સ્ત્રી એ પુરૂષનું અડધું અંગ છે; ઉત્તમમાં ઉત્તમ મિત્ર છે; કેમકે સહાય વિનાના પુરૂષને આ સંસારમાં બધા વહેવાર સાડ સ્ત્રીજ સહાયતા કરનારી છે. સારી ચીજની આડે ના પડતી. કોઈની બદસુરતી બેઠને હસતી ના. સાહેલીઓ સાથે વાતચિત કરે તો સુભાષિત રીતે વાતો કરજે. તને ગમે એવું દુઃખ થાય તોએ બીજાં પર રીસે ભરાઈને માડું બીજાંને લાગે, દુઃખ પારકાંને લાગે, એવું તું ના બોલીશ. તુંજ ખરી છે એમ છાતિ ઠોકતી ના. ધણીના ધન ઉપર મુસ્તાક રહેતી ના. મર્યાદા મૂકીને છકેલ છટેલ થતી ના. માબાપ કે સાસુ સસરાતું કહું જરૂર માથે ઉઠાવજે.

“સગાં સર્વ મર્યાદા સાથે, વાત વિચારી કરિયે’જી;
દુષ્ટ નારની સંગત દેખી, દુરજનથી દુર ફરિયે’જી.”

મૂંડીશ શાહબદી ગોલ્લાનાને માટે તેણીના પિતા ટાલેદોના ગોડાલેખે ખાસ તેણીને ખાતરજ સૈથી સુંદર મહેલ ટંગસ નદી ઉપર બંધાવ્યો હતો, કેમકે તેણી બાપવળી દીકરી રહીને જે પણ કાંઈ તેના પિતા શિખામણ હતો તેને પૂરેપૂરી અમલમાં લાવતી હતી. જે જન્મ આપે છે, જે ભયથી રક્ષણ કરે છે, અને જે પોષણ આપે છે, એ ત્રણ “જણ પિતા” કહેવાય છે, માટે સાસરે જતી દીકરીને માબાપ જે કાંઈ કહે, સાસુ સસરા જે કાંઈ કહે તે પ્રમાણે જ દીકરીએ વર્તવું જોઈએ. જે દીકરીઓ અને જે દીકરાઓ સદ્ગુણી હોય છે તેમને પેટેજ જણાં છોકરાં થાય છે. જે દુર્ગુણી દીકરીઓ હોય છે તેઓ વાંઝત રહે છે. મહારાણી વીકટોરિયા સદ્ગુણી સ્ત્રી હોવાથી નવ નવ છોકરાંની માતા થઈ હતી. કાઉન્ટેસ ઍક્ ડહલી પતિવ્રતા હતી તેને પેટે સાત છોકરાં થયાં હતાં. લેડી ઍમરજેવની સત્વાદી હતી, તેને દસ ફરજંદ હતાં. ડચેસ ઍક્ આર્ગાઈલ પાક દામન સ્ત્રી હતી, તેથી બાર છોકરાંની માતા હતી. નહારી દુષ્ટા વાંઝણી રહે છે, ને પાછલે દહાડે શ્રીમંત બાપની બેટી હોય તોએ પાણી ભરનારી બને છે. નહારી સંગતથી સ્ત્રીઓ વ્યભિચારી બનીને ઘેરેઘેરની વધત્રિ થઈ પડે છે. એવી સ્ત્રીના સાસરીયાંને સંતાપ થાય છે, ને માબાપને તેણીની હાલત જોઈને અંધાપો આવે છે.

“કસીરા કે દુખતર બુવદ આખ કશ;
કે આયદ વરા દર જેહાં ખાબે ખશ.
પેદર આસમાન બાદો માદર ઝમીન,
ન ખાનમ બરાં ફજગાર આફરીન.”

જે માબાપની બેટી પાણી ભરનારી મનુરડી બની ગઈ હોય તેના માબાપને દુન્યામાં યુશનુમા ઉંઘ પણ શેની આવે ! એવી બેટીનો બાપ આકાશ થાય, અને એવી દુકતીઓની માતા તો આ ધરતીજ થજે ! એવાં કમનસીબની બેટી પેટે પેદા પડે એવી હું કોઈને માટે પણ પ્રાર્થના નહીંજ કરું. કાયોમદની જલમ બેટી સાઈઝનીસ પોતાના બાપની કુમક ઉપર કુદીને પોતાના પંજમાં જે કોઈ આવે તેને જીવથી મારી નાખતી. પોતાને પેટે છોકરાં આવતરે એ દાનતથી નહાના બાળકોને મારી નાખીને તેમનાજ બાપોને તે છોકરાં જળરદસ્તીથી ખવાડતી હતી ! પરંતુ પાછલે દહાડે અમને અને દાંતને પણ વેર પડ્યું. બાપ મૂલે બાજની થઈને પેટ ભરવા લાગી, ને વાંઝત રહી મરણ પામી. માટે મહારી ખ્યારી દીકરી, લડપણમાં સુખી રહેવાય એવાં કામ બુવાનીમાંજ કરવાં, અને પેલી જેહાનમાં સુખી રહેવાય એવાં

કામ તો આખી જીંદગી સૂધી કર્યાજ કરવાં. કાચની શીશી કાણુલંગુર છે, અને તે શીશીમાં વળી તુચ્છ રેતી ભરીને ટાંગવામાં આવેલી છે. તેની સંગતે ધાતુની મજબુત ને રાગડો કાઢનારી ઘડિયાળની લોહીને પણ મોગરીના ફટકા ખાંચા કરવા પડે છે. માટે ત્હારી સંગત શરમ ઉપજાવે એવી ના રાખતી. મર્યાદા ને લજ્જા છોડવી પડે એવી ટોળીવાળીઓમાં ના ફરતી. માથે છેડો મૂકી કોઈનું પણ ભુંડું કરવા સાડું અમર્યાદ થઇશ નહીં ખેટી. Doing good is the only certainly happy action of a man's life.

हिमान ही पापं प्रक्षेष्टि तस्य श्री रमि वर्द्धते ।

हीर्हता बाधते धर्मं धर्मो हन्ति हतः श्रिये ॥

લજ્જાવાળાં ને મલાજવાળાં માણસો પાપનો ધિક્કાર કરે છે. મર્યાદાવાળાં માણસની દોલતનો વધારો થાય છે. પરંતુ અમર્યાદાવાળાં ને લાજ શરમ વગરનાં આદર્શી અધર્મિ બને છે. જેના ઘરમાંથી ધર્મનો નાશ થાય તેના ઘરમાં ધનનો પણ નાશ થાય છે. મહમદ ગઝનવીએ ૧૧ મી સદીમાં હિંદુસ્થાન આવીને લુટ ચલાવી હિંદુના ધર્મનો અને મનુષ્ય ધર્મનો નાશ કરીને હિંદુ રાજાઓની રાણીઓનાં કરોડો રૂપૈયાનાં ઘરેણાં તેમના અંગ ઉપરથી ઉતારાવીને, લજ્જા છોડીને પોતાના ૪૦૦) શિકારી કુતરાઓના ગળામાં તે ઘરેણાં પહેરાવ્યાં! મરતી વખતે તે રાંધેા, કે આ બધાં જવા-હિરો લુટવામાં મેં અધર્મ જેટલો કર્યો તેટલો મને પરિતાપ થાય છે, છતાં હું તો ખાલી હાથે જાઉં છું! દીકરી! સૌ અવધે થશે. આજે તું સાસરામાં વહુ એટલે ગોલામડી જેવી હશે, પણ થોડાજ વખત પછી તુંજ ઘરની રાણી થઇશ, ઉતાવળ કરતી ના. વહેલી વહેલી સાસુની જગો લેવાના લોભમાં અનર્થ કરીશ નહીં ખા. એક શ્રીમંત પણ આંધળી સાસુ પોતાની એકપૂરી વહુને દીકરીની માફક રાખતી હતી. સાસુની સેવા તે વહુ દિલ મૂકીને કરતી હોવાથી લાખો રૂપ્યાની દોલત તેણી પોતાની દીકરીઓને નહીં પણ વહુનેજ આપવાના મનસુબામાં હતી. કેટલાંક વર્ષ સાસુની સેવા ચાકરી કરતાં કરતાં તેને ભુંડો વિચાર આવ્યો, કે આંધળી સાસુ તો મરતી નથી ને માચડો ખાલી કરતી નથી. આ જુરા વિચારથી તેણીએ વહેલો લમકો ખાવા સાડા વાઢામાં પડેલો મુએલો નાગ લાવીને તે જેરી નાગને રાંધ્યો, ને થાળીમાં ઢાંકીને ડાસીને કહ્યું કે, હું ઢળણું લેવા જાઉં છું, માટે ખાવાનો વખત થાય ત્યારે થાળ ઢાંકી છે તેમાંથી પકવાન ખાજો, વહુને ઘણી વાર લાગી એટલે આંધળી સાસુએ ટંટોસી ટંટોસીને થાળને ઉઘાડી. થાળ ઉઘાડતાંજ અંદરથી ગરમ ગરમ જેરી ખાક આંખમાં ઉડ્યો. જેરી ખાક આંખમાં જતાંજ આંખના મોતયાનો પડદો ફાટી ગયાથી નરૂં પાણી નિકળી પડ્યું, અને ડાસી તો દેખતી થઇ! થાળમાં જુએ છે તો નાગના કંઠકા રાંધેલા જણાયા. ડાસીને બહુ ભય લાગ્યો, ને વહુ ઉપરથી મન ઉતારો

થયો. વહુ જેવી આવી તેવી ડોસીને તો આંખે દેખતી નેઈ. સાસુ કહે, “હું તો ખાઈ પરવારી, હવે તું જે નવાળા થાળમાંથી ખાઈ લે !”

“સાસુમા, સાસુમા, એ તો તમારી આંખ દેખતી કરવાનું પકવાન મેં રાંધેલું, તમને લાભ થયો એટલે ખસ, મ્હારાથી એ ના ખવાય.” વહુને આમ ચોરી પર સરચોરી કરતી સાંભળી સાસુએ દુહો કર્યો કે,

“દિયો સંત સંતાપ લલ, બુરો દુષ્ટ સનમાન;

સૂર તપિ બહુ જલદાન દે, ખલ જખ ભખ લે પ્રાન.”

સાડું માણસ સંતાપ કરાવે, દુઃખ દે, તે પણ સાડું, પણ બુરું આદમી સુખ આપે, માનપાન આપે તે પણ બુરુંજ હોય. સૂરજ ઘણો તપીને ત્રાહે ત્રાહે પોકરાવે ત્યારે વરસાદનાં અમૃત પાણીનું દાન વહેલો વહેલો કરી દે છે, અને ખલ એટલે ભુંડું માણસ તે તો માછલાંને જેમ લક્ષણનો ખોરાક દેખડાવીને તેના પ્રાણ લે છે, તેમ સાડું સાડું મિહું મિહું પિરસીને આપણને દુઃખ કરે છે. અરેરે દીકરી ! તને અંગી ગણેલી તેજ શત્રુ થઈ ! આપણો શત્રુ આપણું કાંઈ બિગાડ કરે તેના કરતાં જો આપણું બહાલું કાંઈ નુકશાન કરે તો તેને ક્ષમા કરવી બહુ કડવી લાગે છે. શત્રુથી ભુંડું થાય તેમાં દુઃખ ઘણું લાગતું નથી. પણ યાદ રાખજે, દીકરી, કે દગો કોઈનો સગો નહીં. એકદમ આખો લાડવો ખાવા જતાં તે અડધો પણ ખોયો એમ આજથી સમજ લે. અપંગને છેતરવામાં અવર આવે છે. ઠગાઈની લુટ પચતી નથી. આટલું કહી પોતાની દીકરીઓને તેમને સાસરેથી બેલાવીને બધી દોલત વહેંચી આપી.

માટે હે દીકરી ! સાસુની અદેખાઈમાં ત્હાડું પણ સર્વસ્વ ગુમાવીશ મા. “દગાકી દોલત દો ઘડીકી,” એ કહેવત યાદ રાખજે. પાણીના પૈસા પાણીમાં પડશે ને દુધનાજ પૈસા ત્હારા ખિસામાં રહેશે.

મહિયારી ચલી મહી બેચનકું, પાણી મિલાઈ ભઈ સફરાણી,
લોભકે લચ્છન પાપ કરે જિવ, બનત હે એક આતમજ્ઞાની.
બાઈ બબ્બરમે બેચ દિયા, તબ દોનો ભઈ મનમે હરકાની;
બાનર ન્યાય કિયો અતિ સુંદર દૂધકા દૂધ ઔર પાનિકા પાની.

શિક્ષણ ૧૨ મું.

“ To a father waxing old;
Nothing is dearer than a daughter; sons
Have spirits of higher pitch, but less inclined
To sweet endearing fondness.— *Euripides*.

મહારી બહાલી બેટી !

દીકરી તરીકે હવે તને આ મહારા છેલ્લા બોધ છે; કેમકે હવે તો તું માતા થવાની મહને ખુશ વધાઈ મળી છે. બેટી મેં તને દહાડે વારે પરણાવી તેનુંજ આ શુભ પરિણામ છે. તુરકી લોકોને ચાર ચાર સ્ત્રીઓ પરણવાની છુટ હોવાથી તેમનો અખંડ પ્રેમ એક અંગ ઉપર બાજતો નથી. પરણવાના દહાડા સુધી તે માટી બૈયરને એકઠાં મળવા દેવામાં આવતાં નથી. મૂર લોકોમાં પણ એવાંજ કદંગાં લગ્ન થાય છે. હિંદુ લોકો બાળ લગ્ન કરતા હોવાથી છોડીઓ વહેલી વહેલી માતા થઈ બેસે છે, પરંતુ ચારીમાં સાત ફેરા ફરીને કરેલી પ્રતિજ્ઞાઓનું તેમને ભાન હોતું નથી. વળી કેટલીક હિંદુ કોમોમાં, જેઓમાં બાર વર્ષે લગ્ન કરવાનો પ્રસંગ આવતો હોય, તેઓ તો છોકરો છોકરી માયના પેટમાં હોય ત્યારથીજ વેશવાળ કરી મુકીને કાચા કરારથી બંધાઈ મરે છે. ગુજરાતની ઘણી કોમોમાં ત્રણ ચાર ચોરસો પરણતા હોવાથી માટી બૈયરનો પૂરો પ્રેમ જામતો નથી. હિંદુ કોમોમાં ઘણી ધણિયાણીનું પ્રથમ તો મોહું પણ જોતાં નથી, પરસ્પર એક બીજાનું નામે લેતાં નથી. કવિ કહે છે;

“ પ્રેમ કરી પરણાવિયાં, મા બાપે જે સાથ;
વતો વશ તેને તમે, પ્રભુ માની એ નાથ.”

બેટી ! હિંદુઓમાં ચારી વખતે સાત સાત ફેરી ફરતાં જે પ્રતિજ્ઞા પરણતી કન્યા લે છે, તે દરેક પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે વહુએ પોતાના પતિ સાથે વર્તવાથી તેણી પોતાનો ભવ સુરક્ષિત પસાર કરી શકે. પરણતી કન્યા પહેલો ફેરો ફરતાં કાલ આપે છે કે;

“ સુખ દુઃખાનિ સર્વાણિ ત્વયા સહ વિમજ્યતે ।
યત્ર ત્વં તદહં તત્ર પ્રથમે સાઽબ્રવીદિદમ્ ॥ ૧ ॥”

“ હે નાથ ! મહારા આખા ભવનાં સુખ દુઃખનાં ભાગ્યા તમનેજ કરવામાં આવે છે, માટે બહાલા સ્વામી ! જ્યાં તમે ત્યાં હું.” એ પ્રમાણે પહેલો ફેરો પેલી

કન્યા બોલે છે. અહિંથીજ વર ખેંચરનો પ્રેમ શરૂ થાય છે. જે કોઈ જેના હાથમાંજે કસુંબો પીએ છે, તેની જોડે ગમે એવું વેર હોય તે પણ મુકી દે છે, અને પોતાના સગા ભાઈ કરતાં પણ તેને અધિક વ્હાલો સમજે છે. કારણ શું, કે પેલો પાનારો, વ્હાલો જાણીને પાએ છે; માટે પ્રેમી તેના હાથને ચૂસીને કસુંબો પીએ છે; તે જોડે એર જે અફીણ તેવું બનેલું કસુંબો પાણી, તેને પણ અમૃત કરતાંએ વધારે મિઠું માનીને તે પીએ છે. એ મિઠાસ તે પ્રેમનો મિઠાસ છે.

કરં સહોદરતેં સરસ, દે બિસરાધ બેર;

પ્રેમ પાની પરસતેં, સુધા સરસ હુધ એર. (દયો.)

બેટી ! ત્હારે જેમ સાસરે એર રૂપી અમૃત પીવું પડશે તેમ ત્હારાં સાસુજી, ત્હારાં નણુંદ, ત્હારી દેરાણી જેઠાણી સર્વેએ ત્હારી જોડે પ્રેમ રૂપી કસુંબો તને પાવો પડશે. ત્હારી અગવડ સગવડનો, ત્હારી અડચણ સવડાનો ખ્યાલ કરીનેજ ત્હારું હેત તેમના પ્રત્યે રોજ ઉઠીને જાહે વધે એવી તેમણે પણ તજવીજ કરવી જોઈશે. એક બીજાની સહેજ કસુર કિંવા ભુલને લીધે કંઈ ઉલટા સુલટી લાગણી નહીં થાય, પરસ્પરને કોઈ રીતનું દુઃખ ન થાય, સાસરાં ઘરની ફજેતી બેઠઝતી અને ખૂંચખામી કે અંબ પાડ પડાશી પણ ન જાણે, એવી રીતે ત્હારે ત્હારી સાસુ કે નણુંદો સાથે વર્તવું જોઈએ. લોકોને તો જોવાનું ને સાંભળવાનું ઘણું ગમે, ને બીજી ગમ વધારીને વાતો કરવામાં તેમને તો ના સ્નાન કે ના સુતક, તેમને તો ના લાલ કે ના હાની, પણ આપણા ઘરની બચેરી ચકલે ચોટે થઈ લાગે. ત્હારે માટે ચકલે ચકલે એવું બોલાય કે; “Blessing and blest wherever she goes;” જ્યાં જ્યાં એ છોડી જાય છે ત્યાં ત્યાંનાં સર્વને એણી સુખી કરે છે પણ ખરી, ને સુખી થાય છે પણ ખરી; એમ બોલાશે તો મ્હારી ગજ છાતી નિકળશે દીકરી. પતિવ્રતા સ્ત્રી તો પોતાના ધણીજીના પગ ધોએલું પાણી પીવાથી જેટલી પવિત્ર, પાક, અને શુદ્ધ થાય છે, તેવી ભલાં ભલાં વ્રતો પાળીને, અપવાસ કરીને, તીર્થ જાત્રા કરીને, કે દાન ધર્મ કરીને પણ પવિત્ર કે શુદ્ધ થતી નથી. કવી સ્કૉટ મ્હારાં કહેલાંને અનુમોદન આપીને કહે છે કે;

“It is the secret sympathy,

The silver link, the silken tie,

Which heart to heart and mind to mind

In body and in soul can bind.”

બેટી ! ત્હારું સાસરું ગમે એવું મોટે ઘરનું હશે, પરંતુ જો ત્હારા સાસરા ઘરમાં પરસ્પર પ્રેમ ભરતો ન હશે તો ત્હારા સાસરામાં તું વહું નહીં પણ વેરી થઈ પડીશ. બધેબધે ગમે એવું સૌ સીંહા કાળું કાળું વ્યાપી રહ્યું કાં નહીં

હોય, ચારે દિશાથી શત્રુઓનું જોર કાં નહીં ફેલાતું હોય, દરેક પ્રકારનાં સંકટો સામે આવી ઉભાં રહ્યાં કાં ન હોય, પરંતુ જો સાસુ વહુને, નણંદ લોભાઈને, પતિ પત્નિને અરસપરસ બહાલ, ખ્યાર, ને પ્રેમ વ્યાપેલા હશે તો અધી મુશકેલીઓ તુચ્છ છે; પરંતુ તેથી ઉલટું હશે તો દરેક વૈભવ ફિક્કા કૃત્ય અને સુકા સદ્ જળાશો. સાસરામાં તો પ્રેમ એજ મૂહુર્તની થાંભલી છે. ખ્યાર એજ સાસરાંને પાયો. પ્રેમ એજ દુઃખનું ઓપડ. ઉદાસીની દવા એ સાસરેની મોહબત છે. માટે દીકરી ત્હારી ફરજ સાસરાંમાં પગ મૂકે ત્યારથી સૌના જીગરમાં પ્રેમના બીજ વાવવાનીજ છે. કવિ કહે તેમ

“ નણંદ લોભાઈ ને અન્ય સૌ, નેહથી વસતાં હોય,
ઇર્ષ્યા, સ્પર્ધા, કલેશ લવ, નવ નિશ્ચે ત્યાં હોય.”

મ્હારી ઠાહી દીકરી! કોઈને પણ તેમનાં સગાં બહાલાંની કસુરને લીધે દોષ દેતી ના; પણ પ્રેમથી કહેજે. કોઈની પણ કસુર તેના મોઢાં ઉપર પ્રગટ કરતી ના, પ્રેમથી કહેજે. ઘાતકી રીતે કોઈને હૃદયી બહા કહીશ મા, ખ્યારથીજ કહેજે. હુંજ ખરી છું એમ ઉઘાડી રીતે કહીશ ના, મોહબતથી બોલજે. સાસરાંની કંગાલિયત વીશે ફરિયાદ કરીશજ નહીં, ખ્યાર વધશે. ડાહ્યાંને હસ્તી ના, કોઈનો રકાસ કરતી ના, કોઈને બનાવીને મશકેરી કરતી ના, અને ઘડી ઘડી “ મ્હારા સમ! મ્હારા સમ!” કર્યા કરતી ના. બસ ત્હારા ધણીના પ્રેમ ઉપર જીવજે. પ્રોટેસ્ટે-ઓસની સ્ત્રી લાઓ ડેમ્યાને ટોય આગળ પોતાના ધણીની પાસેજ મારી નાખવાનું કાવવામાં આવ્યું, ત્યારે તેણીએ માત્ર ત્રણજ કલાક વેર પોતાના મૂલેલા ધણી સાથે માંછક વાતો કરવાનું માગી લીધું. તેણીની માંગણી મંજૂર રહી, પરંતુ ૩) કલાક પૂરા થતાંજ તેણી પોતાના મૂલેલા ધણીની ફાંટમાંજ મૂલેલી પડેલી જળાઈ હતી. આ પ્રેમનું લક્ષણ છે દીકરી. સીધીલાઈને છોકરો સૌથી રૂપાળો તેની માતાને; તેમ ગમે એવો પતિ પણ પરમેશ્વર તેની પતિવ્રતા સ્ત્રીને. પોતાનો અને પારકાના પ્રેમનો ભેદ જોવો હોય તો ચંદનવૃક્ષ પડી જાય ત્યારે તું જોઈ લેજે, તેની સુગંધ લેનારા ભમરા તો જેવા આવ્યા હશે તેવા ઉડી જશે, પણ સુખડીનાં પાંદડાં ને પલ્લવો તો તે ચંદનના ઝાડની સાથે સાથેજ સુકાઈ જશે. દીકરી, જો તને સુખથી સાસરે રહેવું પસંદ હોય તો હમેશાં સર્વ સાસરિયાંનાં સુખ વધારવાનો પ્રયત્ન કરતી રહેજે. મહમદ પેગંબરે જેમ પોતાની તરવારની અણિ ઉપર પોતાનો ધર્મ ટકાવેલા હતા, તેમ ત્હારી જીભની અણિ ઉપર ત્હારાં સાસરાંને ટેકવેલું રાખજે. દીકરી, ચારીમાં ફરતી વેળાએ બીજે પગલે જે વચન આપવામાં આવે છે તે સાંભળીને તું પણ તેજ પ્રમાણે અમલ કરજે. કન્યા કહે છે:—

“ કુટુંબં રક્ષયિષ્યામ્યા બાલ વૃદ્ધ કાદિદમ્ ।

અસ્તિ નાસ્તીતિ પશ્યામિ દ્વિતિયે સાઽવ્વોદિદમ્ ॥ ૨ ॥ ”

“ હે મહારા પ્રિયતમ ! ન્હાનાંથી તે મોટાં સૂધી ત્હારા કુટુંબનાં સર્વતું હું રક્ષણ કરીશ, અને જે નથી દેખાતું તેને પણ દેખીશ અને જે દેખાય છે તેની પણ તપાસ રાખીશ. એટલે આગળ પાછળ સઘળે સરખી નજર રાખીને સંભાળીશ ! ” બેટી, દરેક વહુએ આ ઉત્તમ વચન પાળવા સાડ સાસરા ઘરમાં પોતાની ઉપર જે કાંઈ પડે તે સહન કરી બાણવું ભેંધ્યે. આ પ્રતિજ્ઞા પાળવી બહુ કડક હોવાથી સાસરેનાંના સર્વના સ્વભાવ સાચવી શકાતા નથી, ત્યારે ઘણી કન્યાઓ પિયર ચાલી બચા કરે છે, તેમ ત્હારે બીલકુલ મ્હારે ત્યાં ચાલી આવવું નહીં. મોટે બહેલે અબજાને તો સુખનું સ્થાન સાસરું જ થનાર છે, માટે જરા જરામાં રિસાઈને મહિરે પિયરે નવી વહુએ સ્વડવાની બે ટેવ પાડી તો છેવટે છેડા છુટકાને પણ વખત આવી લાગે છે. જે નવી વહુ થાય છે તેનામાં સઘળાં સાસરિયાંને ખુશી કરીને તેમની મરજી રાખવાની કુનેહ નહીં જ હોય તોપણ સાસરાંનો ખ્યાર ખેંચવા થકી સૌ સાથે માયાળુ સ્વભાવે વર્તવું જરૂરનું છે. એના જેવું ઉત્તમ વશીકરણ ને ઉમદા બળ બીજું એકે નથી. માટે તું બે સાસરે માન આણુથી સમાવા મ્હાતી હો બેટી, તો ત્હારો સ્વભાવ નરમ અને ખ માઉ રાખજે; અને સાસરે સત્તા અને હકુમત ભેંઈતી હોય તો ગરીબાઈ, ગંભીરતા, ને નમ્રતા રાખજે. ટોલોપ ખાંદાંનની વહુઓ પહેલ વહેલી સાસરે સિધારતી વખતે ત્રત લે છે કે; “ હું સાંભળીશ ઘણું, અને બોલીશ કાંઈ નહીં. ” એ રીતે દરેક સાસરિયાં સંકટના પ્રસંગે કન્યાની અવશ્ય ફરજ એજ છે કે, સળુરી રાખીને સહન કરવું, પણ સંબંધ તુટે એવું જરા પણ ના કરવું. એલ્ડર્ડ નળીરીઓ કહે તેમ; “ જે માન ભર્યું છે તેજ ઘણું બિકટ છે. ” સંબંધ તુટવો એના જેવો કારી ઘા બીજો એકે નથી.

“ થતો ના કોઈથી કોઈનો ભુદો ખ્યારો;
યા ખ્યારાથી ખ્યારી કદિ પણ અચ્ચે ચારો !
રાત સમાન છે ખ્યાર વિનાની ખ્યારી સુરત;
ખ્યારી વિના ખ્યારાની જીંદગી તોખા પુકારો !
હાડને ગનીમત ગણી છે ફિરેસ્તાઈ મેલી,
માશુકનો મેલાપ કોઈ છે સમજનારો ! ”

સાસરેના સર્વ લોકો ઉપર દયા રાખવી, સર્વ સાથે મિત્રતા રાખવી, ઉદાર દિલે આપ-આપ કરવું, અને મધુર મિઠાં વચનો ઉચ્ચારવાં, એટલાં જ વશીકરણ-થીજ સાસરું વશ થાય છે, બીજાં કાંઈ વહેમી વશીકરણ ખપ લાગતાંજ નથી. નમ્રતા તને લલો ને સુંદર રસ્તો બતાવી સાસરે શોભાવશે. માયાળુ અને મિઠું બોલનારી તું થઈશ તો સર્વ સાસરું ત્હારા ઉપર માયા ને પ્રિત રાખશે. મધુર વાણી ત્હારું સાસરું સુખી સુખ્યાઈ બનાવશે. સાસરાંમાં સૌની સાથે કામકાજ કરવામાં

તું વિજલી કહેવાઈશ, તો બધી દેરાણી જેઠાણી ત્હારા પ્રત્યે માન અને મરતબો રાખી, બધીઓ ત્હારી સખી થઈ તને મોહનતથી રહાશે. હસ્તો મૂખડો અને આનંદી સ્વભાવવાળું અંતઃકરણ કદિ પણ અદાવત ઉત્પન્ન કરતું નથી. ખુકનું વચન છે કે; Heart purity makes a man the darling of heaven. ત્હારી ડાહી બેટી ! ત્હારે ખાંદાંની અભિમાન પડતું મૂકીને પણ સાસરાનાં પ્રિય થવું જોઈએ. ગમે એટલો પજવાટ થાય તોએ કોધને છાંડીને શોચના કરવી નહીં જોઈએ. કામના ત્યજીને અર્થસિધ્ધિ કરવી. સાસરે લોભ બહુ નડે છે, માટે તેને તજીને તું સુખી રહીશ. ત્હારા મળતાવડા સ્વભાવથી સાસરામાં ત્હારોજ પક્ષ મોટો થશે. સાસરે તો વહુનો જેમ પક્ષ મોટો તેમ તે વધારે શોભાય. બુલાખી કવિનું વચન છે કે;

“વિદેશી શુભ પામે અધિકાર, દેશી તો પામે ધિક્કાર,
ગોરા કાળે ભેદ ગણાય, પક્ષ વિનાનો પાછો જાય.
પક્ષ પ્રતાપે પંખી ઉડે, વળી ભુવન શોભે તે વડે;
એ વિણ સૌ અતડું દેખાય, પક્ષ વિનાનો પાછો જાય.
મૂરખ બની બેસે વિદ્વાન, શુભ હોદ્દે પામે સન્માન;
હોશિયાર હડસેલા ખાય, પક્ષ વિનાનો પાછો જાય.”

બેટી, પ્રિય બાલનારાંઓનો પક્ષ મોટો થાય છે; કેમકે તે સર્વમાં પ્રિય થાય છે. વિચારીને કામ કરનારી વહુ સાસરાં ઘરનું રક્ષણ કરવામાં જશ મેળવે છે. જે વહુની સહી મિત્તીઓ પિયર કરતાં સાસરા ઘરમાં વધુ હોય તે વધુ સુખમાં વસે છે. એવી વહુ છેવટે પણ સદ્ગતિનેજ પામે છે. બેલાં વિદ્વદ્ગ ઘટમદાર, હસતી રમતી ને આનંદી હતી; ખુશ મીઠજી તથા રૂપાળી અખચરા હતી; તેણી સૌથી ચહવાયેલી શાથી હતી ? તેણી બીજાં બધાંને રહાતી, પણ બધાં લોક તેણી ઉપર કુરબાન કાં થયાં ? કાંકે; બધાં સાથે તેણી હસતી બોલતી ખરી, પરંતુ પવિત્ર ખ્યાર, પાક પ્રેમ તો તેણે જોન રોકસમીથને એકલાનેજ અર્પણ કરીને તેના પતિવ્રતને સાચી નિવડી, તેથીજ તે સૌની માનીતી હતી. “માયાળુ અને મધુર બાલનારી સોને છેડા છુટકામાં સંડોવાયેલી મેં દીડી નથી.” આ તેણીનું સુત્ર હતું. લગ્નમાં પ્રતિજ્ઞા કીધા પછી વર જૈયર કાયાં સુતરે બંધાયેલાં લેખાતાં હોવાથી, છેડા છુટકાના કામને મરહુમ ગ્લેડસ્ટન ધિક્કારનારા હતા. છેડા છુટકાના પ્રશ્ન વિષે એમને ભારે અણગમો હતો. જે કઠોર બોલી હોય તેનોજ સાસરિયાંને કંટાળો થાય છે. કઠોર બોલી વહુ સાસરે સમાતી નથી. એમ કાંય ? કાગડો બાપડો આપણું શું લુટી લે છે, કે જેવો તે કા-કા કરે છે કે સૌ કોઈ તેને હાંકી કાઢે છે. કોયલ તે એવાં શું ગીતો ગાય છે, કે તેનો અવાજ સાંભળતાં માણસો કંટાળતાં

નથી ? કારણ એટલું જ કે કાગડાનું બોલવું કઠોર ને કંટાળો ઉત્પન્ન કરનારું હોય છે, - જ્યારે કોયલની બોલી કાનને મીઠી ને મધુર લાગે છે. કબીરજીએ કહ્યું;

કોવે કીસકા ધન હરા ? કોએલ કીસકો દેત ?

મિઠા શબ્દ સુનાય કે; જગ અપના કર લેત.

આખાં જગતને મધુર બોલીથી કોયલ પોતાનું કરી લે છે, તો હે બેટી ત્હારાથી આટલું એક સાસરું નહીં સચવાશે ? સેખ સાદી સાહેબનું કહેલું છે, કે; મિઠા હોઠ, શીરીન જીભાન, અને મધુર ગળામાંથી એક સુંદર અવાજ નિકળે છે, તે કદાપિ રાગ ગાયે, કે રૂદન કરે તોયે સાંભળનારાંના જીવને આનંદજ આપે છે. પરંતુ કડવા કઠોર અવાજનો ગવૈયો કંઠમાંથી અગરજો પરદે-ઓશાક-ઇશકાહાન-કિંવા હોબાહના જે ઉંચા રાગો છે તે પણ કાં નહીં કાઢે, તોયે લોકોને તેનાથી આનંદ મળતો નથી.

“ આવાજે ખુશ અઝ કામો દેહાંને લાખે શીરીન;
ગર નગમે કુનદ વર ન કુનદ દિલ બેફરીબદ.
વર પરદએ ઓશાકો, સકાહાનો હોબાહ અસ્ત;
અઝ હંનજરએ મુતરએ મકરૂહ ન ઝીબદ. ”

મ્હારી બહાલી દીકરી ! હવે ચારીમાં ૩ જે ફેર ફરતાં પરણતી કન્યા જે પ્રતિજ્ઞા લે છે તે તને સમજાઉં છું. યાદ રાખજે, કે જે કાન્ત પોતાની કાન્તાના નિત્ય મેંજાં ને ઠપકા સાંભળતો નથી, તેજ ધણી આ ખાકી જગતમાં મીનોઈ સુખ ભોગવી શકે છે. સર જોન મેન્ડેવીલેના મત પ્રમાણે પીબનતું સફરજન એવું હતું, કે માત્ર તેના સુવાસથીજ જાત્રાળુઓનાં પેટ ભરાઇ જતાં હતાં; તેવીજ રીતે કન્યાઓની જીભની મધુરતાથીજ પરણતા પુરૂષો સંતોષ પામે છે. પરંતુ બેટી તું એટલું યાદ રાખજે, કે મધુર ને મિઠા બોલો બોલવાથીજ કાંઈ તું પતિવ્રત પ્રાપ્ત કરીશ નહીં, મગર સદાચરણી જીવન ગાળવાની પ્રતિજ્ઞા લઇશ તોજ સંસારમાં પુંબઇશ. માટે ૩ જ પ્રતિજ્ઞા લેવા પહેલાં રીરુદ્દસી શાયર કહે છે તેમ,

બ ગૂફતારે ખૂબ અર હુનર ખાસતી;
બ ફેરદાર પચેદા કુન આન રાસતી.

બેટી ! જો ભારે ભારે મોટી મોટી પ્રતિજ્ઞાના મોટા બોલો તું બોલી બતાવે તો તેમાં કાંઈ વળ્યું નહીં, તેવાંજ સદગુણી કામ કરીને ત્હારે જતાવવાં જોઇશે. ત્હારી ખરી મોટાઈ તો ત્હારા ધણીના માન ઉપરજ અવલંબેલી છે દીકરી ! જ્યાં સુધી તું ત્હારા ખાવીંદને માનીતી થઇ નહીં, ત્યાં સુધી ત્હારો ભવ ફાકટ સમજવો. ત્હારી જાતિજ બહુ નાબુક છે. તમારાથી કાંઈ ભારે મુશકેલ કામ બજાવી શકાય

નહીં. જ્યારથી તને મેં પરણાવી ત્યારથી તો ત્હારે ત્હારા ધણીજીનાં મહા સંકટ અને સુશીખતોમાં પણ તેને સુખકર થઈ પડવું જોઈએ. તું તો નાનુક વેળ જેવી છે, ને ત્હારો પતિ તો એક મોટાં વૃક્ષ સમાન હોઈ તે વૃક્ષને તું લપટાઈ ચૂકેલી છે. તે મોટાં દરખતનો આશરો વેલાએ લીધો હોય છે તો તેથી તે વેલા પુષ્ટ થાય છે, પરંતુ ખુબી એ છે કે, તુફાનના પ્રસંગે તેજ ઝાડની ડાંખળીઓને તે વેળ પકડી રાખીને પડી જવા દેતી નથી. એ રીતે ત્હારે વેળની માફક સદા ત્હારા ધણીનેજ વળગીને રહેવું જોઈએ. એટલાં કારણે હિંદુ કન્યા ઓરીમાં ૩ જો ફેરો ફરતી વેળાએ પ્રતિજ્ઞા લે છે કે;

“ મર્ત્ય મક્તિરતા નિત્યં સદૈવ પ્રિય માયિણી ।

મવિષ્યામિ પદે ચૈવ તૃતીયે સાંડવતી દિદમ્ ॥ ૩ ॥ ”

“ ત્હારા સ્વામીની ભક્તિ કરવામાં હું નિરંતર પ્રીતિમતી થઈને રહીશ. હું તેની જોડે પ્રીય મધુર બોલનારી થઈશ ! ” આ પ્રમાણે ૩ જે પગલે વચન આપે છે. બેઠી, આનો ઉડો અર્થ તું સમજતી થજે. માત્ર મધુર બોલવામાંજ સ્ત્રી લેખે ત્હારી ફરજ પૂરી થતી નથી. માત્ર ઘરરાખુ ચોરત બનવામાંજ ત્હારી ફરજ સંપૂર્ણ થતી નથી. ત્હારે ત્હારા ધણી જોડે સંસાર વહેવારમાં કામકાજ કરવું જોઈએ. તેના ધંધારોજગારમાં ત્હારે તેને સહાય થવું જોઈએ. તેને નફા ટોટો શાથી થશે તે ઉપર ત્હારે બારીક લક્ષ આપી તેને મદદ આપવી જોઈએ. હિંદના માણ પ્રધાન લૉર્ડ જયોજ્ હુમીલ્ટનની બાયડી પોતાના ધણીનાં રાજદરબારી કાર્યમાં જો કે બીલકુલ મોહું જોસતી નોતી, પરંતુ આખાં ઘરનો કારભાર આખે આખો પોતેજ કરતી, ને ધણીને તેટલી નિરાંત આપતી હતી. રાત ને દહાડો પોતાના બાળકોની વનવાર કરવામાં, ને ધણીની ઘર સંસારી સગવડો સાચવવામાંજ તેણીનું ધ્યાન રોકાયેલું રહેતું હતું. વહુ એ તો વરનું અર્ધ અંગ છે. બન્નેને સુખ દુઃખ સરખાંજ થવાં જોઈએ. એક ઠેકાણે મેં ટહુકો વાંચ્યો હતો કે; એક બાયડી-મારૂં એ પોતાની બાયડીને એક દિવસે કહ્યું; “ તું અને હું બે મળીને આપણુ એકજ છિયે ! ” બાયડી પૂછે છે કે; “ તે કેમ બને ? ” પેલે જવાબ લીધો કે, “ જ્યારે તને હું બડકાટીને માર મારૂં છું ત્યારે અડધો તને લાગે છે, અને અડધો તો મ્હને વાગે છે, તેથી જાણુ અડધી તું અને અડધો હું મળીને આપણુ એકના એકજ છિયે ! ” એ તો હસવાનું છે, પરંતુ ખરેખર સ્ત્રી તો પતિની અર્ધાંગનાજ છે. માટે ગમે એ કાં નહીં થઈ જાય તોપણ તું ત્હારા ધણીનો હુકમ ઉત્થાપતી ના. ત્હારા ધણીની સામે સખુન ઉચ્ચારતી ના. ત્હારાં કુળનાં રક્ષણ સાડુ એક જણનો ત્યાગ કરવો ઘટે તો તે કરજે. ત્હારાં ગામની રક્ષા માટે ત્હારાં કુળનો ત્યાગ કરવો પડે તો તેમ કરજે. ત્હારા દેશનાં રક્ષણ થકી ત્હારાં ગામનો ત્યાગ કરજે. પરંતુ ત્હારો સ્વામી જે ત્હારો આત્મા, જે ત્હારો પરમેશ્વર, તેનાં રક્ષણ

સાડ તો આખી પૃથ્વિનો પણ ત્યાગ કરજો. ગમે એવું સાસરાંમાં વિતી કાં નહીં જાય, પરંતુ ધણીને કડવાં કઠોર વચન બોલીશ નહીં, પણ ઉલટાં તેનાં કડવાં કટુ વચન સહન કરજો. એજ ત્હારી પતિ ભક્તિ છે. હોરેસની શિક્ષા છે કે;

It is hard; but when we need must bear
Enduring patience makes the burden light.

દીકરી ત્હારાં કડવાં, કઠોર, કઠણ, અને કટુ કડક વચનો ત્હારાં સાસરિયાંના સર્વ મર્મસ્થાનને, સર્વ અંતઃકરણને, અને સર્વના પ્રાણને પણ બાળીને કોલસા કરી મેલશે. માટે સાસરે સમાવાની ઇચ્છા રાખનારી વહુએ તો કોઈ દિવસ પણ દાહ ને બળત્રા ઉઠે એવું નહાઈ બોલવું સાસરાં ઘરમાં કરવું નહીં, પણ પતિ સાથે તથા સાસુ સસરા સાથે મિઠા મધુર શબ્દોથીજ વાતો કરવી જોઈએ.

“ભલાઈ હોય તુજે દરકાર, સુન ઓ ખુસેવે ખૂબી;
મુસખખર મુઠકે દીલ કરને, સુખનકા ખ્યાર કાપી હય!”

હે બેટી ! તને જો બધેબધ ભલાઈ કરવાનીજ તમા કે તથા હોય, તો નિરંતર ત્હારી બોલી મધુર રાખજો. બીજાંઓનાં દિલ જીતી લેવા સાડ ત્હારા મધુર શબ્દોનું લશકર પૂરેપૂરું બળ ધરાવે છે. એટલા માટે જો મધુર બોલતાં ન આવડે તો બેલાશક મૂળી રહેજો. પંડિત પીથાગોરસનું કહ્યું છે કે; ગમે તો મુગી મર, ને નહીં તો ચૂપ રહે. કહાપણ ભર્યું બોલી શકાય તોજ બોલજો. બેટી હવે ૪ થી પ્રતિજ્ઞા સાંભળ, અને તે પ્રમાણે તું અમલ કર.

“આતેં આતોં મવિષ્યામિ સુહ દુઃલ સમાગિની ।

તવાજ્ઞાં પાલવિષ્યામિ કન્યા ત્યં પદેન્નવીત્ ॥ ૪ ॥

“હે સ્વામી ! ત્હારે દુઃખે હું પણ દુઃખી, ને ત્હારે સુખે હું પણ સુખી થઈ, ત્હારાં સુખ દુઃખની હું ભાગ્યણ થઈશ. ત્હારો સર્વદા હુકમ ઉઠાવીને ત્હારી આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલીશ ” એ રીતે ચોથે ફેરે પરણતી કન્યા વચન આપે છે. લોક-હાર્ટ નામના જુદાં જુદાં બે મોટાં અંગ્રેજ કુટુંબો છે. તે પૈકી એક કુળની પરણતી કન્યા વ્રત લે છે કે; “હું ત્હારાં અંતઃકરણને તાળું મારીને ફરીશ.” હવે બીજાં લોકહાર્ટ કુળની કન્યા તેથી ઉલટી પ્રતિજ્ઞા લે છે કે; “તાળું મારેલું જીગર હું ઉઘાડું મૂકું છું.” આ બન્ને મુદ્રાલેખના લેહ ઘણા ઉત્તમ છે. એક પતિવ્રતા ચોરસને કોઈએ પ્રશ્ન કર્યો કે; “ત્હારો ધણી ક્યાં છે ? તેણે રાજદ્રોહનો ગુન્હો કર્યો છે, અને તે આ ઘરમાં ભરાઈ બેઠો છે તે બતાવ !” તેણીએ ઉત્તર દીધો; “હા, હા, તેને મેં છુપાવ્યો છે; પરંતુ પ્રાણ બચાવે તે તને બતાવીશ નહીં !” આતું હિમતથી બોલવાથી ડીટેક્ટીવ તેણીને પકડીને ઇંગ્લંડના રાજ ૨) ના આર્લ્સ આગળ ઘસડી લઈ ગયો. રાજ કહે:—“હે બાઈ ! જો ત્હારા અપરાધી ધણીને

નહીં બતાવીશ, તો તને એવડી ભારે શિક્ષા કરીશ, કે ત્હારો જાન જતો રહેશે !” પેલી સ્ત્રીએ નિકરપણે કહ્યું:—“આપ મ્હને શિક્ષાજ કરવા માગો છો ? મને મુક્ત નહીંજ કરશો ?” રાજા કહે; “હા, ભારેમાં ભારે સજા કરીશ !” “ગરીબ પરવર !” સ્ત્રી બોલી; “હ્યો, તે તો આ મ્હારા હૃદયમાંજ છુપાવેલો છે. જોવો હોય તો જૂઓ, ત્યાં શિવાય તે તમને બીજે કેથે મળી શકવાનો નથી !” પોતાના ખાવીદ પ્રત્યેનો પ્રેમ અને સ્વામી ભક્તિ જોઈને રાજાએ આક્રીન કરી, તેણીને માન સહિત છોડી મેલી. દીકરી ! આ પેલા બન્ને મુદ્રાલેખોનો ભેદ છે. તને પણ ત્હારા પતિવ્રતની બળવણી કરી પતિભક્તિ બતાવતાં જો ધર્મ સંકટ આવી પડે તો આ મંત્ર ભણજે :—

“અન્યેમ ઈવક્ષાત આશ્રય્યા મનઃધાતુર્યા ?”

જ્યારે જ્યારે અંતરાગિને અને મ્હારાં સાંસારિક સુખોને લગતી મ્હારી સંપૂર્ણ શાંતિને ખલલ પહોંચાડવામાં આવે ત્યારે હે પરવરદેગાર ! તું શિવાય મ્હારું કોણ રક્ષણ કરશે ? આમ બોલી ઇશ્વરની મદદ માગજે. આરતીનો છુપો ખબનો તે તેણીનું શુદ્ધ અંતરકરણ છે; અને તેના દરવાજાની લીસી કુંચી તે તેણીની મિઠી જીભાન છે. એટલા માટે સંભાળથી ચાવી લગાડીશ તો ત્હારી કસુર ઓછી રહેશે. જે સાસરામાં ખાધાપીધાની બધી પણ સગવડો હોય, મગર ત્યાં જો મારામારી ને વઢવાઢ થયા કરતી હોય, તો ત્યાંનાં પકવાનો કરતાં સુલેહ સંપનો સુકો રોટલો ભલો. ત્હારી મુદ્રા “**ચુપકીદી**” રાખજે. પાક લજ્જા ને મલાજો એ ત્હારા શુભળ બનાવજે. કમી બોલવું એ ત્હારી ખાસિયત રાખજે. તને પરમેશ્વરે બે કાન ને બે આંખ આપી છે, પરંતુ જીભાન તો માત્ર એકજ આપી છે; માટે સૌનું બે વાર સાંભળજે, બે વાર જોજે, અને એકવડુંજ બોલજે. બીજાંનાં છુટ કે સપાટ પહેરતી ના. હંમેશાં પતિવ્રત પાળજે. પગ સાથે પગ અક્ષાંખ્યા નહીં કરીશ. બીજાંનું અંગોળ કરતાં વધેલું પાણી તું ત્હારાં અંગોળમાં વાપરીશ નહીં. કળ્યાખોર અને મીઠાજ સહી મિત્તીની સંગત ના કરતી. તને મ્હારાં માથાંમાંથી ઉત્પન્ન કરેલી નથી, કાંકે તને પુરૂષને માથેની થવાને બનાવી નથી. તને મ્હારા પગમાંથીએ પેદા કરેલી નથી; કાંકે તને પગ તજે ચાંપેલી રાખીને ત્હારા વરની શુભામડી કરવા ધારી નથી. તને તો ત્હારા બાપનાં પાસાંમાંથી બનાવી છે, કાંકે તને ત્હારા ખાવીદની સુખ દુઃખની ભાગ્યેણ બનાવવાની મેં ઇચ્છા રાખી છે. શાયર સાહેબ કહે કે;

“તુ નીકુ રવેશ બાશ તા બદ સેગલ;
બ તુકસે તુ ગુફતન નયાબદ મજાવ.
ચુ આહંગે બરખત બુઅદ મુસ્તકીમ;
કે અઝ દસ્તે મુતરેબ ખુરદ ગુશમાલ.”

દીકરી ! તું સીધે રાહે ચાલજે, કે જેથી ત્હારાં દુશ્મનોને ત્હારે માટે
ભુંડું બોલવાનો કાંઈ પણ સખબ નહીં મળે. જ્યારે તંબુરાની તાન અને અવાજ
બરાબર નહીં નિકળે ત્યારેજ ગવૈયાને તેના કાન ચમટીને મરડવાની જરૂર પડે છે.
તખલાં જ્યારે શૂરની સાથે નથી મળતાં, ને રાહે રસ્તે નથી ઉતરતાં, ત્યારે તખ-
લાચીને હાથે ધમાધમ ધપ્પા ખાએ છે. બેટી હવે તો તું માતા થવાની હોવાથી,
આ બોધો ટુંકમાંજ સમજાવીને પૂરા કરીશ, ને પછી માતા તરીકેની ત્હારી ફરજો
વિધેના બાર બોધ કરીશ.

શિક્ષણ ૧૩ મું.

“ A courage to endure and to obey—
A hate of gossip parlance, and of sway,
Crown'd Isabel, through all her placid life,
The queen of marriage—a most perfect wife. ”

Tennyson.

હું બાપની બહાલી !

તું પોતાના પતિનું સાડું માગનારી, તેનું પ્રિય કરવામાં ખડે પગે ઉભી
રહેનારી, અને તેનાં ભલાં કાળે તત્પર રહેનારી, સદાચરણવાળી, અને ઇદ્રિયજીત
મન મારનારી એવી તું, બાપના જીગર જેવી બહાલી બેટી ! આ દુન્યામાં કીર્તિવંત
થઈ પેલી દુન્યામાં પણ નિરંતર સુખનેજ પ્રાપ્ત થઈશ. બેટી ત્હારો ખરો બંધુ
તો આ જગતમાં ત્હારો માત્ર ધર્મ છે. મુવા પછી પણ ત્હારો રાહબર તેજ થશે.
બીજી બંધુ તો ત્હારાં આ શરીરની સાથે નાશ પામશે, પરંતુ ધર્મ તો સાથેનો
સાથેજ રહેશે. માટે તું ત્હારો ધર્મ ત્યજશ ના. તે કેવી રીતે તે હું તને સમજાવીશ.
એક હિંદુ કન્યા પરણતી વેળાએ ચારીનો પાંચમો ફેરો ફરતી વખતે પ્રતિજ્ઞા
લે છે કે,

ઋતુ કાલે શુચિ સ્નાતા ક્રીડિષ્યામિ ત્વયાસહ ।

નાહં પરતરંગચ્છેઃ કન્યા પંચ પદે બ્રવીત્ ॥ ૫ ॥

“ દશતાનની મુદત વિતે હું અંગોળ કરીને પવિત્ર થઈ, ” હું સ્વામી !
ત્હારી સાથે કીડા કરીશ. રૂતુકાલ પૂરો થયા શિવાય હું તને બીલકુલ અડીશ નહીં.
હે નાથ ! હું બીજા કોઈ પર પુરૂષ પાસે કદિ પણ જઈશ નહીં. ” એ પ્રમાણે
પાંચમે પગલે સોગંદ લે છે. બેટી ! જે હલકાં લોકોમાં દશતાનની પહુરેલી પાળવામાં
આવતી નથી, તે લોકોમાં રક્તપિત, કાહોડ, વગેરે લોહીના બગાડના બહુ રોગો

સ્ત્રીના પતિને થાય છે. આપણી કેામમાં એ રોગ ઝાઝા ન થવાનું કારણ એજ છે, કે આપણા લોક માસિક માંદગીમાં પતિથી કે સર્વ ંહાલાંઓથી તેનોજ એ શુભ છે. માટે તું જરૂર બા જરૂર દશતાનની પહરેઝી પાળજે બેટી. આપણા બાપદાદાઓ ઇરાનથી નાશી આવ્યા, અને ખંભાતમાંથી બ્યારે કહ્યાણુરાય નામના ભેરાવર વાણિયાએ તેમને હાંકી મેલ્યા, અને સંભણના જાદવ કુળના જાદવરાણાએ બ્યારે તેઓને પોતાના શેહેરમાં આશરે આપ્યે ત્યારે, તેઓ કેાણુ છે તેની ઝોળખ વિષે આપણા તે વડીલોએ ૧૬ સંસ્કૃત શ્લોકોથી રાખને સમજાવ્યું હતું, તેના ૯ મા શ્લોકમાં વડાઈ લઈને કહ્યું હતું કે;

યેષામેવાંગના યા ઋતુસમયદિનાઃ સત્તરાત્રોમવેયુઃ

પૂતાઃ સૂતાશ્ચ માસે પ્રસવનસમયાદ્ દેહશુદ્ધાસ્તથૈવ ।

રમ્યાન્ચારેણ ગૌરા નવકનકનિમા વૈર્યવન્ત્યો બલિષ્ઠાઃ

પૂતાત્માનોપિ નિત્યં વિકસિતવદનાસ્તે વયં પારસીકાઃ ॥

અમા પાકી પહરેઝીવાળા ટોળામાં સ્ત્રીઓ દશતાનની સાત રતો પૂરી કરીને, રૂતુકાળમાંથી પરવારીને અંગોળ કરીને, પવિત્ર થાય ત્યાં સૂધી, સર્વથી અળગી રહે છે. અને બ્યારે બચ્ચું જણે ત્યારે ૪૦) રાત દૂર બેસીને પછી અંગોળ કરીને પવિત્ર થાય છે. દેહ શુદ્ધ કરવાથી બાળક પણ શોભાયમાન રહે છે. અમારી ંરતો પોતાનાં શુદ્ધ આચરણને લીધે ઘણી ઉમદા ખવાસની હોય છે. તેણીઓ નવીન સોનાના જેવી સોહામણી હોય છે. તેણીઓ ભેરાવર, પ્રેમી, અને મજબુત બાંધાની રહે છે. તેઓની મુખમુદ્રા આનંદી હસતા ચહેરાની હોય છે. તેણીઓ શોક રાખતી નથી. આવા અમે વીર્યવંતા પારસીઓ છિયે. બેટી ! તું અને ત્હારા પતિ તથા સઘળું સાસરું તંદોરસ્ત રહેવા ચ્હાતું હોય તો દશતાન અને સુવાવડ બહુ સાચવજો. સ્વચ્છતા અને આરોગ્યતાને માટે એ ઘણું અવશ્યતું છે. આજની ફેશનની ફિસિયારી અને દેખાદેખીથી સુધરેલામાં ખપવા માંગતી અજ્ઞાન ચીચકલીઓતું જોઈને, તું તેમની પૂઠે ઘસડાતી ના. તેણીઓ પણ અવર ઘરમાં આવશે, લદ્દમીજ ચાલી જશે, અને રક્તપિત્ત તથા કોહોડ ઘરમાં ઘુસશે, ત્યારે ભેજે તો ખરી, પાછાં બધાં ચેતરણા પોતાની મેળે ઠેકાણે આવશે, ને પાછી માસિક માંદગીઓમાં પથ્ય પહરેઝી અસલી જૈરાંઓ કરતાં પણ વધુ પાળશે.

“ બ લતાફત ચું બર ન આયદ કાર;

સર બ બીહુરમતી કશદ નાચાર.

હરકે બરખીશતન ન બખશાયદ;

ગર ન બખશદ બર કસી શાયદ. ”

બલી બલાઈથી સમજાવેલું પટાવેલું કેાઈ સમજીને કામ કરતું નથી, ત્યારે નાચારીએ તેની બેહુરમતી, બેઈજતી, અને નાક-કતી કરવી પડે છે. જે માણસ

પોતે પોતાનું નહીં સાચવે, જે પોતે પોતાનીજ ઉપર ભલી બક્ષેશ નહીંજ કરે, તેના ઉપર બીજું કોઈ પણ શું કરવા દયા કરશે ? વળી સ્ત્રીને તો પોતાનો સ્વામી એજ પરમેશ્વર છે, તો બીજા પરમેશ્વરને બહાર દુઢવા તેણીએ શા માટે જવું જોઈએ વાડું ? ત્યારે પતિ પ્રત્યે ત્યારે અખંડ સત્ય ને અચળ હેત છે, તો તપ જપની પણ ભેટ તને શા કામની છે ? પોતાના શુદ્ધ અને સાચા ધંમથી રહેનારી પત્નિ ઉપર કળબુગનાં ગમે એવાં કૌતકો કાં ન પડે, પણ અંતે તો તેણીજ સુખી થવાની છે. ત્યારે જો ખુદાતાલાની કૃપા મેળવવી હોય, ત્યારે જો દુઃખકાં દેખવાંજ ન હોય, તો તને ત્યારે પતિનીજ સેવા બસ છે. પર પુરૂષ ગમે એવો સુકોમળ હોય, તેને પતિવ્રત માટે તો શત્રુજ સમજવો. એ તપોબળ જેવું બીજું એ કે તપોબળ નથી. જંગલમાં પણ પુરૂષને તો પોતાની સ્ત્રીથીજ આરામ છે. જેને એવી સ્ત્રી હોય તેના ઉપર સૌનો વિશ્વાસ હોય. અર્થાત; પુરૂષને પોતાની સ્ત્રી એજ મોટો આધાર છે. જોજ રાજ એક રાત્રિએ છુપે વેષે ધારા નગરીમાં ફરતો હતો, ત્યારે તેને એક અજબ જેવો ચમત્કાર દેખાયો. જેથી બીજા સહવારે દરબારમાં પંડિતોને પ્રશ્ન પુછ્યો કે:—॥ હુતાશનચંદન પંકશીતલઃ ॥ આ શુદ્ધ પ્રશ્નનો ખુલાસો કોઈ પંડિતથી નહીં થયો ત્યારે કવિ કાળીદાસે કહ્યું કે; “હે રાજા ! ગઈ રાતે કોઈ બ્રાહ્મણના ઘરમાં તેની સ્ત્રી પોતાના પતિનું માથું ખોળામાં લઈને બેઠી હતી. પતિ ઉઘતો હતો તેથી સ્ત્રીની કમ્મર ગમે એટલી ભરાઈ આવી હતી તોએ જરાપણ સળવળ નોતી કરતી, કે રખે પ્યારો સ્વામી જાગી ઉઠે ને તેથી તેની ઉઘમાં ખલલ પડોયે. પોતાની જાત ઉપર તેણીએ આખી રાત દુઃખ સહન તો કીધું, પરંતુ ઈશ્વર જાણે તેણીની પતિ ભક્તિની કસોટિજ કરવા બેઠેલા હોય નહીં શું, તેમ તેણીને ન્હાનો દીકરો અડધી રાતે ઉઘમાંથી જાગી ઉઠ્યો, ને ઉઘની ઝુમમાં બળતા દીવાની આગળ ગયો. માતા પોતાના દીકરાના જાનનો જોખમ જાણે છે, છતાં અગ્નિમાં બળી મરતાં બાળકને ઉગારવાને પણ ઉઠી નહીં ! આ આશ્ચર્ય જોતા આપ મહારાજ ઉભા રહ્યા હતા. હવે પેલી પતિવ્રતાએ અગ્નિદેવની પ્રાર્થના કરી કે; “હે યજ્ઞોના સ્વામી ! તું સઘળાં કર્મોનો સાક્ષી હોવાથી સઘળા ધર્મોને જાણે છે, અને હું કે જે પતિની સેવામાં તત્પર હોવાને લીધે મ્હારાં પ્રાણુ-પ્રિય બાળકને ઉગારવા પણ દોડી શકતી નથી તે પણ તું જાણે છે, એટલા માટે મ્હારાં સુકોમળ બાળક ઉપર જક્ષ નહીં પાડતાં તેને બળી જવાથી બચાવજે !” પછી પેલું બાળક થોડીક વાર અગ્નિમાં પડ્યું પડ્યું પણ રમ્યા કીધું, પરંતુ જરાએ રડ્યું નહીં, જરાએ કરમાયું નહીં, કિંવા જરાએ દાઝ્યું નહીં. વળી તે પતિવ્રતા સ્ત્રી પણ પોતાના પ્રાણુનાથનું ધ્યાન ધરીને જેમની તેમ બેસી રહી ! થોડી વારે પતિ જ્યારે ઉઘમાંથી જાગ્યો ત્યારે બેઠેલી ઉઠીને તેણે પોતાનાં બાળકને આગમાંથી ઉંચકી લીધો. હે મહારાજ ! આ બનાવ નજરે જોઈને આપ વિસ્મય

પામ્યા; અને વિચારવા લાગ્યા કે, મહારા જેવું કોનું નસીબ છે? કેમકે મહારાં રાજમાં આવી સતી સ્ત્રીઓ રહે છે. હે રાજા ! ત્હારાં પુણ્યનો પ્રભાવ એવોજ છે. ” આમ કહી શ્લોકનું ચરણ નીચે મુજબ પૂરું કીધું:—

સુતંપતંતંપ્રસામિધ્યેષાવકે, ન બોધયામાસં પતિ પતિવ્રતા ।

તદામવત્પતિ મક્તિ ગૌરવાત્, હુતાશ્વનચંદન પંકશીતલં : ॥

પેલી પતિવ્રતાએ પોતાના પુત્રને અગ્નિમાં પડતાં જોયો, તોપણ પતિને ઉંઘમાંથી ઉઠાડ્યો નહીં. ત્યારે આ પતિ ભક્તિના પ્રભાવથી અગ્નિમાં બળતા સુખ-ડના કડકા પણ ઠંડા પડી ગયા ! કહ્યું છે કે; પુત્ર તેનું નામ, કે જે બાપનું શ્રાદ્ધ ગયાજીમાં કરે. જગતમાં જીત્યો તે કહેવાય, કે જે ગંગાજીમાં સ્નાન કરે. ધનવાન તો તેજ, કે જે ધર્મના કામ કરે. સન્યાસી તેનું નામ, કે જે બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવે. રજ્યો તેનું નામ, કે જે પોતાને હાથે ખરચે. સારી સ્ત્રી તો તેનુંજ નામ, કે જે પતિને સ્વર્ગમાં સાથેજ લઈ જાય. બેટી તું નીતિ ધર્મનાં ગમે એ પુસ્તકો વાંચ, પરંતુ ઓરતને તો તેનો ધણી એજ ખુદા છે; અને ધણીની જે મરજી તેજ ખુદાની મરજી ત્યારે સમજી લેવી. ધણીનો ખરાં દિલનો આશીર્વાદ એ તો ત્હારાં બીજા બધાં પ્રણય કરતાં વધુ ફળ આપશે. સીતા કે સૂયા, દ્રૌપદી કિંવા દમયંતી, સાવિત્રી કે સુકન્યા વગેરે જે જે સતીઓ પુણ્ય મનાઈ ગઈ છે, તે તે સર્વ પોત પોતાના પતિની સેવા ભક્તિથીજ છે.

“ પતિ પદની પૂજા વડે, વનિતા શુદ્ધ થાય;

પ્રાણ પતિના પ્રતાપથી, પુણ્ય પૂરાં પમાય.”

બેટી ! ત્હારા બાપના જીવ અને જીન ! સાસરા ઘરમાં સમાઈ જવા સાડ હવે હું કેટલાંક સુત્ર અને કેટલાંક મંત્ર તને કહીશ; તે પહેલાં હિંદુ કન્યા ચોરીનો છઠ્ઠો ફેરો ફરતાં શી કળુલાત આપે છે તેનું તું અનુકરણ કર.

इहाय साक्षीनौ विष्णु सत्वाहं नैव वंचिता ।

उभयोः प्रीतिः संभूता कन्या षष्ठ पदेऽब्रवीत् ॥ ६ ॥

હે પ્રાણનાથ ! આ જગોએ આપણુ બંનેવના સાક્ષી સર્વવ્યાપક પરમાત્મા છે. આપણુ બંનેવની પ્રીતિનો ગાંઠ બંધાઈ ચૂક્યો છે. હે ઠહાલા ! તે મહારો હાથ ધરવામાં મને છેતરી નથીજ એમ હું ખાત્રીથી માનું છું. પ્રાણનાથ ! તે મ્હને છેતરી હોય તો તે પ્રેમમાંજ છેતરી, કે મહારા કરતાં પણ પ્રેમનું પાંદડું તે ઠહેલું ઉંચકી લીધું, ને આશિષના ચોખા ઠહેલા તે મહારાં શરીર ઉપર નાખ્યા; હું પહેલી ચોખા ફેંકતાં રહી ગઈ, અને સૌ બોલી ઉઠ્યાં કે, “ છોકરો જીત્યો છોકરો જીત્યો ! ” બેટી ! કાર્નવાલના સેંટ કેથનના કુવા વિષે એવો વહેમ ચાલે છે કે, જો પરણેલાં

એમાં પૈકી પહેલાં વરરાજા જે તે કુવાના પાણી પીએ છે. તો બાકી ઉપર પ્રેમ રાખવામાં, તેણી ઉપર સત્તા ચલાવવામાં, તેણીજ અગ્ર રહે છે, ને સંસારમાં તેજ મૂખિ રહે છે. જેમ આપણામાં ચૌરી સરાઈ રહેતાં જે પહેલા ચોખા કન્યા ઉપર ફેંકે છે, તેનો પ્રેમ ને તેનો અધિકાર અગ્ર ગણાતો હોવાથી છોકરી તરફનાં ઉતાવળે બોલી ઉઠે છે કે; “છોકરી જીતી” તેમ જ કન્યા પેલા કુવાનું પાણી દોડતી જઈને પહેલી પીએ છે, તો સંસારમાં તેણીની સત્તા ને તેનો પ્રેમ વિશેષ કહેવાય છે. The grey mare will be the better horse. કવિ સ્વયંએ એક કડવું ‘જેડેલું’ છે, તેમાં જણાવ્યું છે કે, એકવાર એક વરરાજા જેવો પરણીને ઉઠ્યો કે તુર્તજ દેવળમાંથી દમ બાંધીને દોડ્યો, કે પહેલ વહેલો જઈને કેઈનના કુવાનું પાણી તેજ પીએ. જેવો તે પાણી પીને પાછો ફર્યો, કે તેની પ્રિયા બોલી ઉઠી; “બહાલા સ્વામી! મહેનત બરબાદ ને ગુન્હા લાજીમ. એ કુવાનું પાણી તો હું આગમચથી, પરણવા પહેલાં એક સીસામાં ભરી લાવી હતી, ને તમે હજી તો દેવળની સીડી ઉપરથી ઉતરો નહીં” તે પહેલાં મેં તે પાણી પી લીધું! એટલે પ્રેમ અને પતિભક્તિ બતાવવામાં તો હુંજ સરસી રહીને સંસારની લગામ હાથમાં રાખવાને અધિકારી બની છું!” મ્હારી બહાલી નૂરચશ્મી! બાપના જીવ! આરત ભાતની ભલાઈ એ શિવાય શામાં સમાઈ છે તે હું તને ફીરફુશી શાયરના ભાડુતી શખુનોથી સમજાઉં છું.

“બ સેહ ચીઝ બાશદ બનાંરા બેહ
કે બાશન્દ બીબાએ તખ્તે મેહી.
ચકી આં કે બા શમૌ બા બાસ્તે;
કે બૂક્તશ બદ્દ બાને આરાસ્તે.
દીગર આં કે ફરફૂષ પેસર બાયદ ઉ;
એ શુએ ખુજસ્તે બે અફઝાયદ ઉ.
સે દીગર કે બાલાઓ રૂધયશ ખુઅદ;
બ પુશીદગી નીઝ ખુધયશ ખુઅદ.”

સ્રીની સુંદરતા ત્રણ પ્રકારે દીપે છે. એ ત્રણ ચીજથીજ સરફરાજીના તખ્તને તેણી દીપાવે છે. સ્ત્રીમાં પ્રથમ તો શરમાળપણું, મલાજો, અને વિવેક હોય તો તેણી પોતાના પતિના ઘરને શોભાવી શકે છે. બીજું એટલુંજ જોઈએ, કે તેણી શુભાચ્ચ બેટાની વૃદ્ધિ કરે, અને નસીબદાર સ્વામીથી સરફરાજી પામે. ત્રીજી વાત એટલીજ છે, કે તેણી સરોવરના જેવાં કદવાળી અને રૂપાળી હોય; અને તેણી મલાજા, સંભયતા, અને વિવેકનાં લક્ષણો ધરાવતી હોય. દીકરી! કેઈ રીતનાં હસવાનાં કરવામાં બહેદ હાસ્ય ના કરતી. ધણી સાથે પણ વિશેષ હાસ્ય વિનોદ ના

કરીશ. વળી ભાર બોજ તો હઠ સરનો જરૂર રાખજે, બધીજ વખત પુષ્કળ ધૈર્ય રાખી શકાશે નહીં. વાતચિત્ત કરતાંમાં વાદ વિવાદ ઉપર ત્હારે પતિ સામે ઉતરી પડવું નહિ. પતિનું બોલવું બરાબર ન હોય તોએ ક્રોધ કરીને મીઠાજ બોલશ નહી. તે શાંત પડે ત્યારેજ ધીમેથી તેની ભુલ ભાંજવી. આમ કીધાથી અનબનાવ થશે નહીં. પતિપ્રેમથી તને બીજું શું જોઈએ ?

“ બાઝી વાતો કર્યાંની ટેવ, વહુ વાડ ન રાખીએ;
જેશું જેટલું હોયે કામ, વધુ નવ ભાખીએ.
હતી તું પહેલી વેળા નાની બાળ, હવે તો મોટી થઈ;
મૂક છોકરવાદીના નાદ, વેળા તે તો વહી ગઈ. ”

દીકરી ! ત્હારી લલચાવનારી આંખોનો દુરુપયોગ કરતી ના. ત્હારી સુંદરતા બળવવી હોય તો સવારે ઠંડેલી ઉઠજે. ત્હારો સાદ ઘણો શરીરો હોય તોપણ બીજાંને સંભળાવવા સારૂ મોટે સાદે બોલીશ નહીં. ત્હારા શોભાયમાન પગો બીજાંને દેખાડવા થકી ઉઘાડ્યા કરીશ નહીં. ત્હારો હલક કઠોર હોય તો બહુ ધીમેથી બોલજે. દાંત ત્હારા દાડમની કળી જેવા છે તેથીજ વારંવાર લોકને ખતાવવા દાંત કાઢી ઠીસરાં મશકેરી કરીશ નહીં. Joking causes a breach of friendship. દાંત ખરાબ જણાય તો મનમાંજ હસવું. ભુખ લાગી હોય તો ખાધાને ઇતરાટ ના રાખતી. સ્વભાવ ઉપર બહુ કાપુ રાખજે. દક્ષીણ આફ્રિકામાં તો નોકર લોકની પણ એક મંડળી છે, અને દરેક ઘરઘણીઆણીની તેઓ ચાલચલણ અને સ્વભાવ વિષે ખબર રાખી નોંધ કરે છે, અને જે ઘરઘણીઆણીનો સ્વભાવ સારો ન હોય તેને ત્યાં કોઈએ પણ નોકરી નહીં કરવી એવી બંધી કરેલી છે. સંસારમાં દાખલ થતી વહુએ, સાસરાંમાં પગ મૂકતી કન્યાએ, પોતાનામાં ઓછી આવડ હોય ત્યારે શુભી અને અનુભવી પાડ પડોશણની સલાહ લેતાં શરમાવું ના જોઈએ. “ હું એ તો બાણું છું ! ” એમ બડાઈ કીધાથી અધુરાં રહેવાય છે. એક બહેદીન નવી બાયડી પરણી આવ્યા હતા. તેણી હજી જવાન હોવાથી જરા નાદાન હતી, ને રાંધણીમાં પગોટાયેલી ન હોવાથી પાસેનાં વૃદ્ધ પડોસણ કુમીકાકીની તરખ્યત લેયા કરવા તેણીને ઘણીજાએ કહી રાખ્યું હતું. વરજી ન્યારે કામ ધંધે સિધારે ત્યારે નવી નવી વાનીઓ રાંધવાનું કુમીકાકી નવી વહુને શિખાડતાં. પણ અમુક વાની કેમ રાંધવી તે ખતાવ્યા પછી નવી વહુ ટચાકી કરતી કે; “ કાકી કાકી ! એ તો હું બાણુતીતીજ ! ” બધીજ વખતે એવી સફાઈ માર્યા કરતી હોવાથી કુમીકાકીનું પાકી રહ્યું હતું. એક દિવસે તાજાં ખૂમલા બારણે વેચાવા આવ્યા તે નવી વહુએ લીધા, પણ તે કેમ રાંધવા તેની તરતીખ તેણી બાણુતી નોતી. કુમીકાકીને પૂછવા ગઈ ત્યારે કાકીજી બોલ્યાં; “ ટપેલીમાં ખૂબ

હકાળી, મરી મીઠું નાખી, કડછીએ કરીને ઘુંટી નાખીને પાતળો રસ બનાવવો !” ત્યારે નવી વહુ બોલી; “કાકી, એ તો હું જાણતી’તી !” પછી તે પ્રમાણે યૂમ-લાનો રસ રાંધીને ધણીજી આગળ મૂક્યો, એટલે તેવણ આ નવી જાતને સુપ પીને વોમીટ કરવા લાગ્યા અને એવા તો છેડાઇ પડયા, કે કુમીકાકીને જમને ફરિયાદ કીધી કે; “તમે એને કંઈ રાંધવા સીધવાતું શિખવતાં કાં નહીં ?” ત્યારે કાકી કહે; “તમારી વહુ તો બધુંજ જાણે છે, એટલે એને શિખવવા જેવું કાંઈ છેજ નહીં !” આ ચક્રુનમ નવી વહુને એવી તો સજ્જડ લાગી, કે પોતાની ખોડ ભૂલીજ ગઇ.

“જેહ અઝ આઝમાયશ ન દીદમ ગવાહ;
ગવાહે સખુન શુધઓ ફરમાન રવા.”

મેં તો અનુલવ શિવાય વિશેષ ચઢિયાતો સાક્ષી બીજો એકે દીઠો નથી. સારી બોલી ચાલીનો તેમજ સત્તા લોગવનારાંનો સત્યવાદી સાક્ષી તે અનુલવજ છે બેટી. પતિ સાથે મરાઈને પણ ધણીને કરજ કરતાં અટકાવનારી, ઘરેણાં ને પોશાકોનાં ફિસિયારીખોરા ખરચો કરતાં ધણીને હાથ પકડનારી, કરકસર કરાવનારી સ્ત્રી, સાસરામાં બહુ માનીતી થઇ પડે છે. ધણી પાસેથી પોતાને ગમતી વસ્તુઓ નહીં મળતી હોય ત્યારે મનમાં ઓછું નહીં આણનારી વહુ જો આમ કહે કે; “જે છે તેજ પુરતું છે; નવું વસાવવાની જરૂર નથી; વધારેની હાજત નથી; હમણાં તો સૌ ચાલે તે કરતાં ઘણું છે; ફેકટનો ખર્ચ નહીં કરો !” તો તે વહુ સાસરે શોભી નિકળે છે. ધણી ટચાકી કરી ફિસિયારીખોરા પોશાક પહેરીને ધણીને ખાખા વળખો કરાવનારી વહુ તો તજના ઝાડ સમાન છે. એ ઝાડની માત્ર ખહારની છાલજ સારી ને સુંદર સ્વાદવાળી હોય છે, અંદરથી તો એ ઝાડ પોકળ હોય છે. માટે સ્વચ્છ અંતરણની માંહેલી સુંદરતા, મસ્તકમાં સાદાઈથી ભરેલો ભપકો, બહારના ચટાકી ટચાકી પોશાક કરતાં લાખ દરજ્જે ચઢતો છે. સાદી સાહેબનો બોધ છે કે;

“વસકે તુરા ગર કુનહ વર ન કુનહ એહલે ફજલ,
હાજતે મશશાતે નીસ્ત રૂએ દીલઆરામરા.”

ચતુર લોક ત્હારી સ્તુતિ કરે કે નહીં એ કરે તેની સાથે તને શું કામ છે ? સુંદર ચહેરાની ખુબસુરત વહુના મુખડાને કોઈ પણ ત્રાહિત સંગારનારીની જરૂરજ નથી. સોનાની આગળ કથીરની શી કીંમત ? જે સત્યવાદી છે તેને બીજાના ભારખોજ શી ગણત્રિમાં છે ? ગંગા નદી આગળ બીજી નદીઓનો શો હિસાબ ? જેને સતી સ્ત્રી મળી હોય તેનાં સુખ આગળ બીજાં સુખની ગણત્રિ શી ? સૂર્યના તેજ આગળ આગિયા કીડાની ખિસાદ કેટલી ? તેમ જેને ઇશ્વરે સ્વરૂપ કુદ્રતીજ આપ્યું તેને ટાપટીપ કરવાની જરૂરજ રાંની બેટી ? ખહારી ડાહી દીકરી, હીંદુ

કન્યાનો ચારી વેળાનો ૭ મો ફેરો હાલ તને બહુ મનન કરવા ભેગ છે. છેલ્લી ફેરોએ પરણતી કન્યા પ્રતિજ્ઞા લે છે કે;

હોમ ચક્ષાદે કાર્યેષુ ભવામિત્ત સહાયિની ।

ધર્મર્થ કામ કાર્યેષુ કન્યા સત્ત પદેઽજાવિત્ ॥ ૭ ॥

હે પ્રાણુનાથ ! હોમ, યજ્ઞ, વિગેરે ધર્મની ક્રિયાઓમાં હું તમારી દરેક મદદે આવીશ; તેમજ સુવાં જીવતાંના દરેક ધર્મ અર્થ—અને કામનાં કાર્યોમાં પણ હું તમોને સહાય થઈશ. આ પ્રમાણે સાતમે પગલે હિંદુ કન્યા કહે છે. દીકરી હવે તું બે જીવવાળી થઈ છે, હવે તું ભારેવાઈ થઈ છે, હવે તું હમેલદાર થઈ છે, ત્યારે તો હવે ત્હારી ફરજ સાસરાં ઘરમાં અવશ્યની એ રહી છે, કે ધાર્મિક ક્રિયા કર્મોમાં, સાસરાંનાં અશો ફરોહરોને લગતી ક્રિયા ધર્મકામો તું યકીનદારી, દીનદારી, અને દિલદારીથી સાસુના હાથમાંથી ઉમંગથી ઉપાડી લેજે. ધર્મક્રિયાનાં જે નેક કામો તું કરશે તેજ ત્હારી સાથે આવશે દીકરી. અશો ફરોહરોથી માંડીને ખુદ ખુદાતાલાના દર્શન લેવામાં એજ કામો ત્હને ચઢવાનાં પગડિયાં છે બેટી. આપણી ફરવરદીન યશ્તમાં કહ્યું છે કે;

આઓંઘ્હામ રય ખરેનંઘહય,

હાધરિષોશ પુથ્રે વરેન્વધન્તિ;

આઓંઘ્હામ રય ખરેનંઘહય, હુઝમિતો ઝીઝનોન્તિ;

આઓંઘ્હામ રય ખરેનંઘહય,

યત ખવધન્તિ હયત—પુથ્રાઓ.

એટલે; આપણાં બહાલાં અશો ફરોહરોનાં તેજ તથા પ્રતાપને લીધે જનનારી સ્ત્રીઓને હમેલ રહે છે. તેમનાં તેજ તથા પ્રતાપને લીધેજ જનનારી માતાઓ કષ્ટાયા વગર સહેલાઈથી બાળકનો જન્મ આપે છે. અશો ફરોહરોની દુવાઓ અને પ્રતાપને લીધે જનેતા માતાઓનાં બાળકો ભરપૂર, પૂરે દહાડેનાં, તંદુરસ્ત થાય છે. દીકરી ! આ કોતકના જમાનામાં અશોફરોહરો ઉપરથીજ નહીં, પણ ખુદ ખુદાતાલા ઉપરથી પણ ત્હાડું દિલ ઉઠી જાય એવી આજની ફેશન ફિસિયારીવાળી સહી મીન્તિઓ તને ઘણુંએ હસી નાંખીને સમજાવશે, પણ તું રાસ્તીથી વિચારીને મજાખુત મનથી કામ લેજે. ત્હારી ખુબી ખુબસુરતી વધારવા માટે હમેશાં નેકીનાં ધાર્મિક કામોને વળગેલીજ રહેજે. નાસ્તિક ને અધર્મી સંગતથી જરૂર દૂર રહેજે બેટા. એવી ટચાક ઇત્તરો સાથે વાતચિત્ત કરવાથી પણ આપણને ઇજા થાય છે. ભેકે એવી ચીચકલીઓની વાતથી તુર્ત તો ગેરફાયદો જણાતો નથી, તોપણ તે દુષ્ટાઓ ત્હારાં અંતઃકરણમાં અદ્રસ્થરૂપે કડબું ખીજ રાખી દેશે, અને પછી તેવી

હુખાઓથી તું ગમે એટલી અળગી રહેશે, તોએ તેણીએ મરકીની માફક ત્હારી પાછળ આવ્યાજ કરશે, અને પેલાં કડવાં ખીજને ઉછેર્યા કરશે. કાંવ કહે છે કે;

“ નઠારી સંગત થકી, ઉંચ નિચમાં પલટાય;
સાધુ પુરૂષ સુબાણ, હુઃખ કિચમાં લપટાય;
કાક તણા સંગથી, કેકિલા રૂપે કાળી,
ઠરતે કેાટિ પ્રકાર, શ્વેતતા ન શકે ધારી,
વળી કેા’ અમૃત તે શું કરે, વિખડું જ્યાંવરસી રહે!
નીતિ તું ખી પણ વ્યર્થ જ્યાં, અનીતિ કેરું પૂર વહે.”

દીકરી ! મૂવાં તે તો ગયાં, એવું વિચારીને તું ના બેસતી. તું તો જાણે હજાર વરસ જીવવાને ભાગ્યશાળી થઈ હો, એવા મનસુખાથી ત્હારી ધર્મક્રિયા ઉપર પૂજો મૂકતી ના. જેમ તેઓ મૂવાં તેમ ખીજ પણ જવુંજ છે, એવી ભાવનાથી તું ધર્મક્રિયામાં તમર રહેજે. હુને પેટમાં ગર્ભ રહ્યો છે ત્યારે તો સાસરાનાં અશો નેઆંગાંનોની આરાધના પૂર જોમથી કરજે. તેમની ક્વશીઓની મદદ હમેલ વખતે ઘણી જરૂરની છે બેટી. ફરવરદીન યશ્તમાં દાદાર હોરમજદ વિષે કહ્યું છે કે,

આઓંઘહામ રચ ખરેન’ધહચ, વીધારઓમ્ ઝરશુઝ અઝેમ્ ખરેશિખ્વ પુશ્વે
પઈતિ-વેરેતે અપરધારથિન્તો આદાતાત્ વિધાતઓત્, વ્યાહ્વ ઉર્વતચઓમ્
અસ્તિચ ગઓનચ, દ્રેવ્દચ ઉરૂશ્વાંસચ, પઈધ્યાઓસચ ક્વાક્સચ.

પરમાત્મા કહે છે કે; “હે જરથોસ્ત ! મૂવેલાં અશો ફરોહરોનાં તેજ તથા પ્રતાપથી હું અંચ્યાંઓને તેમની માતાઓના પેટમાં વીધોતુ નામના દૈત્યના હુમલાથી બચાવી લઉં છું; તેમને ટકાવી રાખીને મરવા દેતો નથી. વળી બાળકોની માતાઓના પેટમાં તેણીઓનાં બાળઅંચ્યાંનાં હાડકાં, સ્વરૂપ, સ્નાયુઓ, આંટરડાં, યગ, તથા છુપી શરમગાહને હું બનાવ્યો જાઉં છું, ને બચાવ્યો પણ જાઉં છું.”

ગર્ભવતી બેટી ! એટલા સાડા હાલ તો ત્હારે અશો ફરોહરોની ક્રિયા વગેરે ધર્મના કાર્યો અવશ્ય કરતાં રહેવું. ત્હારા પેટમાંના ગર્ભ ઉપર બહાલાં અશો નેઆંગાંનોની નજરની બરકત અનદીઠ ઘણી છે. હું હવે એને લગતી ખીજ જાણવાબેગ વાતો પણ કહીશ બેટી.

શિક્ષણ ૧૪ મું.

“ The greatest burden in the world is superstition, not only of ceremonies in the church, but of imaginary and scarecrow sins at home.”—Milton.

● હાલી ખેટી !

હવે તું ગર્ભવતી ગર્ભિણી થઈ છે, માટે ત્હારે ખાવરા ચાવરાપણું તજવું જોઈશે. ખાધ ખોરાકમાં તને હવે પથ્થ પહરેઝી પાળવી પડશે. તે વીશે હું બીજી વારે સારી તરેહથી તને સમજાવીશ; પરંતુ બે જીવવાળી સ્ત્રીઓને તેમની અભણ માસી મામીઓ તરેહવાર વહેમો ઘાલે છે, તેવા વહેમોને તું વશ ના થઈશ ખેટા. ગર્ભ સુકવી મૂકવાના, અધુરે ગર્ભ તોડી પાડવાના, હમેલની ખરાબી કરવાનાં જીઠાં જીઠાં કામણ દુમણ વિષે તું જરાપણ મન ઉપર લેતી ના. એવા વહેમો ઘાલનારી કોળાઈ પુઈઓ તને ગમે એવું સમજાવે તોએ તું ચૂપકીદી પકડીને દાદાર અહુ-રમજદ ઉપરજ રહેજે. આ તો નણુંદે કરી મેળ્યું; આ તો લોભઈએ શેવડા સાધ્યા, અને પેલું એલું તો સાસુ થતીએ કાંઈ કરી મેળ્યું; એવાં એવાં કૈતકો ઉપર ખુવાર થવાને બદલે બસ ચૂપકીદી પકડજે. કોઈના કીધાથી કાંઈ કશું થતું નથી. પરવરદેગાર જે કરે તે કોઈ નહીં કરે. અફડાવાવાળાં તને હવેજ લણાં મળશે; પણ સાસરાં ઉપર કાંઈએ નહીં સુગતાં ચૂપ રહેજે દીકરી. ક્રેન્ચ લેખક લેકોરદેરનું ખાસ શિક્ષણ છે, કે આવા પ્રસંગે પોતાનું ને પારકાનું કલ્યાણ કરવાનું બળ માત્ર મૌન એટલે ચૂપકીદીમાંજ રહેલું છે. માટે વહેમ ઉપર ચકીન ન રાખતાં દીકરી તું ઇશ્વર ઉપરજ શ્રદ્ધાવિત્તોમ્ભ: શ્રદ્ધાવાન થા. આમ છતાં વહેમી સાસરિયાંવાળાં જે કાંઈ તેવા ભૂત ભમાડાના ભવાડા કરતાં તું જૂએ જાતે, તો આવાં વશીકરણના વહેમો નહીં કરવાને જરૂર પડે તો ત્હારે તેમને કહેવું પણ ખરૂં. શેખ સાદી શાયર પોતાને માટે કહેતા હતા કે;

“ ચુ” કારી બી પુઝુલે મન બર આયદ;
મરા દર વયે શુખન શુક્તન ન શાયદ.
વગર બીનમ કે નાબીના એ ચાહ અસ્ત;
અગર ખામુશ બેનશીનમ શુનાહ અસ્ત.”

જ્યારે કોઈ કામ મ્હારા વચમાં પૂરાયા વિના પાર પડી શકતું હોય ત્યારે મ્હારે વચમાં કાંઈ પણ બોલવું એ અઘટિત છે. પરંતુ જ્યારે હું જોઉં કે એક

ગમથી આંધળો આવે છે, અને વચમાં ખોટો કુવો છે, ત્યારે પણ જો હું મુગો મંત્ર બેસીને બેચા કડું તો તે હું મોટો અપરાધ કરતોજ કહેવાઉં. બીનાઓમાં તો એટલા ઉપરથી કહેવતો ચાલે છે, કે જે સ્ત્રી ચૂપકીદી પસંદ કરે છે તેનો પુરૂષોએ આદર કરવો. દીકરી ! સાસરામાં કોઈ ક્રોધ કરે તોએ ક્ષમાથી તેને જીતજે. જો મીઠાજી થઈશ તો ઠાકર ખાશે, કેમકે મીઠાજી ખોશે ત્યારે ત્હારા સમક્ષ શી વસ્તુ પડેલી છે તે પણ તને દેખાશે નહીં, અને તું તુટીજ પડશે દીકરા. સજ્જનતાથી તું દુર્જનોને વશ કરજે. જે છોકરી જીભને લગામમાં રાખે તેણી ઘણી ડાહી ડહાપણવાળીજ હોય. ઉદાર દિલ રાખીને સાસરિયાંની કૃપણતાનો તું પરાજય કરજે. અભિમાની છોડીથી તો પુરૂષો પણ ખિંતા રહે છે; કેમકે તેણી પોતાની તુંડાઈને લીધે કાંઈ પણ સાહસ કરવાને ડરતી નથી. માટે સત્યથી અસત્યનો, જ્ઞાનથી વહેમોનો, અને ખામોશીથી ભૂતલભાડાનો તું પરાજય કરજે બેટી. હિંમતથી ભુરા વહેમોને હસી નાખજે.

“શ્યામલમેં પીરમેં શરીરમેં ન લેદ રાખે;
હિંમત કપટ જો ઉધારે તો ઉધર જાય;
ઐસો દાન દાને તો બિનાહી જંત્ર મંત્ર કીય,
સાપકી જહરબી ઉતારો તો ઉતર જાય.
ઠાકુર કહત કહુ કહિન ન જાનો તુમ;
હિંમત કિયેતે કહા કહા ન સુધર જાય;
ચાર જને ચારહુ દિશા તેં ચાર કેને ગહી,
મેરકેં દિલાયકેં ઉખારે તો ઉખર જાય.”

ઠહેમે ઠહેમે સુખી સંપીલાં સાસરામાં કુસંપ જાગે છે. નિર્દોષ સગાં બહાલાં વિના પ્રયોજને વહેમાય છે, અને અકેક ઉપર સુગવાથી નિર્દોષો બાપડાં સોડરાઈ સુકાઈ જાય છે. “માથાની લટ, આંગળીના નખ, પહેરેલાં વસ્ત્રની ચીંદરડી કે કપડાંના તાર, અથવા ખાતાં વધેલું અન્ન, એમાંનું કંઈ જો શેવડા ધૂતારા બાવટા કે ઇલમીના હાથમાં આપ્યે, તો તેના ઉપર તેઓ મંત્ર પુકી પ્રયોગ અજમાવીને જેને કંઈ કરી મેળવા ધાર્યું હોય તેને હેરાન કરી શકે છે, એવી વહેમી દેહસત ઘણી વહેમી બાઈઓને લાગતી હોય છે.” વળી કેટલાંક વહેમીઓની માન્યતા પ્રમાણે માણસનું નામ કિંવા તેના પગલાંમાંની ધૂળ પણ કામણુ ટુમણુમાં કામ લાગે છે, એમ જાણીને વહેમી જહેનો ત્હારી સપાટ નીચેની ધૂળ ઉચકી લેશે, ત્હારી સપાટ કે ઇંબર દસ્તાવી જશે, પણ ઓ દાદારે દીધેલી દીકરી ! તને દાદારે દીધી છે ને દાદારજ જે કાંઈ કરશે તે બનશે, બીજાં જજખ મારે છે. કેટલીક પુવડ સ્ત્રીઓ અડદના લોટનું પુતળું બનાવીને તેને જેટલો ત્રાસ આપે તેટલો ત્રાસ

પેલાં સામાવાળાંને પડે, એમ બાણીને પછાડા મારે છે, તે તો માત્ર ખુદાઈ દાવો કરવાનો અહંકાર માત્ર કરે છે. કુદ્રત ઉપર દાવો કરીને પાછળથી તેઓજ પીડાય છે.

“રચના રંજે બહિષ્કી, મોહ બઢાવે મનન;
વહ કરતામે કા કમી ? કયોં ન લાજે હરિજન ?”

(દયો.)

આ સંસારમાં સ્ત્રી કે પુરૂષની નાના પ્રકારની રચના રચેલી છે, તેઓ એકમેકના મનતું રંજન કરીને મોહ માયા વધારે છે. ત્યારે વિચાર કર બેટી, કે આવી મનને રંજન કરનારી રચના ઈશ્વરે રચી છે તેનામાં શી વાતની કમી હશે, કે કોઈના કીધાથી કાંઈ થાય ! કોઈના કીધા મૂક્યાથીજ બે કાંઈ કશું થતું હોય તો ઈશ્વરની ઐશ્વર્યતા ક્યાં રહી ? આપણુ તેનાં રચેલાં છિયે તો ને રચનારમાં કરોડો ગણી વધારે ઐશ્વર્યતા હોવીજ બેઈએ. માટે હે બેટી ! શેવડા બ્રાહ્મણ ને આવડા ઉપર વિશ્વાસ રાખવાને બદલે પરવરદેગારનેજ વિશ્વાસથી યાદ કરજે. મોરોલ્લોમાં બહુ કોટલના વહેમને લીધે કેટલીક બતો કુમારિકાતું મોહું ધોળા અને રાતા રંગથી પીઠી કરે છે, અને તેણીના હાથ પગ પિંગા રંગથી પિંગવામાં આવે છે, કે કોઈ ભુંડાની નજર ન લાગે ! પરંતુ તેજ બતિમાં લગ્ન વખતે વર કે બૈયર માદાં પડી જતાં વિશેષ દીકામાં આવે છે. માટે બહાલી બેટી ! હલકાં મનુષ્યોનાં નકારાં વચનો અને મંત્ર તંત્રને તું ગણુકારતી રખે. પ્રિન્સ અહમદનો ભાઈ પ્રિન્સ હૂસેન બહુ બાણુતો હતો, અને તેની સોડે એક સેત્રં હતી, જેના ઉપર કોઈ બેસીને જ્યાં પણ જવા માગે ત્યાં તે ઉડીને જઈ શકતો હતો, પરંતુ હૂસેન ઉપરજ જ્યારે કબા આવી પડી ને સપડાયો, ત્યારે તેજ બાજમ નકામી જણાઈ હતી. બેટી તું તો તાબેદારી, સેવા, ડહાપણ, ખામોશી, ક્ષમા, શાંતિ, સરળતા અને સદાચરણનેજ મંત્ર સમજ લેજે, અને “શીલ સાચવનારી વહુના ગર્ભને કશુંએ નુકશાન થતું નથી, પતિવ્રતાના હમેલ તુટી પડતાજ નથી;” એવું ગુરૂઓનું વચન છે તે યાદ રાખજે.

“પચોઈર્થામ્ ગેરેઝામ્ ગેરેઝએત અપિશ્ વંઘ્વહિ યા ગેરેઝઘતિ,
હય અપુથો-જન્યાઓ જહિક્યાઓ. મા હે અવિ પાઘેમ્ અવ-હિશત,
મા ગાતૂમ્ નિપઘધ્યંઘ્વઉહ. કુધ હીશ્ અઝેમ્ કેરેનવાનિ ?
અસ્મનેમ્ અવિ ક્ષુસાનિ ? ઝામ અવિ નિઉર્વિસ્યાનિ ?

(અરશીશવંઘ યશત)

હમેલ તોડી પાડવાની તજવીજ કરનારી દુષ્ટ સ્ત્રી વિષે બુલંદ દરજ્જાની અરશીશવંઘ ફરેસ્તી પહેલો દિલગીરીનો પોઝાર મારે છે. તેણી ખૂમ મારીને કહે છે કે; હે આદમ ! તે કુભારબનાં પગલાં પડ્યાં હોય તે પગલાં પર ઉભોએ ના

રહેતો. તેણી જે આસન ઉપર બેઠી હોય તે બેઠક ઉપર પણ બેસીશ મા. અરે ! એવી ક્રિયા કારસ્તાનવાળી દુષ્ટ ડાકણ માટે હું શું કરું ! આશમાન ફાટીને જો જગો કરી આપે તો તેમાં ભરાઈ જઉં ! ધરતી ફાટીને જો જગા કરી આપે તો તેમાં ભરાઈ જઉં ! શું કરું ? પતિવ્રતા સન્નારીએ તો પોતાના પતિ વિષેજ ભકિતભાવ રાખવો; એવા બદ્ધ કેટલના વહેમો રાખવાજ નહીં. પતિનાં ચરણ કમલને ઘેાઘને તે પાણી પીવું, પરંતુ શેવડા બાવટા મંત્રેલી ચિઠ્ઠીતું પાણી પીવા આપે તે ના પીવું. કેટલીક બાઈઓ પોતાની નણુંદ ઉપર સુગનારી હોય છે. નણુંદને પ્રથમથીજ દુશમન માની લેઈ તરેહ તરેહનાં કઠોર વચનો બોલે છે. આમ થવાથી નણુંદ પણ નહીં શત્રુની શત્રુ બને છે. બેટી તું જો સાચરે સમાવા ઇચ્છા રાખતી હશે, તો નણુંદ, નણુંદના ધણી, ભાણુબાં, ભત્રિબાં, સૌ ઉપર પ્રેમ દેખાડજે. ત્હારાં દિલમાં ખૂસે વહેમ રાખીશજ મા.

“ અગર દેલ તોરા સંજે ખારા શવદ;

ન માનદ નેહાં આશકારા શવદ.”

બેટી, ત્હારું હૃદય પાષાણ જેવું, નહીં પિંગળે એવું કઠણ હોય, તોપણ તેમાં છુપાયેલો ખૂસે વહેમ છુપ્યો રહેનાર નથી; તે વહેમ ખુલ્લોજ પડવાનો. વરસાદ, વહુ, ને વૈદ એ ત્રણેવને જશ હોતોજ નથી. વહુ તો એકલા વરની, પણ ગુલામ-ગીરી આખા ઘરની. તું પેદીનો કચરો વાળશે તે પણ સાસુને સોહવાશે નહીં. બેટી તું દેરાણી જેઠાણીને પણ કદિ અવર ગણીશ મા. બીજાંને અવદશ કહેતાં આપણેજ અવરિયાં લેખાઈએ. દિલ્લીમાં દેવીદાસ નામનો વાણ્યો હતો. સૌ કહેતાં કે, “ સવારના પહોરમાં જે કાંઈ દેવીદાસતું અવર મોડું જૂએ તેને તે દિવસે ખાવાતું અન્ન પણ ના મળે ! ” આ વાતની ખબર પાદશાહને થવાથી, વાતની સચ્ચાઈ શોધવા સાડ દેવીદાસને પકડાવી મંગાવ્યો, અને આખી રાત કોટડીમાં પૂરી રાખી, સવારના પહોરમાં પાદશાહે કોટડી આગળ જઈ પહેલું મોડું દેવીદાસતું જોયું, પછી પોતાને શું થાય છે તેની તપાસ કરી. લોગ ચોઘડિયે બાદશાહ જ્યારે જમવા બેઠો ત્યારે ભોણામાં શીલીંગ ઉપરથી ઘરોળી પડવાથી નવે પકવાન પડતાં મૂકીને ભોણાં ઉપરથી ઉઠી ઉભો થયો, ને વહેમ ખરો પડેલો બાણી ફરીથી રસોઈ કરાવી હુકમ કીધો કે: “ એવા અવર માણસને શૂળીએ ચઢાવવો ! ” શૂળીએ પ્રાણુ લેવા દેવીદાસને જલ્લાહો લઈ ગયા, ત્યારે શૂળી ઉપર તેને જેવો ચઢાવીને પૂછવામાં આવ્યું કે, “ દેવીદાસ ! મરતી વખતે ત્હારે કાંઈ કહેવું છે ? ” ત્યારે તે બોલ્યો; “ ભાઈઓ ! આજ પછી સવારના પહોરમાં પાદશાહતું મોડું કાંઈ જોશે ના ! જૂઓ, મ્હારું મોડું પ્રાતઃકાળે દીકાથી તો ખાવાને અન્નજ મળતું નથી, પરંતુ પાદશાહતું અવર મૂખ સવારના પહોરમાં મ્હારા દીકામાં આવ્યું તો હું જીવથી

જાઉં છું !” પાદશાહને આ વાતની ખબર પડતાંજ વિચાર કીધો, કે જેનું પહેલું
 મોઢું આપણે જોઈએ તેજ ધણી આપણું પણ મોઢું પહેલું જૂએ છે, તો એ જી-
 માં અવર કોણ ? તે કે આપણે પોતે ? આમ વિચાર કરીને વહેમ કાઢી નાખ્યો,
 ને રૈયતને પણ એવા વહેમ નહીં રાખવા ફરમાવ્યું. દેવીદાસને છોડી દીધો. બેટી !
 બધો વિશ્વાસ પરવરદેગાર ઉપરજ રાખ; ત્હારે માટે તેજ બસ છે, વહેમ ખાવાની
 જરૂર નથી. વહેમી ને ધૂતમ ધાતમ કરનારી બાઈ પુઠાની ચોર છે. કામણ દુમણ
 કરનારી કુવડનો પસીનો વાસ મારે છે. છૂ મંત્ર કરાવનારીને લાળ ઝરે છે. નજરખંધી
 ને મૂઠ મરાવવાનો ફાંકો રાખનારી સૌમાં ઓશિયાળી થઈને ફરે છે. છોકરાં માગવા
 સાડ લોકોનાં બારણા ઠોકવા જનારી નાગી કહેવાય છે. તેણીને નરક પણ ચાટવું
 પડે છે. ફાટેલાં લુગડાં પહેરીને લજ્જા છોડવી પડે છે. કવિ કહે છે;

“ઠંકાય સાવ શરીર ને સચવાય અમંગલ અંગનું,
 સમજે પ્રયોજન એટલું શણગારના શુભ અંગનું;
 પતિ પદ વિના જેને સદાં સંસાર સાવ અસાર છે,
 તે નારીનો સંસારમાં સુખરૂપ આ અવતાર છે.”

માટે

“વાંસો ઉદર ઉંઘાડાં ન રાખીએ;
 ઉંચે ઘાંટે ન કરીએ ઉચ્ચાર; અદબ શિખો એટલી.”

આપણો જરથોસ્તી ધર્મ તો જાદુ કોટલ કે કામણ દુમણનાં વશીકરણને
 ધિક્કારે છે. બીજાઓ આપણને ધર્મી ગણે ખરાં, પણ તેથી કાંઈ આપણે ધર્મી
 થઈ જતાં નથી. આપણું અંતઃકરણ સ્વચ્છ ને શુદ્ધ હોવું જોઈએ. ધર્મથી ઉલટાં
 જઈ અધર્મ પકડીને જેઓ શેવડા પ્રાદાણ કરે છે, જેઓ જાદુ કોટલનો શક અને
 વહેમ પોતાનાં સગાં બહાલાંઓ ઉપર લઈ જઈને સુગે છે, તેઓ ધર્મથી પતિત
 થએલાં દુર્જન અને દુરવંદો ગણાયેલાં છે. તેઓ છળ કપટથી આપણુ નિર્દોષોને
 જાદુ કોટલ કરતાં ચિતારીને ધડીલાર પોતાની આસપાસનાઓનાં મનમાં આપણે
 વિષે ઝેર વસાવશે, અને તાત્કાલિક આનંદ મેળવશે, પણ આખરે તો તેઓજ
 પીડાકારી ભોગવશે. બેટી, તને તો અખંડ જાદુ તે ત્હારું પતિવ્રતજ થઈ લાગશે.
 “વ્યર્થ સહુ વ્રત નિયમ ને કર્મ છે રે લોલ; પાળિયે જો ના પતિવ્રત ધર્મ રે
 લોલ !” દીકરી ! જેણીઓ ચિટ્ટી દોરા કરે છે, જેણીઓ તાવીને ને રકાળી ધોઈ
 પીએ છે, અનેક અનેક વહેમી વહેળાં કરી મરે છે, તેણીઓ સોહરાયેલી, સુકાયેલી,
 વાસ મારતાં શરીરવાળી, અને નજીશ દેખાઈજ આવે છે. તેણીઓ લખેલી કુતરી
 જેવી આવરી આવરી લમતી જણાઈ આવે છે. પુવડ તો તેણી જરૂર બને છે.
 આંખમાં ખાડા પડીને કાળા કાજળા દેખાય છે. વળી જેણી કોઈ નિર્દોષ સગી ઉપર

સુખ્યા કરે છે, કે “ફાણીએ મૂને કંઈ કરીજ મૂક્યું!” “લાલીતું ભૂત તો લાગોળે પથુ નહે છે!” “પુએણ સાસુની ખારક તો મહારી આંખ બહાર કાઢે છે!” વગેરે વગેરે બિચારાં નિર્દોષોને સતાવ સતાવ કરે છે. એવી સુગનારી સ્ત્રીઓથી બેટી તું તહારે વહેવાર જેમ અને તેમ અળગો રાખજે. એવીઓ માટે તો ક્રીરદુશી શાયર કહે છે તેમ,

“એ તર્સ અઝ બદે મર્દુમે બદ નેહાન;

કે બર બદ નેહાન તંગ બાશદ જેહાન.”

એવાં બદબદ માણસોનાં બુરાં કરતુકોથી તું અળગ અળગ ડરેલી ચાલજે; કેમજે એવાં કરતુકવાળાં માણસો ઉપર સારી જગત રૂઠે છે. સતી સાવિત્રીએ બહુ કોટલની ક્યાં દરકાર કીધી હતી? ઉલટી વન વગડામાં પોતાના સ્વામી થતાને જોઈને મનમાં પરણી લીધો હતો. જોશી બાવટાઓએ તેણીને વહેમ ઘાલ્યો, અને નારદજીએ પથુ અનુમોદન આપ્યું, કે સત્યવાન તો એકજ વરસમાં મરી જશે, અને માબાપે પથુ વહેમ ઘાલવા છતાં સાવિત્રીએ વહેમને ધિષ્ઠારીને સત્યવાન સાથેજ સંસાર માંડ્યો હતો. જ્યારે તે સાસરામાં આવી ત્યારે તો સાસુ સસરાનો નબળો વખત દીઠો. સાસરાની નબળી સ્થિતિ જોઈને તેણીએ પોતે પોતાનાં ઘરેણાં ઉતારી પાડી તેમના જેવાં ફાટાં ટુટાં કપડાં પહેરી લીધાં હતાં. તેણીનું આત્મ બળ ભારે હતું, અને તેણે વહેમોને નહીં માનવાથી સાસરું સુખરૂપ ચાલ્યું હતું. દમયંતી સામે પથુ બહુ છૂ મંત્ર ચાલ્યાં હતાં, પરંતુ તેણી આત્મજ્ઞાની હોવાથી તેને કાંઈએ નડ્યું નહીં હતું. તેણી જોકે બીજી રીતે ઘણા કલેશમાં પડી હતી, તોએ વહેમોની તેણીએ પરવા નોતી કીધી. વનમાં તેણીના પતિ ઉપર અનેક ક્રિયા કારસ્થાન ચાલ્યાં, પતિથી વિષુદ્ધી થઈ, અરધું વસ્ત્ર પહેરીને રજળવું પડ્યું, પરંતુ બહુ કોટલ અને વશિભૂત ક્રિયા ત્યજીને પતિવ્રતના વ્રતથીજ તેણી પાછી સ્વામીને મેળવવા પામી હતી. માટે તહારે એવાં વ્રત, અપવાસ, અને ધતમ ધાતમનાં કે માનતા શૂનતાના વહેમી વહેમોના ધખારાને બીલકુલ નહીં ગણતાં, પતિવ્રતનેજ મોટું ગણી, પતિનીજ પુંજ માનતા કરવી દીકરી. તહારે તેનીજ પ્રાર્થના ને સ્તુતિ કરવી. બીજાંને ઘેરેઘેર વશીકરણ શોધતી ફરતી ભટકતી સ્ત્રીની ઇજત રહેજ નહીં.

“પ્રમદા સદા અવર ઘરે, આંટા ઝાઝા ખાય:

ભાર બોજ ઘટતાં ઘણા, આપ્તુ ઓછી થાય.”

દીકરી! પેલી સસરાવખી ગોએન્ડેલાઈન જેવી ભલી વહુની વાત તેં વાંચી છે. લૉર્ડ સ્વજવારીએ પોતાની એ બહાલી દીકરીના લખ પ્રિન્સ ક્રીન્સીસ્કો બર્જીસના બેટા સાથે કીધા પછી થોડે મહિને લૉર્ડ સ્વજવારીએ પોતાના વહેવાઈ

ખર્ચસને કાગળ લખ્યો કે; “ મ્હારી બેટી ત્હારી વહુ લેખે પાધરી ચાલે છે કે ?” તેના ઉત્તરમાં તેણીના સસરાણ્યે લખી જણાવ્યું કે; “એવી વહુના જેવું અમુલ્ય રત્ન મેં કદિ દીધું નથી. એણી સકળ શુભ સંપત્ત છે. એણીનો ઘડો બધી વહુ-એએ આદર્શ રૂપ સમજીને લેવો.” સસરાની આવી સર્ટીફિકેટથી લૉર્ડ સ્પ્રેન્ગલેની શીર આકાશસે લાગ્યું, કે મ્હારી દીકરીએ મ્હારી ઇચ્છત બેવડી વધારી. કમલાએ ઇ. સ. ૧૮૩૭ માં ખર્ચસ સસરાનું ગુજરી ગયા, અને કહેતી રહી ગઈ છે, કે “દુન્યામાં કોઈ સસરાના મૃત્યુથી વહુને ઘણો ગમ લાગ્યો હોય તો તે ગોએન્ડ-લાઈનને એકલીનેજ !” આ વહુ પોતાના સસરાની ગોચા દીકરીજ બની ગઈ હતી; અને સસરા એણીને બાપ સમાન પ્રેમથી રહાતો હતો. ગાંધારી જેવી પતિવ્રતા સ્ત્રીનો ઘણી આંધળો થવાથી અનેક જાતના વહેમો ને વશીકરણ કરવાની તેણીની મહીમિત્તીઓએ ધ્રુતમધાતમની સલાહ આપી, ત્યારે તેણીએ એ વહેજને હસી કાઢીને કહ્યું હતું કે; “ચાલો ત્યારે, સ્વામી આંધળા થયા છે તો હું પણ આંધળી થઈશ !” આમ કહીને તેણી પણ પોતાની આંખ મિચીને રહેવા લાગી હતી ! કુરૂ-ક્ષેત્રની લડાઈ થવા પહેલાં પોતાના પુત્રોનાં એવાં ભુંડાં આચરણોને ધિક્કારીને, અર્ધર્મી ખટપટોથી નાખુશ થઈ બોલી હતી કે, “ સદા ધર્મનોજ જય થાય છે, અધર્મનો જય કદિએ થતો નથી.” દીકરી ! કુપાપ કુછંદી સોખત તું કદીએ કરતી ના. પથ્થર ઉપર પણ દોરડાંના ઘસારાથી ચીળા પડે, તેમ એવી વહેમી સ્ત્રીઓને પણ દુઃખોના ઘસારા પડશે ત્યારે તેમના બહુ કેટલ ઘસાઈ જઈને ચીળા પડશે. તું ત્હારા ઘણી અને ઇશ્વરનો દરજ્જો બરાબર ગણવાનોજ વહેમ રાખજે. તેના ઉપર ત્હાડું તન, મન, ધન સૌ એવારીને અર્પણ કરજે. તે જે કાંઈ ખાનગી છુપી વાત તને કહે તે હોઠ બહાર કાઢતીજ ના. હલકાઈથી ઉંઠણાઈને પાતળે પેટની ના થતી.

“ ફેહમે સુખુન ચું ન કુદન મોસ્તમે;
કૌઅતે તખ્તે અઝ સુત્તકલેમ મ જૂધ.
ફસહતે મયદાને એરાહત બીમાર;
તા બે ઝનદ મર્દ શુખનશુએ ગૂધ.”

સાંભળનારું જ્યારે કહેલા બોધમાં વહેલું સમજી નહીં જાય, તેમાં બોધ દેનારની શક્તિનો શો દોષ ? હે બેટી ! તું ત્હારાં યકીનના મેદાનનેજ ખુલ્લું રાખ, જેથી કરીને તને વાત કહેનારું માણસ નિડરપણે પોતાને જે કાંઈ કહેવું હોય તે બેધડક સુખેથી કહી શકે. કુન્તી જેવી સતી સ્ત્રી ઉપર દુઃખોના ઘણા પ્રસંગો વિત્યા હતા. ત્હારી માફક તેણી પણ જ્યારે ગર્ભવતી હતી ત્યારે બીજા ત્રીજા પછાડા મારવાનું મૂકી દઈને, હિંમતથી માત્ર ધર્મનુંજ આચરણ પકડી રહી હતી. તેણી એ સમયે બોલી હતી કે, “ હે કેશવ ! તમે મ્મકોદર અને ધનન્જયને કહો,

કે કુન્તી જેવી ક્ષત્રિ કન્યા જેને માટે ગર્ભ ધારણ કરે છે, તેનો વખત પાસે આવ્યો છે, એટલા માટે જો તમે આ વખતે ખોટાં આચરણ કરશો તો તમે ઘણા ધિક્કારમાં આવશો. તમે એવી જાતનાં ઘાતકી કર્મો કરશો તો હું તમારો હમેશનો ત્યાગ કરીશ. પ્રાણ આપવો પડશે તો તે પણ આપીશ, પરંતુ આવાં કાળાં કર્તુકાંથી કદિએ ડરીશ નહીં. મેં પુત્રોનો દેશનિકાલ ખચ્યો, જંગલે જંગલ ભટકી ને રહી છું. મહેને ગારમાં ભરાઈ રહેવાનું દુઃખ સહન કરવું પડ્યું છે. રાજ્ય શુભાવનું પડ્યું છે, અને બધાં દુઃખો દેખ્યાં છે. કુર્યોધને મ્હારું અને મ્હારા દીકરાઓનું ૧૪ વરસ વેર ભારે અપમાન કર્યું છે. હવે એના કરતાં બીજાં શું દુઃખ પડવાનાં બાકી છે, કે અણુને છોડીને બીજા પછાડા માડું? દુઃખ ભોગવવાથી પાપનો નાશ થાય છે, એટલું જ સમજીને અમે હમણા દુઃખો ભોગવી લઈ પાપોનો નાશ કર્યો છિયે. ત્યાર બાદ અમે અખંડ સુખ ભોગવીશું, એમાં કાંઈ સંદેહ નથી!” ગમે એવા બારીક પ્રસંગે પણ તેણીએ પોતાનું શિયલ સાચવ્યું હતું, અને પરપુરૂષનો એળો સરખોએ તેણે લીધો ન હતો. પતિ ભક્તિ એટલેજ શિલ સાચવવાનું મત છે બેટી.

અન્યોન્ય સ્વાવ્યમિચારો મહે દામ રણાન્તિકઃ ।

एष धर्मः समासेन ज्ञेयः स्त्री पुंसयोः परः ॥

મરતાં સૂધી ધણી ધણીઆણીએ પરસ્પર બીજા કોઈ સાથે વ્યભિચાર કરવોજ ના જોઈએ. ટુંકામાં કહે તો પતિ પત્નિનો ધર્મ એજ છે, બીજો ધર્મ નથી. સોવાસન સ્ત્રીએ સર્વદા લજ્જા, મર્યાદા ને વિવેક રાખી, વસ્ત્રથી ઢંકાયેલી, સૌભાગ્ય સુંદર વેશે ફરવું; પણ ભમાતુ, ભમતી ભટકતી, કે ભૂત ભમાડામાં ને વશીકરણના વહેજમાં ખુવાર થનારી ન થવું. તેમ કરવાથી વહેસી, ચિડચેલ, ખાંઠીકરડું, વઢકણી, ચઢેલ ચુડેલ જેવી તેણી આપોઆપ દુઃખી થઈ પડે છે.

“વિચારીને ચાલતાં, પઢવો નિત આ પાઠ;
અબજાએ ઇચ્છવો નહીં, અણુઘટતો એ ઠાઠ.
સુખ ઇચ્છે જે સુંદરી, સંસારે સદાય;
નિત્ય પાઠ આ મૂળે કરી, માનવતી મહાકાય !”

દીકરી! આ બોધો પૂરા કરવા વહેલો માથું છું; પણ અધુરો બોધ નહીં રહી જાય, તે માટે મને લ'બાવવું પડે છે, કેમકે હમેલવાળીએ શું શું કરવું તે સમજાવવાનું તો ઘણું રહી જાય છે.

શિક્ષણ ૧૫ મું.

“ My pen is at the bottom of a page,
Which being finished, here the story ends;
'Tis to be wish'd it had been sooner done,
But stories somehow lengthen when begun.”—Byron.

દીકરી મહારી !

હવે તું બે જીવવાળી ગરૈદર થઈ છે, માટે ગર્ભવતી સ્થિતિમાં બેવડી સંભાળ હવેજ ત્હારે લેવાની છે. ત્હારી તંદોસ્તીની તેમ ત્હારા ગર્ભની આરોગ્યતા સાફ ત્હારે ખૂબ સમાજીને હવે કામ લેવાનું છે. ગર્ભવાળી અવસ્થામાં તું મન, વાણી અને કર્મ જેવાં રાખશે તેવુંજ બાળક ત્હારે પેટે પેદા પડશે. તું જેવો આહાર ખાશે તેવું સશક્ત કે દુર્બળ બાળક પોખાશે. તું માઠા વિચાર કરીશ, તું દુષ્ટ ઇચ્છા કરીશ તો નહાડું બાળક જન્મશે. તું અશોઈના, પવિત્ર વિચારો કરીશ, તું સચ્ચાઈના જેવા શુભ વિચારો કરીશ તેવું ત્હાડું બાળક તું પામીશ. ગર્ભ ધારણ કરવાની સ્થિતિ આવવા પહેલાંજ તું શુભ ચિંતવન રાખવા માંડજે. તું રૂશતમ કે શોરાળ પહેલવાન જેવો બળવાન પુત્ર પ્રાપ્ત થાય એવી દ્રઢ ઇચ્છા રાખતી હોય, તો ત્હારા સુવાના ઓરડામાં બધે બધે જોરાવર પુરૂષોનાજ ચિત્રો ટંગાવજે. તું અશો જરાશુભ કે હકીમ જામારખ જેવા અશો પુત્ર માંગતી હશે, તો તેમના જેવા પવિત્ર પુરૂષોનાજ પીઠચરો દિવાલે આલેખાવજે. ત્હારા વરજીને પશુ તેવીજ ભાવના રાખવા કહેજે. જે વેળાએ વરજીનું ધ્યાન ધક ને મનનુ વળણુ જે તરફ હશે તેજ પ્રકારનાં બાળક તે પ્રાપ્ત કરશે. નવસારીમાં બનેલો એક દાખલો મહારો જાતિ અનુભવનો હતું તને કહું છું, કે આપણાજ કુટુંબના એક નણીરા ફરદુનજી કરીને હતા. તેમને જીવાનીમાં ગાનતાન, ગીતરાગ, નાટકો અને ભવાઈ કે રાસલીલા વગેરે બધું આનંદનું જોવાનો અતિ ભારે ચરસ હતો. તેમની દ્રઢ ભાવના તેમાં ને તેમાંજ રાત ને દહાડો ભરી રહેલી હોવાથી તે સંધીમાં તેમને પેટે જે પુત્ર પેદા થયો, તેને બચપણથીજ ગાયન ને વાજાંત્રનો શોખ લાગ્યો; તે એટલે વેર કે આજે ગાયન અને વાજાંત્ર વિદ્યામાં તે બહુ કુશળ છે. ત્યાર પછી ફરદુનજી મોસુફ જવસારીની “મેહેરજીરાણા લાયખેરી”માં લાયખેરીયન તરીકે રહ્યાથી રાત દહાડો ન્યુસપેપર, ચોપડી અને ચોપાનિયામાંજ જ્યારે તેમનો વહિવટ વહેવાર ચાલુ રહ્યો, તે પ્રસંગની સંધીમાં જે પુત્ર પેદા થયો તેને ચોપડી પ્રગટ કરવી, ચોપાનિયાંઓમાં લેખો લખવા, વિગેરે એવાજ પ્રકારનો છંદ આજે પણ મહારા દીઠામાં આવે છે. અને એ બેના વચલા ગાળામાં તેમના

જાણુવા ગણુવા અને બંદગી કરવામાં રોકાયલા પ્રસંગની સંધીમાં જે પુત્ર જન્મ્યો તે મોખેદીજ પેશામાં પડ્યો હતો. કહેવાની મતલબ એ છે, કે જેવી વાસના, જેવી ઇચ્છા, જેવા વિચાર, તું અને ત્હારા ધણીજ કરશે તેવાંજ બેટા બેટી તમને મળશે. તેમજ જેવા પવિત્ર દેખાવ તમે ગર્ભની સ્થિતિમાં જોશો દીકરી, તેવાંજ સ્વરૂપ તમારાં બેટા બેટીનાં થશે. તું આ સ્થિતિમાં ખુશ મીઠાજ રાખી, શુકનવંતી શુભ રહીનેજ ફરતી રહેજે બેટી.

“શણુગાર શીઘ્ર તણો સજી, શોભા કરવી સદાની;
અન્ય ભૂષણ નહીં ઇચ્છીએ, એજ ટેવ મળની.
રાખવો રોજ લગાટમાં ચાંદનો કંકુ કરો;
કરિયે ઉદાસી ન કોઈ દિન, ચતુરાં નિજ ચહેરો.”

દીકરી ! આપણા લોકોમાં અઝણપણે ઉપર કહેલાં ધોરણનો કેમ ઉપ-
યોગ થાય છે તે તને કહું. એક સ્ત્રી ગર્ભવતી હોય છે, અને ગર્ભને પાંચમે
મહિને જીવાત્માનો પ્રવેશ થવાની તૈયારી હોય છે, ત્યારે પાઠ પડોશીમાં સાડું,
સુંદર, દેખાવદાર અને ખુબસુરત બાળક હોય, તે બાળકને ઘરમાં બોલાવવાની ગોઠવણ
થાય છે. તે સુંદર બાળકને લઈને તેની માતા એકાએક જાણે ઘરમાં આવે છે,
અને ગરોદર સ્ત્રી જે એકાએક પેલાં બાળકની મૂખમૂદ્રાનો છાપ પોતાની મન-
છાંયા ઉપર અથડવા દે છે, ત્યારે જેવા ઉલ્લાસ અને ઉમંગકાથી તે બાળકને તે
ગર્ભવાળી નાર જોઈને તે બચ્ચાંથી પ્રસન્ન થાય છે, કે તેની મનછાંયાની અસર એટલી
બધી તો ઉંડી ઉતરી જાય છે, કે તે ગરોદર સ્ત્રી જે બાળકને જન્મ આપે છે તે
બાળક પેલાં ખુબસુરત બાળકના જેવુંજ સુંદર મૂદ્રાનું જન્મે છે. ઉત્તમ ઘોડા
ઉછેરનારાં કારખાનામાં અને લશકરમાં જ્યારે ઘોડી, ઘોડાનું છુંદ ધારણ કરવાની
સ્થિતિમાં હોય છે, ત્યારે ઘોડીની આંખે પાટા બાંધે છે, અને તેણીની સામે સુંદર
ઉંચા તોખમના કદાવર ઘોડાઓ બાંધી રાખે છે. ઘોડી જેવી દોડતી આવે છે, અને
વીર્ય ધારણ કરવાનો જેવો વખત થાય છે, કે તુર્તજ ચર્વેદારો પેલી ઘોડીની આંખે
બાંધેલા પાટા ઝટ છોડી નાંખે છે, અને તેજ વેળાએ વીર્યનું પડવું અને ઘોડીની
નજરે પેલા સુંદર ઘોડાનો ફોટોગ્રાફ, મનજાયાનું પડવું એ બન્ને ક્રિયા એકી
વખતે થાય છે, અને મનજાપ એવો પડે છે, કે જે બચ્ચું તે ઘોડી જન્મે છે, તે
બચ્ચું આખેહુબ પેલા સુંદર ઘોડાના સ્વરૂપનું અને ઉંચાં કદવાળું પેદા થાય છે.
શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે કે;

“સા માધ્ય્યાયા પતિપ્રાણા સામાધ્યાયા પ્રજાવતી ।
મનો વાક્યકર્મ મિઃશુદ્ધા પતિ દેશાનુવર્તિની ॥

જે નારી પોતાના પતિના પ્રાણ જેવી છે, જે સ્ત્રી પુત્ર ઉત્પન્ન કરનારી છે,
અને જેણીનું મન શુભ છે, વાણી શુદ્ધ છે, અને કર્મ શુકનવંતાં છે, અને જે પતિના

હુંકમમાં રહેનારી છે તેની પ્રજા પણ ઘણી ઉત્તમ પેદા થાય છે. જરાયુજનું અસ્તિત્વ વીર્ય અને લોહી એ બન્નેના સંમેલનથી થાય છે. અર્થાત, રૂતુકાળે સ્ત્રીના ગર્ભસ્થાનમાં વીર્ય પ્રવેશ કરે છે, અને વીર્ય જ્યારે સ્ત્રીના લોહી સાથે મિશ્રિત થાય છે ત્યારે તેમાંથી જરાયુ ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં જો લોહીનો ભાગ વધારે હોય તો છોકરી જન્મે છે અને વીર્યનો ભાગ વધુ હોય છે તો છોકરો પેદા થાય છે. અને કદાચ વીર્ય તથા લોહી એ બન્નેના ભાગ સરખા હોય તો તે નપુંસક પેદા થાય છે. સ્ત્રીને રૂતુ જ્ઞાન (દશતાન) થવા પછી ચોથા દિવસથી સોળમા દિવસ સૂધી “રૂતુ કાળ” કહેલો છે. તેમાં બેઠ્ઠીની સંજ્યાના દિવસોમાં રહેલો ગર્ભ પુરૂષ ઉત્પન્ન થાય છે, અને એઠ્ઠીની સંજ્યાના દિવસોમાં રહેલો ગર્ભ સ્ત્રી ઉત્પન્ન થાય છે. આ દહાડાઓમાં અને ગર્ભ રહ્યા કેદે, દીકરી તું ખાટા, તિખા ને કડવા પદાર્થોનો ખોરાક ખાઈશ મા. તેમ દાખી દાખીને ઘણું ખાતી પણ ના. ગર્ભવાળી હાલતમાં લગાર દેરડી રહેજે. શાયરે પણ કહ્યું છે કે;

“તુરા ખુરદે બિસિયાર બુગબાયદત;
વગર કમ ખુરી જોર બેફાયદત.
મકુન દર ખુરેશ ખીશતન ચાર સૂ;
ચુનાન ખુર, કે નીઝ આયદત આરબૂ.”

બહુ ખાધાથી તને નબળાઇ થશે, અને તું જો લગાર ચોખ્ખું ખાશે તો ત્હારામાં વધુ શક્તિ રહેશે. દીકરી તું એટલું બધું તો નાજ ખાતી, કે જેથી ચારે તરફથી ત્હારું પેટ પૂલી આવે. જ્યારે ખાધાની તને થોડીક રૂચી બાકી રહે, કે તું તુર્ત ખાવાનું બંધ રાખજે. વ્યાઇ ઉઠેલી સ્ત્રી જ્યાં સુધી પોતાના બાળકને ધવાડે ત્યાં સુધી તેણીના શરીરમાંનો કેટલોક રસ દુધના રૂપમાં આવે છે, જેથી વ્યાઇ ઉઠ્યા પછી જરાક જરાક વધારે સંગીન ખોરાક ખાય તો શરીરમાં વિશેષ લોહી આવે. કુદ્રતની કાંઇ ઔર કરામત છે, કે વ્યાઇ ઉઠ્યા પછી કેટલોક વખત વેર જનનારીનું દશતાન બંધ રહે છે, જેથી તે વેળાએ જરા ભૂખ પણ વધારે લાગે છે, અને તે વેળાએ ખોરાક પણ લગાર વધારે આવો જોઈએ. માટી બૈયરને જ્યાં સૂધી પેટે સંતાન પેદા પડતું નથી ત્યાં સૂધી, ગમે એવાં બીજાં સુખો તેમને કાં નહીં હોય, તોપણ તેઓ બેચેન અને અસુખી રહે છે. સંસાર સુખને માટે બચ્ચાંની ખાસ જરૂર હોય છે. માટી બૈયર એક બીજાં સાથે સાચા પ્રેમથી જોડાયલાં હોય તેમનેજ બચ્ચાં ઘણાં થાય છે. બચ્ચાંની માય, અને છોકરાંના બાપને વાંઝ્યાં કરતાં કાળજી વિશેષ રહે છે, પરંતુ તે મિઠી કાળજી હોય છે. જેઓ વાંઝ્યા રહે છે તેઓ ઉદાસ, મતલબી, અને અસાંસતાં અસંતોષી બને છે. દીકરી! ગર્ભ રહ્યા પછી તું સૌ સાથે ખુશીમાં રહેજે. એ પ્રસંગે લટકવાની ટેવ રાખીશ નહીં. ઘરમાં જરા નવરાસ મળે તો અહિં તહિં લટકવાને બદલે શુરવીર પુરૂષોના પરા-

ક્રમના પુસ્તકો, અને ધર્મનીતિની ચોપડીઓ વાંચવી. મહાન પુરૂષોના, સંત પુરૂષોનાં ચિત્રો જોયા કરવાં, ને પરવરદેભારની પ્રાર્થના કરવી. તકરાર કે વાદવિવાદમાં, ક્રોધ કે મોહમાં પડવું તો નહીંજ, પણ તેનો વિચાર ના કરવો. નિંદા તો ખીલકુલ કરવી નહીં. અમર્યાદ પણ ના થવું. પેટમાં રહેલા ગલ વિશે જરા પણ ચિંતા કે ફીકર ના રાખવી.

“ મોર મેરૂ પર ચુંગે, ચુંગે હંસા જલ સરોવર;
 શૌર જંગલમેં ચુંગે, ચુંગે પંછી જલ તરવર.
 ગજ કજલી બન ચુંગે, ચુંગે પાતાલ ભુજંગમ;
 મછ કછ સબહિં ચુંગે, ચુંગે ઘર બધે તુરંગમ.
 જીવ જંત સબહિં ચુંગે, વાંકિ ગાંઠ ઝ્યા ગર્થ હે ?
 ચિંતા મત કર નિશ્ચિંત રહે ! પૂરનહાર સમર્થ હે ! ”

દીકરી ! ભારે પગે થએલી સ્ત્રીએ હલકાં રહેવું એવી કહેવત છે. ગર્ભને કસરત ગમે છે, એ વાક્ય બરાબર પચવજે. તું જેમ બેહદ થાકતું કામ કરીશ નહીં, તેમ રોજના વ્યવસાય, રોજનું ઘર કામ છોડી બેસતી ના. કામકાજ કીધાથી, હાલ ચાલ કીધાથી, વાંકાં સિધાં થવાથી, અને કુવેથી પાણી કાઢી લાવ્યાથી ગર્ભવાળીને કષ્ટાવાની સ્થિતિ થતી નથી. કેટલાંક મોટે ઘરનાં સુવાળાં થઈ બેઠેલાંઓ વહુને ચોચો-પોપો કરીને “ અરે વહુમાય ! ત્હારાથી હમણા કુવે ન જવાય ! ” “ અરે વહુમાય હમણા ત્હારાથી ટડું કે અકરૂ ના બેસાય. ” “ વહુજી, તું હમણા સુઈ રહે. વાસણુ-કચરો કાંઈ ત્હારાથી હમણાં નહીં થાય ! ” આવી રીતિઓથી ગર્ભ પોષાતો નથી, તાજે રહેતો નથી, અને ગર્ભસ્થાનથી સ્વતંત્રતા પામતો ન હોવાથી ગંઠાઈ પણ બાય છે. દીકરી, આવી સુખચેનની હાલત તને રોગી બનાવશે; દળિદ્ર પણ બનાવશે. ગર્ભ કાંઈ આરામનો નથી, શ્રમનો છે. આવાં સુવાળાંપણાંને પોતાની તંદોરસ્તીનો ભોગ આપવો પડે છે. સુખ અને આસાએશની મોંકાણુમાં આગસુ ગર્ભવતી કાવળાં ને રોગી બાળકની માતા થાય છે. ગર્ભવાળીએ અલબત્ત, એક ને એક કામ, જેમાં કંટાળો લાગે તે ના કરવું, પણ શરીરની હીલચાલનાં રેકાણુમાં દહાડાનો કેટલોક ભાગ રહીનેજ વિસામો લેવો. “ ઉઠરે વહુ વિસામો ખા-હું કાંતું તું ફળવા જ ! ” એવી જાતનો વિસામો જે સાસુ પોતાની વહુને આપે તેજ બહેલી બપાઈ થવા પામે. જે ગર્ભવતી આસાએશ, સુખચેન, અને આશાંની કે આરામને ઘણી પંપાળે છે, તેની આગળથી તો આરાંમિયત એક લજ્જાવાન સોની માફક ચાલી જશે. તંદોસ્ત ઘણી જો દર્દી બાયડી કરી લાવે, અથવા દર્દી ઘણીને જો આરોગ્ય નારી પરજે તો સંતાન થતાં નથી. અધર્મી થઈને, વ્યભિચારી થવાથી, અથવા રેત તથા ધાતુ બગડી જવાથી જે ઘણી ધણિયાણીને પેટે પુત્ર પેદા થાય તે રોજનો માદો

સામે નિવડે. વીર્યશય અને ગર્ભાશય બગડી જાય એવા કાંઈ પણ વિચાર આચાર પાળવાથી ખરાબીજ થાય છે. ગર્ભવાળી સ્થિતિમાં દીકરી, તું શોકમય થઈશ મા, શોકાતુર ગમગીન દેખાવ બેઈશ મા, રૂદન બીલકુલ સાંભળીશ મા. આપણા પારસીઓમાં રૂવાનની ગેહ સારતી વેળાએ બે જીવવાળી સ્ત્રીને, ત્યાં નહીં બેસવા દેતાં, આઠાસી પાઠાસીને ત્યાં મોકલી દે છે તેનું કારણ એજ છે, કે શોકાતુર દેખાવની, ગમગીન રૂદનની, કે નાખુશ બનાવની અસર તેણીના ગર્ભને પહોંચવા ન પામે. શાહબાન બાદશાહની આગળ જગન્નાથ નામનો ઉત્તમ ભજન ગાનારો હતો, જેણે શુભ સમુદ્ર ઉપાધિ મેળવી હતી, અને જે ખુદાઈ ગાયનો ગાતો તો નાસ્તિકોમાં પણ ઝનુન આવતું હતું. તેની સામે ઇસ્લામની શ્રદ્ધા વધારવાને હાલખાં અને દ્વારાખાં જેવા ગવૈયાઓ એવી તો ધર્મ ઝનુનથી ભરેલી ગઝલો અને કંવાળી ગાતા, કે મર્દને પણ મદિરા પીધા જેવું જોમ છુટતું. વિચાર કરો કે તેની અસરે ઔરંગઝેબ કેવો ધર્મ ઝનુની પેદા થયો ! જ્યારે જોહાંગીર બાદશાહની હબ્બરમાં છત્રખાં, મનુખાં, અને હામબખાંના શાંતરસથી ભરેલાં મધુર ગાયનોની અસરથી શાહજેહાન તેવીજ પ્રકૃતિનો પાદશાહ પેદા થયો. ડચ્ચક ઓફ સેફ્ટકેબર્ગ અને ગોથા, (ડચ્ચક ઓફ એડીનબરો)ની મૂખમૂદ્રા આબેહુબ એક સાધારણ પનીરવાળા દુકાનદારના ચહેરાને પૂરેપૂરી મળતી આવતી હતી, તેનું કારણ મનછાંયાનુંજ હતું, જેથી તે પનીરવાળાને લોકો “ડચ્ચક” કહેતાં હતાં. ગોરી સ્ત્રી અને રૂપાળા મરદને પેટે હબસી જેવો પુત્ર ગણદેવીમાં જન્મ્યો હતો, તેના કારણમાં સ્ત્રીનું પતિવ્રત તો પાકું હતું, પણ તેણે ગર્ભવાળી હાલતમાં એક હબસીના છોકરાને વારંવાર ઇરાદાપૂર્વક હીઠા કીધાથીજ, તેણીને પેટે તેજ રંગનો ને તેજ ચહેરાનો પુત્ર પારસણ માતાએ જન્મ્યો હતો ! ટુંકમાં, હારો દીકરો હારા પવિત્ર પતિના જેવોજ પાકબદ, પતિના જેવોજ સોહામણો, અને સદ્ગુણી નિકળે, એવી દ્રઢ ઇચ્છા ગર્ભિત હાલતમાં હારે રાખવી બેઈએ બેટી.

“યાદગુણેન માર્તાં સ્ત્રી સંયુજ્યેત ચ્યાચિધિ ।

તાદગુણા સા મન્વતિ સમુદ્રેન્નિ નિમ્નગા ॥

ઔરત પોતાના શુણના જેવાજ પતિની સાથે વિધિ પૂર્વક જો સંબંધમાં આવે છે, તો તેવાજ શુભવાળું તેણીને સંધું પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ નદી છે તે જો સમુદ્રમાં જઈને મળે છે તો તેના પાણી મિઠાં હોય તે પણ ખારાં થઈ જાય છે, તેવાજ સંયોગ સંબંધનો અર્થ પ્રાપ્ત થાય છે. દીકરી ધી, દુધ, અને મરી મસાલાના ચોપડા ખોરાક હમણા વધારે ખાઈશ ના; એથી કરીને ચરબી વધી પડશે, અને ગભાશય પણ વધી પડશે તો ગર્ભના માર્ગને દબાણુ ઘણું થશે. ખાટું ખટાણું, ને મરચાંનું ખાવાનું ગર્ભને અધુરે પાડે છે, માટે બહુજ સાચવીને નિયમિત ખોરાક ખાજો.

“પિયે દૂધ મણુ પાંચ, શેર પેંતીશ સ સકર;
અજ નવ તાકડી, ખાપ એક મોટો બકર;
કાળકૂટ ત્રય શેર, સવામણુ ધૂત સુપોષન;
કસ્તૂરી એક શેર, શેર દો કેસર ચોપન;
મણુ ચાર દહો મહીપી તરન, ભોજરાજ મટકી ભરે;
સવા પંહોર દિન ચઢતહીં, સિરામણી ચામુંડ કરે !”

સારી માતાને પેટે સારાજ પુત્રો પેદા થાય છે. સારી માવતરનો વ્યાર માઠો નિવડયાની શોકશપીયરની તર્ક કદાપિ ખરી હશે, પરંતુ તેમાં વાસના કે માઠી વાંચ્છાનો કાંઈપણ મનછાપ હશે. મહાન પુરૂષોના અને રૂપિ મૂનિઓના જીવન વાંચતાં જણાયું છે, કે તેમના સદ્ગુણો તેમની માતાઓથીજ તેમને વારસામાં મળેલા હતા. માટે સદ્ગુણી સ્ત્રીઓને પેટે દુર્ગુણી દીકરા દીકરી નિવડવામાં, ગર્ભની હાલત વખતના ઉદાસીન કે નખળા વિચારોનાજ કારણો સમજી લેવાં. ગાભણિના ગાભ તૂટી પડે એવા તાનશૂરથી જે ગાયનો ગ્રીસનો મહાન ગવૈયો આરક્ષ્યસ ગાતો, ત્યારે જે સ્ત્રીઓએ ગભરાટના આંચકા ખમેલા તેમના પુત્રો હિચકારા, ખાયલા, અને શોકાતુર જન્મેલા હતા. ગરોદર સ્ત્રીને હરહમેશ પોતાના ગભ વીશેજ રાત ને દહાડે ચિંતવન રહે છે. તેણીને ગર્ભ છુટયા શિવાય બીજું કોઈ ચીજનું મનન હોતું નથી. અને તે ચિંતવનમાં તે જે પ્રકારના શુભ અશુભ વિચારો કરશે, તેમાં પણ લોચામાં જીવ પડતી વેળાની સ્થિતિમાં જે ઉચ્ચ લાવના તેણી રાખશે, તેવું તેણીને કૃળ પ્રાપ્ત થશે. એક રાત્રીએ પોતાની દરબારમાં સહજ એક પ્રશ્ન કર્યો, કે “આરમાંથી બે જાય તો શું રહે?” ત્યારે સૌ લોક બોલી ઉઠ્યા કે; “હસ રહે;” પણ વઝીરની પુત્રિ બોલી ઉઠી કે; “કાંઈ નહીં રહે!” એટલે જમેદારો બોલ્યા કે; “વઝીરનહી જે કહે છે તે ખરું છે; બાર માસમાં અખાડ અને લાદરવો એ બે મહિના ખગડે તો બધા દસે દસ મહિના ખગડે, ને કાંઈજ નહીં રહે!” એટલે વઝીરનહી બોલી, “એમ નથી, મ્હારું પચ્ચમાસ્યું અને અઘરણી આ બે ખગડે તો બારે માસ ખગડે, ને મ્હારે પેટે કાંઈજ ના રહે!” ત્યારે રાત્રી કહે; “એણે એનું કુટયું ને પેલે પેલાનું કુટયું!” એટલે વઝીરે ટહુકો કર્યો; “બન્ને ખરાં છે. જેના મનમાં રાતદિન જે વસે છે તે બોલે છે; એ કાંઈ બોલતાં નથી!” કલાંતનો ખેદ તજે છે; તપી ગએલું તે ટાડું થાય છે; મૂઠ હોય તે ડાહ્યો થાય છે; આકુળ વ્યાકુલ હોય તે ઠંડો પડી જાય છે; પરંતુ જે શુભ વાંચ્છનાથી શુભ ઇચ્છે છે, તેનેજ એવાં કૃળ મળે છે. ઘાસ શિવાય બીજી કોઈ જગોએ આગ લાગે છે તો તે પોતાની મેળે પણ હોળાઈ જાય છે, તેજ પ્રમાણે ગર્ભમાં ઉતરતા સારા નરસા ગુણો પૂણપણે વિકાસ પામવાને માટે તેવાજ પ્રકારની સ્થિતિ તેને અનુકૂળ થવી જોઈએ. દીકરી! પુત્ર જન્મે કે પુત્ર, પણ અમુકજ જન્મે એવી વહેમી માનતા શુનતા રાખતી ના. માનતા માનવી હોય તો ત્હારાં

મનમંદિરમાં જઈને ત્હારા પતિના જેવું જ બાળક થવા માટે પતિ-દેવની માનતા માનજે. બીજે દેવ દેહરે જાટકીશ નહીં બેટી.

“ પતિ તજીને બહુ દેવ દેવલાં રે;
બીજા ગુરૂમાં ફરી વીણે વેવલાં રે ! ”

એવી સ્ત્રીને પોતાના પેટના કાઢવતું શુભ વિચારવામાં આવતું જ નથી. ત્હારે તો દ્રઢ નિશ્ચયપૂર્વક માનવું, કે ત્હારે પેટે તો જરથોસ્ત જેવો પુત્રજ પેદા થવાનો! અને પેગમ્બર સાહેબની સખી જોઈ જોઈને ત્હારે મનમાં ને મનમાં મલકાયાજ કરવું. એથી ઉલટો માઠો વિચાર આવે તો તું એક દહાડો અપવાસ પાળજે. રખે બ્યાતાં મરી જઈ ! રખે મૂવેલું બાળક અવતરે ! રખે અધૂરે ગભ તૂટી પડે ! એવા વિચાર તો જરાએ કરવા જોઈતા નથી. ત્હાડું હાડ હશે તો ઘણાંએ પુત્રાપુત્રી તને પ્રાપ્ત થશે, માટે આ હાલતમાં તું ત્હારા શરીરની પહેલી રક્ષા કરજે બેટી.

પુનર્ભિન્નં પુનર્ભિન્નં પુનર્માયાં પુનર્મહી ।

एतिसर्वं पुनर्लभ्यं न शरीरे पुनः पुनः ॥

આ સંસારમાં કદાપી પૈસા જતા રહેશે તો પાછા મળશે. સખી કે મિત્ર મરી જશે તો બીજી સખી મળશે, બીજી સ્ત્રી મળશે, પૃથ્વિ પણ પાછી મળશે, પરંતુ આ ત્હારો મનુષ્ય દેહ પાછો વારંવાર મળવાનો નથી. ગર્ભિણીએ મન પવિત્ર રાખવું. મલીન વિચારો ત્યજી દેવા. પર પુરૂષ તરફ ગરોદર સ્ત્રીએ વિકારની નજર ના કરવી. અસભ્ય પુરૂષો તરફ તો નજર પડે તેવીજ, જેમ સૂર્યને દેખતાંજ આપણે આંખ મિચી દઈએ છીએ તેમ, ત્હારી આંખ મિચી બીજી દિશાએ ફેરવી દેજે. ત્હારા વરજીનો મિત્ર ગમે એવો શુદ્ધ ધ્યાનતનો હોય તેના તરફ પણ વધારે વાર જોવું નહીં, કે તેનો વિચાર ના કરવો. તેનોજ છાપ નજરમાં રાખ્યેથી તેવાં રૂપનું ફરજંદ થાય, તો લોકોની જીભલડી તને ખરાબ કરે. દીકરી ત્હારી ગર્ભવાળી અવસ્થામાં તને જીડી નાજીકાઈ રાખવા તો હું કહીશજ નહીં. ગરોદર સ્ત્રીને ખોટી નાજીકાઈથી નખાઈ થાય છે, ને શરીરને આરોગ્યતા રહેતી નથી. બે જીવવાળી વહુને સાસુ ને માયમાસી નાજીક બનાવી નાખે છે, જેથી ગરોદર હાલતમાં ઘણી અખળાઓને હાથે પગે કળતર, હિસ્તીયા, કમ્મરનું ફાટવું વગેરે પ્રકારથી તબ્યત નાજીક ને નખળી પડી જાય છે, માટે તું ખરબર રહીને નાજીક બનવાનું માંડી વાળજે બેટી. ગર્ભવાળી અખળાએ તાંદુરસ્ત રહેવા માટે ચાલુ ઘરકામ કરવું, અને આરોગ્ય રહેવા માટે હ મહિના ઘણી “કરી”ને પથ્ય પહરેઝી પાળી સ્વચ્છતા તથા સુઘડતા રાખવી. આવી વેળાએ Heaven helps those who help themselves. ઘણીવાર ને ઘડી ઘડી યોસઠ ખાયા ના કરતી બેટી. આતસબેહરામ પાદશાહની તને હોવા છે કે,

“ ઉપ વીરનામ પોહિતાસ ! ઉપ-થવા વેરેઝવત્ય મનો !

વેરેઝવતિય હુક્ષાઈત અંઘઉહ ! ઉર્વાક્ષ-અંઘઉહ ગય જિઘએષ !

બેટી ખ્યારી ! ત્હારે ત્યાં બહાદુર પુત્રનો વધારો થજે ! તને કામ કરતું રોકા-જીવાળું મન પ્રાપ્ત થજે ! ત્હારી જીંદગીભર તું રોકાણમાં રહેજે ! જેટલી રાત તું

જીવતી રહે એટલી રાતો ખુશાલી ભરેલાં જીવનના જીવ સાથની તું શુભરત્ને ! આમીન ! દીકરી ! “ ગેરામી તર અઝ ખુને દેલ ચીઝ નૈસ્ત—ખેરદમંદ ફર્જંદ બા દેલ ચકીસ્ત.” ત્હારાં દીલમાં હાલ ફરતાં લોહી, ત્હારા પેટના કાઢવ કરતાં તને બીજું કંઈ પણ વધારે પ્રિય હાલ નહીં જ હશે. ત્હારે પેટે કાઢું ફરજંદ પ્રાપ્ત થાય તે ત્હારાં દિલ બરાબરનું તને પ્રિય હોવું એજીએ. અઘરણી પંચમાસિયાની રીત કે વિગત માટે તું વાત વાતમાં જરા પણ ત્હારાં મનને હાલ એણું લગાડવાનું કે જરા જરામાં રિસાઈ જવાનું તું બીલકુલ કરીશ મા.

“ જ્યારે જવું થાય સાસરે, તજી તાતના ઘરને;

નમ્રપણું નિત્ય રાખવું, બહાલાં થવાને વરને.”

વહુને વાગ્યું વાંસામાં, ને સાસુ શેકે સોડમાં; એવું કેટલુંક થશે હો દીકરી ! સાસુ ફેડે તે કહલેડાં, ને વહુ ફેડે તે ઠિકરાં ! એવું ઘણું ઘણું વિતશે બેટી ! જેઠની તો તું વડા ભાઈની માફક તાબેદારી ઉઠાવજે. દિયેર ઉપર ત્હારા ન્હાના ભાઈની માફક પ્રેમ રાખજે. તેમનો કદી તિરસ્કાર કરીશ મા. સતી સીતા જેમ પોતાના દિયેર લક્ષ્મણ ઉપર સ્નેહ રાખતી હતી, તેવો સ્નેહ તેના પર રાખજે. ઉર્મિલા જેમ પોતાના જેઠ રામની ભકિત કરતી હતી, તેમજ તું પણ ત્હારા જેઠની સેવા ચાકરી કરજે. તેમનાં બચ્ચાંઓને ત્હારાં પેટનાં બચ્ચાંની પેઠે રહાજે. ગમે એવાં સાસરિયાં દુઃખોમાં ધીરજ રાખશે એજ ત્હારી બહાદુરી લેખાશે. આંખ અને કાન વચ્ચે તો થોડોજ અંતર છે, પરંતુ આંખે જેવું અને કાને સાંભળવું એમાં ઘણોજ ફરક છે પુત્રી ! તને ત્હારી પોતાની હાલત લગાર દુઃખી જણાય તો આપદે ખેદ કે ગમ, શોક કે સંતાપ નહીં કરતાં ખુશામબલ રહેજે. તને વળગેલું દુઃખ તને લાભ-કારીજ થશે; એમ સમજીને જેની તેની આગળ ડાચું વકાસીને કપ્તાવાના દુઃખને રડ્યા કરતી ના. આનંદની, સસતા સુકાળની, ભાગ્યોદયની, લગ્ન વિવાહની અને સુખશાંતિનીજ વાતો નવ મહિના સુધી તો જ્યાં ત્યાં સાંભળવી, ને તું પણ તેવીજ શુભ શુકનની વાતો હાલ કરતી રહેજે. જેજે તો ખરી; દહાડો ફરી જશે, પૂરે દહાડે વ્યાધિ ઉઠશે, ને સુંદર તંદોરસ્ત ફરજંદની ત્હારે ત્યાં વૃદ્ધિ થશે. “ દુઃખ આવશે; ” “ જનતી વેળાએ કપ્તાવું પડશે; ” એવું એવું મનમાં કદીએ માઠું લાવતી ના. કદાચ કપ્ત પડે તોએ તેને કપ્ત લેખે અશુભ વિચારીશ મા, પણ શુભ થવાનુંજ મનમાં દ્રઢ ધારજે. કષ્ટ આવે તોએ તેને સુખ આગ્યું સમજીને. જે કંઈ આવી મળે તેને સુખરૂપ ગણજે. બધું સુખ ને શુભજ થઈ જશે. ત્હારા તર-ફથી હવે છેવટે ત્હારા ઉપર આફ્રિન ને આશિર્વાદ એજ છે કે;

“ જ્યાઓન્તે હય વો દસ પુથ્ર ! ધાયો બવાહિ યથ અથઉરનો;
ધાયો બવાહિ યથ રથએશ્તારહે; ધાયો બવાહિ યથ વાએયેહે
ફુથયન્તો, અએવ તે બવાહિ યથ વિસ્તારેપાઈ ! ”

પ્યારી પુત્રિ ! ત્હારે પેટે દશ છોકરા અવતરજે ! તેમનામાંના ત્રણ બેટાઓ આશવન એટલે ધર્મોધિકારીઓ પેદા પડજે ! ત્રણ છોકરા રથેશ્તાર એટલે રાજદ્વારી અને સિપાહ બચ્ચા જન્મ ધરજે ! અને ત્રણ દીકરા વાસ્તરિયો એટલે આબાદી કરનારા જમીનદારો પેટે પડજે ! અને એક પુત્ર શાહ સુરેતારેપ જેવો થજે !

આમીન ! બેટી આમીન !

દુઃખીને દિલાસો.

(રચનાર:—શાંત મંડેશાપ.)

કિંમત રૂ. ૦—૪—૦

“દુઃખીને દિલાસો” એ નામના પુસ્તકોના ૪૩ ભાગો બહાર પડી ચૂક્યા છે. એ પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવાથી ભવિષ્યમાં તે એક ઉત્તમ શિક્ષાગ્રંથ અને મોટો દિલાસો દેનાર ઉત્તાદ તરીકે ઘણો કામ લાગશે. હાલની તેમજ આવતી આવકાદને દિલાસો મળશે એટલું જ નથી, પરંતુ આગલી પાછલી બધી બાબતોનું જ્ઞાન મળશે. દરેક જાતની ગમ્મત મળશે. સંસારી જ્ઞાન ઉપરાંત આત્મજ્ઞાન મળશે. નાટક વાંચવા ગમતો હોય, વાતા કથા વાંચવી પસંદ હોય, ઇતિહાસિક નવી નવાઇની નોંધો અને ચાનકનાં શિક્ષણ મેળવવાં હોય, માયનો, કહેવતો કે દુહાનો સંગ્રહ જોઇતો હોય તો તે સર્વ આ ભાગોમાંથી મળશે. આઠ આનાની કિંમતનું પુસ્તક ગમે એવી કાગળ કે છપામણીની મોંઘવારી છતાં આજે માત્ર ૪ આનાની કિંમતે મળશે, પણ વખત જતાં ૪ રૂપિયે પણ એકેક ભાગ મળવો કઠણ છે. આજે એની કિંમત કાંઇ નહીં જણાશે, પણ કાલ ઉઠીને તેનીજ કિંમત કરી શકાશે. બહાલાં યુગરેલાંઓની યાદગારીમાં અર્પણ કરવા કરાવવાનું આ એક સહેલું ને સસનું સાધન છે. પૈસા કે ક્ષતિ કમાવાની ઇચ્છા વગર, માત્ર દુઃખી લોકોને દિલાસો મળે, અને ધંધાદારી રોકાણોમાં થોડી દુરસદે તમામ જગતનું જ્ઞાન ને વાંચન લોકોને મળી શકે, એજ નિમેળ હેતુથી આ પુસ્તકના આશરે ૬૦ ભાગો પ્રગટ કરવા ધાર્યો છે; પાંચનો પાંચમાર તો પરમેશ્વર છે.

બેટી તું સાસરે કેમ સમાશે?

એ પુસ્તકને માટે પોરટેજ સાથે રૂ. ૦—૧૦—૦ મોકલી મંગાવી લેવું. પાછળથી રૂ. ૧ કિંમત પડશે. આ બંને પુસ્તકો નીચેલે કેટલાંક બપ્પી મંગાવવા મહેરબાની કરશે :—

- ૧—એરવદ સાહેબ રૂસતમજી બેજનજી રાનજી, લુણસ રોડ—ચોપાટી—મુંબઇ.
- ૨—મીં બેહરામજી મનચેરજી દેશાઇ બી. એ; રેશન રોડ, નવસારી.
- ૩—મેસર્સ જહાંગીર બી. કરાંણીના છોકરાઓ, પારસી બજાર, કાટ—મુંબઇ.

